Rijksoverheid

Monitor beleidsmaatregelen 2013

De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag
Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

November 2013
ResearchNed Nijmegen

Anja van den Broek
Froukje Wartenbergh
Matthijs Brink
Bas Kurver
Steffie Hampsink
Carlijn Braam

ResearchNed

© 2013 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding.

Inhoud

Samenvatting **5**

1 Inleiding **9**

1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs 9
1.1.1 Studeren is investeren 9
1.1.2 Invoering harde knip uit Wet ruim baan voor talent 10
1.1.3 Afbakening van de bekostiging op één bachelor en één master 11
1.1.4 Hoofdlijnenakkoorden en prestatieafspraken 12
1.1.5 Wet verhoging collegegeld langstudeerders 12
1.2 Vraagstelling 13
1.3 Overzicht van maatregelen en mogelijke effecten 13
1.4 Bronnen en doelgroepen 16
1.5 Leeswijzer 17

2 Instroom in het hoger onderwijs **19**

2.1 Vraagstelling en definities 19
2.2 Van voortgezet naar hoger onderwijs 21
2.3 Van vwo naar hbo 21
2.4 Kiezen voor bèta 22
2.5 Instroom in de bachelor 23
2.6 Instroom naar achtergrond- en opleidingskenmerken 24
2.7 Samenvatting 27

3 De start in het hoger onderwijs **29**

3.1 Vraagstelling en definities 29
3.2 Bewuste studiekeuze 31
3.3 Studiekeuzemotieven 32
3.4 Studiekeuzeinformatie 36
3.5 Match tussen student en studie 37
3.6 Samenvatting 39

4 Een tweede studie **41**

4.1 Vraagstelling en definities 41
4.2 Een tweede studie 43
4.3 Een tweede bachelor 45
4.4 Een tweede master 48
4.5 Collegegeld tweede studies 50
4.6 Samenvatting 53

5 Stoppen met de opleiding na één jaar **55**

5.1 Vraagstelling en definities 55
5.2 Omvang van de uitval/switch 57
5.3 Uitval en studiekeuzeoriëntatie 62
5.4 Redenen van studieuitval 64
5.5 Samenvatting 67

6 Leengedrag en leenmotieven **69**

6.1 Vraagstelling en definities 69
6.2 Studiefinancieringskenmerken 71
6.3 Leengedrag 73
6.4 Leenbedragen 77
6.5 Lenen en werken, leenmotieven en bestedingsdoelen 79
6.6 Samenvatting 83

7 Studiegedrag **85**

7.1 Vraagstelling en definities 85
7.2 Studievoortgang 87
7.3 Motivatie en inzet 88
7.4 Tijdbesteding 90
7.5 Buitenlandervaring 94
7.6 Activiteiten naast de studie 95
7.7 Samenvatting 101

8 Instroom en studiekeuze in de master **103**

8.1 Vraagstelling en definities 103
8.2 De doorstroom van bachelor-gediplomeerden 105
8.3 Instroom in de master 107
8.4 De keuze voor een master 110
8.5 Samenvatting 113

Bijlage: Overzicht van figuren en tabellen **115**

Samenvatting

Voor u ligt de tweede rapportage van de zogeheten **Monitor Beleidsmaatregelen**. Deze monitor volgt de studiekeuze en het studiegedrag in relatie tot de invoering van een aantal beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs na 2010. De monitor is in juni 2011 door de toenmalige staatssecretaris aangekondigd en geeft een beeld van de ontwikkeling van het studiekeuze- en studiegedrag in relatie tot een scala aan maatregelen. De maatregelen die in dit onderzoek zijn betrokken zijn de collegegeldsystematiek van de Wet versterking besturing, de subsidieregeling tweede graden hbo en wo, de afbakening van de bekostiging op één bachelor en één master, de maatregel langstudeerders en de invoering van een sociaal leenstelsel in de masterfase. Deels zijn de maatregelen reeds van kracht, deels zijn deze uitgesteld en in voorbereiding en deels ook zijn ze inmiddels ingetrokken. Hierdoor, vanwege ongelijktijdigheid van invoering en kabinets- en beleidswisselingen en vanwege de veelheid aan maatregelen, is het niet mogelijk causale relaties aan te geven met keuzegedrag en studiegedrag. Deze monitor geeft daarom een beeld van de ontwikkelingen in het hoger onderwijs in de periode dat de maatregelen zijn aangekondigd, voorbereid en (al dan niet) ingevoerd.

De overheid draagt de verantwoordelijkheid om de toegankelijkheid en de kwaliteit van het hoger onderwijs te waarborgen. In het vorige regeerakkoord (2010) is de ambitie voor een plek in de top vijf van kenniseconomieën geformuleerd, wat een stimulering van de huidige kenniseconomie vereist. De commissie Toekomstbestendigheid Hoger Onderwijs Stelsel (commissie-Veerman) kwam in april 2010 tot de conclusie dat het huidige hogeronderwijsstelsel niet toereikend is om dit streven te vervullen. Genoemd wordt dat de studieuitval te hoog is, talent te weinig wordt uitgedaagd en er te weinig flexibiliteit in het systeem is om de gevarieerde vraag van studenten en de arbeidsmarkt goed te bedienen. In kabinet-Balkenende IV is men al begonnen met een aanzet tot onderwijshervorming gericht op het verhogen van de kwaliteit van het hoger onderwijs en het versterken van de bijdragen van het hoger onderwijs aan de Nederlandse economie. Dit resulteerde in een aantal maatregelen die studenten in grotere mate verantwoordelijk maken voor hun eigen studie en waarvan de opbrengsten in de kwaliteit van het onderwijs geïnvesteerd kunnen worden. Verwacht wordt deze grotere verantwoordelijkheid ook een bewuste studiekeuze en de studievoortgang van studenten bevordert.

Deze samenvatting bevat een resumé van de belangrijkste resultaten langs de zes hoofdcomponenten van dit onderzoek: (1) de doorstroom en de instroom, (2) het studiekeuzeproces, (3) het uitval- en switchgedrag, (4) de studiehouding en studieomstandigheden, (5) de keuze voor een tweede studie en (6) het leengedrag. Deze gegevens zijn geanalyseerd langs twee invalshoeken: de trends sinds de aankondiging en/of invoering van de maatregelen en de verschillen tussen groepen studenten. In het kader van de toegankelijkheid van het onderwijs gaat het hier vooral om de onderwijsdeelname van studenten uit lagere sociale milieus, studenten van niet-Nederlandse herkomst en studenten met een functiebeperking. In het kader van beleidsspeerpunten is aandacht besteed aan de doorstroom van vwo naar hbo en aan de positie van studenten aan bètastudies. De bronnen die zijn gebruikt voor de analyses zijn het 1Cijfer Hoger Onderwijs (1CHO), studiefinancieringsbestanden (DUO), de Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2011-2013 en de Startmonitor Hoger Onderwijs 2009-2012.

Er is geen indicatie dat de beleidsmaatregelen een negatieve invloed hebben op de onderwijsdeelname. De doorstroom van het voortgezet naar het hoger onderwijs laat een stabiel beeld zien; het aantal deelnemers in het hoger onderwijs stijgt. De researchmasters, waarvan de studentaantallen sterk zijn gegroeid, trekken de studenten aan met betere eindexamenresultaten; studenten die vanuit het vwo doorstromen naar het hbo kenmerken zich door iets lagere eindexamencijfers. Het aandeel dat de keuze om te gaan studeren met één jaar uitstelt, stijgt in alle groepen. De directe doorstroom van vwo naar hbo neemt iets af; deze groep neemt steeds vaker een tussenjaar. Er is geen indicatie dat het aandeel in 'moeilijke' bètastudies afneemt. Integendeel, na 2010 is de populariteit van bètastudies toegenomen. Ook de bètadeelname van vrouwen, die weliswaar nog sterk achterblijft bij die van mannen, stijgt.

Studenten kiezen steeds bewuster voor hun opleiding. Acht van de tien studenten vinden aan het begin van het eerste jaar dat de studie goed bij hen past. Inhoudelijke interesse, de aansluiting van de studie bij de capaciteiten en beroepsvoorbereiding zijn de belangrijkste motieven om voor een studie te kiezen. De impact van inhoudelijke motieven neemt toe. Studenten die zich sterk inhoudelijk hebben georiënteerd, geven ook aan goed te hebben nagedacht over de studie en ervaren dientengevolge een sterke band met de opleiding. De mate waarin de inrichting van het onderwijs een rol speelt bij de studiekeuze neemt (met name in het hbo) af.
In 2012 neemt ook het belang van de status van het beroep als motief bij de studiekeuze, af. Welke van deze aspecten vertonen een relatie met studiesucces? Studenten die bij hun studiekeuze een sterke verbondenheid met de studie ervaren en een hoge succesverwachting hebben, vallen minder uit. In het wo zijn studenten met een grote oriëntatie op de status van het beroep meer gevoelig voor studieuitval/switch. In intakeprocedures en studiekeuzegesprekken kunnen deze indicatoren een rol spelen als kenmerken 'die ertoe doen'.

Welke bronnen gebruikten studenten bij hun studiekeuze? Informatie op websites van instellingen en algemene voorlichtingsdagen zijn het meest populair. Wo-studenten oriënteerden zich intensiever dan hbo-studenten. Uit de gegevens blijkt dat het belangrijk is dat studenten voorlichtingsdagen en met name intensieve voorlichtingsdagen bezoeken. Dan wordt de kans op uitval kleiner. Het passief oriënteren is niet voldoende, het aanwenden van informatie tot een (in de praktijk ervaren) overtuigde keuze is een 'vereiste'. Ook een intensief aanbod en gebruik van LOB-activiteiten in het voorgezet onderwijs zorgen ervoor dat studenten later minder snel uitvallen.

In 2012 volgt vier procent (ruim 25.000 studenten) een tweede bachelor of master. De meeste studenten beginnen hun tweede studie na het afronden van de eerste studie. Een zeer klein aantal (1.700 studenten in 2012) is met de tweede studie begonnen voordat het diploma van de eerste studie is behaald. Het percentage tweede studies daalt. Er is één uitzondering: de stroom studenten die een tweede studie doen in sector zorg of onderwijs en hun eerste diploma behaalden in een andere sector, stijgt licht. Dit is in lijn met het ingezette beleid. In het hbo kost een tweede bachelor of een tweede master tussen de € 6.500 en € 7.000. In het wo zijn de kosten voor een tweede bachelor gemiddeld € 8.000 en voor een tweede master gemiddeld ongeveer € 12.000 (met uitschieters naar meer dan € 30.000). Zo'n 1.200 studenten betalen het maximumbedrag in de sector waarin zij hun tweede bachelor of master doen (variërend van ongeveer € 8.000 tot € 32.000).

Er zijn geen grote verschuivingen van de uitval- en switchcijfers in het eerste jaar. In totaal 35 procent van de eerstejaarsstudenten gaat in het tweede jaar niet verder aan de opleiding en/of instelling waaraan men begonnen is. Ongeveer vier van de tien studenten die met hun opleiding zijn gestopt, gaan niet verder in het hoger onderwijs. De rest kiest na het eerste jaar voor een andere opleiding in het hoger onderwijs. In het hbo hebben meer studenten spijt van hun initiële studiekeuze dan in het wo. Dit percentage is redelijk stabiel (in het hbo licht stijgend). Aan studenten is gevraagd wat de reden was voor het niet continueren van de studie. Zij konden meerdere redenen aankruisen. Zes van de tien spijtoptanten geven aan zelf een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt. Voor de helft zijn verwachtingen niet uitgekomen; 40 procent zegt onvoldoende gemotiveerd te zijn. Het belang van deze laatste reden neemt af. Steeds meer studenten stoppen vanwege een negatief studieadvies (BSA) (in 2012 bijna een kwart van de studiestakers).

Het percentage studenten met een studielening is stabiel. Het gaat hier om studenten met een lening en/of collegegeldkrediet. Van alle studenten heeft 38 procent in het betreffende studiejaar een vorm van lening gehad bij DUO (in het hbo 35% en in het wo 43%). In de leenfase is het leengedrag van hbo- en wo-studenten gelijk; vooral in de nominale fase lenen minder hbo-studenten dan wo-studenten. Deze lening kan variëren van eenmalig gebruik van de leenvoorziening tot intensief gebruik. Van de studiefinancieringsgerechtigden bevindt ongeveer 20 procent zich in de leenfase. Studenten lenen steeds bewuster het leenbedrag dat zij nodig denken te hebben: het aantal studenten dat structureel een *maximale lening* afsluit, daalt. Steeds meer studenten lenen structureel (10 maanden of meer). Als studenten lenen, leent men gemiddeld ongeveer € 375 per maand; het gemiddeld bedrag dat studenten per jaar lenen, stijgt en is in 2012 € 4.860. Studenten in de leenfase bouwen per jaar € 2.000 meer studieschuld op dan studenten in de nominale fase. Voor acht van de tien studenten zijn de belangrijkste redenen om af te zien van een lening het hebben van weerstanden tegen het maken van schulden of het ontbreken van de noodzaak om te lenen. Voor zes van de tien studenten geldt dat zij voldoende geld krijgen van hun ouders. In de helft van de gevallen wordt een lening afgeraden door de ouders. Studenten lenen omdat zij hoge lasten hebben (60%), maar ook omdat zij de voorwaarden gunstig vinden (50%). Men gebruikt de lening primair voor het bekostigen van de studie (65%) en voor levensonderhoud (40%) en veel minder voor consumptieve doeleinden (20%).

Studenten lopen steeds meer op schema. In het wo lopen studenten hun achterstand op het hbo langzaam in. Het aandeel eerstejaarsstudenten met een studieachterstand is sinds 2012 sterk gedaald; zij worden steeds vaker actief aangesproken op studieachterstand. Het aandeel studenten dat zich bovengemiddeld inzet, steeg in 2012; in 2013 is het beeld stabiel. De motivatie van studenten blijft stabiel. Tussen 2011 en 2012 is de tijd die voltijds bachelorstudenten besteden aan hun studie, gestegen. In 2013 blijft de tijdbesteding in het wo stabiel, in het hbo is er een lichte daling van het aantal uren dat studenten aan de studie besteden.

Aan studenten is gevraagd hoeveel contacturen zij per week volgen. Ten aanzien van het aantal contacturen van eerstejaars is het beeld soortgelijk: een stijging tussen 2011 en 2012 en een stabilisatie in 2013. Het gemiddeld aantal contacturen van alle eerstejaars ligt ruim boven de norm van twaalf. Toch volgt in 2013 van de eerstejaars in het hbo vijftien procent en in het wo 29 procent minder dan twaalf contacturen. Steeds minder eerstejaarsstudenten in het hbo vinden dat zij te weinig contacturen hebben, in het wo is dit gelijk gebleven. Wanneer vinden studenten het aantal contacturen voldoende? In het hbo ligt deze grens bij ongeveer twintig uur; in het wo bij zestien contacturen. Studenten vinden opleidingsonderdelen 'te doen' in de tijd die ervoor staat. Steeds meer studenten zeggen dat zij onderdelen succesvol afronden in minder dan de geprogrammeerde tijd.

Er is geen indicatie dat studenten afzien van extracurriculaire activiteiten, wel kiezen studenten vaker voor een kleine bijbaan. Steeds meer studenten gaan naar het buitenland in het kader van de studie, het aandeel studenten dat bestuurswerk verricht, blijft over de gehele linie redelijk stabiel. In totaal 77 procent in het hbo en 67 procent in het wo heeft naast de studie een bijbaan. In het hbo is dit percentage gestegen. Hbo-studenten besteden ook meer tijd aan hun bijbaan. Sinds 2011 is de tijd die studenten besteden aan een bijbaan gedaald. Men werkt om te voorzien in de kosten van levensonderhoud en om extra uitgaven te kunnen doen.

Het aandeel bachelors dat kiest voor een master blijft stabiel. In het wo stroomde sinds 2006 ongeveer 84 procent van de bachelorgediplomeerden door naar een Nederlandse wo-master; van alle gediplomeerde bachelors in het hbo kiest tien procent een wo-master. Masteropleidingen in het wo worden steeds populairder. Masters worden vooral bevolkt door studenten met een vwo-achtergrond, maar ook de toestroom uit het buitenland neemt toe. In 2012 bestaat de masterinstroom in het wo voor bijna een vijfde uit buitenlandse studenten. Het aantal studenten in een researchmaster is sinds 2006 fors gestegen. Het gaat hier om studenten die zich onder andere onderscheiden door een hoger eindexamencijfer in het voortgezet onderwijs. Ruim 80 procent kiest de master op inhoudelijke gronden. De helft is van mening dat de arbeidsmarktkansen met een masterdiploma verbeteren. Studenten zijn steeds tevredener over de studiekeuzeinformatie die zij tot hun beschikking hadden tijdens het keuzeproces voor een master (in 2013 is drie kwart tevreden tot zeer tevreden). Het aandeel masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring stijgt, het aandeel masterstudenten met bestuurstaken blijft stabiel.

In het onderzoek is gekeken naar de toegankelijkheid van het hoger onderwijs en met name die van bepaalde **groepen studenten**. Er is gekeken naar verschillen in studie-en keuzegedrag van allochtone studenten, studenten uit lagere sociale milieus, buitenlandse studenten, studenten met een functiebeperking, mannen en vrouwen en bètastudenten. In het onderstaande zijn de belangrijkste verschillen van deze doelgroepen op een rij gezet.

Allochtone studenten onderscheiden zich van autochtone studenten vanwege het feit dat een iets groter deel niet doorstroomt van het voortgezet naar het hoger onderwijs (niet gecorrigeerd voor andere studentkenmerken). In een analyse waarbij is gecorrigeerd voor andere studentkenmerken, zoals sociaal milieu, zijn er nog andere verschillen geconstateerd tussen allochtone en autochtone studenten. Allochtone studenten geven bijvoorbeeld aan dat zij minder hebben nagedacht over de studiekeuze dan autochtone studenten; hun studiekeuzemotieven zijn minder vaak inhoudelijk van aard. Zij hebben gemiddeld genomen iets meer tijd nodig om een opleidingsonderdeel te behalen dan autochtone studenten en kiezen minder vaak voor een tweede studie. Allochtone studenten in het hbo vallen vaker uit c.q. switchen vaker dan autochtone studenten in het hbo. Iets meer autochtone dan allochtone studenten stromen door van een bachelor naar een master.

Studenten die zelf aangeven dat hun ouders een **lagere sociaal-economische achtergrond hebben** laten op een klein aantal aspecten een iets ander gedrag zien dan studenten met een hogere sociaal-economische achtergrond. Zij vinden de status van het beroep belangrijker bij hun studiekeuze. Zij zijn minder gemotiveerd en besteden iets meer tijd aan betaalde arbeid. Zij zien minder vaak af van een lening omdat zij voldoende ouderbijdrage ontvangen en hun ouders raden het aangaan van een studielening ook minder vaak af. Onder studenten met een aanvullende beurs is het percentage leners hoger dan onder studenten zonder aanvullende beurs. De geleende bedragen liggen gemiddeld iets lager dan voor leners zonder aanvullende beurs. Het percentage studenten met een aanvullende beurs neemt sinds 2006 geleidelijk af, de achtergrond daarvan viel buiten het bestek van dit onderzoek. Studenten van lagere sociaal-economische herkomst hebben gemiddeld iets meer tijd nodig om een opleidingsonderdeel te behalen dan studenten uit hogere milieus en schatten de kans dat zij na de bachelor verder gaan studeren lager in.

Het aandeel **buitenlandse studenten** in het wo is flink gestegen. Ook de toestroom van buitenlandse studenten in een Nederlandse master is de laatste jaren behoorlijk gestegen. In 2012 bestaat de masterinstroom in het wo voor bijna een vijfde uit buitenlandse studenten; in het hbo is dertien procent van de masters uit het buitenland afkomstig.

Studenten met een functiebeperking zijn extra kwetsbaar. Ondanks dat zij meer tijd besteden aan hun studie dan studenten zonder functiebeperking, is hun studievoortgang trager, wellicht omdat zij zich minder kunnen inzetten voor hun opleiding en hebben zij een iets lagere motivatie. Wel vertoont de studievoortgang van studenten met een functiebeperking dezelfde stijging als voor overige studenten. Zij hebben gemiddeld iets meer tijd nodig om een opleidingsonderdeel te behalen dan studenten zonder functiebeperking. Met name in het hbo is deze groep extra gevoelig voor uitval of switch. Veertien procent van de studenten met een functiebeperking legt de oorzaak van het feit dat zij zijn uitgevallen of geswitcht bij hun beperking; studenten met een functiebeperking vallen ook vaker uit vanwege persoonlijke omstandigheden, omdat zij aangeven onvoldoende begeleiding te krijgen of vanwege de manier waarop het onderwijs gegeven wordt.

Er zijn verschillen tussen **mannen en vrouwen**. Vrouwen kiezen meer op grond van inhoudelijke motieven dan mannen. Vrouwen hechten bij hun studiekeuze minder dan mannen aan de status van het beroep en maken hun studiekeuze bewuster dan mannen. In het wo ervaren mannen een minder goede band met de opleiding dan vrouwen.

Meer vrouwen dan mannen kiezen na het vwo voor een hbo-opleiding. Vrouwen kiezen vaker een tweede studie dan mannen. Het aandeel vrouwen in bètastudies blijft sterk achter bij het aandeel mannen, maar stijgt wel. Er is meer uitval/switch onder mannen dan onder vrouwen. Verder onderscheiden vrouwen zich door een betere motivatie en meer inzet. Zij besteden meer tijd aan hun studie. Vrouwen hebben iets meer tijd nodig om een opleidingsonderdeel te behalen dan mannen; hun studievoortgang is beter. Mannelijke hbo-studenten besteden meer tijd aan betaalde arbeid dan vrouwelijke hbo-studenten. Meer mannen dan vrouwen maken gebruik van een studielening.

Na 2010 is de populariteit van **bètastudies** toegenomen. De uitval/switch ligt bij bètastudenten lager dan bij overige studenten. Dat bètastudies zwaarder zijn dan andere studies blijkt uit het feit dat bètastudenten, ondanks het feit dat zij meer tijd besteden aan de studie en ook meer contacttijd hebben, minder studievoortgang realiseren. Zij hebben iets meer tijd nodig om een opleidingsonderdeel te behalen dan overige studenten. In het wo besteden bètastudenten minder tijd aan betaald werk dan niet-bètastudenten. Eén op de tien wo-bètastudenten en drie van de tien hbo-bètastudenten kiezen in de master niet (opnieuw) voor een bètastudie.

1 Inleiding

1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs

In 2010 zijn in het hoger onderwijs verschillende beleidsmaatregelen aangekondigd en doorgevoerd die als doel hebben de studieuitval te verminderen, de studieduur te verkorten (rendement te verhogen), de onderwijskwaliteit te verbeteren en een uitdagender studieklimaat te realiseren. Deze monitor is opgestart om in kaart te brengen in hoeverre deze doelen bereikt worden en daarnaast om te monitoren welke effecten de maatregelen hebben op kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs. In januari is de eerste versie van de monitor gepubliceerd; dit is de tweede rapportage. De kernmaatregelen waar deze monitor zich op richt zijn:

- studeren is investeren
- invoering harde knip uit Wet ruim baan voor talent
- afbakening van de bekostiging op één bachelor en één master
- hoofdlijnenakkoorden en prestatieafspraken
- Wet verhoging collegegeld langstudeerders

Deze maatregelen worden in de volgende paragrafen nader toegelicht.

1.1.1 Studeren is investeren

Op 11 maart 2011 bracht het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de beleidsnotitie studiefinanciering 'Studeren is investeren' uit. In deze beleidsnotitie zijn meerdere voorstellen voor het hoger onderwijs, die het vorige kabinet in de loop van 2011 heeft gedaan, uiteengezet:

- het voor masteropleidingen onderbrengen van de basisbeurs in het sociaal leenstelsel;
- het verbeteren van het sociaal leenstelsel door een langere terugbetalingsperiode;
- het inkorten van het studentenreisrecht;
- het moderniseren van de dienstverlening aan alle studenten inclusief eenvoudiger regelgeving.

De maatregelen zouden volgens het voorstel in september 2012 ingaan en gelden voor alle studenten, ook voor studenten die al bezig zijn met een studie. Het vorige kabinet verwachtte dat de voorgestelde maatregelen zouden leiden tot een aantal positieve ontwikkelingen. Studenten zouden naar verwachting hun studie meer prioriteit geven, waardoor zij eventuele nevenactiviteiten kritischer zouden overwegen. Daarnaast zouden studenten een kritischere kosten-batenafweging gaan maken die tot een beter overwogen masterkeuze leidt. Ook verwachtte men dat de vraag van studenten naar begeleiding of alternatieve trajecten zou veranderen, aangezien studenten een groter financieel belang zouden hebben bij een goede studievoortgang. Het kabinet zag geen reden om te vrezen voor een afname van studenten aan meerderjarige masteropleidingen omdat de keuze voor een (meerderjarige) master voornamelijk inhoudelijk gedreven is en ook na invoering van de voorgestelde maatregelen een goede investering zou blijven. Echter, voordat het wetsvoorstel 'Studeren is investeren' zou worden behandeld in een wetgevingsoverleg viel het kabinet-Rutte I. Consequentie was dat van de verschillende onderdelen van het wetsvoorstel alleen het inkorten van het studentenreisrecht in wetgeving is omgezet. Het voorstel is op 10 juli 2012 door de Eerste Kamer als hamerstuk afgedaan (KST33145-A, 2012: 1) en gepubliceerd in het Staatsblad in augustus 2012 (Stb. Jaargang 2012; nr. 368). Voor de overige onderdelen is de besluitvorming overgelaten aan de volgende regering.

Inmiddels streeft de regering naar de gefaseerde invoering van een sociaal leenstelsel voor zowel de bachelor- als masteropleidingen in combinatie met verlenging van de terugbetaalperiode en met op termijn een alternatief vervoersarrangement. In juni 2013 heeft de regering een wetsvoorstel ingediend voor de masterfase[1] dat grotendeels overeenstemt met het de plannen voor het sociaal leenstelsel, terugbetaalperiode en vereenvoudigingen uit het eerdergenoemde wetsvoorstel 'Studeren is investeren'. In 2014 voorziet de regering een wetsvoorstel voor de uitbreiding van het sociaal leenstelsel naar bacheloropleidingen. Over een alternatief vervoersarrangement kan nog geen nadere informatie worden gegeven.

Het kabinet stelt in eerste instantie voor om de basisbeurs in de masterfase te vervangen door een *sociaal leenstelsel*. De eventuele aanvullende beurs blijft nog wel bestaan in de masterfase, evenals het collegegeldkrediet en het studentenreisrecht (mits niet al vijf jaar van het studentenreisrecht is verbruikt). Waar studenten eerst vier jaar basisbeurs ontvingen, moeten zij in de meeste gevallen het bedrag van de basisbeurs in de masterfase lenen.

1 Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000 in verband met het onderbrengen van de basisbeurs voor studenten in de masterfase in het sociaal leenstelsel, het verlengen van de terugbetalingsperiode en het efficiënter maken van het stelsel van studiefinanciering (Wet sociaal leenstelsel masterfase). Wetsvoorstel WP10291; K-2; 28-6-2013.

Hierdoor zal in de meeste gevallen de studieschuld van studenten oplopen. Het kabinet stelt dat het inperken van de basisbeurs gerechtvaardigd is, omdat het behalen van een mastergraad in de regel de student inkomensprofijt oplevert. In het wetsvoorstel voor het sociaal leenstelsel voor de masteropleidingen wordt de terugbetaaltermijn van de studieschuld verlengd met vijf jaar: van vijftien naar twintig jaar. Studenten mogen volgens dit voorstel na hun studie voortaan twintig jaar doen over het terugbetalen van hun studieschuld. Studieschulden zouden dan voortaan pas na twintig jaar kwijtgescholden worden. Door de terugbetaaltermijn te verlengen speelde het kabinet in op een verwachte stijging van de opleidingskosten voor studenten en de daarmee samenhangende hogere studieschuld als gevolg van maatregelen als de langstudeerdersheffing en het sociaal leenstelsel. De draagkrachtregeling en de mogelijkheid tot de inzet van jokerjaren (waarin de terugbetaling tijdelijk stopgezet kan worden) blijven gehandhaafd.

Het *studentenreisrecht* is door de wetgever ingekort tot de nominale studieduur plus één uitloopjaar. Voor het merendeel van de studenten houdt dit in dat zij voortaan recht hebben op vijf jaar studentenreisrecht (vier jaar nominale studie, plus één extra jaar) in plaats van zeven jaar (vier jaar nominale studie, plus drie extra jaren). Het inkorten van het studentenreisrecht is ingegaan per 1 januari 2013 in (Stb. Jaargang 2012; nr. 368; augustus 2012). Er wordt gewerkt aan voorstellen voor een alternatief vervoersarrangement voor studenten in zowel het hoger als middelbaar beroepsonderwijs.

In het wetsvoorstel inzake het sociaal leenstelsel masterfase wordt voorgesteld om in lijn met de ambitie de *bureaucratie* terug te dringen en enkele procedures van DUO te vereenvoudigen door het *terugbrengen van uitzonderingsregels*. Daarbij gaat het om de berekeningswijze van de aanvullende beurs, de partnertoeslag, de regeling bij weigerachtige of onvindbare ouders, het rekening houden met minderjarige broers en zusjes van de student ('telkinderen') en aanvraagtijdstippen. Doel is het verbeteren en versimpelen van de dienstverlening en het terugbrengen van de kosten van de huidige procedures.

In de Wet studiefinanciering 2000 is een *bijverdiengrens* voor studenten opgenomen. De overheid gaat er vanuit dat studiefinanciering een middel is om studeren mogelijk te maken. Wanneer studenten meer dan een bepaald bedrag verdienen, heeft men geen financiële steun nodig om te kunnen studeren. Komen studenten boven de bijverdiengrens met hun bijverdiensten, dan moet daarom het bedrag dat boven de grens ligt terugbetaald worden. Dit bedrag kan nooit meer zijn dan het totaal aan ontvangen basisbeurs, eventueel aanvullende beurs en studentenreisproduct. Daarnaast moet rente betaald worden over het bedrag dat teveel is bijverdiend. De wetgever heeft een uitzondering gemaakt voor op de bijverdiengrens voor studenten die in hun laatste studiejaar zitten en een *onderneming* gestart zijn. Het kabinet wil studenten zo stimuleren om zich voor te bereiden op de arbeidsmarkt. De bijverdiengrens voor ondernemers gaat met terugwerkende kracht in op 1 januari 2011 (Stb. Jaargang 2012; nr. 368; augustus 2012).

1.1.2 Invoering harde knip uit Wet ruim baan voor talent

Op 8 juli 2011 is de Wet ruim baan voor talent aangenomen door de Eerste Kamer. Met deze wet wordt de harde knip, ook voor doorstroommasters, verplicht gesteld voor alle onderwijsinstellingen per 1 september 2012 (met ingang van het studiejaar 2012-2013). Deze maatregel is van toepassing op studenten die in 2012-2013 met een universitaire masteropleiding beginnen[2]. De harde knip houdt in dat studenten eerst de corresponderende bachelor volledig moeten hebben afgerond voordat zij kunnen beginnen aan de master. Tot die tijd was het voor studenten mogelijk om met een (met name doorstroom-)master te beginnen zonder dat zij hun bachelor hadden afgerond. Met de invoering van de harde knip is de scheiding tussen bachelor en master duidelijker gemarkeerd. Een voordeel hierbij is dat aan alle studenten dezelfde inhoudelijke toegangseisen worden gesteld, ongeacht waar ze vandaan komen. Dit uitgangspunt sluit aan bij de Europese aanpak in het kader van het Bolognaproces.

De Inspectie van het Onderwijs noemt in haar rapport over transparantie van toelatingseisen en -procedures voor masteropleidingen[3] uit 2010 ook een nadeel van de invoering van de harde knip. Studenten kunnen eerder studievertraging oplopen, wanneer zij nog enkele studiepunten van de bachelor moeten halen en een jaar moeten wachten om die punten te behalen voordat ze met de master kunnen beginnen. Het bachelorprogramma wordt hierdoor minder flexibel. Studeren in het buitenland of bestuurswerk wordt problematischer. In de Monitor invoering harde knip ('Eerst je bachelor, dan je master') uit 2012 geeft de Inspectie van het Onderwijs aan dat de invoering van de harde knip bijdraagt aan de afronding van het implementatieproces van de bachelor-masterstructuur. Studenten zullen door de harde knip bewuster gaan kiezen voor een master. Dit zou inhouden dat de vanzelfsprekende keuze voor een doorstroommaster afneemt en de (internationale) mobiliteit toeneemt. Daarnaast noemt de inspectie in haar rapport als reden voor de wetsaanpassing dat deze leidt tot een 'gelijk speelveld voor alle universiteiten' en een gezondere concurrentie tussen universiteiten. Het in stand houden van de zachte knip zou op een oneigenlijke manier een vorm van 'studentbinding' creëren omdat voor studenten de overstap naar een andere universiteit moeilijk is.

2 Zie ook de Inspectie van het Onderwijs (2012). 'Eerst je bachelor, dan je master', monitor invoering harde knip tussen bachelor- en masterfase in het universitaire onderwijs.
3 Inspectie van het Onderwijs (2010). Toelating tot de universitaire masteropleiding. Onderzoek naar de transparantie van de toelatingseisen en –procedures voor de masteropleidingen. Utrecht.

Een afgeleid gevolg van de invoering van de harde knip is dat de bachelorrendementen in het wo beter berekend kunnen worden en meer vergelijkbaar zullen zijn tussen instellingen omdat er een duidelijker belang en druk ontstaat voor studenten om de bachelor af te ronden.

1.1.3 Afbakening van de bekostiging op één bachelor en één master

Met de invoering van de Wet versterking besturing in februari 2010 limiteert de overheid haar financiële verantwoordelijkheid tot één bachelor- en één mastergraad. De kern van de Wet versterking besturing is de verantwoordelijkheid van de overheid voor de ontwikkeling van de kenniseconomie en in dat kader het belang dat wordt gehecht aan een toegankelijk en kwalitatief sterk hoger onderwijs (KST31821 nr. 2/3 Wet versterking besturing en toelichting). Daarbij hoort een constante aandacht voor het niveau van de opleidingen en het niveau van de deelname aan het hoger onderwijs. Deze beleidsprioriteiten moeten echter wel beschouwd worden in het licht van de huidige budgettaire prioriteiten. Door de toenemende deelname aan het hoger onderwijs en de ongunstige economische ontwikkelingen was de financiering van het hoger onderwijs niet langer houdbaar in de vorm waarin deze bestond. Met het oog op deze ontwikkelingen ontstond de wens om in deze verantwoordelijkheid beperkingen aan te brengen. Het kabinet sprak destijds uit dat 'de overheid het in ieder geval mogelijk [moet] helpen maken dat iemand voldoende is toegerust voor het werkzame leven gelet op de capaciteiten waarover hij of zij beschikt' (KST140420, 2010: 2). Mocht iemand naast deze toerusting meer onderwijs wensen, dan ligt de financiële verantwoordelijkheid daarvoor in sterkere mate bij diegene zelf. In de Wet versterking besturing is daarom een afbakening aangebracht van de financiële verantwoordelijkheid van de overheid: studenten tellen slechts voor één bachelor en één master mee voor de bekostiging, met uitzondering van tweede studies onderwijs en gezondheidszorg, als in die sectoren nog geen diploma behaald is. Dit beleid is geconcretiseerd in de zogeheten collegegeldsystematiek uit de Wet versterking besturing. Binnen de collegegeldsystematiek zijn twee aspecten van belang. Enerzijds de afbakening van de bekostiging op één bachelor en één master en anderzijds de subsidieregeling tweede graden hbo en wo.

De afbakening van de bekostiging op één bachelor en één master betekent concreet een wijziging in de collegegeld-systematiek. Waar de overheid eerst alle studenten jonger dan 30 jaar gedurende tien jaar tegen een wettelijk vastgelegd collegegeld liet studeren, wordt met de invoering van de Wet versterking besturing voortaan een onderscheid gemaakt tussen studenten die een eerste bachelor- en/of masteropleiding volgen, en de studenten die al een graad van bachelor respectievelijk master hebben behaald bij een bekostigde instelling. De overheid houdt zich voortaan (grotendeels) financieel verantwoordelijk voor één bachelor- en één mastergraad die een student binnen het hoger onderwijs behaalt. Daaraan gekoppeld is dat alleen studenten die bezig zijn met het behalen van hun eerste bachelor- of mastergraad het wettelijk collegegeld zullen betalen. Studenten die een tweede bachelor- of mastergraad wensen te behalen, tellen niet mee in de berekening van de rijksbijdrage van de instellingen. Deze studenten betalen het instellingscollegegeld. Aangezien instellingen vrij zijn in het vaststellen van de kosten die zij aan studenten doorberekenen, kan het instellingscollegegeld per instelling en/of per opleiding variëren.

Een uitzondering op deze maatregel vormen tweede graden binnen de sectoren onderwijs en zorg. Studenten kunnen een tweede bachelor- of mastergraad binnen deze sectoren tegen het wettelijk vastgelegd collegegeld behalen, mits ze in deze sectoren niet eerder een diploma hebben behaald. Deze uitzondering wordt gemaakt vanwege de bijzondere verantwoordelijkheid die de overheid draagt voor deze sectoren en hiermee ook voor de gesignaleerde arbeidsmarkt-tekorten binnen deze sectoren. De nieuwe collegegeldsystematiek geldt voor alle studenten in het hoger onderwijs. De regeling biedt voor sommige groepen een voordeel of verbetering. Binnen de oude regelgeving bestonden er groepen studenten die altijd al het instellingscollegegeld dienden te betalen; 30-plussers, deeltijdstudenten en duale studenten. Met de verandering in collegegeldsystematiek betalen ook deze studenten voor hun eerste bachelor- of mastergraad het (gedeeltelijke) wettelijk collegegeld en voor hun tweede bachelor- of mastergraad het (gedeeltelijke) instellingscollegegeld.

Studenten die een zogeheten *schakelprogramma of premaster* volgen (dit geldt vooral voor hbo-bachelors die doorstromen naar een wo-master of voor wo-bachelors die doorstromen naar een niet-verwante master) betalen geen collegegeld, maar een vergoeding. Deze vergoeding is met ingang van 1-9-2014 gemaximeerd (WHW-artikel 7.57i; Ondersteuning ter bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs). Dat betekent dat voor een schakelprogramma van 30 ECTS maximaal de helft van het bedrag aan wettelijk collegegeld gevraagd mag worden; voor programma's van meer dan 30 EC en minder dan 60 EC mag een vergoeding van maximaal 1,5 keer het bedrag aan wettelijk collegegeld gevraagd worden. Boven de 60 ECTS bepaalt de instelling zelf de vergoeding voor het resterende deel.

Om de overgangsproblematiek van de nieuwe bekostiging van één bachelor- en één mastergraad gefaseerd (zie paragraaf 2.1.1) in te voeren, is bij de invoering besloten om gedurende drie jaar tweede bachelor- en mastergraden hbo en tweede mastergraden wo onder bepaalde voorwaarden te subsidiëren. De subsidieregeling tweede graden hbo en wo (Staatscourant 2010, nr. 20735) dient tevens als een overgangsregeling voor studenten die gedurende hun eerste opleiding al aan een tweede opleiding waren begonnen.

De subsidieregeling houdt in dat de instelling diplomabekostiging krijgt, als de student afstudeert aan een tweede opleiding die tijdens een eerste opleiding gestart is, in de studiejaren 2010-2011, 2011-2012 en 2012-2013. Volgens een convenant tussen koepels en studentenbonden vragen de instellingen voor deze tweede studies een *instellingscollegegeld gelijk aan het wettelijk tarief* onder de voorwaarde dat de opleiding gestart is tijdens een eerste opleiding en ononderbroken gevolgd is. Voorjaar 2013 heeft er een verkenning plaatsgevonden naar de subsidieregeling tweede graden, met een positieve uitkomst. Naar aanleiding daarvan is besloten dat wettelijk geregeld wordt dat studenten het wettelijk collegegeld verschuldigd zijn als de tweede opleiding is gestart tijdens een eerste opleiding en ononderbroken gevolgd is. Dit geldt voor alle tweede bachelor- en masteropleidingen in hbo en wo. Dit gaat naar verwachting in per 1 september 2014. Tot die tijd zullen de instellingen het instellingscollegegeld gelijk aan het wettelijk collegegeld vragen zoals ook nu onder het convenant het geval is. Voor het verzorgen van deze tweede studies wordt het onderwijsbudget hbo en wo met € 10 miljoen per jaar verhoogd.

1.1.4 Hoofdlijnenakkoorden en prestatieafspraken

Naast bovengenoemde maatregelen gericht op studenten zijn er maatregelen ingevoerd om het hoger onderwijs en onderzoek te verbeteren. Dit heeft geresulteerd in prestatieafspraken tussen individuele hogescholen en universiteiten enerzijds en de verantwoordelijke bewindslieden anderzijds. In hoofdlijnenakkoorden met de koepelorganisaties is vastgelegd dat de afspraken gemaakt zouden worden en welke gezamenlijke doelen ermee bereikt moesten worden. De afspraken zijn (november 2012) vastgelegd voor een periode van vier jaar en gaan over de onderwijskwaliteit en het studiesucces van studenten, de profilering en differentiatie van het onderwijs, de zwaartepuntvorming in het onderzoek en kennisvalorisatie. De instellingen hebben hiertoe zelf een voorstel ingediend, uitgaande van hun eigen sterktes en zwaktes en strategische plannen. De Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek heeft de minister geadviseerd over de voorstellen op basis van een beoordelingskader.

Er zijn met alle instellingen prestatieafspraken gemaakt. De Reviewcommissie monitort het proces van prestatieafspraken. De prestatieafspraken zijn gekoppeld aan prestatiebekostiging (7% van de onderwijsbekostiging). Een deel betreft voorwaardelijke financiering die voor vier jaar is toegekend op basis van voldoende ambitieuze en realistische plannen. Na afloop van die periode wordt bekeken of elke instelling de eigen ambities op het onderdeel onderwijskwaliteit en studiesucces heeft behaald of niet. Dat heeft consequenties voor de bekostiging in de periode na 2016. Er is ook een deel van het budget selectief toegekend, waarbij de beste plannen een relatief groter deel van het budget hebben ontvangen. Bij de beoordeling voor het selectieve budget telde met name zwaar hoe een instelling inspeelt op stelseldoelstellingen, zoals inspelen op de topsectoren, differentiatie van het onderwijs en zwaartepuntvorming in het onderzoek. De instellingen waren verplicht om ambities op te stellen op de volgende indicatoren voor onderwijskwaliteit en studiesucces:

- kwaliteit/excellentie: studentenoordeel over de opleiding in het algemeen (uit de Nationale Studenten Enquête of NVAO-oordelen of deelname van studenten aan excellentietrajecten;
- Studiesucces: uitval, switch en bachelorrendement (alle drie uit het 1CHO);
- opleidingsniveau van docenten (hbo: aandeel master/PhD, wo: aandeel met BKO);
- onderwijsintensiteit (aandeel opleidingen met minder dan 12 contacturen);
- indirecte kosten (hbo: ratio OP/OOP en wo: overhead conform benchmark methodiek).

In de prestatieafspraken is aandacht voor een meer gedifferentieerd onderwijsaanbod. Dat kan zich bijvoorbeeld uiten in een toenemend aanbod van honoursprogramma's, het invoeren van meer brede bachelors en een masteraanbod met meer profiel. Ook komen er verkorte driejarige trajecten voor vwo'ers in het hbo. Bovendien is de Associate-degree (Ad) in het hoger beroepsonderwijs definitief ingevoerd. Een Ad is een tweejarig programma in het hoger beroepsonderwijs dat opleidt tot een wettelijke graad en is qua niveau te situeren tussen mbo 4- en hbo-niveau. Een Ad-programma is met name aantrekkelijk voor studenten die willen doorstromen van mbo naar hbo.

Voor studenten betekenen de prestatieafspraken dat er aandacht moet worden besteed aan betere voorlichting over de studie, een uitdagender studieklimaat, meer contacttijd en betere voorlichting over de kansen op de arbeidsmarkt. Deze maatregelen moeten studenten in de gelegenheid stellen om beter en meer onderwijs krijgen. Daarnaast worden studenten gestimuleerd om een betere studiekeuze te maken (1 mei datum, studiekeuzecheck etc.), minder lang over hun studie doen en meer uit de studie kunnen halen. Deze en andere maatregelen zijn opgenomen in de Wet kwaliteit in verscheidenheid, die per 1 september 2013 in werking is getreden.

1.1.5 Wet verhoging collegegeld langstudeerders

Op 5 juli 2011 is de Wet verhoging collegegeld langstudeerders door de Eerste Kamer aangenomen. Deze wet hield in dat, indien studenten hun bachelor- of masteropleiding niet binnen de nominale studieduur vermeerderd met één uitloopjaar voltooien, voor hen een verhoging van € 3.063 op het wettelijk collegegeld zou worden toegepast.

De maatregel zou getemporiseerd worden ingevoerd per september 2012. In het regeerakkoord[4] van VVD en PvdA dat op 29 oktober 2012 verscheen, is deze maatregel echter met terugwerkende kracht per 1 september 2012 afgeschaft. Het is mogelijk dat in de monitor nog wel doorwerking van deze maatregel te zien is, in studie(keuze)gedrag.

1.2 Vraagstelling

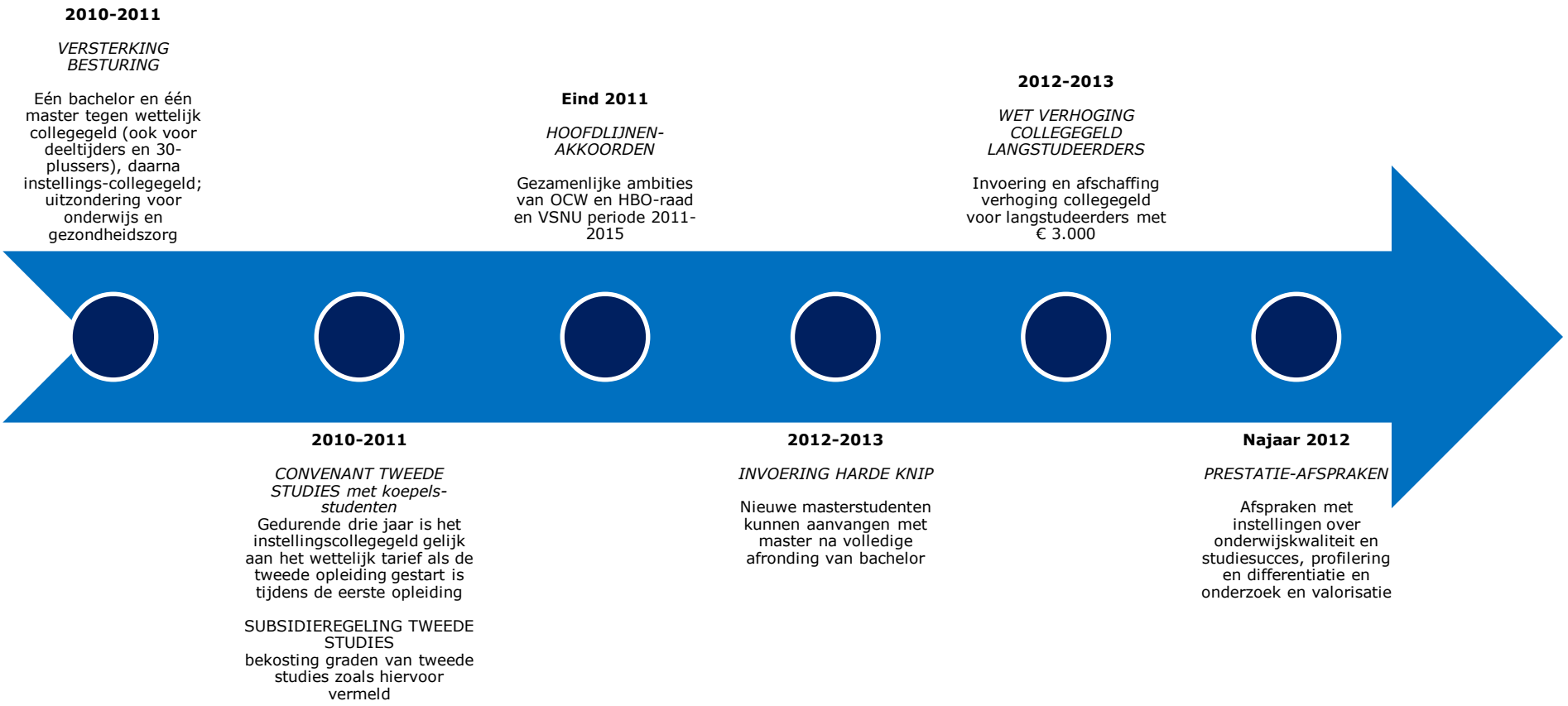
In dit onderzoek is een groot aantal onderzoeksvragen geformuleerd die in de verschillende hoofdstukken worden beantwoord. De analyses zijn uitgevoerd op meerdere bronnen. In het onderstaand overzicht zijn alle vragen opgenomen inclusief de verwijzing naar de hoofdstukken:

- Verandert de instroom in het hoger onderwijs? (hoofdstuk 2)
- Vermijden studenten 'moeilijke' studies? (hoofdstuk 2)
- Stellen studenten de keuze om te gaan studeren uit? (hoofdstuk 2)
- Kiezen studenten bewuster? (hoofdstuk 3)
- Veranderen studiekeuzemotieven en studiekeuzeoriëntatie? (hoofdstuk 3)
- Verandert de mate waarin studenten zichzelf bij hun studie vinden passen? (hoofdstuk 3)
- Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede studie? (hoofdstuk 4)
- Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede bacheloropleiding, onder andere in de sector zorg of onderwijs? (hoofdstuk 4)
- Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede masteropleiding, onder andere in de sector zorg of onderwijs? (hoofdstuk 4)
- Hoe hoog zijn de instellingscollegegelden voor de tweede studie en hoeveel studenten worden geconfronteerd met het maximum collegegeld in de sector waarin zij studeren? (hoofdstuk 4)
- Vermindert de uitval/switch in of direct na het eerste jaar? (hoofdstuk 5)
- Zijn er verschillen in studiekeuzeoriëntatie en studiekeuzemotieven tussen studenten die uitvallen en studenten die niet uitvallen en wat zijn de belangrijkste trends? (hoofdstuk 5)
- Wat zijn de belangrijkste oorzaken van studieuitval en wat zijn de belangrijkste trends? (hoofdstuk 5)
- Hoe ontwikkelt zich het gebruik van studiefinanciering? (hoofdstuk 6)
- Hoe ontwikkelt zich het leengedrag van studenten en het bedrag dat zij lenen? (hoofdstuk 6)
- Hoe ontwikkelen zich de motieven die studenten hebben om al dan niet te lenen? (hoofdstuk 6)
- Waar wordt de studielening voor gebruikt en welke ontwikkelingen zijn hierin zichtbaar? (hoofdstuk 6)
- Verbetert de studievoortgang? (hoofdstuk 7)
- Verandert de motivatie en de inzet van studenten? (hoofdstuk 7)
- Verandert de tijd die studenten aan hun studie besteden? (hoofdstuk 7)
- Verandert het aantal contacturen dat studenten volgen en de tevredenheid over de contacttijd? (hoofdstuk 7)
- Verandert het aandeel studenten met verdiepende of verbredende ervaring (studiegerelateerde buitenlandervaring of bestuurswerk)? (hoofdstuk 7)
- Verandert het aandeel studenten dat werkt naast de studie (betaalde arbeid) en verandert de tijd die studenten besteden aan betaalde arbeid en de motieven om te werken? (hoofdstuk 7)
- Verandert het aandeel studenten met een bachelordiploma dat kiest voor een master? (hoofdstuk 8)
- Verandert het aantal studenten dat kiest voor een master en verandert de instroom naar type master en type student? (hoofdstuk 8)
- Veranderen de motieven die studenten hebben bij een keuze voor een master? (hoofdstuk 8)
- Verandert het aandeel masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring en/of bestuurservaring. (hoofdstuk 8)

1.3 Overzicht van maatregelen en mogelijke effecten

Er is een scala van maatregelen aangekondigd en/of ingevoerd met als centraal doel reductie van studieuitval, verkorting van studieduur (rendementsverhoging), verbetering van onderwijskwaliteit en het realiseren van een uitdagender studieklimaat. Deze maatregelen hebben (financiële) gevolgen voor zowel studenten als voor individuele instellingen. Consequenties van de maatregelen bestuderen we aan de hand van een aantal indicatoren (zie ook tabel 1.1 en figuur 1.1). Deze indicatoren worden in kaart gebracht gedurende de loop van het onderzoek (2010-2011, 2011-2012 en 2012-2013). Niet alle maatregelen zijn in deze periode al van kracht. Figuur 1.1 bevat een chronologisch overzicht van de belangrijkste maatregelen.

4 Bruggen slaan. Regeerakkoord VVD - PvdA. 29-10-2012: www.kabinetsformatie2012.nl/actueel/documenten/regeerakkoord.html.

Figuur 1.1: Chronologisch overzicht van belangrijkste beleidsmaatregelen

Tabel 1.1: Relatie tussen maatregelen en verwachte effecten

Maatregel →	Te verwachten effect	Harde knip	Tweede studies en subsidie-regeling	Lang-studeerders-maatregel (anticiperend gedrag)	Sociaal leenstelsel (anticiperend gedrag)	Hoofdlijnen-akkoord, prestatie-afspraken, wet KIV	Inkorting reisrecht
Ingangsdatum →		2012-2013	2010-2011	-	-	11-2012	01-2013
Instroom vwo-studenten in het hbo	2013-2014			X	X	X	
Instroom in Ad-programma's	2013-2014				X	X	
Instroom in brede bachelors	2013-2014				X	X	
Instroom tweede studie gezondheidszorg/onderwijs	2010-2011		X				X
Instroom tweede studies in overige sectoren	2010-2011		X				X
Instroom deeltijders en oudere studenten	2010-2011		X	X			
Instroom in 'moeilijke' studies	2010-2011			X	X		
(Premaster) doorstroom hbo-bachelor → wo-master	2011-2012	X	X	X	X	x	
Doorstroom wo-bachelor → wo-master	2010-2011	X		X	X	X	
Studiegedrag	2011-2012	X	X	X	X		X
Studiekeuze	2011-2012	master	X	X	X	X	master
Studiekeuzevoorlichting	2012-2013	master	X			X	
Studievoortgang	2011-2012	x		X	X	X	X
Uitval en switch	2013-2014			X	X	X	X
Uitdagender studieklimaat	2013-2014					X	
Verbreding, verdieping en excellentie	2011-2012			X		X	?
Onderwijsintensiteit (contacttijd)	2011-2012			gebruik		aanbod	
Internationale en nationale mobiliteit	2012-2013	X		X	x		X
Werk- en leengedrag	2010-2011		X	X	X		X
(Vergelijkbaarheid) bachelorrendementen wo	2013-2014	X					

1.4 Bronnen en doelgroepen

In dit onderzoek is, indien mogelijk, gebruikgemaakt van registers danwel aansluiting gezocht bij bestaande onderzoeken. In deze paragraaf worden deze bronnen kort beschreven.

Het 1-Cijfer-Hoger-Onderwijs (1CHO) is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De instellingen voor hoger onderwijs verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO, beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult deze aan met informatie afkomstig uit het GBA. De gegevens worden tevens benut voor het verstrekken van beleidsinformatie, door middel van het 1CHO. Het 1CHO is een extract uit het Centraal Register Inschrijving Hoger Onderwijs (CRIHO). Hierin staan alle inschrijvingen en examens van studenten in het bekostigd hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten). Tot en met 2011 zijn de gegevens beschikbaar van het hele studiejaar. De gegevens uit het studiejaar 2012-2013 zijn van peildatum 30 september. In het 1CHO zijn attributen aan de gegevens van het CRIHO toegevoegd volgens een eenduidige definitie. Het 1CHO is gebruikt om voor de onderzoeksvragen met betrekking tot de instroom in bachelor en master de gegevens te analyseren van alle instroomcohorten vanaf het studiejaar 2006-2007 in het hoger onderwijs. Voor de gebruikte definities verwijzen we naar de afzonderlijke hoofdstukken. Het 1CHO is verrijkt met *studiefinancierings-records* van deze studenten. Deze zijn beschikbaar gesteld door DUO en bevatten per record per jaar en per maand de bedragen voor basisbeurs, aanvullende beurs en lening alsook woonsituatie en ov-gebruik.

De *Studentenmonitor Hoger Onderwijs* (zie ook www.studentenmonitor.nl) is in 2000 door het ministerie van OCW geïntroduceerd met het doel om door een bundeling van de tot op dat moment relevante studentonderzoeken, meer systematisch en periodiek de ontwikkelingen op de sociaal-economische dimensie van studeren in het hoger onderwijs in kaart te brengen en te volgen, met behulp van kengetallen en bevraging van doelgroepen. Het monitorsysteem heeft vooral een signaleringsfunctie bij de ontwikkeling van beleid en genereert informatie op de momenten dat dit volgens de beleidscyclus nodig is. Met de Studentenmonitor wil het ministerie structureel zicht krijgen op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs en nagaan in welke mate specifieke doelgroepen in dit kader problemen ondervinden. De Studentenmonitor (zo werd in 2000 omschreven) diende een bijdrage te leveren aan: '(1) het zo exact mogelijk in kaart brengen van kenmerken en aan studie gerelateerde gedragingen en opvattingen van de Nederlandse studentenpopulatie, (2) het traceren van ontwikkelingen in samenstelling, keuzes, motivatie en gedrag van de studentenpopulatie en (3) het vaststellen van effecten van beleid op samenstelling, gedrag, studieprestaties en opvattingen van de studentenpopulatie in Nederland'. In de Studentenmonitor staan sinds 2000 studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven centraal. Dit alles vooral gerelateerd aan de sociaal-economische achtergrond van studenten. De Studentenmonitor van 2011 is gebruikt voor de eerste meting. In deze rapportage worden de resultaten van de Studentenmonitor 2011 vergeleken met die van 2012 en 2013. In deze jaren zijn extra vragen toegevoegd aan de Studentenmonitor die betrekking hebben op de maatregelen. Onder andere is meer specifiek gevraagd naar het leengedrag en de leenmotieven. Verder is gevraagd naar het oordeel over het aantal contacturen, de toegevoegde waarde van de contacturen, het oordeel over de binding met de opleiding als gevolg van het aantal contacturen en de studielast (moet men meer of minder tijd besteden aan een vak dan ervoor staat). Het veldwerk van de studentenmonitor vond plaats in het voorjaar van 2011 en 2012 onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. De studenten zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel. In totaal zijn voor 2011 24.212 records gebruikt voor deze rapportage (79% bachelor en 21% master); voor 2012 (toen een kleinere steekproef is getrokken) betreft het 12.735 records (79% bachelor en 21% master), en voor 2013 zijn 17.739 cases betrokken in de analyses (81% bachelor en 19% master). De resultaten in de Studentenmonitor zijn zodanig gewogen dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie.

De *Startmonitor Hoger Onderwijs* is een initiatief van ResearchNed. Het is een landelijk onderzoek dat nieuwe studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree in hbo of wo tot aan het einde van het eerste studiejaar. De Startmonitor onderzoekt de verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, brengt het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart, inventariseert hoe studenten 'landen' in hun opleiding en vraagt studenten of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor wil vooral in dat proces van studiekeuze, start en integratie van studenten in hun opleiding de determinanten opsporen van studiesucces en studieuitval in het eerste studiejaar. De resultaten van het onderzoek moeten alle betrokkenen bij studiekeuze en studieuitval in voortgezet onderwijs, hoger onderwijs en overheid – voorlichters, docenten, decanen, studieadviseurs, bestuurders en beleidmakers – in staat stellen het studiekeuzeproces van studenten en hun entree in het hoger onderwijs zodanig te begeleiden en te faciliteren dat studieuitval wordt teruggebracht. De Startmonitor wordt jaarlijks uitgevoerd sinds het studiejaar 2008-2009. Een onderzoeksopzet die optimaal is toegesneden op dit thema kan niet volstaan met één meetmoment. Daarom worden de studenten in het hoger onderwijs gevolgd gedurende het eerste studiejaar en worden de gegevens verzameld op drie cruciale momenten: aan de start van het eerste studiejaar (september-oktober); na enkele maanden (december-januari) en aan het einde van het eerste studiejaar (juni-juli).

Op deze drie momenten wordt aandacht besteed aan de definitieve keuze, gebruik van voorlichtingsmateriaal, motieven en achtergronden van studiekeuze, studiesucces, en studieuitval. Deze gegevens kunnen gerelateerd worden aan het oordeel van studenten over de aansluiting, de waardering van de opleiding, de match tussen student en opleiding en de mate waarin de student is geïntegreerd in de opleiding. Het mooie van deze monitor is dat we aan het eind van het jaar weten welke studenten met hun opleiding zijn gestopt en welke nog studeren en dit kunnen koppelen aan de wijze waarop ze aan hun studie begonnen. De Startmonitoren die voor deze analyses zijn gebruikt, bevatten gegevens van 16.121 (2009-2010), 17.760 (2010-2011), 21.132 (2011-2012), 18.806 (2012-2013) studenten (in totaal 73.819 studenten). De gegevens zijn gewogen zodat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie.

In de analyses is steeds een onderscheid gemaakt naar doelgroepen. Soms zijn dat doelgroepen van het beleid (bijvoorbeeld bètastudenten, studenten met een functiebeperking). Soms zijn het doelgroepen die ook centraal staan in de Studentenmonitor en op basis waarvan de toegankelijkheid van het onderwijs bestudeerd kan worden. De resultaten zijn allereest berekend voor het hele hoger onderwijs en zijn steeds uitgesplitst voor hbo en wo. Zoveel als mogelijk is er ook een onderscheid gemaakt naar de volgende student- en studiekenmerken:

- opleidingssector;
- eerstejaars en ouderejaars;
- bachelor en master;
- uit- en thuiswonend;
- mannen en vrouwen;
- studenten met een functiebeperking
- allochtone studenten;
- buitenlandse studenten;
- sociaal-economische herkomst van studenten;
- vooropleiding (mbo, havo, vwo);
- bètastudenten (op basis van definities van het Platform Bèta Techniek).

1.5 Leeswijzer

De relatie tussen maatregelen en effecten is beschreven aan de hand van de eerder geformuleerde onderzoeksvragen die thematisch worden beantwoord in de hoofdstukken die volgen. *Hoofdstuk 2* gaat in op de instroom in het hoger onderwijs. Allereerst wordt vanuit de gediplomeerden in het voortgezet onderwijs gekeken naar de doorstroom-percentages, met speciale aandacht voor de doorstroom naar bètastudies en de doorstroom van vwo naar hbo. Vervolgens wordt de instroom in het hoger onderwijs geanalyseerd op basis van een aantal studentkenmerken. In *hoofdstuk 3* wordt op basis van de Startmonitor de start in het hoger onderwijs nader belicht met speciale aandacht voor de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze, studiekeuzemotieven, het gebruik van studiekeuzeinformatie en de ervaren match tussen student en studie. In *hoofdstuk 4* wordt een analyse gedaan van de tweede studies in bachelor en master en gaan we in op de hoogte van het instellingscollegegeld. De studieuitval komt aan de orde in *hoofdstuk 5*. Het gaat hier om studenten die aan het eind van het eerste jaar besluiten niet verder te gaan aan de opleiding én instelling die zij initieel hebben gekozen. Naast de omvang van deze uitval wordt aandacht besteed aan de relatie tussen uitval en studiekeuzeoriëntatie en de redenen van studieuitval. In *hoofdstuk 6* staat het leengedrag centraal. Allereerst besteden we aandacht aan studiefinancieringskenmerken en leengedrag in het bijzonder. Tevens wordt ingegaan op de hoogte van de bedragen. Op basis van de Studentenmonitor is in dit hoofdstuk een analyse gedaan van de relatie tussen lenen en werken, de leenmotieven en de bestedingsdoelen. *Hoofdstuk 7* gaat in op het studiegedrag van studenten. Dit hoofdstuk is volledig gebaseerd op de Studentenmonitor. Centraal hierin staan studievoortgang, motivatie en inzet, tijdbesteding, buitenlandervaring en activiteiten naast de studie. In *hoofdstuk 8* tenslotte staat de doorstroom en instroom in de master centraal en gaan we in op de motieven van studenten om te kiezen voor een master. In alle hoofdstukken is zoveel als mogelijk de focus gelegd op de ontwikkeling in de tijd. Alle hoofdstukken sluiten af met een samenvatting waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord. Het rapport sluit af met een integraal conclusiehoofdstuk.

2 Instroom in het hoger onderwijs

2.1 Vraagstelling en definities

Met de invoering van de beleidsmaatregelen bestaat het risico dat de toegankelijkheid van het Nederlandse hoger onderwijs onder druk komt te staan. Financiële consequenties van maatregelen kunnen potentiële studenten ervan weerhouden om aan een studie in het hoger onderwijs te beginnen. Ook is het mogelijk dat studenten eerder voor een makkelijkere, kortere en/of goedkopere studie kiezen om financiële consequenties te vermijden. Bètatechnische studies worden in dit opzicht dan mogelijk minder aantrekkelijk. In dit hoofdstuk kijken we allereerst naar de doorstroom van de havo- en vwo-gediplomeerden naar het hoger onderwijs. Daarna besteden we aandacht aan de totale eerstejaars instroom in de bachelor en de eventuele veranderingen die zich daarin voordoen. Ten slotte besteden we kort aandacht aan de overgang van bachelor naar master. Deze analyses zijn gemaakt op basis van de 1CHO-bestanden (voltijdstudenten, deeltijdstudenten en duale studenten; Associate degrees zijn buiten beschouwing gelaten). Er zijn zeven jaren naast elkaar gezet om trends inzichtelijk te maken.

De volgende vragen komen aan de orde:

1. Verandert de instroom in het hoger onderwijs?
2. Vermijden studenten 'moeilijke' studies?
3. Stellen studenten de keuze om te gaan studeren uit?

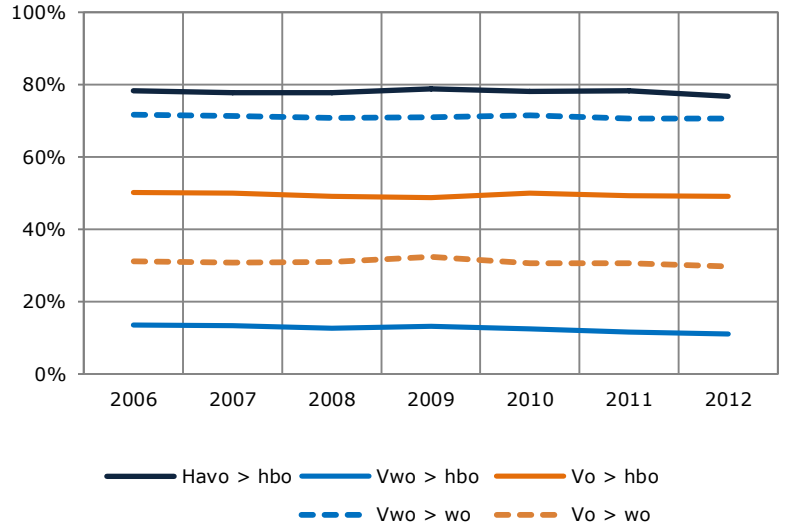
Voor de analyse van de doorstroom van havo-vwo naar het hoger onderwijs is gebruikgemaakt van doorstroombestanden die zijn geleverd door DUO. De basis hiervan zijn alle gediplomeerden in het voortgezet onderwijs vanaf 2006. Het eindexamenjaar 2006 staat voor het schooljaar 2005-2006; het instroomjaar 2006 staat voor het studiejaar 2006-2007. Scholieren die in 2006 eindexamen deden en in 2006 zijn ingestroomd in het hoger onderwijs zijn aldus gekarakteriseerd als 'directe doorstroom'.

De analyse van de bachelorinstroom is gedaan op basis van het 1CHO. Het 1CHO is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De instellingen voor hoger onderwijs verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO, beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult deze aan met informatie afkomstig uit het GBA. De cohortdefinities zijn afgestemd met DUO. De volgende cohortdefinities zijn gebruikt:

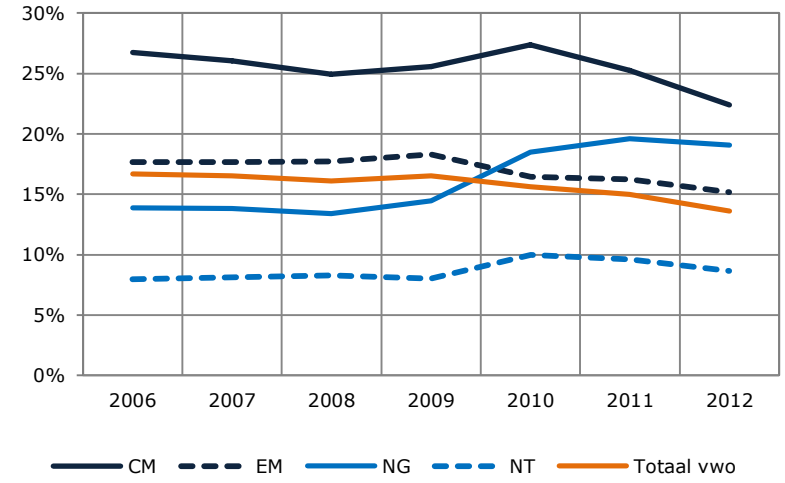
- ten aanzien van het soort inschrijving in het hoger onderwijs zijn alleen de hoofdinschrijvingen meegenomen (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor;
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het HO: dat betekent dat de student nog geen enkele diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus echte eerstejaars ho zijn);
- associate degrees zijn achterwege gelaten;
- voor de berekening van de uitval zijn alleen de voltijdstudenten meegenomen.

Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie 'overig' of in de categorie 'onbekend' en een niet-Nederlands nationaliteit. Er is in dit bestand geen informatie over de sociaal-economische herkomst van studenten. Voor de indeling in bètastudies en overige studie is gebruikgemaakt van de indeling die het Platform Bèta Techniek hanteert. Het Platform Bèta Techniek heeft de opleidingen in het hoger onderwijs ingedeeld in gemaakt in vijf clusters, waarvan de eerste twee clusters (*) gelden als bètastudies, te weten:

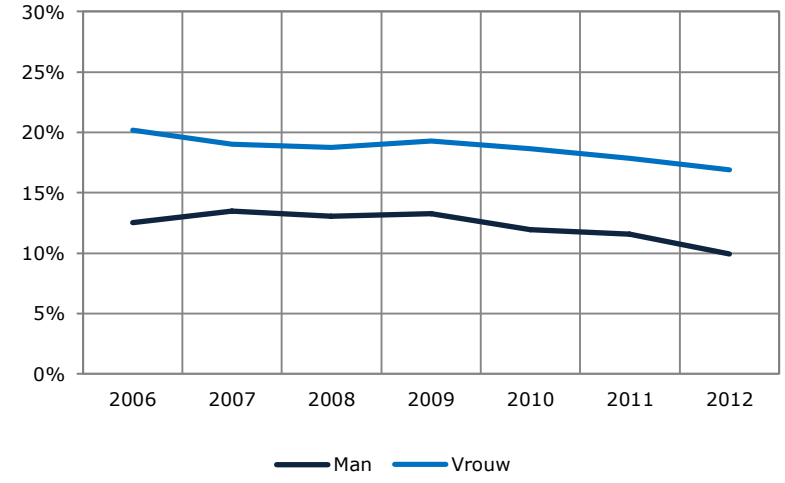
- bèta natuur & techniek (*);
- studies met een bètagehalte >50% (*);
- lerarenopleiding bèta;
- studies met een bètagehalte <50%;
- overig hoger onderwijs.

Figuur 2.1: Gediplomeerden havo/vwo (%) die direct zijn ingestroomd in hoger onderwijs naar eindexamenjaar (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.2: Doorstroom van vwo naar hbo naar eindexamenjaar vo en profiel (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.3: Doorstroom van vwo naar hbo naar eindexamenjaar vo en geslacht (bron: DUO stroomdata)

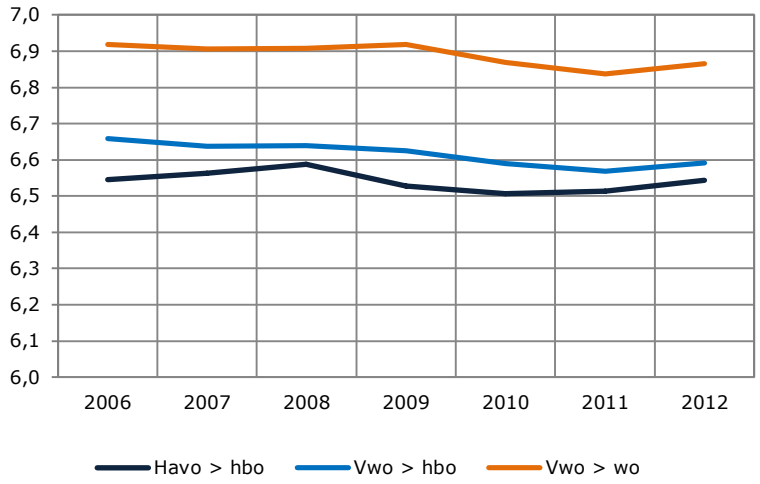
2.2 Van voortgezet naar hoger onderwijs

In 2012 deden ongeveer 76.000 scholieren eindexamen (bijna 44.000 in het havo en ongeveer 32.000 in het vwo). De directe doorstroom van havo naar hbo blijft door de jaren heen stabiel op ongeveer 78 procent; die van vwo naar wo op 71 à 72 procent. De directe doorstroom van het vwo naar het hbo is dalende: 2006 ging veertien procent van de scholieren met een vwo-diploma aansluitend aan het eindexamen studeren in het hbo; in 2012 was dit elf procent. Voor het totale vo (havo/vwo) stroomt negen procent niet door naar het hoger onderwijs. Van degenen die niet doorstromen naar het hoger onderwijs gaat (alle jaren samen) 33 procent (havo) en zes procent (vwo) naar het mbo. Het percentage mannen en vrouwen dat niet doorstroomt is gelijk (10,6%). Van de niet-westers allochtonen stroomt negen procent niet door; van de autochtonen elf procent.

2.3 Van vwo naar hbo

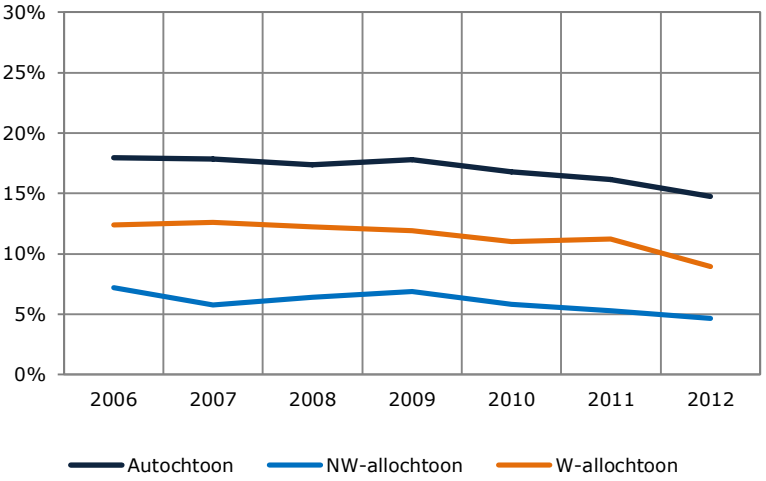
In de grafieken hierna is de doorstroom van vwo naar hoger onderwijs op 100 procent gesteld en is gekeken welke van deze studenten kiezen voor hbo dan wel voor wo. Deze keuze hangt samen met het profiel. In de grafiek hiernaast is het percentage van alle vwo-ho doorstroom weergegeven dat kiest voor het hbo. Ten opzichte van alle vwo-ho-doorstroom is het percentage dat kiest voor het hbo gedaald van zeventien procent (2006) naar veertien procent (2012). Vwo'ers met een CM-profiel stromen relatief vaak door naar het hbo (dit aandeel is dalende); degenen met een NT-profiel het minst vaak. Na 2009 is het aandeel vwo'ers met een NG-profiel dat kiest voor het hbo gestegen en het aandeel met een EM-profiel dat naar het hbo gaat is licht gedaald.

Van alle vrouwen met een vwo-diploma die naar het hoger onderwijs gaan, kiest in 2012 zeventien procent voor het hbo; bij de mannen ligt dit percentage op tien. Sinds 2009 is dit percentage iets gedaald: bij de mannen met drie procentpunten en bij de vrouwen met twee procentpunten.

Figuur 2.4: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom naar soort vo en soort ho (bron: 1CHO)

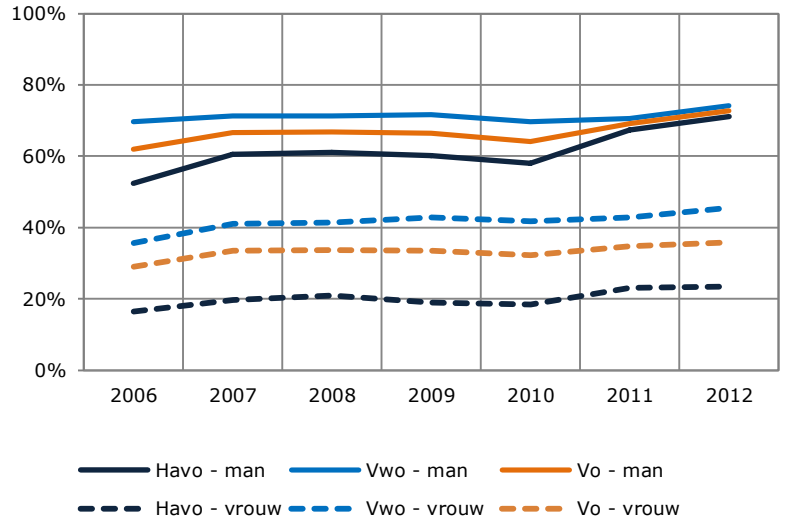
De eindexamencijfers van de doorstromers van vwo naar hbo c.q. wo en van havo naar hbo zijn weergegeven in de grafiek hiernaast. Naast het feit dat de eindexamencijfers van de vwo-instroom gedaald zijn (in 2012 is er sprake van een lichte stijging), valt bovendien op dat de eindexamencijfers van de vwo'ers die kiezen voor het hbo lager zijn dan de eindexamencijfers van vwo'ers die kiezen voor het wo. De gemiddelde cijfers van de havisten die instromen in het hbo zijn lager dan die van de andere twee groepen.

Figuur 2.5: Percentage van alle vwo-ho-doorstroom dat kiest voor het hbo naar etniciteit en eindexamenjaar vo (bron: DUO stroomdata)

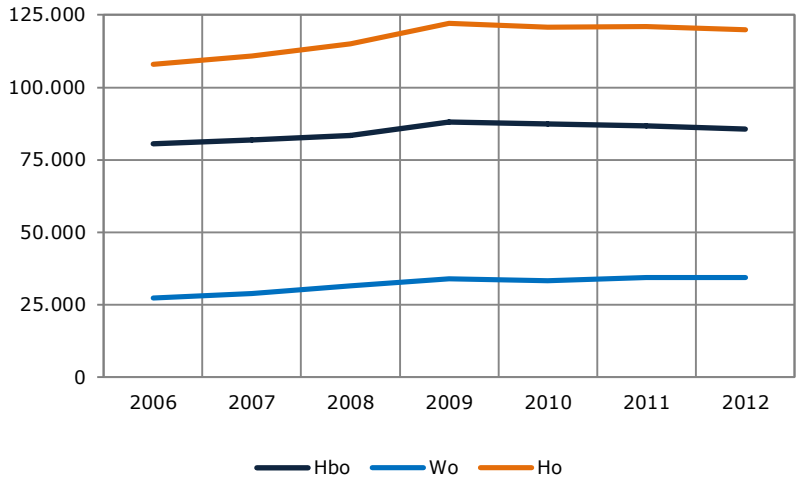
De grafiek hiernaast toont het aandeel van de vwo-ho doorstroom dat gaat studeren aan het hbo. Degenen die niet kiezen voor het hoger onderwijs zijn hier buiten beschouwing gelaten. De doorstroom van vwo naar hbo is hier onderscheiden naar etniciteit en laat een dalende lijn zien voor alle groepen: steeds minder vwo'ers kiezen voor het hbo. Relatief veel autochtone vwo-gediplomeerden gaan naar het hbo (15%), gevolgd door niet-westers allochtonen (9%) en westers allochtonen (5%). De curve van de westers-allochtonen loopt het meest constant en laat sinds 2009 een afname zien met twee procentpunten. Bij de overige twee groepen zien we een afname met drie procentpunten. Deze resultaten worden uiteraard ook beïnvloed door selecties die reeds in het voortgezet onderwijs hebben plaatsgevonden.

2.4 Kiezen voor bèta

Figuur 2.6: Percentage van gediplomeerden met bètaprofiel die direct doorstromen naar het ho en kiezen voor een bètastudie naar eindexamenjaar vo, geslacht en soort vo ten opzichte van alle gediplomeerden met een bètaprofiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata)

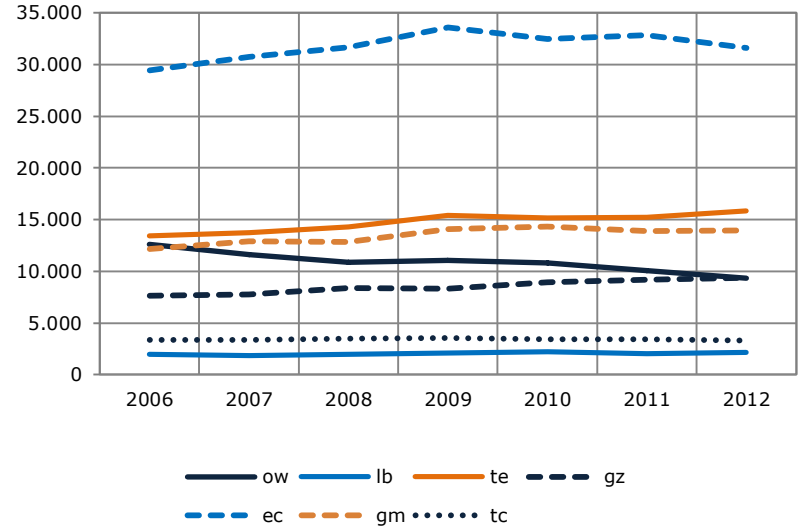
Van de mannen *met een bètaprofiel die doorstromen naar het hoger onderwijs* kiest twee derde een bètastudie; van de vrouwen een derde: voor alle bètagekwalificeerden is dit gemiddeld over alle jaren 52 procent. Dat wil zeggen dat ongeveer de helft geen bètastudie kiest terwijl ze daartoe wel toegang hadden. Respectievelijk gaat het hier om een derde van de mannen en twee derde van de vrouwen. In de grafiek zijn alleen de studenten weergegeven die naar het hoger onderwijs zijn gegaan. Na 2010 is de populariteit van bètastudies over de gehele linie toegenomen. Deze toename is het grootst bij mannen met havo (stijging van 13 ppnt.). In de overige groepen is de stijging ongeveer vijf procentpunten.

Figuur 2.7: Instroom in het hoger onderwijs (absolute aantallen) naar soort hoger onderwijs en jaar (bron: 1CHO)

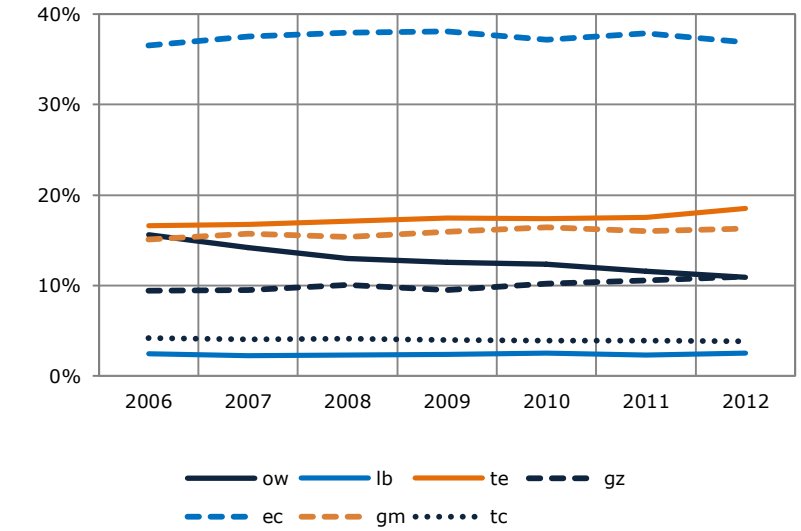
2.5 Instroom in de bachelor

In totaal zijn er in 2012 119.970 nieuwe bachelorstudenten ingestroomd in het hoger onderwijs: 85.553 studenten in het hbo (71%) en 34.417 studenten in het wo (29%). Ten opzichte van 2006 is de nieuwe instroom in 2012 gestegen met elf procent. In het wo is deze stijging groter (26%) dan in het hbo (6%). De verhouding tussen hbo en wo is sinds 2006 dan ook veranderd: het relatieve aandeel van het wo is gestegen van 25 procent (2006) naar 29 procent (2012). Omdat de focus in dit onderzoek ligt op de beleidsmaatregelen zal in het vervolg van dit hoofdstuk de aandacht uitgaan naar ontwikkelingen na 2009. Vanaf 2009 is de situatie redelijk stabiel (een daling van 3% in het hbo en een stijging van 1% in het wo: een daling van 2% in het totale hoger onderwijs).

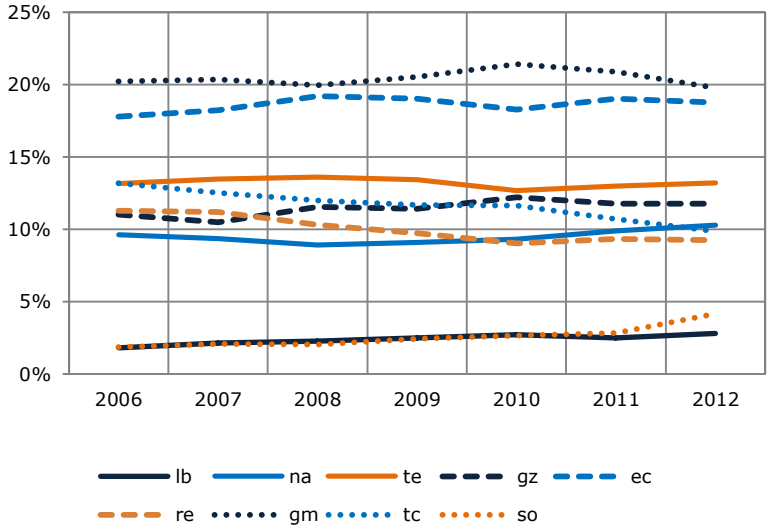
Figuur 2.8: Bachelorinstroom hbo naar sector en jaar in absolute aantallen (bron: 1CHO)

De grafiek hiernaast toont de nieuwe hbo-bachelorinstroom naar sector in absolute aantallen. De volgende grafiek geeft de relatieve verhouding tussen de hbo-sectoren. De sectoroverstijgende opleiding zijn vanwege de zeer kleine aantallen niet getoond. Bij de aantallen valt allereerst op dat er na 2009 een stijging is van de instroom in de zorgsector (12%) en een daling in de sector onderwijs (15%). Verder zien we sinds 2009 een lichte afname in de sector taal & cultuur - kunst (7%) en in de sector economie (6%).

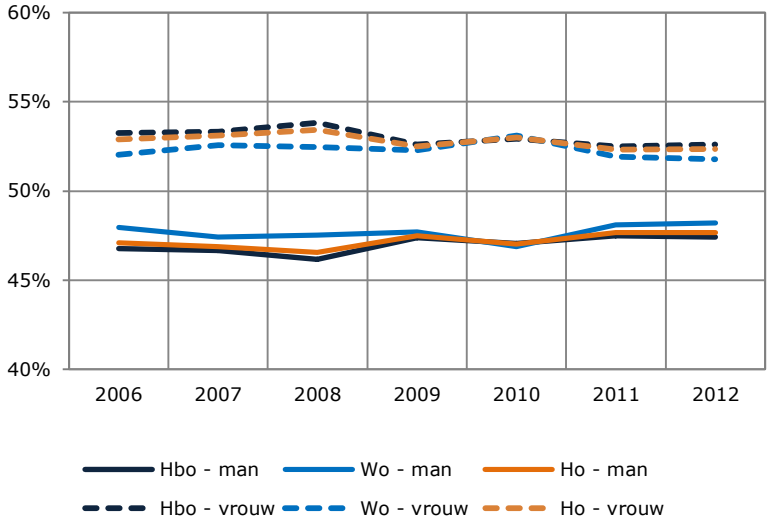
Figuur 2.9: Percentage bachelorinstroom hbo (voltijd, deeltijd en duaal) naar sector en jaar (bron: 1CHO)

De onderlinge verhouding tussen de sectoren per jaar laat een daling zien in de sector onderwijs (-1,6 ppnt.) en in de sector economie (-1,2 ppnt.). Dat gaat gepaard met een stijging van het aandeel studenten in de sector zorg (+1,5 ppnt.) en in de sector techniek (+1,1 ppnt.).

Figuur 2.10: Percentage bachelorinstroom wo (voltijd, deeltijd en duaal) naar sector en jaar (bron: 1CHO)

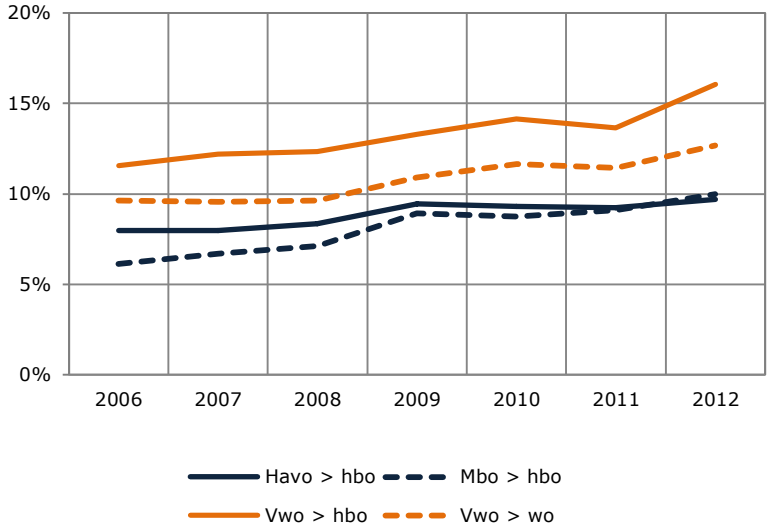
In het wo is er in absolute aantallen sinds 2009 een grote stijging waar te nemen van de instroom in sectoroverstijgende opleidingen (een groei sinds 2009 van 72%; +1,7 ppnt.). Dit gaat in absolute zin om kleine aantallen (1.440 in 2012) en heeft uiteraard te maken met de groei van het sectoroverstijgend aanbod. Verder is er een toename van het aantal studenten bij natuur (+1,2 ppnt.) en een afname in de sector taal & cultuur (1-1,8 ppnt.) en van de sector gedrag & maatschappij (-0,8 ppnt.).

Figuur 2.11: Voltijd bachelorinstroom (%) naar geslacht t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO)

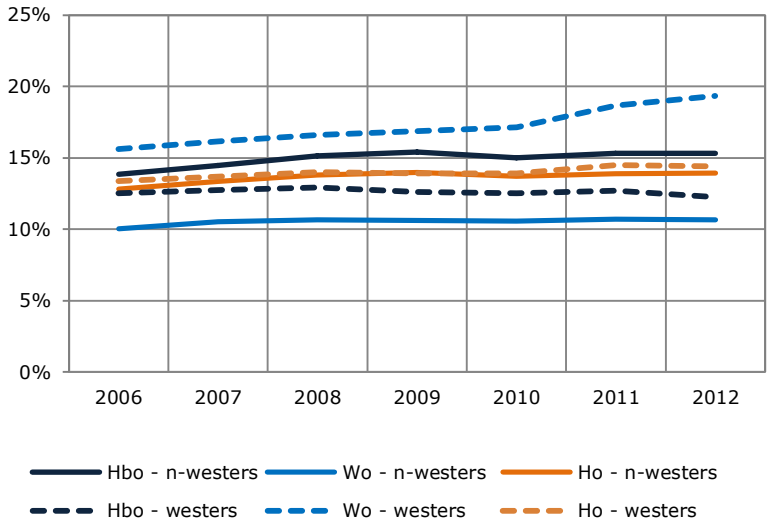
2.6 Instroom naar achtergrond- en opleidingskenmerken

In het hoger onderwijs (voltijd) studeren meer vrouwen dan mannen. De man-vrouwverhouding in 2012 is 48/52. Die balans was in 2009 nog iets schever (47/53). Na 2009 is het aandeel vrouwen gedaald en het aandeel mannen gestegen (met 1,1 ppnt.). Dit is vooral veroorzaakt door een verschuiving in het hbo (1,3 ppnt.) en in mindere mate in het wo (0,6 ppnt.).

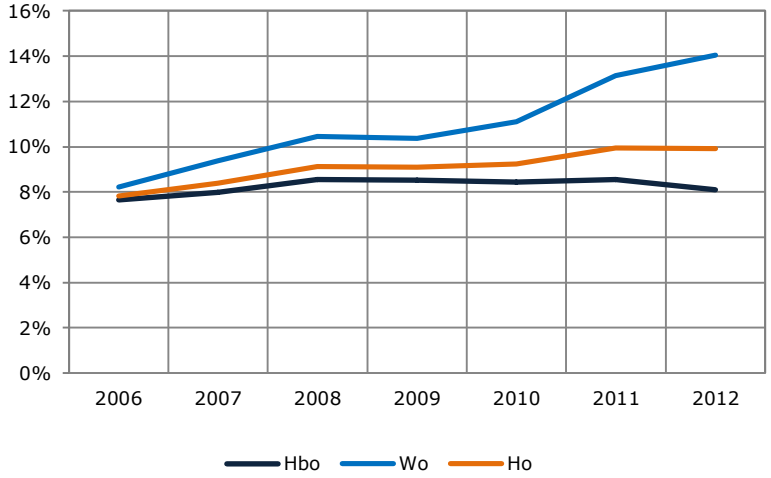
Figuur 2.12: Percentage voltijd bachelorstudenten dat na één tussenjaar instroomt in het hoger onderwijs in relatie tot degenen die direct doorstromen (bron: 1CHO)

Van alle studenten met een havo-, vwo- of mbo-vooropleiding die doorstromen naar het hoger onderwijs, stroomt 88 procent *aansluitend* door; in totaal negen procent doet dit na één tussenjaar te hebben genomen. Voor de rest zit er langere tijd tussen of is het jaar waarin de vooropleiding is behaald niet bekend (deze aantallen staan niet in de grafiek). De grafiek hiernaast toont de verhouding tussen de directe doorstroom en de doorstroom na één jaar. De overige studenten zijn hier buiten beschouwing gelaten. Het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt, stijgt in alle groepen. Relatief veel studenten met een vwo-vooropleiding nemen een tussenjaar. Van de stroom vwo-hbo heeft het grootste aandeel een tussenjaar, gevolgd door de stroom vwo-wo. De stroom havo-hbo en mbo-hbo bevat het kleinste aandeel studenten dat één tussenjaar neemt.

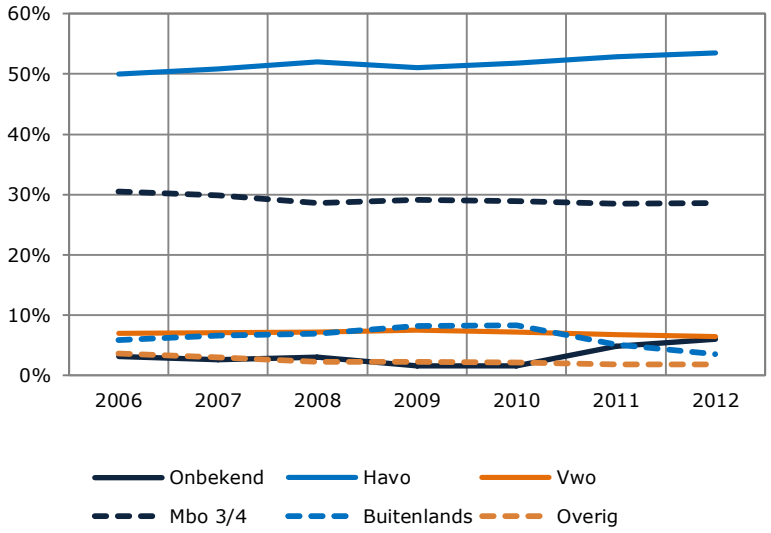
Figuur 2.13: Voltijd bachelorinstroom (%) van westers en niet-westers allochtone studenten t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO)

In 2012 is 72 procent van de nieuwe instroom in de voltijd bachelor van autochtone herkomst, 28 procent is van allochtone herkomst (14% westers en 14% niet-westers). De deelname van beide allochtone groepen is in hbo en wo precies andersom: in het hbo zijn er meer niet-westers allochtone studenten (15,% in 2012) dan westers allochtone studenten (12,2% in 2012). In het wo is de deelname van westers allochtone studenten (19,3% in 2012) groter dan de deelname van niet-westers allochtone studenten (10,6% in 2012). De deelname van niet-westers allochtone studenten is sinds 2009 redelijk stabiel. Die van westers allochtone studenten (m.n. buitenlandse studenten) is in het wo de laatste jaren fors toegenomen van 16,9 procent in 2009 naar 19,3 procent in 2012, een toename van 2.1 procentpunten.

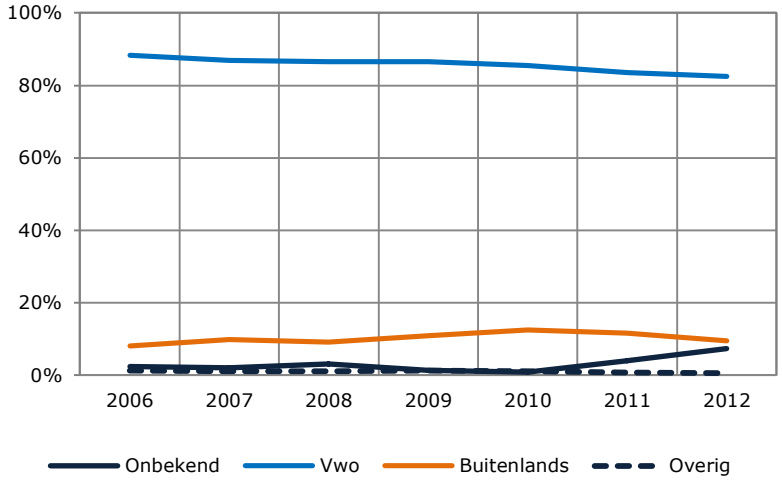
Figuur 2.14: Percentage buitenlandse bachelors t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO)

Het aandeel buitenlandse studenten is berekend volgens de definities van VSNU/CBS. Hier worden studenten met een vooropleiding in de categorie 'overig', studenten met een buitenlandse vooropleiding of studenten waarvan de vooropleiding onbekend is én die bovendien een niet-Nederlandse nationaliteit hebben, als buitenlandse student aangemerkt. Dit aandeel stijgt fors in het wo: van tien procent in 2009 naar veertien procent in 2012. In het hbo is er sinds 2009 een kleine daling te zien. De groei van het aandeel buitenlandse studenten is niet toe te wijzen aan één specifiek land. De studenten komen uit diverse landen.

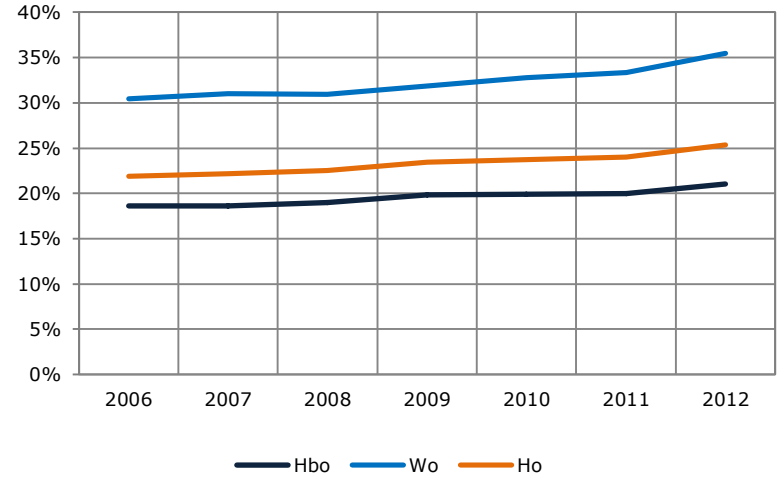
Figuur 2.15: Bachelors in hbo (%) naar vooropleiding t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO)

De instroom in de voltijd bachelor in het hbo is voor het grootste deel afkomstig van het havo (54%). Dit aandeel is licht stijgend. De hbo-instroom vanuit het vwo (6,5%) blijft redelijk constant. Dat geldt ook voor de instroom vanuit het mbo (29%). Voor een deel is de vooropleiding onbekend; dit aandeel is sinds 2009 gestegen van 1,8 naar zes procent. Mogelijkerwijs gaat het hier voor een deel om studenten met een buitenlandse vooropleiding die niet als zodanig geregistreerd zijn (4,2%). Het aandeel studenten waarvan bekend is dat ze een buitenlands diploma hebben, is sinds 2009 gedaald van 8,3 naar 3,6 procent.

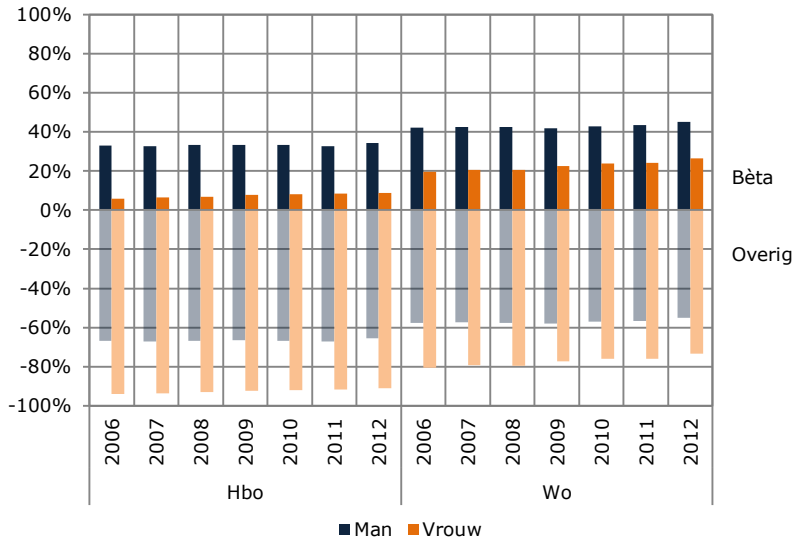
Figuur 2.16: Bachelors in wo (%) naar vooropleiding t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO)

In het wo daalt het aandeel nieuwe voltijd bachelors met een vwo-vooropleiding (82% in 2012) met 4,2 procentpunten en stijgt het aandeel met een onbekende vooropleiding (7,4%) met zes procentpunten. Het aandeel studenten dat instroomt met een buitenlands diploma daalt van 10,8 procent in 2009 naar 9,5 procent in 2012. Ook hier betreft het voor een deel buitenlandse studenten.

Figuur 2.17: Bèta-instroom (eerstejaars ho bachelor voltijd) ten opzichte van alle voltijd bachelorinstroom naar jaar (bron: 1CHO)

In de grafiek hiernaast is berekend welk percentage van de nieuwe instroom in de voltijd bachelor kiest voor een bètastudie. De definities zijn ontleend aan die van het Platform Bèta Techniek. Hiervoor zijn de studies in cluster 1 (natuur en techniek) en cluster 2 (opleidingen met een bètagehalte van meer dan 50%) samengenomen. Het aandeel bèta's in het hoger onderwijs is sinds 2009 gestegen van 23,4 procent naar 25,4 procent (een stijging van 1,9 ppnt). Deze stijging is sterker in het wo (van 31,8% naar 35,4%) dan in het hbo (van 19,8% naar 21%).

Figuur 2.18: Voltijd bachelorinstroom in bètastudies naar soort ho (%) (bron: 1CHO)

Dat het nog steeds vooral mannelijke studenten zijn die kiezen voor een bètastudie, blijkt duidelijk uit de grafiek hiernaast. Met name in het hbo is het aandeel vrouwen in bètastudies klein. Dit aandeel is echter sinds 2009 licht stijgend, zowel voor wat betreft de deelname van mannen als de deelname van vrouwen. De vrouwelijke bèta-deelname in het wo stijgt sinds 2009 van 23 naar 26 procent; in het hbo van acht naar negen procent. De mannelijke bètadeelname stijgt in het wo van 42 naar 45 procent en in het hbo van 33 naar 34 procent. In het gehele hoger onderwijs betekent dit een stijging van de bètadeelname van twaalf naar veertien procent (vrouwen) en van 36 naar 37 procent (mannen).

2.7 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een analyse gemaakt van de doorstroom van voortgezet naar hoger onderwijs en van de instroom in het hoger onderwijs. De eerste analyses nemen het totaal aantal gediplomeerden in het voortgezet onderwijs als uitgangspunt en benadert de instroom vanuit dat perspectief. De tweede analyse gaat uit van alle instroom in het hoger onderwijs en neemt daarmee de totale ho-instroom als uitgangspunt. Hierbij worden ook meegenomen de studenten die vóór 2006 hun diploma hebben gehaald, studenten waarvan het vo-diploma niet geregistreerd is (bijv. bij particuliere opleidingen) en studenten die via andere routes zijn ingestroomd (overige vooropleidingen, buitenlandse studenten).

Verandert de instroom in het hoger onderwijs?

De directe doorstroom van havo naar hbo blijft door de jaren heen stabiel op ongeveer 78 procent; die van vwo naar wo op 71 à 72 procent. Wanneer we de studenten die kiezen voor een tussenjaar meerekenen komt de totale doorstroom van havo naar ho uit op 88 procent en die van vwo naar ho op 97 procent. Van het totale vo (havo/vwo) stroomt negen procent niet door naar het hoger onderwijs. Van degenen die niet doorstromen naar het hoger onderwijs gaat (alle jaren samengenomen) ongeveer 33 procent (havo) en zes procent (vwo) naar het mbo. Het percentage mannen en vrouwen dat niet doorstroomt is exact gelijk (10,6%). Van de westers allochtonen stroomt 12,4 procent niet door; van de autochtone 10,6 procent en van de niet-westers allochtonen is dit percentage het laagst (9,2%). Steeds minder studenten met een vwo-vooropleiding stromen *rechtstreeks* door naar het hbo (sinds 2006 is dit aandeel gedaald van 17% naar 14%); zij kiezen vaker voor een tussenjaar. De doorstroom van vwo naar hbo bestaat uit relatief veel vrouwen, autochtonen en uit studenten met een lager eindexamencijfer dan degenen die kiezen voor het wo.

Steeds meer mensen vinden hun weg naar het hoger onderwijs. De instroom in het wo is sterker gestegen dan in het hbo: ten opzichte van het hbo, is het aandeel wo-studenten groter geworden. De instroom in de zorg stijgt; in het onderwijs is er een daling van het aandeel nieuwe studenten. Er is een steeds grotere toestroom van studenten in de sectoroverstijgende opleidingen. In het hoger onderwijs studeren meer vrouwen dan mannen. Sinds 2009 is (met name in het hbo) de verhoudingsgewijs het aantal mannen toegenomen. Vooral in het wo is de toestroom van buitenlandse studenten gestegen: van tien procent in 2009 naar veertien procent in 2012. Deze toestroom komt uit veel verschillende landen en is niet toe te wijzen aan enkele specifieke landen. Sinds 2009 is het aandeel niet-westers allochtone studenten redelijk stabiel gebleven.

Vermijden studenten 'moeilijke' studies?

Moeilijke studies zijn in deze analyse gekwalificeerd als bètastudies volgens de definities van het Platform Bèta Techniek. Hiervoor zijn de studies in cluster 1 (natuur en techniek) en cluster 2 (opleidingen met een bètagehalte van meer dan 50%) samengenomen. Het aandeel vrouwen in bètastudies blijft nog steeds fors achter bij het aandeel mannen. Kijken we naar de gediplomeerden, dan zien we dat twee derde van de mannen met een bètaprofiel een bètastudie kiest; van de vrouwen is dit een derde: voor alle bètagekwalificeerden is dit gemiddeld over alle jaren 52 procent. Dat wil zeggen dat ongeveer de helft geen bètastudie kiest terwijl ze daartoe wel toegang hadden. Na 2010 is de populariteit van bètastudies over de gehele linie toegenomen. Kijken we naar alle instroom in het hoger onderwijs en niet alleen vanuit het perspectief van de vo-gediplomeerden, dan kunnen we concluderen dat het aandeel bèta's in het hoger onderwijs sinds 2009 is gestegen van 23,4 procent naar 25,4 procent (een stijging van 1,9 ppnt). Deze stijging is sterker in het wo (van 31,8% naar 35,4%) dan in het hbo (van 19,8% naar 21%). Het zijn nog steeds vooral mannen die kiezen voor een bètastudie. Met name in het hbo is het aandeel vrouwen in bètastudies klein. Toch is er een langzame stijging waar te nemen: in het wo stijgt de vrouwelijke bètadeelname van 23 naar 26 procent; in het hbo van acht naar negen procent. In het hoger onderwijs is er een stijging van de bètadeelname bij de vrouwen van twaalf naar veertien procent (vrouwen) en bij de mannen van 36 naar 37 procent (mannen).

Stellen studenten de keuze om te gaan studeren uit?

Het merendeel van de studenten dat de studie uitstelt (80 en 90 procent), doet dit met de duur van één jaar. Van de doorstromers naar het hbo stelt ongeveer twaalf procent de studie twee jaar uit, van de doorstromers naar het wo stelt vijf procent de studie twee jaar uit. Het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt, stijgt in alle groepen. Studenten met een vwo-vooropleiding nemen steeds vaker een jaar bedenktijd. Vooral studenten met een vwo-vooropleiding die kiezen voor het hbo hebben steeds vaker hun studiekeuze met één jaar uitgesteld.

3 De start in het hoger onderwijs

3.1 Vraagstelling en definities

In dit hoofdstuk zoomen we in op de startfase van studenten in het hoger onderwijs: het cruciale eerste jaar van hun studie. Hiervoor zijn de data uit vier jaar Startmonitor gebruikt (studiejaar 2009-2010 (weergegeven als 2009); 2010-2011 (weergegeven als 2010), 2011-2012 (weergegeven als 2011) en 2012-2013 (weergegeven als 2012). We beschrijven de start in het hoger onderwijs aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

1. Kiezen studenten bewuster?
2. Veranderen studiekeuzemotieven en studiekeuzeoriëntatie?
3. Verandert de mate waarin studenten zichzelf bij hun studie vinden passen?

De gegevens die in dit hoofdstuk gepubliceerd zijn, zijn afkomstig uit de Startmonitor. De Startmonitor is een initiatief van ResearchNed. De Startmonitor is een landelijk onderzoek dat instromende studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree in hbo of wo tot aan het einde van het eerste studiejaar. De Startmonitor onderzoekt de verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, brengt het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart en inventariseert hoe studenten 'landen' in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor wil echter vooral in dat proces van studiekeuze, start en integratie van studenten in hun opleiding de determinanten opsporen van studiesucces en studieuitval in het eerste studiejaar. De resultaten van het onderzoek moeten alle betrokkenen bij studiekeuze en studieuitval vanuit voortgezet onderwijs, hoger onderwijs en overheid – voorlichters, docenten, decanen, studieadviseurs, bestuurders en beleidmakers – in staat stellen het studiekeuzeproces van studenten en hun entree in het hoger onderwijs zodanig te begeleiden en te faciliteren dat studieuitval wordt teruggebracht. De Startmonitor wordt jaarlijks uitgevoerd sinds het studiejaar 2008-2009. Een onderzoeksopzet die optimaal is toegesneden op dit thema kan niet volstaan met één meetmoment. Daarom worden studenten gevolgd door het hele eerste studiejaar heen en worden de gegevens verzameld op drie cruciale momenten, namelijk de start van het studiejaar (september-oktober); na enkele maanden studie (december-januari) en aan het einde van het eerste studiejaar (juni-juli). Op deze drie momenten wordt aandacht besteed aan de definitieve keuze, gebruik van voorlichtingsmateriaal, motieven en achtergronden van studiekeuze en studiesucces, en studieuitval. Deze gegevens kunnen gerelateerd worden aan het oordeel van studenten over de aansluiting, de waardering van de opleiding, de match tussen student en opleiding en de mate waarin de student is geïntegreerd in de opleiding. Het mooie van deze monitor is dat we aan het eind van het jaar weten welke studenten met hun opleiding zijn gestopt en welke nog studeren en dit kunnen koppelen aan de wijze waarop ze aan hun studie begonnen. De Startmonitoren die voor deze analyses zijn gebruikt, bevatten gegevens van 16.121 (2009-2010), 17.760 (2010-2011), 21.132 (2011-2012), 18.806 (2012-2013) studenten (in totaal 73.819 studenten). De gegevens zijn gewogen zodat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie.

Voor de analyses van de studiekeuze zijn dus vier jaren Startmonitor bekeken: 2009-2010 (weergegeven als 2009); 2010-2011 (weergegeven als 2010), 2011-2012 (weergegeven als 2011) en 2012-2013 (weergegeven als 2012). In elke Startmonitor zijn drie meetmomenten: september, december en juli/augustus. Data van twaalf onderzoeken zijn meegenomen. De meeste resultaten zijn afkomstig uit de septembermeting: vragen die aan de studenten gesteld zijn direct bij de start in het hoger onderwijs (het moment dat het keuzeproces nog niet beïnvloed is door ervaringen op de opleiding). Dit hoofdstuk betreft een analyse van studiekeuzegedrag in het eerste studiejaar. Het gaat daarbij uitsluitend om eerstejaars in het hoger onderwijs; studieswitchers die een nieuwe studie gestart zijn en dus feitelijk al in hun tweede jaar zitten, zijn buiten beschouwing gelaten.

Voor de overzichtelijkheid zijn in dit rapport de studiekeuzemotieven van studenten ingedikt naar drie hoofdcategorieën die qua onderliggende items over de jaren te vergelijken zijn. Deze indeling is gebaseerd op een factoranalyse. Voor deze analyse zijn factorscores berekend (gewogen en gestandaardiseerd). Met deze factorscores kunnen we trends en verschillen tussen doelgroepen inzichtelijk maken.

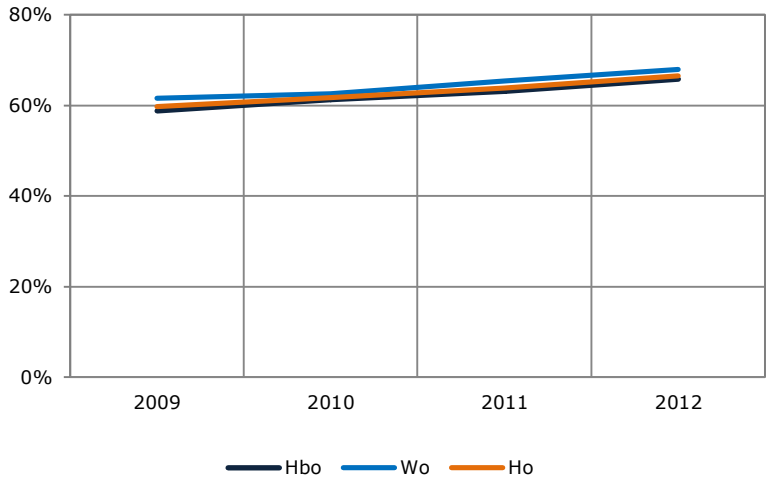
a. Inhoudelijke interesse:
   - de opleiding is inhoudelijk interessant;
   - de opleiding sluit aan bij mijn capaciteiten en vaardigheden;
   - beroepsperspectieven spreken aan;
   - het specifieke beroep dat ik hiermee kan gaan uitoefenen spreekt mij aan.

b. Inrichting van de opleiding:
   - aandacht voor onderzoeksvaardigheden;
   - aandacht voor theoretische grondslagen;
   - verkorte onderwijsroute;
   - mogelijkheden in de studie om praktijkervaring op te doen;
   - ik kan deze opleiding met een redelijke inspanning tot een goed einde brengen.

c. Status van het beroep:
   - goede kans op baan;
   - hoog salaris;
   - meer/brede beroepsmogelijkheden;
   - maatschappelijk aanzien.

De mate waarin student en studie bij elkaar passen, de match, is een samengestelde maat. De onderliggende items vormen samen een betrouwbare schaal om te meten hoe passend de studie is (Cronbach's alfa=0,89). De schaal kent waarden tussen één en vijf, waarbij een score van vijf staat voor een optimale match en een één voor een slechte match tussen studie en student. Indien de gemiddelde score op alle items hoger is dan 3,4 spreken we van een goede tot zeer goede match. De schaal is gebaseerd op de volgende vragen:

- deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze;
- deze opleiding past perfect bij mijn interesses;
- deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn interesses;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- ik heb een heel goed beeld van wat voor werk en carrière ik na mijn opleiding wil;
- ik ben zeer gemotiveerd om deze opleiding met succes af te ronden;
- ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze;
- door deze opleidingskeuze zie ik mijn toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet.

Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat (zeer) goed heeft nagedacht over de studiekeuze (bron: Startmonitor)

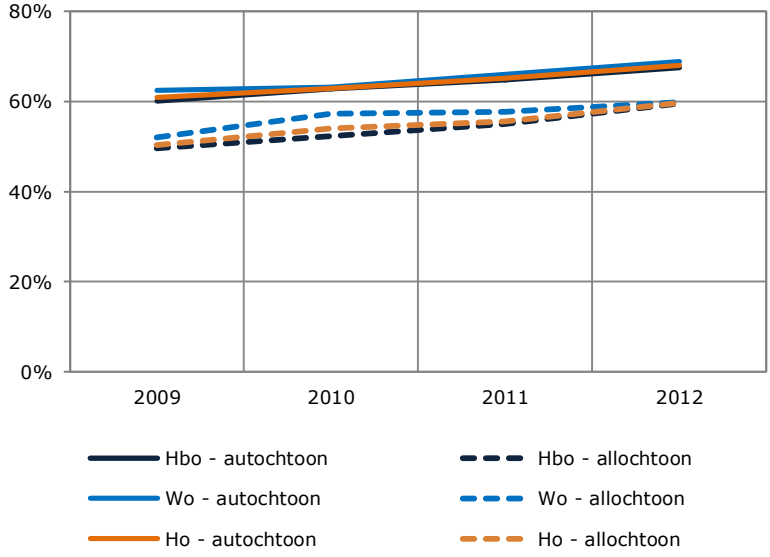
3.2 Bewuste studiekeuze

Studenten maken steeds bewuster de keuze voor hun studie: het percentage studenten dat aangeeft zeer goed te hebben nagedacht over de studiekeuze is sinds 2009 gestegen van 60 naar 67 procent. Deze stijging zien we terug zowel in het hbo als in het wo.

Tabel 3.1: Regressieanalyse ten aanzien van de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor)

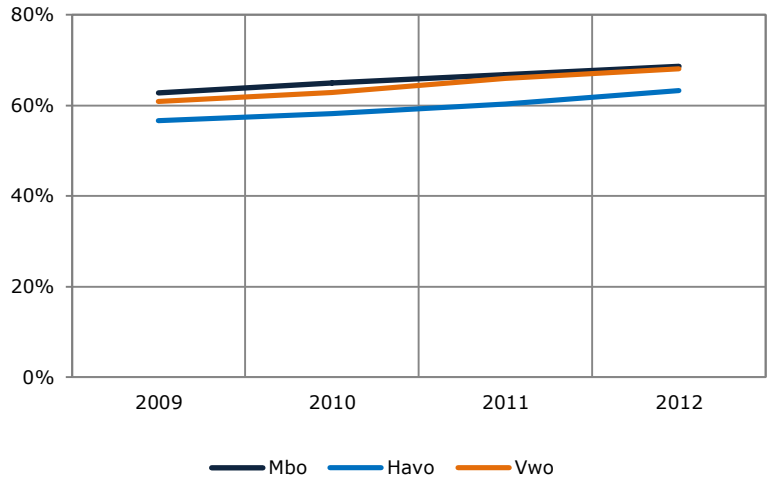
	Hbo			Wo		
	B	t		B	t	
(Constant)	3,85	165,62		3,75	152,73	
Jaar=2009 (ref=2011)	-0,05	-3,42	**	-0,05	-2,24	ns
Jaar=2010 (ref=2011)	-0,02	-1,44	ns	-0,06	-2,49	ns
Jaar=2012 (ref=2011)	0,08	5,01	**	0,08	3,49	**
Functiebeperking	-0,04	-2,68	**	-0,06	-2,78	**
Geslacht (0=man)	0,08	6,90	**	0,13	7,54	**
Uitstellen studeren	0,00	-0,21	ns	-0,08	-2,61	**
Ouders in ho	0,02	1,67	ns	0,02	1,37	ns
Etniciteit (0=autochtoon)	-0,21	-10,30	**	-0,18	-5,52	**
Woonsituatie (0=thuiswonend)	0,10	6,38	**	0,11	6,64	**
Bèta	0,00	-0,03	ns	0,01	0,88	ns
Vooropleiding mbo	0,06	2,76	**			
Vooropleiding havo	-0,08	-4,27	**			

Studenten zijn sinds 2009 steeds beter gaan nadenken over hun studiekeuze. Wel verschillen zij in de mate waarin ze dit doen. De grootste verschillen worden verklaard door etniciteit, geslacht en woonsituatie. Autochtone studenten denken significant beter na over hun studiekeuze dan allochtone studenten. Dat geldt eveneens voor vrouwelijke studenten in vergelijking met mannelijke studenten. Studenten die inmiddels uitwonend zijn, geven aan beter over hun studiekeuze nagedacht te hebben dan studenten die nog thuiswonend zijn. Daarnaast zien we dat studenten met een havo-vooropleiding in het hbo minder vaak aangeven goed nagedacht te hebben dan studenten met een mbo- of vwo-diploma.

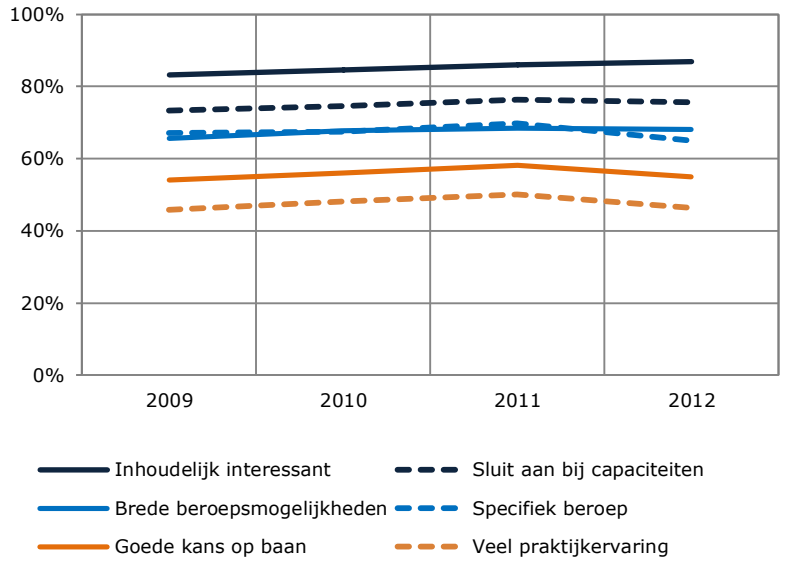
Figuur 3.2: Percentage eerstejaarsstudenten in het hbo dat (zeer) goed heeft nagedacht over de studiekeuze naar etniciteit en jaar (bron: Startmonitor)

De figuur hiernaast laat de verschillen tussen autochtone en allochtone studenten zien: verhoudingsgewijs geven meer autochtone dan allochtone eerstejaarsstudenten aan goed te hebben nagedacht over hun keuze voor een studie. In 2012 heeft van de autochtonen studenten 68 procent zeer goed nagedacht over de studiekeuze; van de allochtone studenten is dit 60 procent.

Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat (zeer) goed heeft nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (bron: Startmonitor)

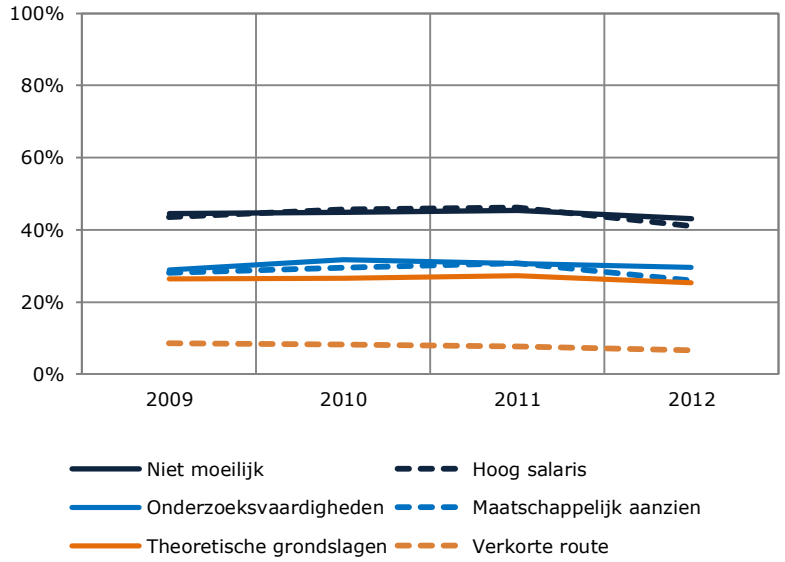
Relatief veel studenten met een mbo-vooropleiding (69%) en met een vwo-vooropleiding (68%) geven aan dat zij zeer goed hebben nagedacht over hun studiekeuze. In mindere mate geldt dit voor studenten met een havo-vooropleiding (63%). De eerder geconstateerde stijging doet zich bij alle drie de groepen voor.

Figuur 3.4: Zes belangrijkste studiekeuzemotieven: percentage studenten voor wie de motieven een grote tot zeer grote rol hebben gespeeld bij de studiekeuze (bron: Startmonitor)

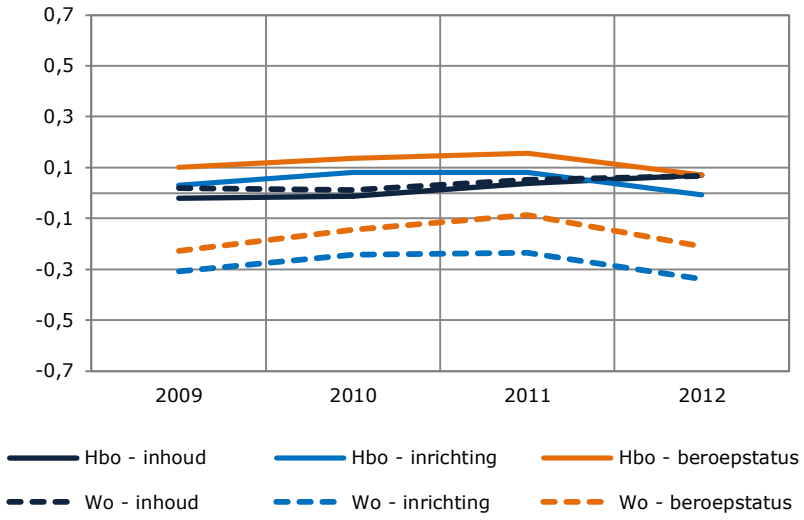
3.3 Studiekeuzemotieven

Studenten hebben voor twaalf studiekeuzemotieven aangegeven in hoeverre deze een rol hebben gespeeld. De figuur hiernaast geeft voor de zes belangrijkste motieven de percentages studenten weer voor wie deze motieven een grote tot zeer grote rol hebben gespeeld. Het beeld is redelijk stabiel. De meeste studenten kiezen een studie omdat deze hen inhoudelijk aanspreekt en aansluit bij hun capaciteiten. Dit motief wordt gevolgd door brede beroepsmogelijkheden en het specifieke beroep dat men kan uitoefenen. Bij dit laatste motief zien we een afname van 70 procent naar 65 procent. Voor iets minder studenten (maar in 2012 toch nog 55%) speelde de baankans een grote rol. Ook baseren in 2012 ten opzichte van 2011 steeds minder studenten hun studiekeuze op het feit dat men met de studie veel praktijkervaring kan opdoen (van 50% naar 46%).

Figuur 3.5: Zes minst belangrijke studiekeuzemotieven van eerstejaars (bron: Startmonitor)

De figuur hiernaast toont de zes motieven die het minst vaak belangrijk werden gevonden. Ruim 40 procent van de studenten laat zich bij de studiekeuze leiden door een hoog salaris en de beperkte moeilijkheidsgraad van de opleiding. Ongeveer een kwart van de studenten baseert de studiekeuze mede op de aandacht die de opleiding besteedt aan onderzoeksvaardigheden en theoretische grondslagen. Ook een kwart hecht bij de keuze belang aan het maatschappelijk aanzien dat men met deze opleiding verwerft. Het feit dat er een verkorte route wordt aangeboden, speelt voor slechts zeven à acht procent van de studenten een rol.

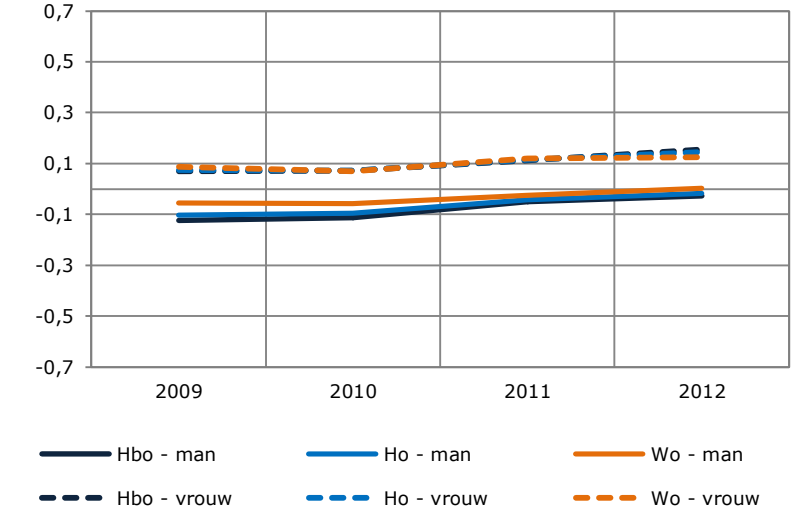
Figuur 3.6: Het belang dat men hecht aan verschillende soorten keuzemotieven naar soort hoger onderwijs; factorscores (bron: Startmonitor)

Om trends en verschillen tussen subgroepen inzichtelijk te maken, zijn gestandaardiseerde factorscores berekend voor drie schalen: motieven gebaseerd op inhoud, inrichting en de status van het beroep. Het gemiddelde van de totale steekproef is 0; een waarde hoger dan 0 betekent dat het motief belangrijker is, bij een waarde lager dan 0 is het motief onbelangrijker. Uit de grafiek hiernaast blijken duidelijke verschillen tussen hbo en wo en zijn er trendverschillen. Inhoudelijke motieven nemen in belang toe, zowel in hbo als in wo, die op dit punt niet noemenswaardig van elkaar verschillen. Dit gaat gepaard met een afname van het belang dat studenten bij hun studiekeuze hechten aan de inrichting en het beroep. Hbo-studenten letten overigens meer op de inrichting van het onderwijs dan wo-studenten.

Tabel 3.2: Regressieanalyse voor de impact van de inhoud van de opleiding op de studiekeuze naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor)

	Hbo			Wo		
	B	t		B	t	
(Constant)	-0,01	-0,56		-0,04	-1,76	
Jaar=2009 (ref=2011)	-0,05	-3,23	**	-0,04	-1,76	ns
Jaar=2010 (ref=2011)	-0,03	-1,68	ns	-0,05	-2,36	ns
Jaar=2012 (ref=2011)	0,07	4,33	**	0,04	1,74	ns
Functiebeperking	0,03	2,46	ns	0,03	1,33	ns
Geslacht (0=man)	0,16	12,66	**	0,10	6,61	**
Uitstellen studeren	0,08	4,07	**	-0,07	-2,69	**
Ouders in ho	0,02	1,84	ns	0,03	1,99	ns
Etniciteit (0=autochtoon)	-0,12	-6,08	**	-0,03	-1,14	ns
Woonsituatie (0=thuiswonend)	0,12	7,70	**	0,06	4,12	**
Bèta	0,02	1,66	ns	-0,02	-1,51	ns
Vooropleiding mbo	-0,16	-7,34	**			
Vooropleiding havo	-0,07	-3,55	**			

De volgende regressieanalyses zijn gebaseerd op de gewogen factorscores (zie inleiding). Inhoudelijke motieven zijn bij de studiekeuzeoriëntatie steeds belangrijker geworden. Inhoudelijke motieven spelen veel meer een rol voor vrouwen dan voor mannen. Ook spelen inhoudelijke motieven in het hbo een minder grote rol voor allochtone studenten dan voor autochtone studenten. Daarnaast zijn er verschillen naar vooropleiding: in het hbo kiezen studenten met een vwo-vooropleiding meer op grond van inhoudelijke motieven dan studenten met een mbo- of havo-vooropleiding.

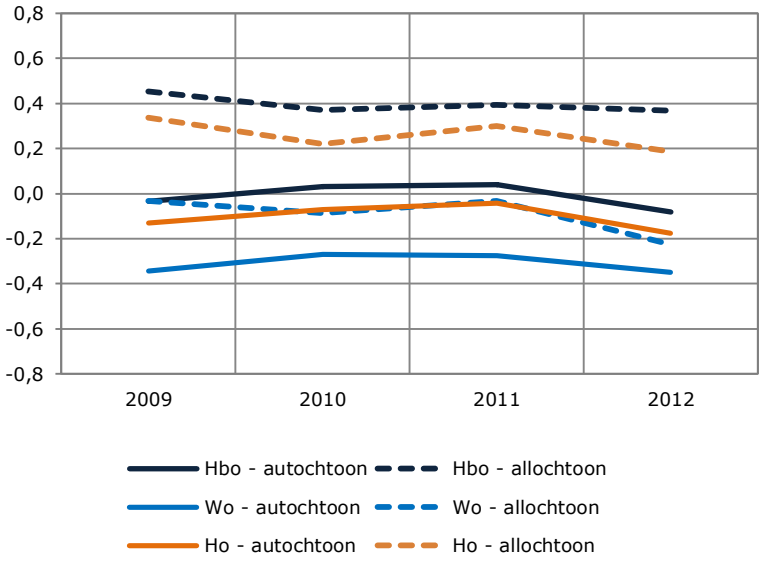
Figuur 3.7: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de inhoud van de opleiding naar geslacht (bron: Startmonitor)

De figuur hiernaast toont de resultaten op de factor 'inhoudelijke motieven' voor mannen en vrouwen. Hieruit blijkt duidelijk dat vrouwen zich bij hun studiekeuze meer door de inhoud van de opleiding laten leiden dan mannen. De toename van de impact die de inhoud heeft op de studiekeuze zien we bij alle groepen.

Tabel 3.3: Regressieanalyse voor de impact van de inrichting van het onderwijs op de studiekeuze naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor)

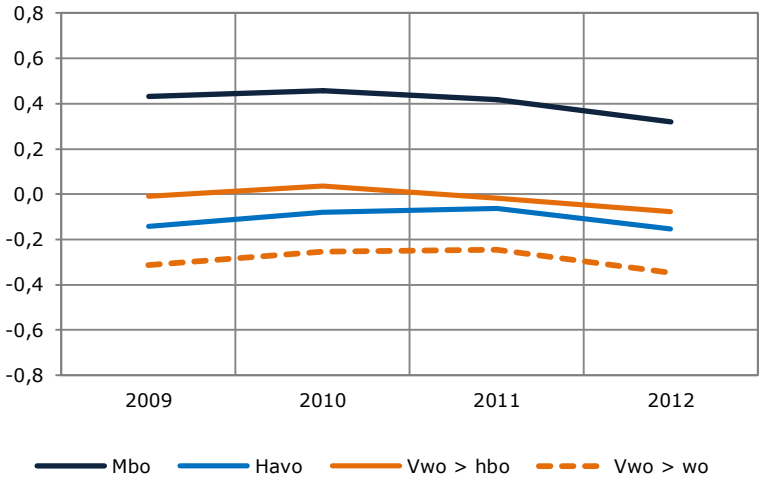
	Hbo			Wo		
	B	t		B	t	
(Constant)	0,02	0,90		-0,36	-14,83	
Jaar=2009 (ref=2011)	-0,01	-0,69	ns	-0,06	-2,74	**
Jaar=2010 (ref=2011)	0,02	1,22	ns	-0,01	-0,46	ns
Jaar=2012 (ref=2011)	-0,13	-8,57	**	-0,08	-3,56	**
Functiebeperking	-0,03	-2,19	ns	0,02	0,99	ns
Geslacht (0=man)	0,06	4,73	**	0,07	4,35	**
Uitstellen studeren	-0,09	-4,58	**	0,00	-0,14	ns
Ouders in ho	0,02	1,95	ns	0,00	-0,22	ns
Etniciteit (0=autochtoon)	0,35	17,82	**	0,23	7,18	**
Woonsituatie (0=thuiswonend)	-0,02	-1,14	ns	0,01	0,88	ns
Bèta	0,04	2,58	ns	0,12	7,52	**
Vooropleiding mbo	0,37	18,32	**			
Vooropleiding havo	-0,15	-8,14	**			

In het hbo hechten studenten bij de studiekeuze veel meer belang aan de inrichting van het onderwijs dan in het wo. De impact van de inrichting van het onderwijs als keuzemotief neemt af in 2012, met name in het hbo. Allochtone studenten laten de inrichting van de studie sterker meewegen in hun keuze voor een opleiding dan autochtone studenten. Datzelfde geldt voor hbo-studenten met een mbo-vooropleiding. Havisten in het hbo benoemden de inrichting van de opleiding beduidend minder vaak als motief. Bèta's in het wo hechten meer aan de inrichting van het onderwijs dan niet-bèta's. Vrouwen laten de inrichting van het onderwijs meer meewegen dan mannen.

De mate waarin studenten zich bij hun studiekeuze laten leiden door de inrichting van de opleiding verschilt niet alleen voor hbo- en voor wo-studenten, zo zagen we uit de analyses hiervoor, maar ook voor allochtone en autochtone studenten. Vooral de allochtone hbo-studenten laten de inrichting van de opleiding in sterke mate meewegen bij hun studiekeuze.

Figuur 3.8: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de inrichting van de opleiding naar etniciteit (bron: Startmonitor)

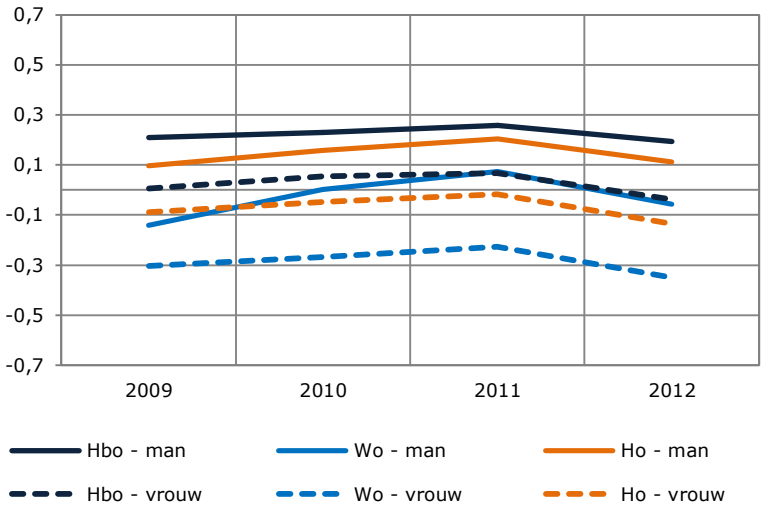
Ook zijn er verschillen naar vooropleiding in de mate waarin studenten zich bij hun studiekeuze laten leiden door de inrichting van de opleiding. Het zijn vooral de hbo-studenten met een mbo-vooropleiding voor wie de inrichting van de opleiding belangrijk is. Dit geldt in mindere mate voor hbo-studenten met een havo- of vwo-vooropleiding en nog minder voor wo-studenten met een vwo-vooropleiding.

Figuur 3.9: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de inrichting van de opleiding naar vooropleiding (bron: Startmonitor)

Tabel 3.4: Regressieanalyse voor de impact van de beroepsstatus op de studiekeuze naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor)

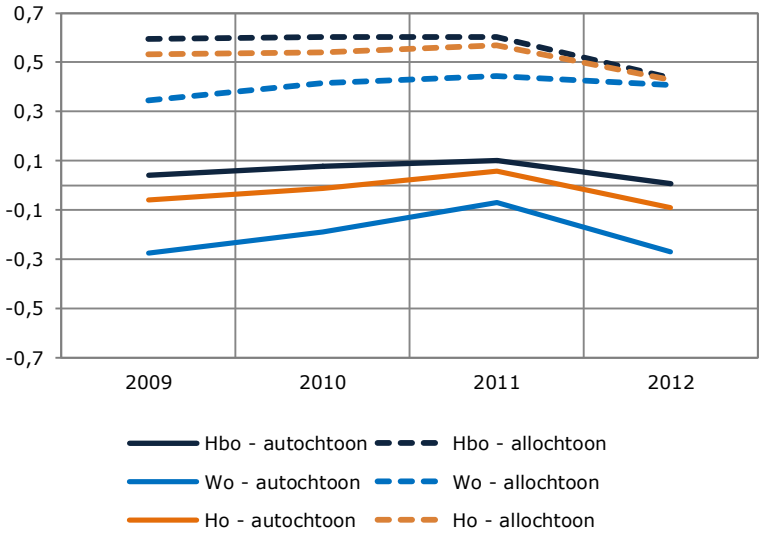
	Hbo			Wo		
	B	t		B	t	
(Constant)	-0,02	-0,85		0,24	8,79	
Jaar=2009 (ref=2011)	-0,11	-8,18	**	-0,14	-5,59	**
Jaar=2010 (ref=2011)	-0,10	-7,05	**	-0,12	-4,35	**
Jaar=2012 (ref=2011)	-0,12	-8,82	**	-0,16	-6,61	**
Functiebeperking	-0,09	-7,37	**	-0,14	-5,56	**
Geslacht (0=man)	-0,21	-18,99	**	-0,31	-16,38	**
Uitstellen studeren	-0,07	-3,85	**	-0,23	-7,08	**
Ouders in ho	-0,09	-8,64	**	-0,12	-6,08	**
Etniciteit (0=autochtoon)	0,41	22,46	**	0,62	16,93	**
Woonsituatie (0=thuiswonend)	-0,10	-7,30	**	-0,05	-2,75	**
Bèta	0,03	2,18	ns	-0,23	-12,12	**
Vooropleiding mbo	0,55	29,09	**			
Vooropleiding havo	0,30	17,41	**			

Tot 2011 nam het belang van de beroepsstatus (salaris, baankans) bij de studiekeuze toe. Na 2011 is de impact hiervan afgenomen. Er zijn verschillen in de mate waarin studenten bij hun de keuze van hun letten op de beroeps-status. Mannen vinden dit belangrijker dan vrouwen; dit geldt ook voor allochtone studenten in vergelijking met autochtone studenten. Voor studenten met een beperking is de beroepsstatus minder belangrijk dan voor studenten zonder beperking. Hbo-studenten met mbo en havo hechten meer belang aan status van het beroep dan hbo-studenten met vwo. Hebben de ouders al een opleiding in het hoger onderwijs, dan wordt er minder op de status van het beroep gelet. Wo'ers in bètastudies kijken minder naar de beroepsstatus dan studenten uit andere wo-opleidingen.

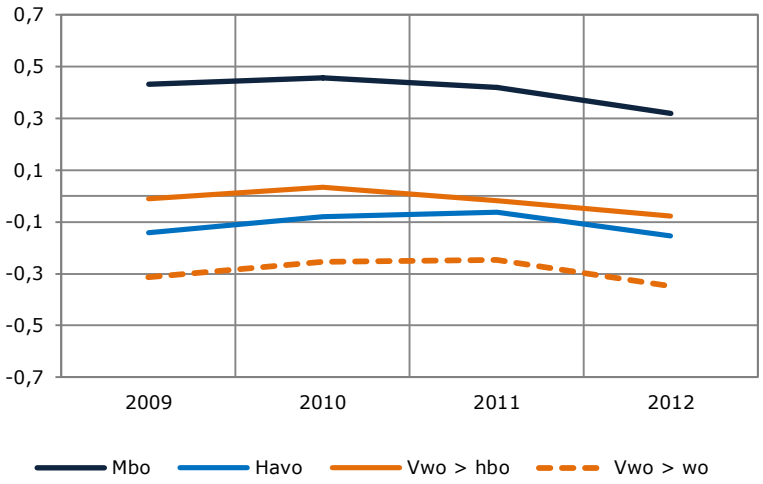
Uit de figuur hiernaast blijkt duidelijk dat mannen zich bij hun studiekeuze meer laten leiden door de status van het beroep (aanzien, salaris, baankans) dan vrouwen. Daarnaast kunnen we constateren dat de verschillen in de mate waarin men de status van het beroep laat meewegen tussen mannen en vrouwen in het hbo kleiner zijn dan in het wo. Met andere woorden: voor wat betreft de impact van de status van het beroep bij de studiekeuze lijken mannen en vrouwen in het hbo meer op elkaar dan in het wo.

Figuur 3.10: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de status van het beroep van de opleiding naar geslacht (bron: Startmonitor)

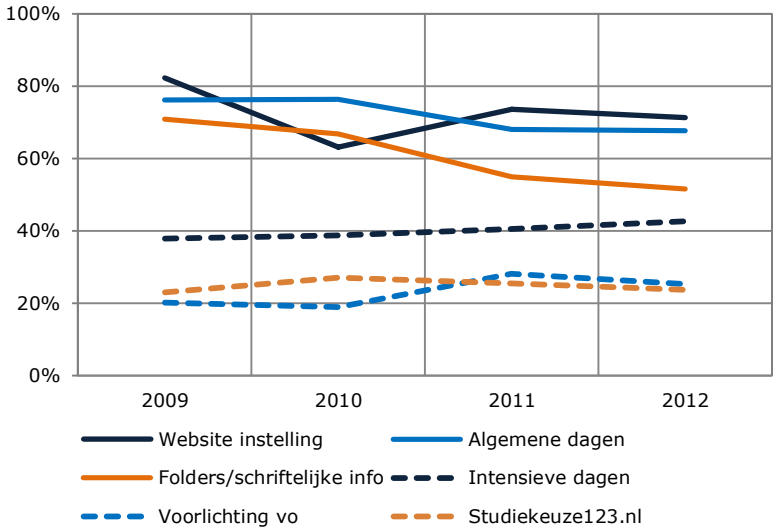
Allochtone studenten hechten bij hun studiekeuze beduidend meer waarde aan de status van het beroep dan autochtone studenten. Binnen de groep allochtone studenten nemen de verschillen tussen hbo en wo af; in 2012 zijn de verschillen tussen hbo- en wo-studenten niet meer significant. Binnen de groep autochtone studenten verschillen hbo- en wo-studenten op dit keuzemotief wel significant.

Figuur 3.11: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de beroepstatus van de opleiding naar etniciteit (bron: Startmonitor)

Figuur 3.12: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de status van het beroep waartoe de studie opleidt naar vooropleiding (bron: Startmonitor)

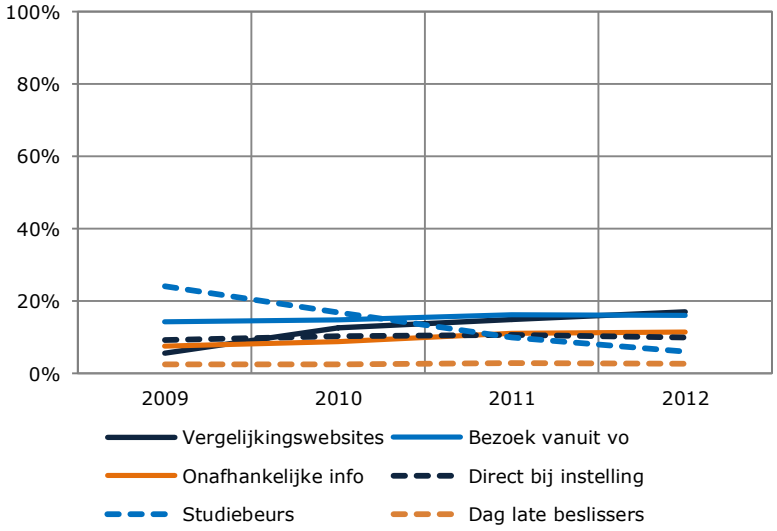
Studenten met een mbo-vooropleiding hechten bij hun studiekeuze veel meer aan de status en het beroep dan studenten met een havo- of vwo-vooropleiding. Voor wo-studenten met een vwo-vooropleiding is dit motief het minst bepalend. Eerder zagen we dat deze groep vooral hecht aan de inhoud van de opleiding.

Figuur 3.13: Zes belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor)

3.4 Studiekeuzeinformatie

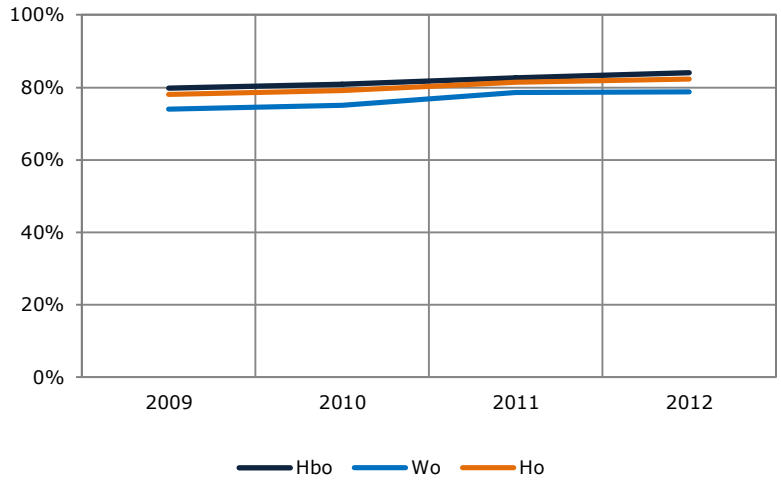
Studenten oriënteren zich met name via de websites van instellingen en tijdens algemene voorlichtingsdagen. Het gebruik van folders en andere schriftelijke informatie neemt duidelijk aan belang af. Oriëntatie op basis van intensieve voorlichtingsdagen neemt juist toe. Een stabiel aantal van zo'n één op de vijf studenten maakt sinds 2009 gebruik van de overheidswebsite Studiekeuze123.nl. Wo-studenten oriënteren zich intensiever en raadplegen gemiddeld 4,3 bronnen (in het hbo 3,3: niet in figuur). Door de jaren heen verschilt het aantal geraadpleegde bronnen nauwelijks. Wo-studenten maakten vaker dan hbo-studenten gebruik van zowel algemene als intensieve voorlichtingsdagen (niet in figuur).

Figuur 3.14: Zes minst belangrijke geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor) (bron: Startmonitor)

Kijken we naar de minst belangrijke informatiebronnen, dan blijken dagen voor late beslissers het minst benut te worden in het studiekeuzeproces. De sterkste daling doet zich echter voor in het bezoek aan de Studiebeurs. In 2009 gaf bijna een kwart van de studenten aan een bezoek gebracht te hebben aan de Studiebeurs, in 2012 is dat gezakt naar een kleine tien procent. Het gebruik van vergelijkingswebsites (anders dan Studiekeuze123) neemt juist iets toe.

Uit een multivariate analyse (niet in tabel of grafiek) blijkt studenten die aangeven een bewuste studiekeuze gemaakt te hebben veel vaker gebruikmaakten van algemene voorlichtingsdagen, intensieve voorlichtingsdagen of rechtstreeks bij de instelling informatie haalden.

Figuur 3.15: Percentage studenten dat een goede match ervaart met de studie (bron: Startmonitor)

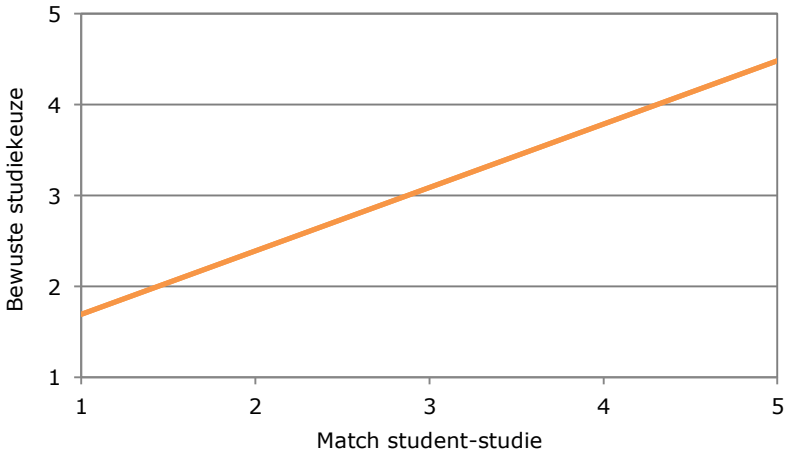
3.5 Match tussen student en studie

Acht van de tien studenten heeft bij de studiekeuze een goede match ervaren met de studie (voor de samenstelling van deze variabele zie de inleiding). Ze antwoorden positief op vragen als: deze opleiding en het beroep passen perfect bij mij; ik heb een goed beeld van de opleiding, ik ben zeer gemotiveerd e.d. De grafiek hiernaast geeft de percentages studenten weer die een goede tot zeer goede match ervaren. Ondanks het feit dat de verschillen klein zijn, is de ervaren match bij hbo-studenten beter dan bij wo-studenten, zeker ook als gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken (zie volgende tabel).

Tabel 3.5: Regressieanalyse ten aanzien van de match tussen student en studie naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor)

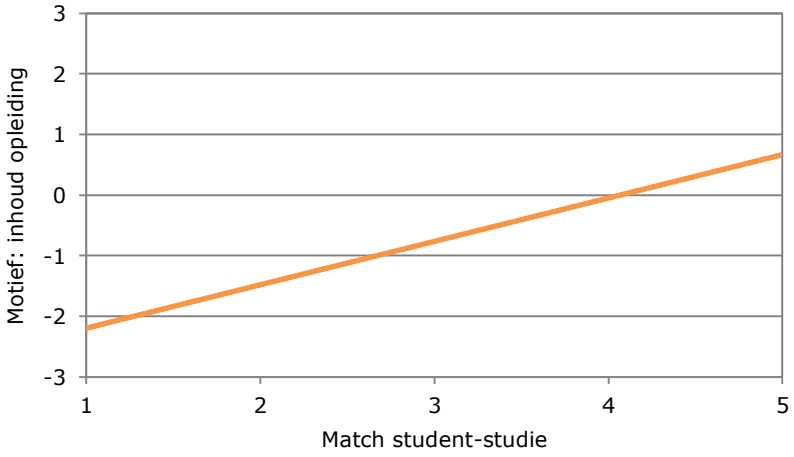
	Hbo			Wo		
	B	t		B	t	
(Constant)	3,20	182,44		3,21	149,68	
Jaar=2009 (ref=2011)	0,00	0,00	ns	-0,02	-1,73	ns
Jaar=2010 (ref=2011)	0,02	1,77	ns	-0,02	-1,78	ns
Jaar=2012 (ref=2011)	0,01	0,76	ns	-0,01	-0,58	ns
Bewuste keuze voor studie	0,22	67,85	**	0,22	48,16	**
Nadruk op beroepsstatus	0,04	11,36	**	0,05	13,95	**
Nadruk op inrichting opleiding	0,06	19,48	**	0,05	11,28	**
Nadruk op inhoud	0,24	74,64	**	0,27	54,94	**
Functiebeperking	-0,02	-3,37	**	-0,03	-2,19	ns
Geslacht (0=man)	0,02	3,34	**	-0,09	-10,17	**
Uitstellen studeren	-0,03	-2,80	**	-0,08	-5,30	**
Ouders in ho	-0,03	-4,91	**	-0,02	-1,95	ns
Etniciteit (0=autochtoon)	0,00	-0,33	ns	0,04	2,22	ns
Woonsituatie (0=thuiswonend)	0,01	1,26	ns	0,04	5,01	**
Bèta	-0,03	-4,29	**	-0,11	-11,91	**
Vooropleiding mbo	0,14	12,41	**			
Vooropleiding havo	0,04	3,96	**			

Als gecontroleerd wordt voor alle achtergrondkenmerken en keuze-motieven, dan zien we dat de match die studenten ervaren met de studie in 2011 ten opzichte van de voorgaande jaren stabiel is gebleven; tussen 2011 en 2012. De ervaren match is minder goed voor wo-bètastudenten en mannen in het wo. Hbo-studenten met een mbo-vooropleiding ervaren een betere match dan hbo-studenten met havo of vwo. Alle motieven vertonen een positieve relatie met de ervaren match: naar mate men meer expliciet gekozen heeft, ongeacht de aard van de motieven, ervaart men een betere match. De ervaren match is *veel beter* als de student een bewuste keuze maakt en zich meer oriënteert op de inhoud van de opleiding. In de grafieken hierna lichten we deze relatie nader toe.

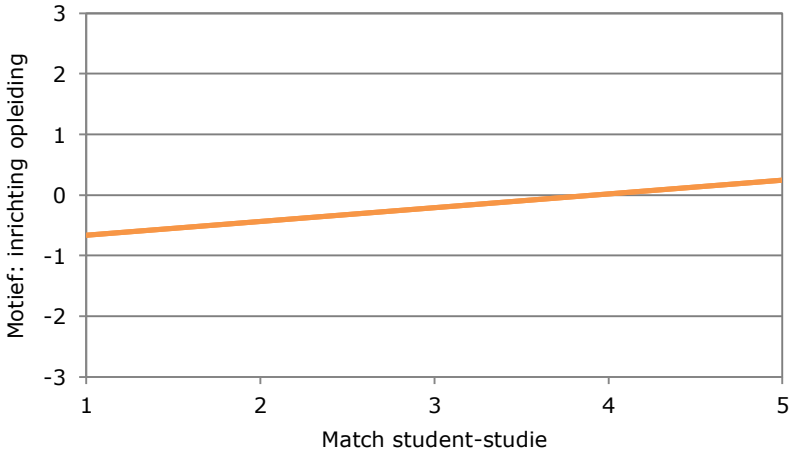
Figuur 3.16: Relatie (lineair) tussen de ervaren match en de mate waarin de student heeft nagedacht over de studie (bron: Startmonitor)

Er is een zeer sterke relatie tussen de mate waarin studenten aangeven dat zij nagedacht hebben over hun studiekeuze en de match die zij ervaren met hun opleiding. In totaal 22 procent van de variantie in de ervaren match wordt verklaard door deze al dan niet bewuste studiekeuze.

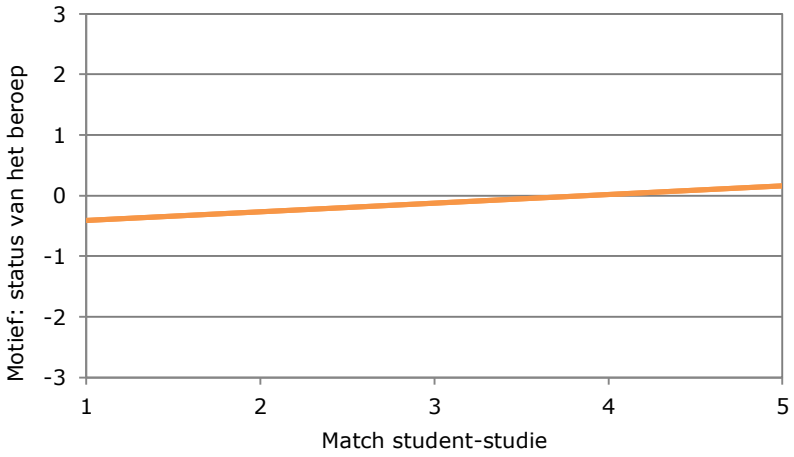
Figuur 3.17: Relatie (lineair) tussen de ervaren match en de mate waarin de student de studiekeuze heeft gemaakt op grond van inhoudelijke motieven (bron: Startmonitor)

Er is eveneens sprake van een sterke samenhang tussen de ervaren match en de mate waarin de student de studiekeuze heeft gebaseerd op inhoudelijke motieven. In totaal 23 procent van de verschillen in de ervaren match wordt verklaard door deze inhoudelijke oriëntatie.

Figuur 3.18: Relatie (lineair) tussen de ervaren match en de mate waarin de student de studiekeuze heeft gemaakt op grond van de inrichting van de opleiding (bron: Startmonitor)

De mate waarin de student gekeken heeft naar de inrichting van de opleiding (zoals de aandacht voor onderzoeks-vaardigheden; de aandacht voor theoretische grondslagen; het feit of er een verkort traject is, mogelijkheden om praktijkervaring op te doen en de moeilijkheidsgraad) hangt zwak samen met de ervaren match tussen student en studie: twee procent van alle verschillen in de ervaren match komt voor rekening van de oriëntatie op de inrichting van de opleiding.

Figuur 3.19: Relatie (lineair) tussen de ervaren match en de mate waarin de student de studiekeuze heeft gemaakt op grond van de status van het beroep (bron: Startmonitor)

Ook de relatie tussen de ervaren match en de mate waarin de student bij de studiekeuze heeft gekeken naar de maatschappelijke status van het beroep en zaken als salaris en baankans is zwak. Slechts één procent van de verschillen in de ervaren match tussen student en studie wordt verklaard door dit keuzemotief.

3.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is de start in het hoger onderwijs beschreven. Met de invoering van de beleidsmaatregelen verwachten we dat het studiekeuzeproces verbetert, dat studenten bewuster kiezen, een betere match ervaren met de gekozen opleiding en daardoor minder vaak uitvallen. De analyses zijn gebaseerd op de Startmonitor, een grootschalig onderzoek dat studenten volgt vanaf de studiekeuze tot het einde van het eerste jaar.

Kiezen studenten bewuster?

Twee van de drie studenten heeft naar eigen zeggen goed tot zeer goed nagedacht over de studiekeuze. Er is een duidelijke verbetering sinds 2009: studenten maken de keuze voor hun opleiding steeds bewuster. Toch voltrekt de studiekeuze zich voor sommige studenten minder bewust dan voor andere. Opvallend is dat allochtone studenten aangeven minder te hebben nagedacht over de studiekeuze dan autochtone studenten en dat mannen hun keuze minder bewust hebben gemaakt dan vrouwen. Een minder bewuste studiekeuze zien we eveneens bij studenten met een havo-vooropleiding; veel bewuster kozen studenten met een mbo- of vwo-vooropleiding.

Veranderen studiekeuzemotieven en studiekeuzeoriëntatie?

De rangorde van motieven om voor een bepaalde studie te kiezen verandert niet noemenswaardig over de jaren: de grote meerderheid van de studenten kiest een opleiding op grond van inhoudelijke interesse en de aansluiting van de studie bij de capaciteiten. Dit beeld is over de jaren heen redelijk stabiel. Ook het feit dat de opleiding brede beroepsmogelijkheden biedt of voorbereidt voor een specifieke beroep is voor ruim zes van de tien studenten een motief om een studie te kiezen. De impact van het specifieke beroep op de studiekeuze is het laatste jaar kleiner geworden. Motieven die te maken hebben met de inrichting van de opleiding spelen voor minder dan 40 procent van de studenten een rol. De diverse motieven zijn geclusterd in drie hoofdgroepen: inhoudelijke motieven (inclusief de keuze voor een beroep), motieven die te maken hebben met de inrichting van de opleiding en motieven te betrekking hebben op de status van het beroep (o.a. salaris en baankansen). *Inhoudelijke motieven* worden steeds belangrijker. Vrouwen kiezen meer op grond van inhoudelijke motieven dan mannen. In iets minder mate geldt dit ook voor autochtone studenten en voor studenten met een vwo-vooropleiding. Het belang dat studenten hechten aan de *inrichting van het onderwijs* is, vooral in het hbo, het laatste jaar afgenomen. De inrichting is veeleer voor hbo-studenten, en dan met name voor degenen met een mbo-vooropleiding, een motief om voor een studie te kiezen dan voor wo-studenten. Allochtone studenten hechten meer waarde aan de inrichting dan autochtone studenten, dit verband is sterker in het hbo dan in het wo. Ook hbo-studenten met een mbo-vooropleiding kijken sterk naar de inrichting. In iets mindere mate geldt dit ook voor vrouwen (in hbo en wo) en voor bètastudenten in het wo. Het belang van de *status van het beroep* (o.a. baankans, salaris) is tussen 2009 en 2011 toegenomen; in 2012 zien we een afname van de impact die de beroepsstatus heeft op de studiekeuze. Degenen die hier meer dan anderen waarde aan hechten zijn mannen en allochtone studenten. Hbo-studenten met een vwo-vooropleiding vinden de status van het beroep minder belangrijk dan studenten uit andere vooropleidingen. Dit geldt ook voor studenten waarvan ouders een opleiding hebben op het niveau van het hoger onderwijs, voor wo-bètastudenten en voor studenten met een functiebeperking.

In de oriëntatie op mogelijke studies geven studenten aan vooral gebruik te maken van informatie op de website van de instelling en het bezoeken van algemene voorlichtingsdagen. Voorlichtingsdagen, die door alle studenten steeds beter worden bezocht, zijn vaker bezocht door studenten die een wo-opleiding kozen dan door studenten die hun keuze lieten vallen op een hogeschool. Ongeveer een kwart bezocht de overheidswebsite Studiekeuze123.nl. Dit aandeel is stabiel. Het bezoek van andere vergelijkingswebsites neemt toe van ongeveer vijf naar bijna twintig procent. Wo-studenten hebben bij hun oriëntatie meer bronnen gebruikt dan hbo-studenten.

Verandert de mate waarin studenten zichzelf bij hun studie vinden passen?

Acht van de tien studenten vinden dat de studie goed bij hen past, ervaren een goede match. Hbo-studenten ervaren een betere match met de opleiding dan wo-studenten. In het wo zijn het vooral bètastudenten en mannen die een mindere band ervaren met hun opleiding. In het hbo is deze band beter voor studenten met een mbo-vooropleiding. In hoeverre hangt de studiekeuzeoriëntatie samen met de mate waarin studenten een band voelen met de opleiding? Als de student expliciet kiest, ongeacht de aard van de motieven, ervaart men een betere band met de studie. Hebben studenten zich sterk inhoudelijk georiënteerd en hebben ze naar eigen zeggen goed nagedacht over de studie, dan is de band die zij ervaren met de opleiding erg groot. In hoofdstuk 5 relateren we de keuzemotieven en de keuzeoriëntatie aan uitvalcijfers.

4 Een tweede studie

4.1 Vraagstelling en definities

Op basis van het 1Cijfer Hoger Onderwijs (1CHO) is nagegaan hoeveel studenten een tweede studie doen. In de voorgaande publicatie zijn deze cijfers gepubliceerd voor de studenten die met hun tweede studie zijn begonnen nadat de eerste studie was afgerond. Dit jaar is ook aandacht besteed aan de studenten die een tweede studie aanvingen voordat het diploma van de eerste studie was behaald. In dit hoofdstuk besteden we eerst aandacht aan het algemene beeld om daarna in te zoomen op bachelor- en masterstudenten en de relatie met achtergrondkenmerken. Gezien de geringe aantallen studenten die een tweede studie begonnen voordat de eerste was afgerond, is deze groep in het verdiepende deel buiten beschouwing gelaten en is over de achtergrondkenmerken gerapporteerd in het algemene deel. De volgende vragen komen in dit hoofdstuk aan de orde:

1. Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede studie?
2. Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede bacheloropleiding, onder andere in de sector zorg of onderwijs?
3. Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede masteropleiding, onder andere in de sector zorg of onderwijs?
4. Hoe hoog zijn de instellingscollegegelden voor de tweede studie en hoeveel studenten worden geconfronteerd met het maximum collegegeld in de sector waarin zij studeren?

Elke student kan één bachelor- en één masteropleiding volgen tegen het wettelijk collegegeld. Het is voor studenten ook mogelijk twee (of meer) studies tegelijk te volgen tegen wettelijk collegegeld. Bij een tweede bachelor of masteropleiding betaalt de student het (over het algemeen hogere) instellingscollegegeld. Een tweede studie kan onder bepaalde condities ook worden gevolgd voor het wettelijk collegegeld, namelijk als een student een tweede bachelor of master in zorg of onderwijs volgt en daar nog geen diploma in heeft behaald. Deze maatregel is van kracht sinds het studiejaar 2010-2011.

Bij het bestuderen van het aantal studenten dat een tweede studie volgt, is onderscheid gemaakt tussen studenten die een tweede studie gelijktijdig en volgtijdelijk doen. Voor studenten die met een tweede studie aanvangen nadat het diploma van de eerste studie is behaald (volgtijdelijk), geldt dat zij óf het instellingscollegegeld betalen, óf het wettelijk collegegeld voor een tweede studie in zorg of in het onderwijs (en daar nog geen diploma in behaald hebben).

Voor een student die een schakelprogramma of premaster volgt van maximaal 30 ECTS geldt vanaf het studiejaar 2013-2014 dat deze daarvoor de helft van het wettelijk collegegeld betaalt; betreft het een traject van maximaal 60 ECTS dan betaalt de student maximaal 1,5 keer het wettelijk collegegeld. Boven de 60 ECTS betaalt de student een vergoeding die de instelling bepaalt.

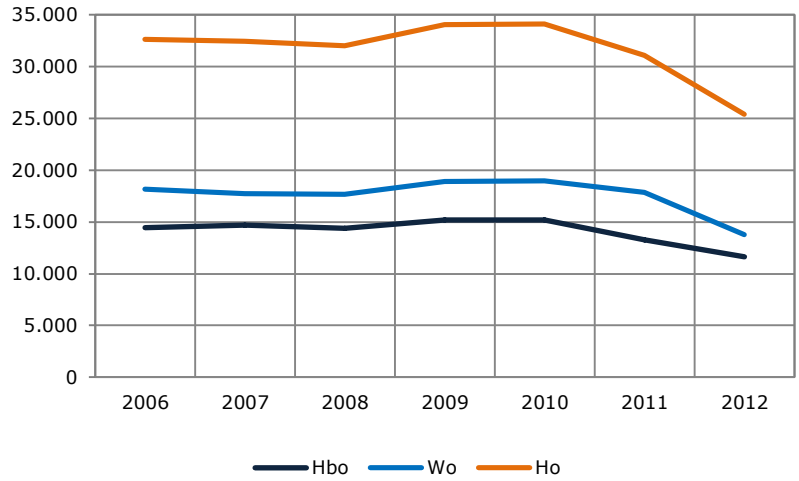
Voor het afronden van een tweede studie die gestart is tijdens een eerste studie bestaat een subsidieregeling en betaalt de student volgens een convenant studenten-koepels de hoogte van het wettelijk collegegeld. Voor de subsidie voor een tweede studie waarvoor geldt dat deze moet zijn aangevangen voordat het diploma van de eerste studie is behaald, geldt dat:

- het verlenen van een tweede bachelor- (hbo en wo) of mastergraad (wo) aan een student aan een hoger beroepsopleiding mogelijk is, mits de opleiding voor de tweede bachelor- of mastergraad deels gelijktijdig is gevolgd met de opleiding waaraan de eerste bachelor- of mastergraad is behaald;
- de student onafgebroken voor de tweede opleiding ingeschreven moet zijn geweest;
- de student ingeschreven moet zijn geweest in de maand voorafgaand aan het behalen van de eerste graad;
- tussen de eerste en de tweede graad blijkens het historisch bestand moet minimaal een periode van vijf hele maanden liggen (deze laatste eis geldt overigens niet voor het betalen van de hoogte wettelijk collegegeld, maar alleen voor de subsidie).

Deze studenten betalen voor hun tweede studie de hoogte van het wettelijke collegegeld. Momenteel is er nog sprake van een overgangsmaatregel. De bestuurlijke afspraak wordt verlengd tot het moment dat het wettelijk geregeld is, naar verwachting studiejaar 2014-2015 (brief aan TK 2012-2013, 33400, VIII, nr. 133 van 27 maart 2013). Ten aanzien van de laatste drie aspecten geldt dat deze niet direct uit het 1CHO te halen zijn. Noodgedwongen is dus niet gecorrigeerd voor deze criteria. Uit overleg met DUO en OCW blijkt dat naar verwachting de hier gepresenteerde gegevens een overschatting zijn van ongeveer acht procent. Verder zijn dezelfde definities aangehouden als voor de tweede studies die volgtijdelijk worden gevolgd.

Bij de identificatie van deze groepen studenten uit het 1CHO zijn de volgende stappen gevolgd:

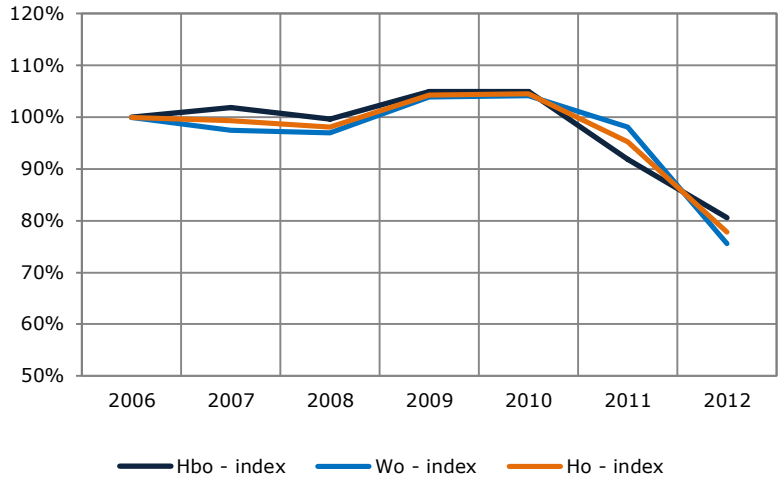
- inschrijvingen als 'student' en hoofdinschrijvingen in bachelor en hbo- en wo-master exclusief postinitiële masters;
- als het diploma behaald is voor 1 september 1991 telt het record niet als diploma;
- alleen bachelor- en masterdiploma's en diploma's oude stijl tellen mee;
- als de instelling van de eerste studie onbekend of een private instelling is telt het diploma niet mee;
- bepaalde 'oude' opleidingscodes in de gezondheidszorg tellen niet mee als diploma;
- als de huidige opleidingscode of de historische equivalent gelijk zijn aan de code van de eerste studie dan telt het niet als diploma;
- bachelordiploma's tellen niet mee voor masters; diploma's oude stijl tellen mee als bachelor- en masterdiploma;
- wanneer het diplomajaar van de eerste studie kleiner of gelijk is aan het aanvangsjaar van de tweede studie betreft het een volgtijdelijke studie; in de andere gevallen betreft het een gelijktijdige studie.

Figuur 4.1: Aantal studenten dat tweede studie volgt (bron: 1CHO)

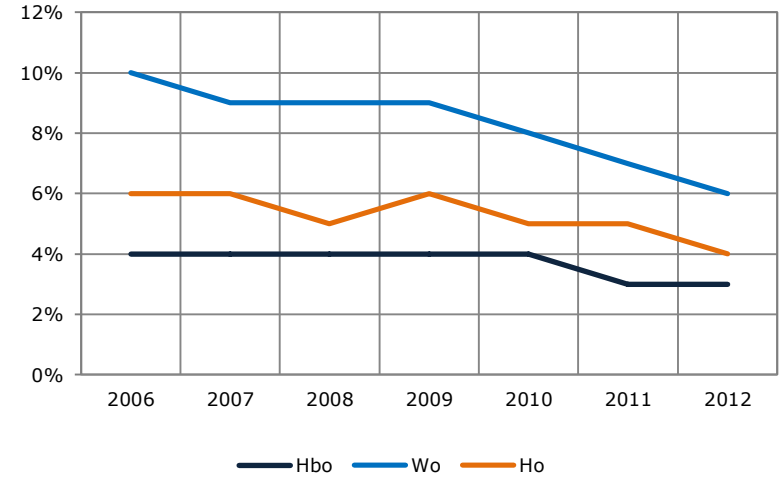
4.2 Een tweede studie

In 2012 volgen ruim 25.000 studenten een tweede studie. Van deze groep studeert 54 procent in het wo en 46 procent in het hbo. Het aantal studenten dat een tweede studie volgt (volgtijdelijk of gelijktijdig) neemt sinds 2010 flink af: in het hoger onderwijs met 18 procent. De afname is sterker in het wo (23%) dan in het hbo (12%). De dalende trend zet zich na 2010 verder door. Sinds 2010 is het aandeel studenten dat een tweede studie doet, afgenomen met 26 procent.

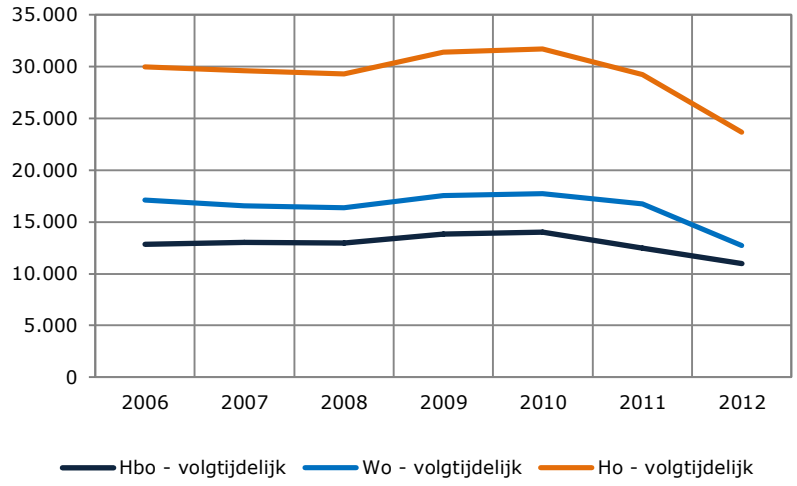
Figuur 4.2: Aantal studenten dat tweede studie volgt: index t.o.v. 2006 (bron: 1CHO)

Als we deze aantallen relateren aan het aantal tweede studies in 2006 dan blijkt de daling in hbo, wo en ho een gelijke trend te volgen. Tussen 2006 en 2012 is er sprake van een daling van 22 procent (ho), 19 procent (hbo) en 24 procent (wo).

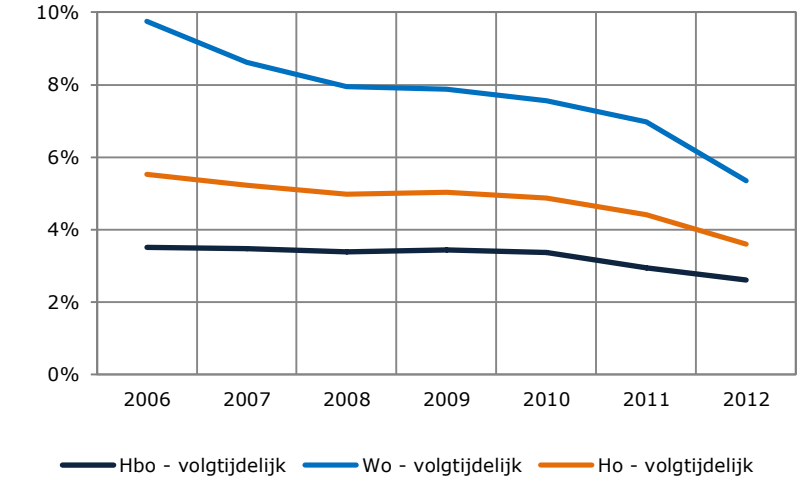
Figuur 4.3: Percentage studenten dat tweede studie volgt t.o.v. studentenpopulatie (bron: 1CHO)

In de grafiek hiernaast is het percentage studenten dat een tweede studie doet gerelateerd aan de totale studentenpopulatie. In totaal volgt ongeveer vier procent van alle studenten een tweede studie. De daling in het wo is voor het eerst goed zichtbaar in 2010. Deze daling zet zich verder voort in 2011 en 2012 met ongeveer één procentpunt per jaar. In het hbo daalt het aandeel van vier (2010) naar drie procent (2011). In 2012 zien we een stabilisatie.

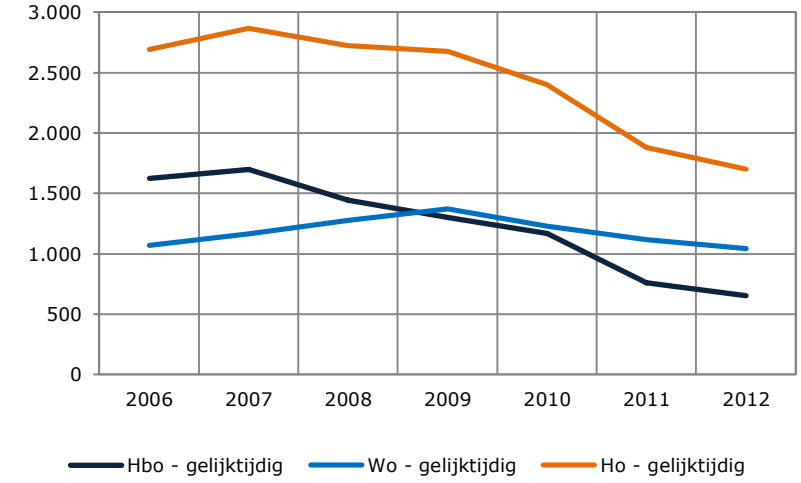
Figuur 4.4: Aantal studenten dat tweede studie is gestart na afronding van de eerste studie (bron: 1CHO)

De meeste studenten doen hun tweede studie nadat ze de eerste studie hebben afgerond. Slechts een klein deel startte met de tweede studie vóór het behalen van het eerste diploma. Voor het hele hoger onderwijs geldt dat het aantal studenten dat een tweede studie volgtijdelijk doet, daalt van 31.725 in 2010 naar 23.695 in 2012.

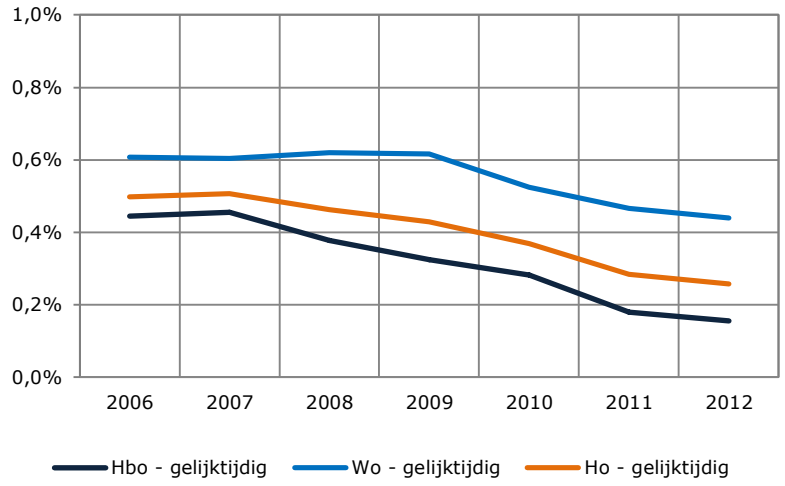
Figuur 4.5: Percentage studenten dat tweede studie is gestart na afronding van de eerste studie t.o.v. de studentenpopulatie (bron: 1CHO)

Ten opzichte van de totale studentenpopulatie is het aandeel studenten dat twee studies volgtijdelijk doet, gedaald van zes procent in 2006 naar bijna vijf procent in 2010 naar vier procent in 2012. Dat de daling het meest fors is in het wo, blijkt uit de figuur hiernaast. In het wo is sprake van een daling van tien procent in 2006 naar acht procent in 2010 naar vijf procent in 2012.

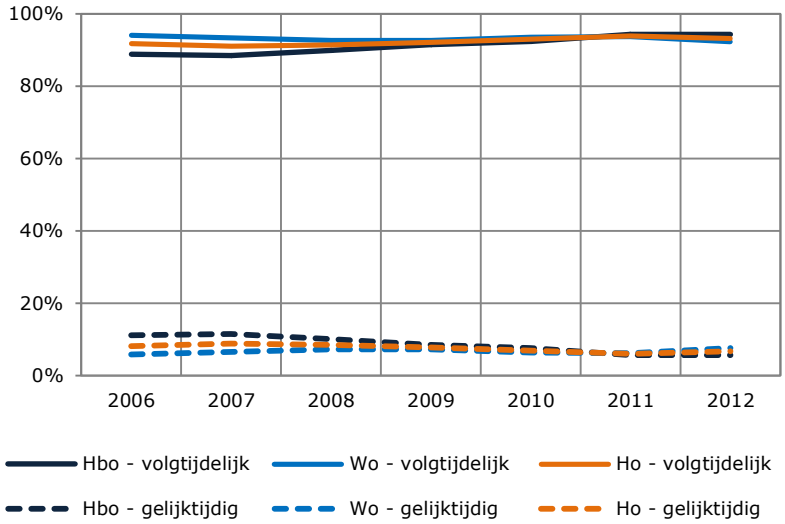
Figuur 4.6: Aantal studenten dat tweede studie volgt en reeds een diploma heeft behaald van een eerste studie; de hier weergegeven studenten zijn met de tweede studie begonnen voordat de eerste studie was afgerond (bron: 1CHO)

In totaal 1.700 studenten volgen in 2012 een tweede studie nadat ze een eerste studie hebben afgerond en zijn met deze tweede studie al gestart vóór het behalen van het eerste diploma. In 2007 waren dat ruim 2.800 studenten. Dit aantal is hierna fors afgenomen. Voor deze groep geldt dat ruim 60 procent van deze studenten de tweede studie doet in het wo. In het hbo nam dit aandeel sinds 2010 af met 44 procent: van 1.171 (2010) naar 516 (2012). In het wo was deze afname sinds 2010 veel kleiner (15%: van 1.229 naar 1.118). Voor het totale hoger onderwijs zien we in vergelijking met 2010 29 procent minder studenten die met een tweede studie begonnen voordat de eerste studie was afgerond.

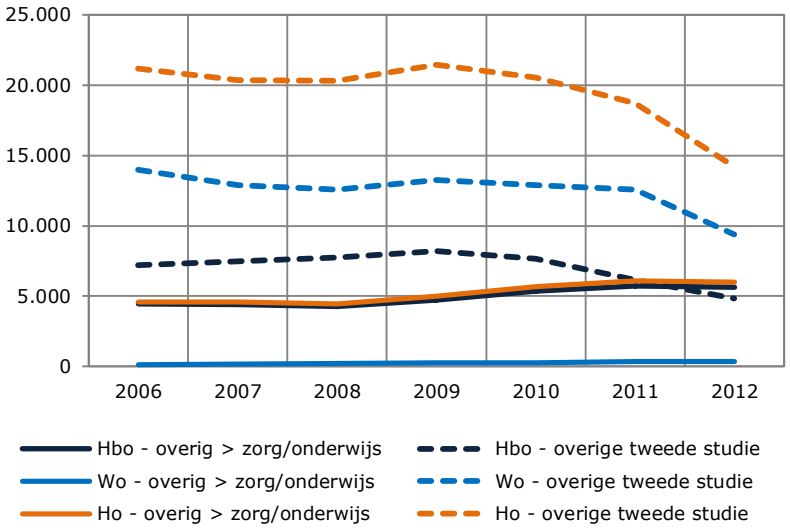
Figuur 4.7: Percentage studenten dat tweede studie is gestart vóór afronding van de eerste studie t.o.v. de studentenpopulatie (bron: 1CHO)

Het aandeel studenten dat de tweede studie is begonnen nog voordat het eerste diploma werd behaald is in 2012 0,3 procent (0,4% in het wo en 0,2% in het hbo). Uit de figuur hiernaast blijkt dat de dalende trend voor hbo en wo relatief gelijk opgaat. In het hbo heeft deze daling zich ingezet na 2007; in het wo met name na 2009.

Figuur 4.8: Percentage studenten dat tweede studie volgt gelijktijdig en volgtijdelijk t.o.v. alle studenten met tweede studie (bron: 1CHO)

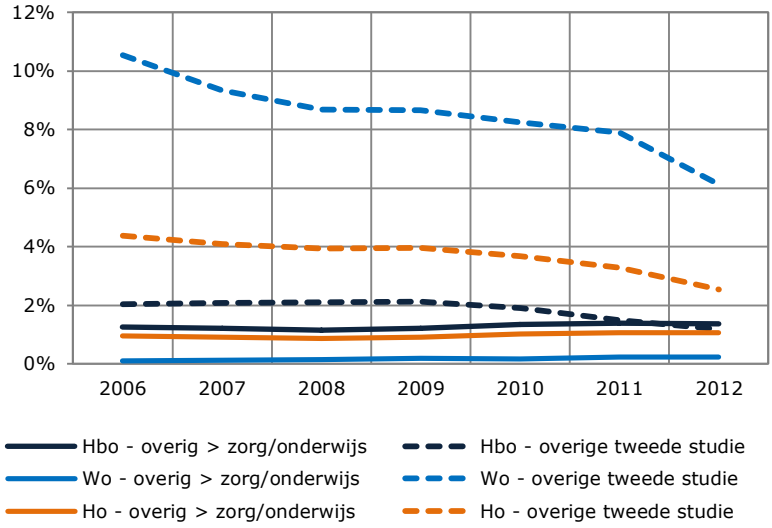
Van alle studenten die een tweede studie volgen, doet het overgrote deel dit volgtijdelijk (in 2012 93%). In het wo is de verhouding volgtijdelijk/ gelijktijdig over de jaren heen redelijk stabiel (6 à 7 procent van alle studenten met een tweede studie doet dit gelijktijdig). In het hbo verandert deze verhouding door de tijd heen: van alle studenten die een tweede studie doen, doen steeds minder studenten dit *gelijktijdig* en zien we vaker dat studenten kiezen voor twee studies *volgtijdelijk*.

Figuur 4.9: Aantal studenten met tweede bachelor (volgtijdelijk) naar type diploma (bron: 1CHO)

4.3 Een tweede bachelor

De daling van het aantal studenten met een tweede studie die buiten de regeling voor het wettelijk collegegeld vallen en die na 2009 is begonnen, heeft zich in 2012 verder doorgezet. Dit geldt voor zowel hbo als voor wo. Het betreft hier een daling van tussen de 20 en 25 procent. Waar vorig jaar sprake was van een stijging van de tweede studie vanuit een overige opleiding naar zorg of onderwijs, is in 2012 in vergelijking met 2011 qua absolute aantallen een stabilisatie zichtbaar.

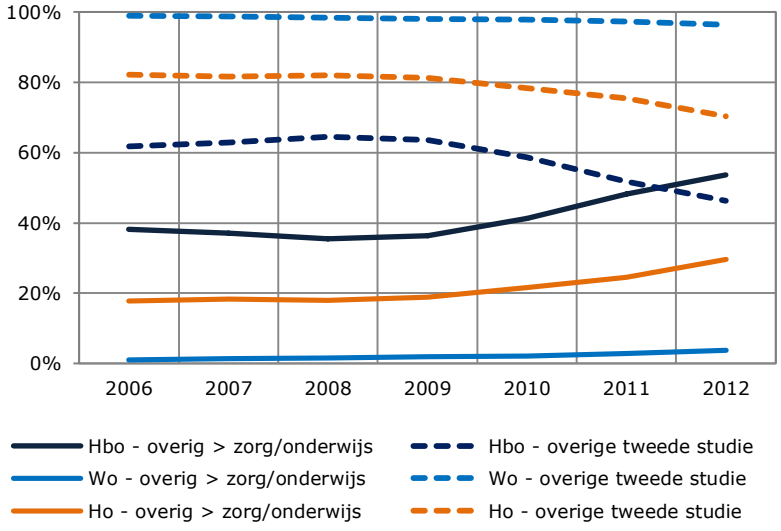

Figuur 4.10: Percentage studenten met tweede bachelor (volgtijdelijk) naar type diploma t.o.v. populatie bachelors (bron: 1CHO)

De daling uit de grafiek hiervoor is ook zichtbaar als de aantallen gerelateerd worden aan de populatie bachelors in desbetreffend jaar. De tabel hier onder geeft alle aantallen per categorie weer. De daling in het wo van studenten een tweede studie doen buiten de sectoren zorg of onderwijs gaat van acht naar zes procent ten opzichte van de populatie bachelors. In het hbo is er meer stabiliteit. De toename van een overige opleiding naar de sector zorg of onderwijs stabiliseert in 2012 na een stijging sinds 2010: in het hbo op 1,4 procent van de populatie bachelors, in het wo 0,2 procent en in het ho op 1,1 procent. De stromen lopen aldus conform de beleidsintenties.

Tabel 4.1: Aantal en aandeel tweede bachelors (volgtijdelijk) en sector tweede bachelor ten opzichte van alle ingeschreven bachelors (bron: 1CHO)

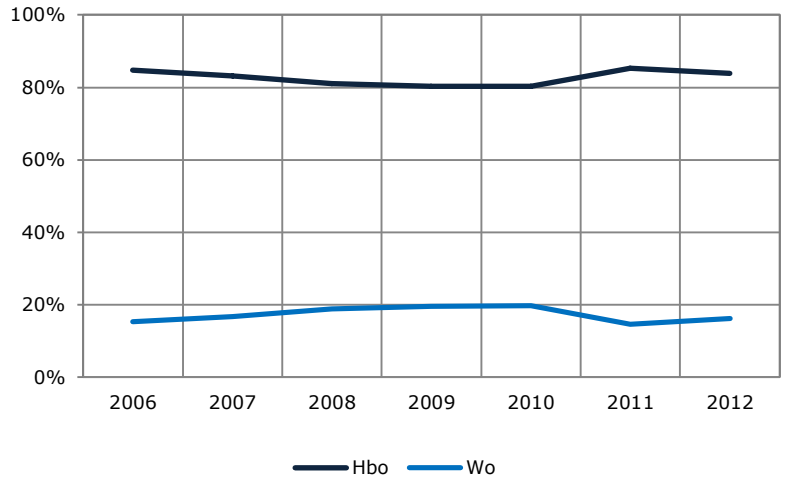
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hbo	Overig > zorg/onderwijs	4.440	4.405	4.264	4.702	5.379	5.719	5.624
	Overig > overig	3.816	3.912	3.747	3.934	3.536	2.602	1.809
	Zorg/onderwijs > zorg/onderwijs	2.258	2.422	2.825	3.060	3.066	2.768	2.503
	Zorg/onderwijs > overig	1.111	1.130	1.181	1.230	1.046	784	538
	Totaal tweede bachelor	11.625	11.869	12.017	12.926	13.027	11.873	10.474
	Geen tweede bachelor	340.222	348.679	357.969	375.580	388.538	398.501	398.853
	% Tweede bachelor	3,3%	3,3%	3,2%	3,3%	3,2%	2,9%	2,6%
Wo	Overig > zorg/onderwijs	142	178	200	273	277	360	362
	Overig > overig	11.841	10.865	10.444	11.110	10.856	10.614	7.989
	Zorg/onderwijs > zorg/onderwijs	226	202	232	292	317	519	393
	Zorg/onderwijs > overig	1.904	1.834	1.875	1.842	1.723	1.445	992
	Totaal tweede bachelor	14.113	13.079	12.751	13.517	13.173	12.938	9.736
	Geen tweede bachelor	118.606	125.224	131.718	139.278	143.178	146.231	143.112
	% Tweede bachelor	10,6%	9,5%	8,8%	8,8%	8,4%	8,1%	6,4%
Ho	Overig > zorg/onderwijs	4.582	4.583	4.464	4.975	5.656	6.079	5.986
	Overig > overig	15.657	14.777	14.191	15.044	14.392	13.216	9.798
	Zorg/onderwijs > zorg/onderwijs	2.484	2.624	3.057	3.352	3.383	3.287	2.896
	Zorg/onderwijs > overig	3.015	2.964	3.056	3.072	2.769	2.229	1.530
	Totaal tweede bachelor	25.738	24.948	24.768	26.443	26.200	24.811	20.210
	Geen tweede bachelor	458.828	473.903	489.687	514.858	531.716	544.732	541.965
	% Tweede bachelor	5,3%	5,0%	4,8%	4,9%	4,7%	4,4%	3,6%

Figuur 4.11: Percentage studenten met tweede bachelor (volgtijdelijk) naar type diploma t.o.v. tweede studies (bron: 1CHO)

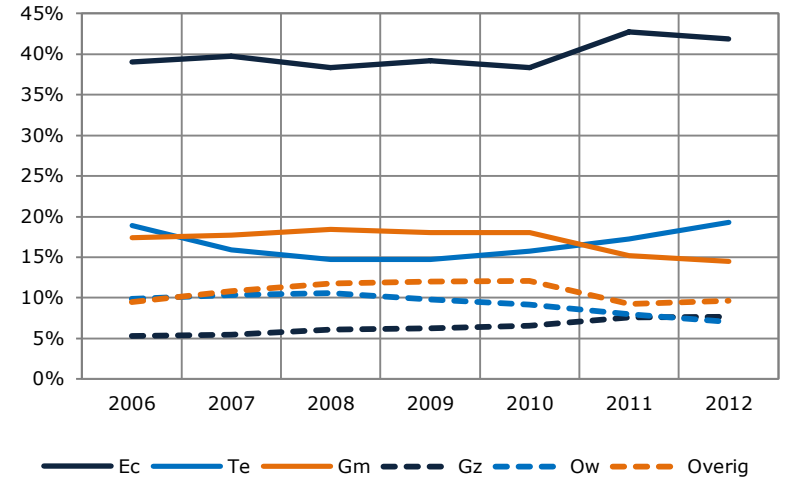
Als alleen gekeken wordt naar de studenten met een tweede studie is in 2012 de stroom (van overig naar zorg of onderwijs of overige tweede studies) volgens de verwachting van het beleid. Zowel in hbo als wo (en ook voor het ho) is er binnen de groepen die volgtijdelijk een tweede studie doen een toename van degenen die dit doen vanuit een overige sector naar zorg of onderwijs.

		2009	2010	2011	2012
Hbo	overig > zo	36%	41%	48%	54%
	overig	64%	59%	52%	46%
Wo	overig > zo	2%	2%	3%	4%
	overig	98%	98%	97%	96%
Ho	overig > zo	19%	22%	25%	30%
	overig	81%	78%	75%	70%

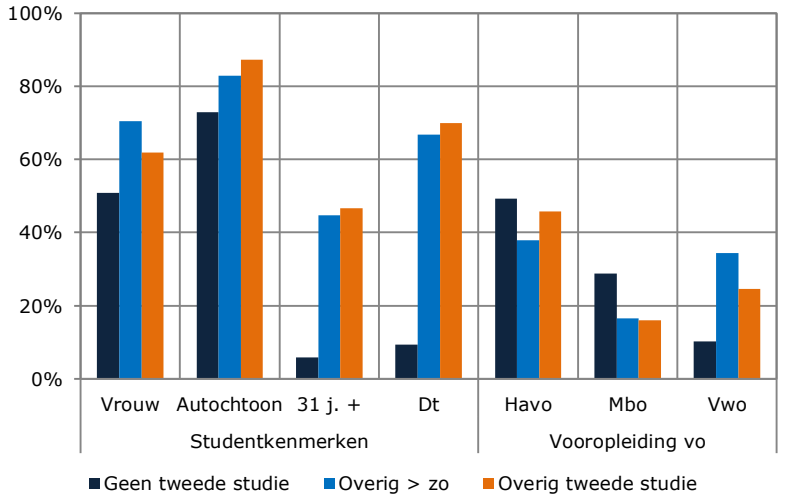
Figuur 4.12: Soort hoger onderwijs eerste bachelor (%) van alle studenten met tweede bachelor overig (volgtijdelijk) in wo-bachelor (bron: 1CHO)

Verreweg de grootste groep studenten die een tweede studie volgt, doet een wo-bachelor buiten de sector zorg of onderwijs of deden hun eerste studie in de sector zorg of onderwijs. Van deze wo-bachelors deed ruim 80 procent de eerste studie in het hbo.

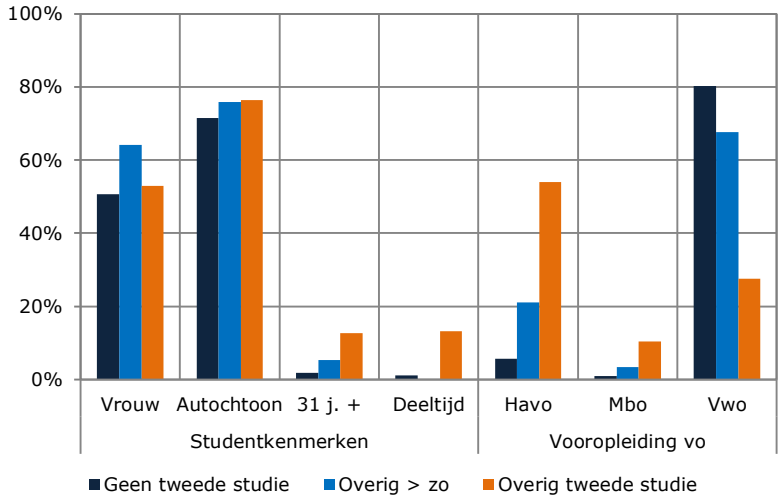
Figuur 4.13: Sector eerste bachelor (%) van alle studenten met tweede bachelor overig in wo-bachelor (bron: 1CHO)

Ongeveer 40 procent van de studenten die een tweede studie doen in de wo-bachelor en dit niet doen vanuit een overige opleiding naar een opleiding in zorg of onderwijs, deden hun eerste studie in de sector economie, gevolgd door techniek (toenemend in 2012) en gedrag een maatschappij (afnemend in 2012). Grotendeels zal het hier gaan om de schakelprogramma's of premasters (doorstroom van hbo-bachelor via een premaster naar een wo-master). Voor deze groep is vanaf 2013 een speciale voorziening getroffen (zie paragraaf 4.1.2).

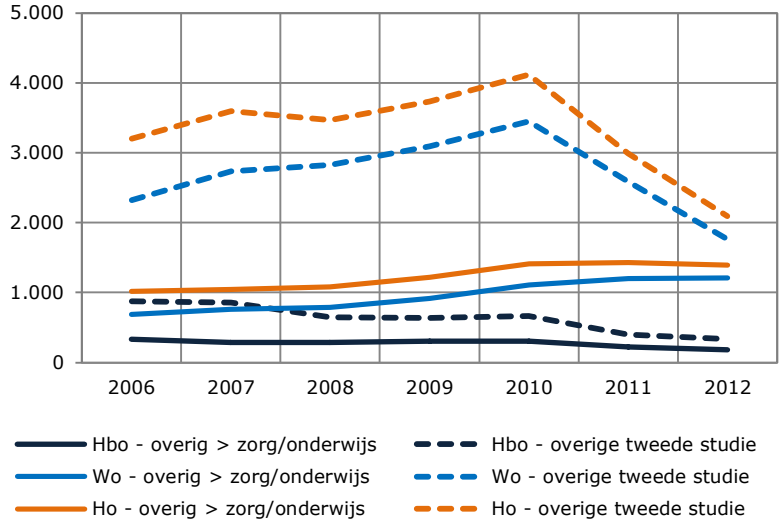
Figuur 4.14: Percentage tweede bachelors in hbo in 2012 (volgtijdelijk) naar type opleiding en studentkenmerken (bron: 1CHO)

In de groep tweede studies (volgtijdelijk) in het hbo zijn vrouwen en autochtone studenten oververtegenwoordigd. Verder zien we een sterke oververtegenwoordiging in het hbo van studenten van 31 jaar en ouder en van deeltijdstudenten. Dat verklaart het feit dat relatief veel studenten geen recht meer hebben op studiefinanciering. Kijken we naar degenen met de meest voorkomende vooropleidingen, dan zijn studenten met een vwo-vooropleiding licht oververtegenwoordigd en studenten met een mbo-vooropleiding iets ondervertegenwoordigd. Voor de havisten is er weinig verschil.

Figuur 4.15: Percentage tweede bachelors in wo in 2012 (volgtijdelijk) naar type opleiding en studentkenmerken (bron: 1CHO)

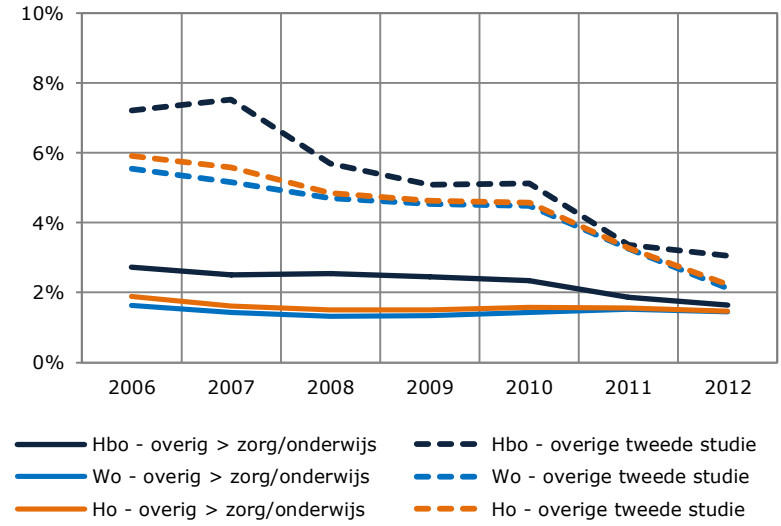
In het wo zijn de vrouwen oververtegenwoordigd in de groep studenten die een tweede studie doet in de sector zorg of onderwijs en hun eerste diploma hebben behaald buiten deze sectoren. Autochtone studenten zijn licht oververtegenwoordigd in de tweede studies. Dit geldt ook voor oudere studenten en voor deeltijders. Het zijn de studenten met een havo- of mbo vooropleiding die kiezen voor een tweede studie in een overige sector. Studenten in het wo met een vwo-opleiding zijn ondervertegenwoordigd bij de tweede studies, maar binnen de tweede studie oververtegenwoordigd in de groep die vanuit een overige sector een tweede studie volgt in zorg of onderwijs. Overige vooropleidingen (zoals een buitenlandse vooropleiding of overige vooropleidingen zijn niet getoond in de grafiek).

Figuur 4.16: Aantal studenten met tweede master (volgtijdelijk) naar type diploma (bron: 1CHO)

4.4 Een tweede master

In totaal 3.485 masterstudenten (2012 in het hoger onderwijs) hebben al eerder een masterdiploma behaald. Van deze groep studeert 85 procent in het wo en 15 procent in het hbo. In absolute aantallen is er een daling zichtbaar van het aantal masterstudenten met een tweede master sinds 2010. De daling (sinds 2010) van de studenten die een tweede master doen buiten de sector zorg of onderwijs is fors (50%). In het hbo daalt ook het aantal studenten dat een tweede master doet binnen de sector zorg of onderwijs en de eerste master buiten deze sector heeft gevolgd; deze stroom is sinds 2010 afgenomen met ruim 40 procent. In het wo stijgt deze stroom sinds 2010 licht (9%). Overigens zien we tussen 2011 en 2012 bij deze laatste stroom een stabilisatie.

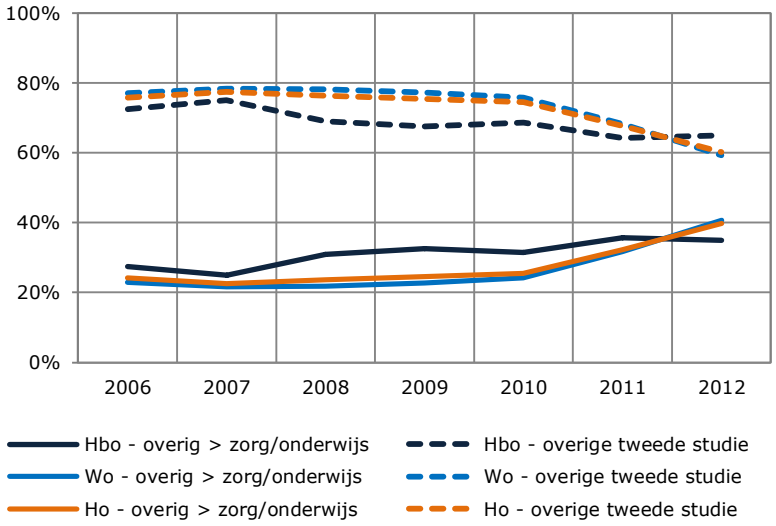

Figuur 4.17: Percentage studenten met tweede master (volgtijdelijk) naar type diploma t.o.v. populatie masters (bron: 1CHO)

In de grafiek hiernaast wordt het aantal masterstudenten in een tweede studie gerelateerd aan het totaal aantal masterstudenten. De tabel hier onder geeft alle aantallen per categorie weer. In 2012 is twee procent van alle masterstudenten in het hoger onderwijs bezig met een tweede master in een andere sector dan zorg of onderwijs (3% in hbo en 2% in wo) en één procent doet de tweede master vanuit een andere sector binnen de sector zorg of onderwijs. Ook procentueel is er sprake van een sterke daling.

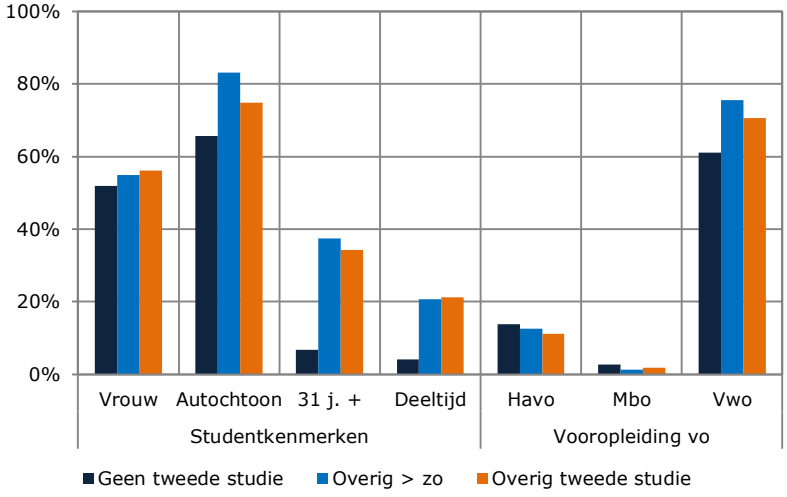
Tabel 4.2: Aantal en aandeel tweede masters en sector tweede master ten opzichte van alle ingeschreven masters (bron: 1CHO)

		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hbo	Overig > zorg/onderwijs	332	286	288	306	305	224	180
	Overig > overig	54	63	63	51	66	53	33
	Zorg/onderwijs > zorg/onderwijs	650	683	463	470	497	261	211
	Zorg/onderwijs > overig	174	111	117	113	102	89	89
	Totaal tweede master	1.210	1.143	931	940	970	627	513
	Geen tweede master	10.951	10.248	10.365	11.534	11.999	11.325	10.412
	% Tweede master	*9,9%*	*10,0%*	*8,2%*	*7,5%*	*7,5%*	*5,2%*	*4,7%*
Wo	Overig > zorg/onderwijs	689	758	791	913	1.106	1.205	1.209
	Overig > overig	2.048	2.406	2.442	2.679	2.971	2.157	1.436
	Zorg/onderwijs > zorg/onderwijs	100	108	125	175	213	200	175
	Zorg/onderwijs > overig	177	222	261	242	265	230	152
	Totaal tweede master	3.014	3.494	3.619	4.009	4.555	3.792	2.972
	Geen tweede master	38.985	49.463	56.573	64.165	72.378	75.717	80.528
	% Tweede master	*7,2%*	*6,6%*	*6,0%*	*5,9%*	*5,9%*	*4,8%*	*3,6%*
Ho	Overig > zorg/onderwijs	1.021	1.044	1.079	1.219	1.411	1.429	1.389
	Overig > overig	2.102	2.469	2.505	2.730	3.037	2.210	1.469
	Zorg/onderwijs > zorg/onderwijs	750	791	588	645	710	461	386
	Zorg/onderwijs > overig	351	333	378	355	367	319	241
	Totaal tweede master	4.224	4.637	4.550	4.949	5.525	4.419	3.485
	Geen tweede master	49.936	59.711	66.938	75.699	84.377	87.042	90.940
	% Tweede master	*7,8%*	*7,2%*	*6,4%*	*6,1%*	*6,1%*	*4,8%*	*3,7%*

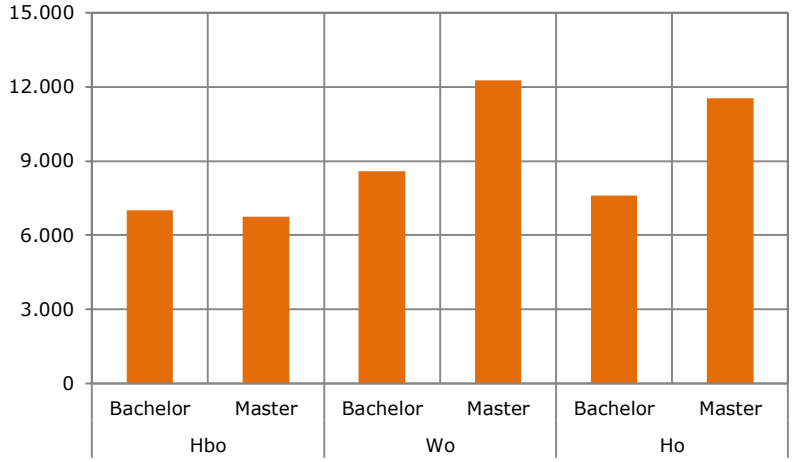
Figuur 4.18: Percentage studenten met tweede master (volgtijdelijk) naar type diploma t.o.v. alle tweede masters (bron: 1CHO)

Kijken we naar de twee stromen ten opzichte van elkaar en relateren we de masterstudenten in de twee groepen aan het totaal aantal masterstudenten in een tweede studie, dan valt ook hier een soortgelijk patroon op als bij de bachelors. Er is een lichte daling (sinds 2010) van degenen die de tweede master doen buiten de sector zorg of onderwijs en een stijging van studenten met een masterdiploma buiten zorg of onderwijs die een tweede master doen binnen deze sector.

Figuur 4.19: Percentage tweede Percentage tweede masters (alleen wo) in 2012 (volgtijdelijk) naar type opleiding en studentkenmerken (bron: 1CHO)

De man-vrouwverhouding bij studenten die een tweede master doen is iets scheef: relatief veel vrouwen volgen een tweede master. Hetzelfde geldt voor autochtone studenten in vergelijking met westers- en niet-westers allochtone studenten. Relatief veel studenten die een tweede master volgen zijn ouder. Ook volgen relatief veel studenten hun tweede master in deeltijd. De grootste groep studenten met een tweede wo-master heeft vwo als basisopleiding. Overige vooropleidingen (zoals een buitenlandse vooropleiding of overige vooropleidingen zijn niet getoond in de grafiek).

Figuur 4.20: Instellingscollegegelden tweede studies 2012 naar type opleiding en soort hoger onderwijs (bron: 1CHO/websites instellingen)

4.5 Collegegeld tweede studies

Het instellingscollegegeld dat instellingen vragen voor de tweede studie is opgezocht op websites en heeft deels betrekking op 2012-2013 en deels op 2013-2014. Er is een selectie gemaakt van studies waar in 2012 studenten een tweede studie *volgen*. Bedragen zijn berekend naar het aantal opleidingen. Gemiddeld kost een tweede bachelor € 7.500 en een tweede master € 11.500. De bedragen zijn in het hbo lager dan in het wo: in het hbo tussen € 6.500 en € 7.000); in het wo kost een tweede bachelor gemiddeld ongeveer € 8.000 en een master € 12.000.

Tabel 4.3: Instellingscollegegeld tweede studies hbo-bachelor naar sector, aantal studenten en aantal opleidingen (bron: 1CHO/websites instellingen)

	Aantal studenten	Aantal opleidingen	Standaarddeviatie	Minimum bedrag	Maximum bedrag	Aantal studenten maximumtarief	Aantal Opleidingen maximumtarief
Onderwijs	2.004	195	991	1.835	9.200	12	3
Landbouw	147	18	896	3.750	7.940	126	9
Techniek	452	118	942	5.169	7.950	4	3
Gezondheidszorg	499	74	1.531	3.082	22.000	4	1
Economie	611	140	777	2.675	7.950	3	2
Gedrag & Maatschappij	664	86	1.219	1.835	7.950	5	2
Taal & Cultuur	473	36	1.814	4.500	9.200	18	2

De tabel hiernaast toont voor hbo-bachelors de collegegelden herberekend naar het aantal studenten dat ermee te maken heeft en het aantal opleidingen dat het betreft. Voor elke sector zijn de maximumtarieven weergegeven. In totaal betalen 172 studenten het maximale instellingscollegegeld (alleen volgtijdelijk en niet de studenten die de route van een overige opleiding naar zorg/onderwijs volgen). Dit is vier procent van alle studenten die een bachelor doen in het hbo. In totaal zijn er 22 opleidingen die binnen de sector dit maximumtarief rekenen. Het hoogste maximumtarief zien we in de sector gezondheidszorg.

Tabel 4.4: Instellingscollegegeld tweede studies wo-bachelor naar sector, aantal studenten en aantal opleidingen (bron: 1CHO/websites instellingen)

	Aantal studenten	Aantal opleidingen	Standaarddeviatie	Minimum bedrag	Maximum bedrag	Aantal studenten maximum tarief	Aantal Opleidingen maximum tarief
Landbouw	60	11	0	13.500	13.500	60	11
Natuur	264	50	1.983	6.810	17.200	11	5
Techniek	1.220	40	2.991	1.835	10.000	0	2
Gezondheidszorg	393	22	5.155	5.700	32.000	13	1
Economie	1.850	30	1.222	5.500	9.000	582	8
Recht	1.643	28	1.242	5.700	9.600	162	3
Gedrag & Maatschappij	2.416	62	1.286	5.700	9.750	5	1
Taal & Cultuur	1.522	126	1.466	1.835	9.600	0	23
Sectoroverstijgend	6	4	1.874	7.000	12.000	0	1

De tabel hiernaast toont voor wo-bachelors de collegegelden herberekend naar het aantal studenten dat ermee te maken heeft en het aantal opleidingen dat het betreft. In totaal 833 studenten betalen het hoogste tarief in hun sector (9% van alle tweede studies in het wo). Het betreft 55 opleidingen (15% van de opleidingen) die dit maximumtarief hanteren. Het hoogste maximumtarief treffen we aan in het wo in de sectoren gezondheidszorg.

Tabel 4.5: Instellingscollegegeld tweede studies hbo- en wo-master bachelor naar aantal studenten en aantal opleidingen (bron: 1CHO/websites instellingen)

	Aantal studenten	Aantal opleidingen	Standaarddeviatie	Minimum bedrag	Maximum bedrag	Aantal studenten maximum tarief	Aantal Opleidingen maximum tarief
Hbo							
Onderwijs	187	36	971	3.950	7.945	0	1
Gezondheidszorg	24	8	579	5.800	7.747	0	2
Gedrag & Maatschappij	96	7	762	5.800	7.747	26	1
Taal & Cultuur	26	18	2.697	3.500	13.460	2	1
Wo							
Onderwijs	30	20	2.046	9.318	18.350	2	1
Landbouw	22	15	0	13.500	13.500	22	15
Natuur	52	32	3.218	10.260	18.350	0	10
Techniek	37	22	5.502	1.835	13.600	4	1
Gezondheidszorg	145	27	5.010	8.000	32.000	8	2
Economie	264	50	3.465	9.318	31.850	7	1
Recht	464	57	1.481	9.318	14.750	28	6
Gedrag & Maatschappij	369	87	1.711	9.318	14.750	56	10
Taal & Cultuur	375	144	1.920	1.835	14.750	36	15
Sectoroverstijgend	5	1	0	12.500	12.500	5	1

De bedragen voor de masters liggen fors hoger dan voor de bachelors, zo zagen we ook hiervoor. Het gaat hier echter om een veel kleiner aantal studenten, waardoor de totale som in de master met (indicatief) bijna 24 mln. euro veel lager uitkomt dan in de bachelor (104 mln. euro). In deze tabellen zien we soortgelijke verschillen tussen sectoren als in de bachelortabel: de 'duurste' studies zijn die in wo-gezondheidszorg. In totaal 28 studenten die een tweede master in het hbo (8%) doen en 168 studenten die een tweede master volgen in het wo (10%) betalen het maximale collegegeld in hun sector. Het gaat hier om respectievelijk vijf (7% hbo) en 62 (15% wo) masteropleidingen.

4.6 Samenvatting

Dit hoofdstuk gaat over de ontwikkeling van het aantal studenten dat een tweede studie volgt, zowel gelijktijdig als volgtijdelijk. Elke student kan één bachelor en één master opleiding volgen tegen het wettelijke collegegeld. Bij een tweede bachelor of masteropleiding betaalt de student het (vaak hogere) instellingscollegegeld. Een uitzondering is gemaakt voor studenten die hun eerste diploma behaalden in een andere sector dan gezondheidszorg of onderwijs en die hun tweede studie in deze sector gaan doen; zij betalen het wettelijk collegegeld. Deze maatregel is van kracht sinds het studiejaar 2010-2011. Daarnaast is er specifieke regelgeving c.q. zijn er uitzonderingen voor studenten die een schakelprogramma volgen of voor studenten die twee studies gelijktijdig volgen. In deze slotparagraaf worden de belangrijkste bevindingen beschreven.

Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede studie?

In 2012 doen vier van de honderd studenten een tweede studie, zowel in de bachelor- als in de masterfase. Het aantal studenten dat een tweede studie volgt neemt af, na 2010 met 18 procent; in het wo is deze afname groter dan in het hbo. In 2012 volgen nog ruim 25.000 studenten een tweede studie; in 2010 waren dat nog ruim 34.000 studenten. Van alle studenten die een tweede studie volgen, doet ongeveer zeven procent dit gelijktijdig (zij behaalden hun eerste diploma terwijl ze al bezig waren met de tweede studie). In 2012 betreft het 1.700 studenten. Van alle tweede studies, betreft het bij ongeveer zeventien procent een tweede master en bij ruim 83 procent een tweede bachelor. De daling van het aantal tweede studies is in lijn met het ingezette beleid: de stroom studenten die vanuit aan andere sector een tweede studie gaat doen in de sector zorg of onderwijs is na 2009 stijgend en stabiliseert in 2012; de andere stroom daalt.

Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede bacheloropleiding, onder andere in de sector zorg of onderwijs?

Ten opzichte van alle bachelorstudenten volgt in 2012 iets minder dan vier procent een tweede bachelor. De ontwikkeling van het aantal tweede bachelors (volgtijdelijk) volgt de hierboven beschreven trend: tussen 2011 en 2012 daalt het absolute aantal studenten van bijna 25.000 naar iets meer dan 20.000. Na een initiële stijging van het aantal studenten dat vanuit een andere sector de tweede bachelor doet in zorg of onderwijs van ongeveer 5.000 studenten in 2009 naar ongeveer 6.000 in 2011, stabiliseert dit aantal zich rond de 6.000 studenten in 2012 (in het hbo is dit 1,4 procent van de populatie bachelors, in het wo 0,2 procent en in het ho 1,1).

De grootste groep studenten die een tweede studie volgt buiten de sector zorg of onderwijs of hun eerste studie volgden in de sector zorg of onderwijs en instellingscollegegeld betaalt, bestaat uit de stroom van hbo-bachelor naar wo-bachelor: deze stroom is gedaald van ruim 21.000 studenten in 2009 naar ruim 14.000 studenten in 2012. Bijna twee derde van deze stroom van hbo-bachelor naar wo-bachelor (alle jaren samengenomen) volgt de tweede studie in het wo. Kijken we naar wie er in het wo een tweede bachelor doet buiten de sector zorg of onderwijs, dan bestaan de tweede bachelors in het wo voor 80 procent uit deze hbo-studenten; dit zijn wellicht voor een deel de schakelstudenten. Het betreft hier 54 procent *van alle studenten die een tweede bachelor doen buiten* zorg en onderwijs. Voor deze groep is vanaf 2013 een speciale voorziening getroffen voor schakelprogramma's. De grootste stroom van de hbo-wo doorstroom tweede studies buiten zorg of onderwijs zien we in de sectoren economie en (in mindere mate) techniek. Een tweede bachelor wordt vaker gevolgd door vrouwen, autochtone studenten en oudere studenten.

Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede masteropleiding, onder andere in de sector zorg of onderwijs?

Ten opzichte van alle masterstudenten volgt in 2012 iets minder dan vier procent een tweede master. In 2012 gaat het om 3.485 studenten (volgtijdelijk). In 2010 waren dat nog 5.500 studenten. Ongeveer 85 procent studeert in het wo; 15 procent in het hbo. De ontwikkeling van de stroom is (met name in het wo) vergelijkbaar met die van de bachelor (een initiële stijging in 2010 en een stabilisatie in 2012) en is daarmee een ondersteuning voor het ingezette beleid. In totaal doet één procent van alle masterstudenten de tweede master vanuit een andere sector binnen de sector zorg of onderwijs. Ook in de master is er een lichte oververtegenwoordiging van vrouwen, autochtone studenten en oudere studenten.

Hoe hoog zijn de instellingscollegegelden voor de tweede studie en hoeveel studenten worden geconfronteerd met het maximum collegegeld in de sector waarin zij studeren?

Via websites van de instellingen zijn de instellingscollegegelden voor de tweede studies opgezocht. Deels betreft het hier bedragen uit 2012-2013, deels uit 2013-2014. In dit hoofdstuk is een analyse gemaakt van deze collegegelden.

Hierbij is geen rekening gehouden met het beleid rondom de schakelprogramma's, simpelweg omdat deze studenten niet betrouwbaar uit de bestanden zijn de destilleren. De tweede studies in het hbo zijn minder duur dan die in het wo; het instellingscollegegeld voor de wo-masters is het hoogst. Gemiddeld kost een tweede bachelor ongeveer € 7.500 en een tweede master € 11.500. In het hbo kost een tweede bachelor of een tweede master tussen de € 6.500 en € 7.000. In het wo kost een tweede bachelor gemiddeld ongeveer € 8.000; het bedrag voor een tweede master is ongeveer € 12.000, met uitschieters naar meer dan € 30.000. Zo'n 1.200 studenten betalen het maximumbedrag in de sector waarin zij hun tweede bachelor of master doen (afzonderlijk berekend voor hbo en wo en voor bachelor en master). In totaal negen procent van de opleidingen hanteert het maximumtarief in de sector (hierin zitten de eerder genoemde 1.200 studenten). In het wo worden verhoudingsgewijs meer studenten geconfronteerd met het maximumtarief dan in het hbo.

5 Stoppen met de opleiding na één jaar

5.1 Vraagstelling en definities

In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan de studieuitval en studieswitch in of direct na het eerste jaar. Om de omvang van de uitval en switch te bepalen, is gebruikgemaakt van het 1CHO. Een verdiepende analyse van de redenen van uitval en de relatie tussen studiekeuze en studieuitval is gebruikgemaakt van gegevens uit de Startmonitor. De volgende vragen komen aan de orde:

1. Vermindert de uitval/switch in of direct na het eerste jaar?
2. Zijn er verschillen in studiekeuzeoriëntatie en studiekeuzemotieven tussen studenten die uitvallen en studenten die niet uitvallen en wat zijn de belangrijkste trends?
3. Wat zijn de belangrijkste oorzaken van studieuitval en wat zijn de belangrijkste trends?

De uitval is berekend op basis van het 1CHO; definities zijn afgestemd met DUO. Allereerst zijn de eerstejaarscohorten gedefinieerd:

- alleen de hoofdinschrijvingen zijn meegenomen (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor;
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het HO: dat betekent dat de student nog geen enkele diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus echte eerstejaars ho zijn);
- associate degrees zijn achterwege gelaten;
- voor de berekening van de uitval zijn alleen de voltijdstudenten meegenomen.

Aan deze cohorten (alleen voltijdstudenten) zijn de inschrijfgegevens van jaar 2 gekoppeld. Verder is bepaald wat het eerste diplomajaar is waarin de student uit het cohort aan de betreffende instelling een bachelordiploma behaalt (indien de student een bachelordiploma aan de instelling heeft behaald; deze studenten worden niet als uitval getypeerd). Hiertoe is voor de betreffende student vanuit 1CHO bepaald wat het laagste diplomajaar is dat voldoet aan de volgende voorwaarden:

- OCW-correspondentienummer is gelijk aan een OCW-correspondentienummer uit het cohort;
- actuele instelling is gelijk aan de actuele instelling van de student in het instroomjaar;
- soort diploma soort hoger onderwijs is gelijk aan 03 of 04 (bachelor).

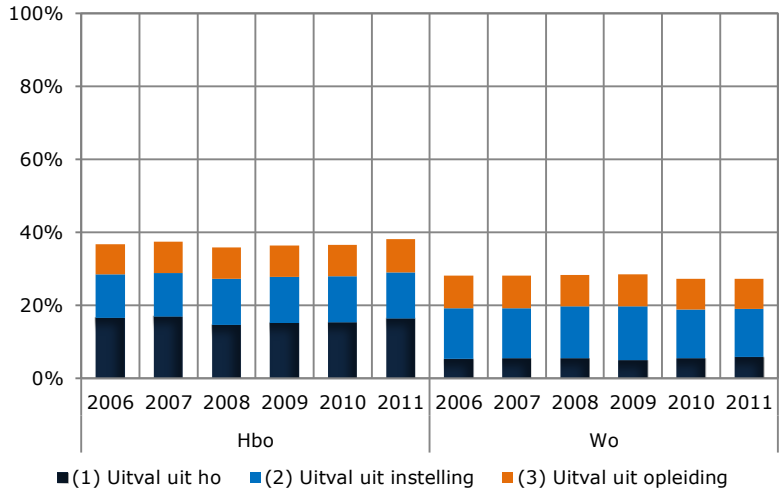
Een student uit het cohort is vervolgens na 1 jaar uitgevallen uit de instelling als de actuele instelling van de inschrijving in het instroomjaar ongelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar + 1) én de student géén HO-einddiploma gedurende het instroomjaar heeft behaald. Voor switch binnen een joint degree is gecorrigeerd.

Een student is een switcher binnen de instelling na 1 jaar wanneer de actuele instelling in instroomjaar gelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar + 1), de opleiding in instroomjaar niet gelijk is aan de opleiding in (instroomjaar + 1), wanneer de student géén bachelordiploma aan de actuele instelling heeft behaald waarvan diplomajaar gelijk is aan het instroomjaar. Hierbij wordt een opleiding als volgt gedefinieerd: als opleiding historisch equivalent gevuld is, dan wordt de opleiding historisch equivalent gebruikt; indien dit niet gevuld is wordt de opleiding actueel equivalent gebruikt. De volgende drie groepen zijn als 'uitval' getypeerd:

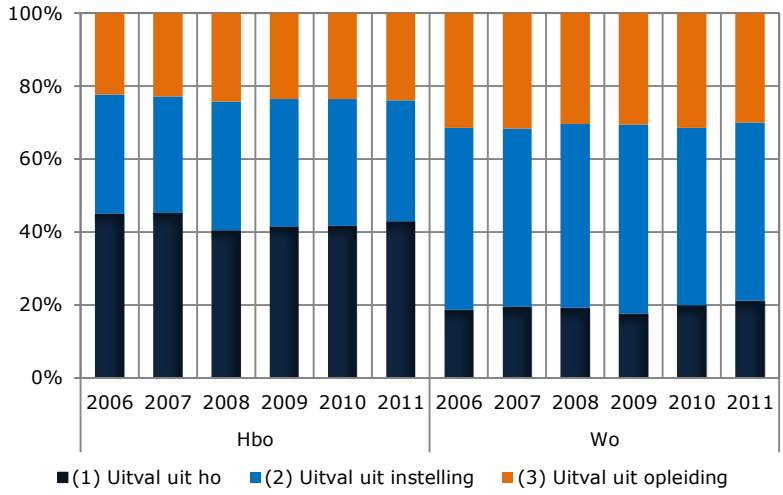
(1) uitval uit het hoger onderwijs: de student heeft op instroomjaar + 1 geen inschrijving in het hoger onderwijs;
(2) uitval uit instelling: de student studeert in instroomjaar + 1 aan een andere instelling;
(3) switch binnen instelling: de student studeert aan dezelfde instelling, maar aan een andere opleiding.

In het kader van de prestatieafspraken wordt er een onderscheid gemaakt in switch (de hierboven beschreven groep 3) en uitval (groepen 1 en 2). Omdat in dit onderzoek de focus vooral ligt op het stelsel en de landelijke stromen, is gekozen voor een onderscheid naar uitval (groep 1) en switch (studenten die in het hoger onderwijs blijven: de groepen 2 en 3). In een aantal figuren zijn deze twee groepen samengenomen onder het kopje 'uitval en switch': studenten die de initieel gekozen opleiding niet voortzetten.

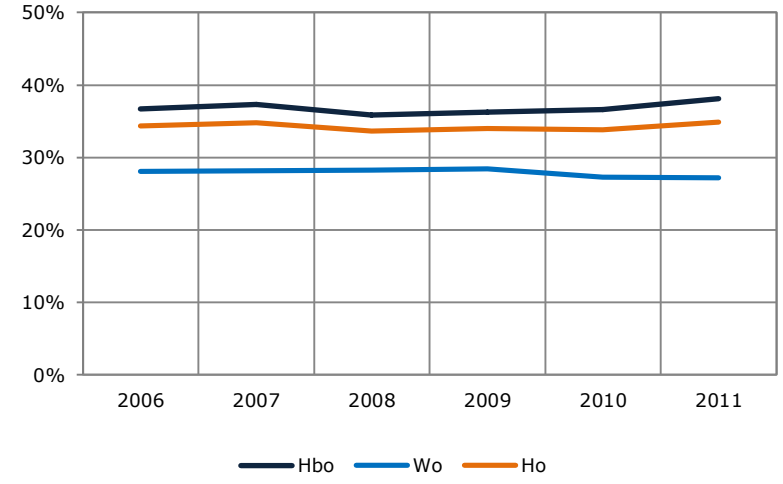
Dit hoofdstuk bevat ook een analyse van de redenen van uitval/switch en van de relatie tussen studiekeuzeoriëntatie en uitval. Deze zijn verricht op basis van de Startmonitor, uitsluitend voor degenen die voor het eerst in het hoger onderwijs studeren. De Startmonitor kent in elk jaar drie metingen: september, december en juni. Hiermee kan de uitval/switch in het eerste jaar gerelateerd worden aan studiekeuzegedrag van studenten voorafgaand aan hun studie.

Figuur 5.1: Type uitval/switch t.o.v. alle eerstejaars naar cohort (bron: 1CHO)

Figuur 5.2: Type uitval/switch t.o.v. alle uitval/switch naar cohort (bron: 1CHO)

Figuur 5.3: Percentage uitval/switch in het hoger onderwijs t.o.v. alle eerstejaars naar cohort (bron: 1CHO)

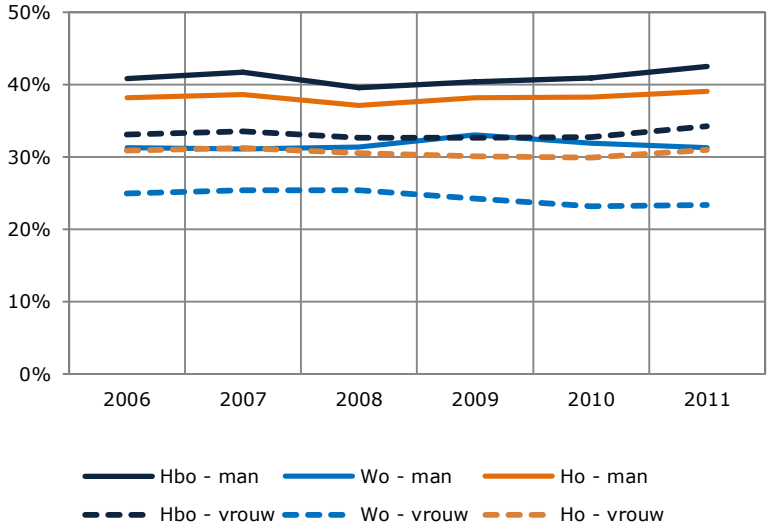
5.2 Omvang van de uitval/switch

De uitval/switch in de grafiek hiernaast is weergegeven aan de hand van de driedeling die ook in de inleiding is gemaakt. Het betreft hier de percentages studenten die uitvallen of switchen, gerelateerd aan de totale eerstejaars ho studentenpopulatie. De totale uitval/switch in het hbo ligt veel hoger dan die in het wo. In het wo geldt dat een klein percentage van alle uitval/switch het ho verlaat (6%); in het hbo is dit groter (16%). Ook switch binnen de instelling komt relatief weinig voor (ongeveer 8%). In het wo komt het in 2012 (cohort 2011) even vaak voor als in het hbo dat een student verandert van instelling (13%). Van alle wo-eerstejaars gaat in 2011 zeven procent in het tweede jaar naar het hbo; van alle hbo-eerstejaars kiest in 2011 2,5 procent in het tweede jaar voor het wo.

De grafiek hiernaast toont dezelfde cijfers als in de vorige figuur, maar dan ten opzichte van alle uitval/switch. Als we alle uitval en switch op 100 procent stellen, dan blijkt dat van deze groep in het hbo de uitval uit het hoger onderwijs het grootst is (43% van alle uitval/switch uit cohort 2011) en in het wo het aandeel studenten dat van instelling verandert het grootst is (49% van alle uitval/switch uit cohort 2011). Van alle wo-uitval/switch gaat in 2011 30,8 procent in het tweede jaar naar het hbo; van alle hbo uitval/switch gaat in 2011 9,5 procent in het tweede jaar naar het wo.

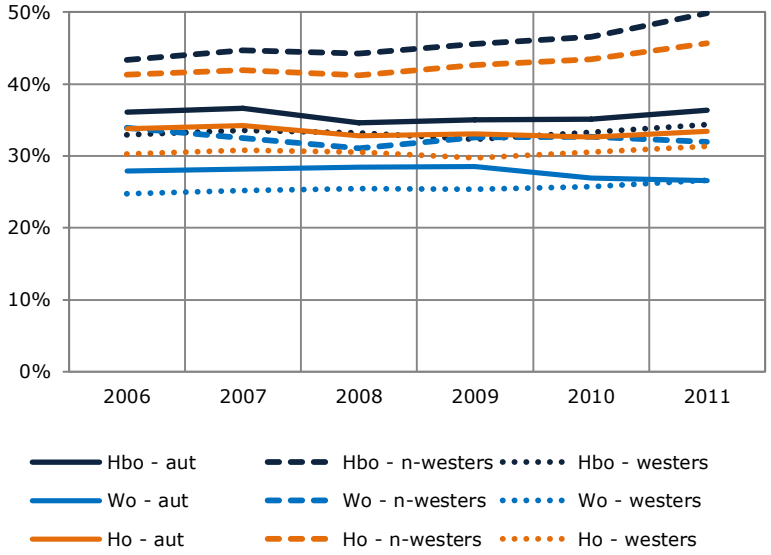
In het hoger onderwijs gaat op basis van deze gegevens 35 procent van de eerstejaarsstudenten in het tweede jaar niet verder aan de opleiding en/of instelling waaraan men begonnen is. Van cohort 2011 betreft dit ongeveer 39.500 studenten. In het hbo is de uitval sinds 2009 met twee procentpunten gestegen (van 36% naar 38%). In het wo daalde de uitval sinds 2009 licht (van 28% naar 27%).

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de studenten die niet doorgaan met de opleiding waaraan ze in eerste instantie gestart zijn. We noemen deze groep 'uitval/switch'. Het betreft hier de drie eerder onderscheiden groepen tezamen.

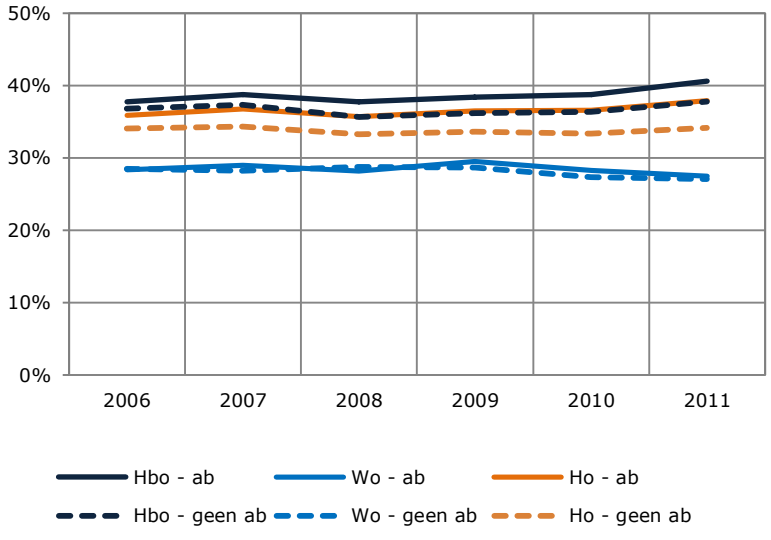
Bij mannen is de uitval/switch hoger dan bij vrouwen. Het percentage mannen in het ho dat uitvalt/switcht is 39 (43% in het hbo en 31% in het wo). Het percentage uitval/switch bij vrouwen ligt beduidend lager: in het totale hoger onderwijs is dit 31 procent (34% in het hbo en 23% in het wo). Daarmee is het percentage vrouwen dat uitvalt/switcht in het hbo ongeveer gelijk aan het percentage mannen dat uitvalt/switcht in het wo. De uitval/switch is verder het grootst onder de mannelijke hbo-studenten en het laagst onder de vrouwelijke wo-studenten).

Figuur 5.4: Percentage uitval/switch in het hoger onderwijs naar geslacht en cohort (bron: 1CHO)

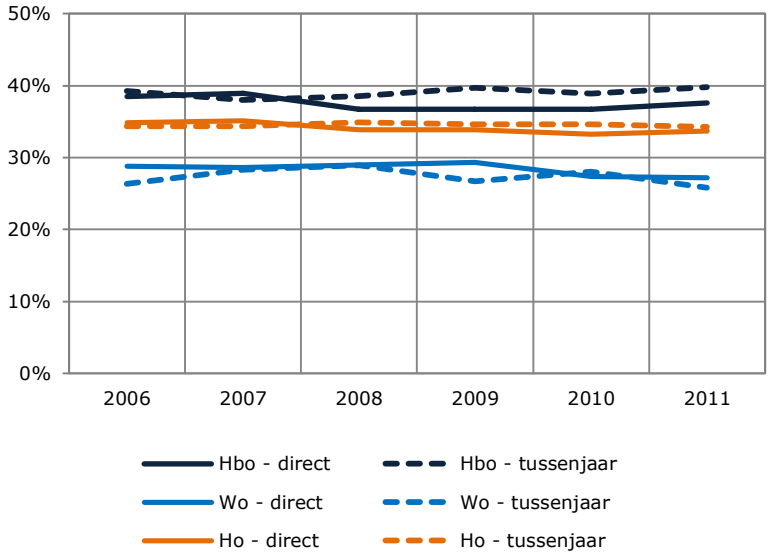
De uitval/switch onder niet-westers allochtone studenten is groter dan onder autochtone studenten. De verschillen tussen de twee groepen zijn in het hbo in de loop van de tijd groter geworden (van 7 ppnt. voor cohort 2006 naar 13 ppnt. voor cohort 2011); in het wo zijn de verschillen kleiner, maar nemen ze na 2008 langzamerhand toe (een verschil van 3 ppnt. voor cohort 2008 en van 5 ppnt. voor cohort 2011). De uitval/switch van westers allochtone studenten is vergeleken met die van de autochtone studenten iets lager (ongeveer 3 ppnt.). Voor cohort 2011 geldt dat er in het wo geen verschillen meer zijn tussen westers allochtone studenten en autochtone studenten.

Figuur 5.5: Percentage uitval/switch naar etniciteit en cohort (bron: 1CHO)

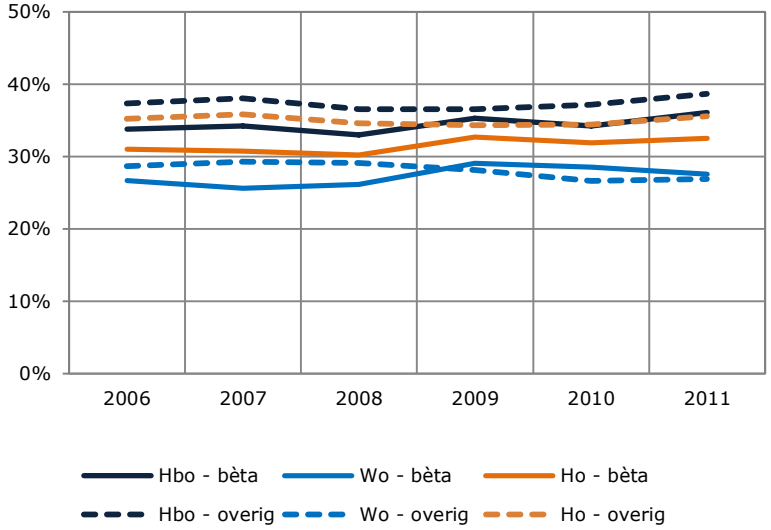
In het wo is er geen verschil in uitval/switchpercentages als de groep studiefinancieringsgerechtigde studenten wordt uitgesplitst naar wel of geen aanvullende beurs. In het hbo is de uitval/switch onder studenten met een aanvullende beurs iets hoger (41% in 2011) dan onder studenten zonder aanvullende beurs (38% in 2011).

Figuur 5.6: Percentage uitval/switch naar wel/geen aanvullende beurs: alleen studenten met studiefinanciering (bron: 1CHO/DUO)

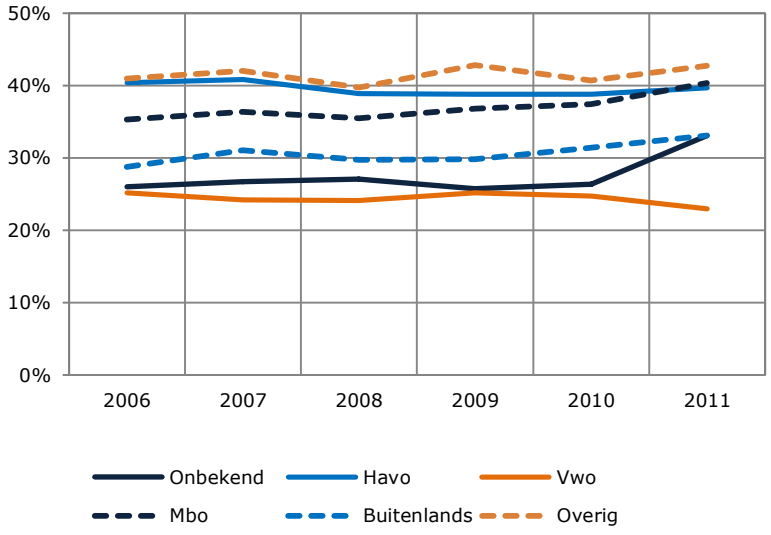
Voor cohort 2011 zijn er nauwelijks verschillen in uitval/switchpercentages tussen studenten die rechtstreeks na het voortgezet onderwijs zijn ingestroomd en studenten die één of meer tussenjaren hebben gehad.

Figuur 5.7: Percentage uitval/switch naar wel/geen tussenjaar en cohort (bron: 1CHO)

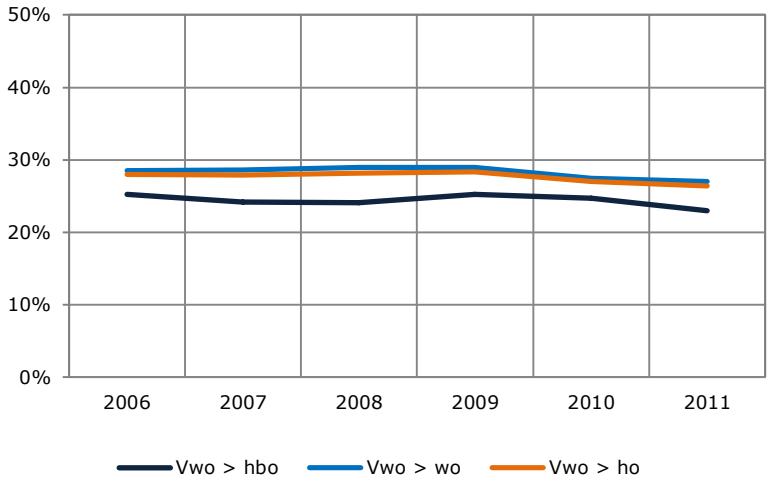
Door de jaren heen is de uitval/switch uit bètastudies steeds iets lager geweest dan de uitval uit overige studies. In het wo is het verschil voor cohort 2011 nagenoeg verdwenen. In het hbo is het verschil in uitval/switchpercentage tussen studenten uit bètastudies en overige studenten ongeveer drie procentpunten in het voordeel van de bètastudies.

Figuur 5.8: Percentage uitval/switch uit bètastudies naar cohort (bron: 1CHO)

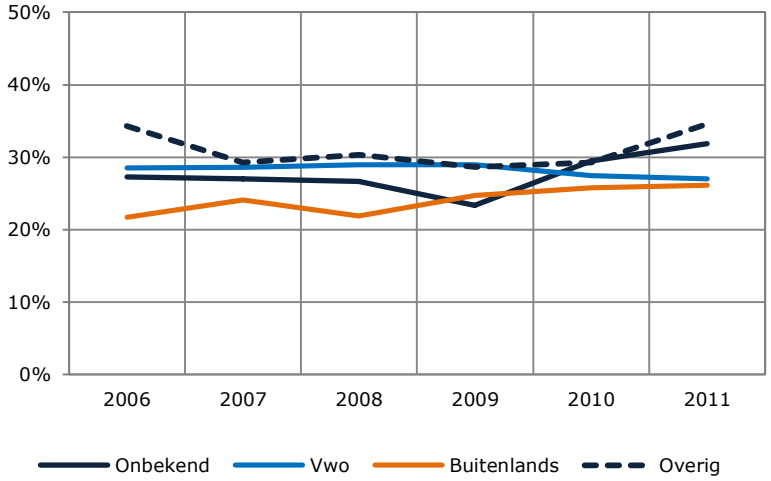
In het hbo zien we de hoogste uitval/switch bij studenten met een havo-diploma en de laagste uitval/switch bij studenten met een vwo-diploma. De uitval/switch bij studenten met een mbo-opleiding in het hbo is gestegen sinds 2006 van 36 naar 40 procent en is daarmee voor cohort 2011 op hetzelfde percentage als voor studenten met een havo-vooropleiding.

Figuur 5.9: Percentage uitval/switch in hbo naar vooropleiding (bron: 1CHO)

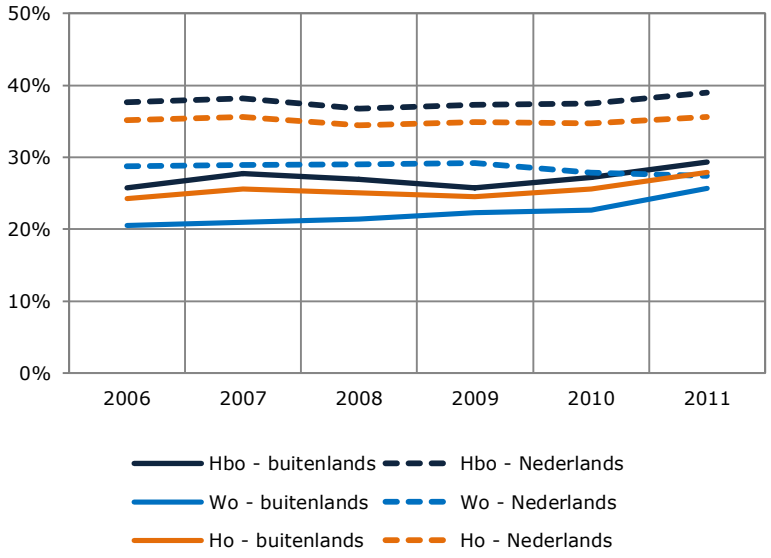
Figuur 5.10: Percentage uitval/switch van studenten met een vwo-diploma naar cohort (bron: 1CHO)

In de grafiek hiernaast is alleen gekeken hoe de uitval/switch is onder de totale groep studenten met een vwo-opleiding. Deze gegevens zijn ook in eerdere grafieken opgenomen; hier zien we alleen de vergelijking binnen de groep studenten met een vwo-vooropleiding. Hieruit blijkt dat de uitval/switch onder studenten die met een vwo-vooropleiding naar het hbo gaan iets lager is dan die van studenten die met een vwo-vooropleiding naar het wo gaan. In een latere grafiek zullen we zien dat een groot deel van de vwo'ers die uitvalt/switcht uit het hbo in het tweede jaar besluit over te stappen naar het wo.

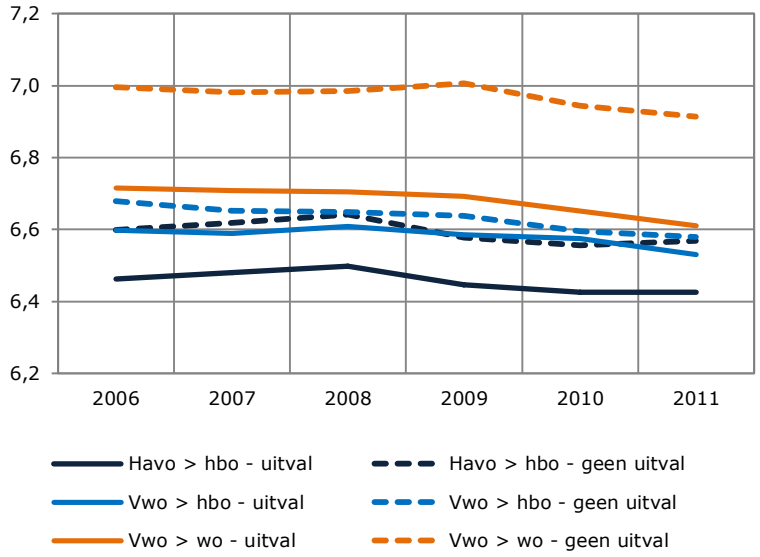
Figuur 5.11: Percentage uitval/switch in wo naar vooropleiding en cohort (bron: 1CHO)

Het overgrote deel van de nieuwe wo-studenten heeft een vwo-vooropleiding. De uitval/switch onder deze groep ligt onder de 30 procent en is dalende. De wo- uitval/switch onder studenten met een buitenlandse vooropleiding is relatief laag (gemiddeld ongeveer 25%), doch stijgend. In de volgende grafiek zijn alle studenten op basis van nationaliteit ingedeeld naar buitenlands en Nederlands. Dit is gedaan op basis van de definitie van CBS/VSNU.

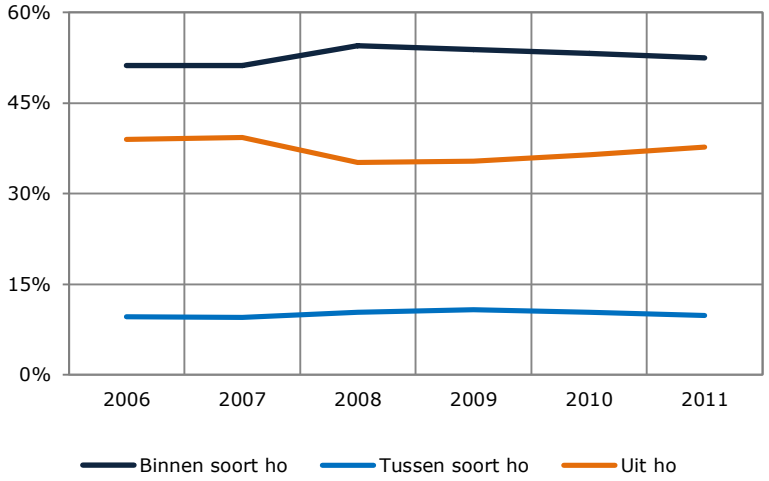
Figuur 5.12: Percentage uitval/switch onder buitenlandse studenten naar cohort (bron: 1CHO)

De buitenlandse studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie 'overig' of in de categorie 'onbekend' en een niet-Nederlands nationaliteit. In deze groep is de uitval/switch lager dan onder de Nederlandse studenten. Dit geldt sterker voor het hbo dan voor het wo. In de laatste jaar stijgt ook de uitval/switch onder de buitenlandse studenten in het wo, zodat voor cohort 2011 in het wo nog nauwelijks verschillen zichtbaar zijn

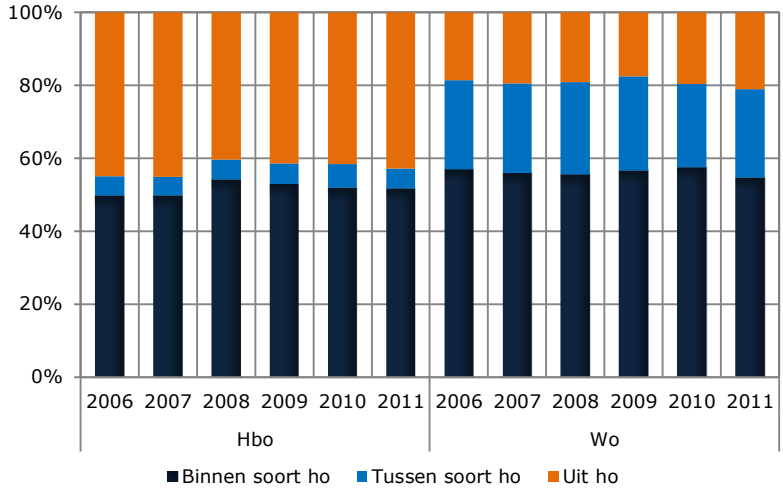
Figuur 5.13: Eindexamencijfers naar wel/niet uitval/switch en cohort (bron: 1CHO)

Voor alle doorstroomgroepen (havo > hbo, vwo > hbo en vwo > wo) geldt dat degenen die zijn uitgevallen/geswitcht een gemiddeld lager examencijfer hadden in het voortgezet onderwijs dan de studenten die niet zijn uitgevallen/ geswitcht. Hoewel de gemiddelde cijfers door de jaren heen gedaald zijn, is dit beeld redelijk consistent.

Figuur 5.14: Eerstejaars uitval/switch: situatie in jaar 2 naar cohort (bron: 1CHO)

Welke keuze maken de studenten die zijn uitgevallen/geswitcht in het tweede jaar? Ongeveer tien procent gaat van het hbo naar het wo vice versa. Dit aandeel blijft redelijk stabiel. In totaal 38 procent van de uitval/switch uit cohort 2011 heeft in het tweede jaar geen inschrijving meer in het hoger onderwijs. Na een daling na 2007 is dit aandeel gedaald en sinds 2009 weer gestegen van 35 procent naar 38 procent. Het merendeel kiest een nieuwe opleiding binnen het zelfde soort hoger onderwijs als de opleiding in het eerste jaar. Na 2007 is dit aandeel gestegen; daarna is er sprake van een stabiele situatie van ongeveer 53 procent van de uitvallers/switchers die in het hbo c.q. wo blijven.

Figuur 5.15: Eerstejaars uitval/switch: situatie in jaar 2 naar soort hoger onderwijs en cohort (bron: 1CHO)

Uit de figuur hiernaast blijkt dat er verschillen zijn tussen het hbo en het wo voor wat betreft de situatie in het tweede jaar. In het wo is het aandeel dat naar het hbo vertrekt veel groter dan het deel uit het hbo dat naar het wo gaat (zie ook de teksten bij figuur 5.1 en figuur 5.2). In het hbo is het aandeel studenten dat het hoger onderwijs verlaat, veel groter dan in het wo. Tussen de 50 procent (hbo) en 55 procent (wo) kiest een andere opleiding of instelling binnen respectievelijk het hbo en het wo. Eerder zagen we dat de uitval/switch onder de vwo-hbo doorstroom relatief laag is (ongeveer 25%). Vier van de tien vwo'ers in het hbo die uitvallen/switchen, gaan naar het wo.

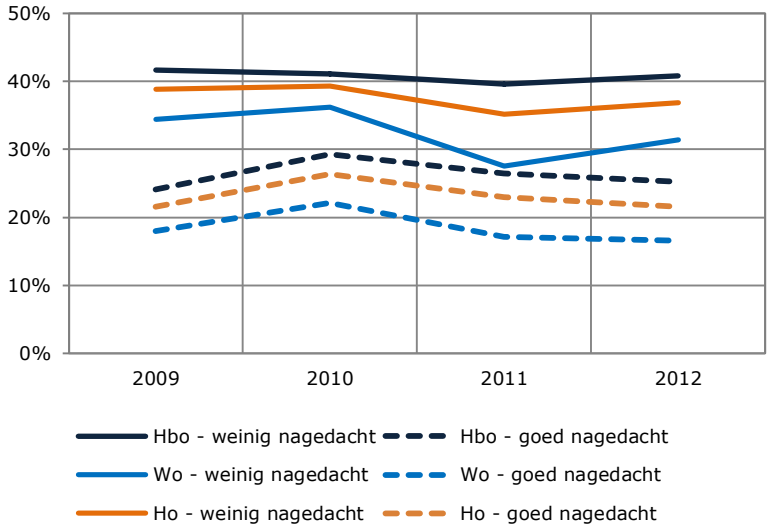
5.3 Uitval en studiekeuzeoriëntatie

In het eerste deel van dit hoofdstuk bestudeerden we de uitval/switch in relatie tot studentekenmerken vanuit populatie-bestanden. Deze bevatten niet alle studentkenmerken. In de analyse in deze paragraaf wordt de uitval/switch gerelateerd aan diverse andere kenmerken. Dit is gedaan op basis van de Startmonitor. In de Startmonitor is bepaald welke studenten wel en welke studenten niet doorgaan met hun studie. Omdat niet alle studenten aan alle metingen hebben meegedaan en het ontbreken van informatie over de eindstatus in juni van het eerste jaar (niet alle studenten wisten op dat moment met zekerheid of zij hun opleiding zouden continueren of niet), konden we voor ongeveer een derde van de steekproef met zekerheid bepalen of men al dan niet zou doorgaan met de initieel gekozen opleiding. In totaal is deze paragraaf gebaseerd op de gegevens van 20.540 studenten (4,798 in 2009; 5.035 in 2010; 6.908 in 2011 en 3.799 in 2012). De percentages uitvallers/switchers in de Startmonitor komen grotendeels overeen met de landelijke cijfers: de geconstateerde uitval/switch in de Startmonitor ligt rond de 30 procent; de uitval/switch in het hbo is groter dan in het wo. Omdat de Startmonitor informatie bevat die is verzameld aan het begin van het eerste jaar kan de situatie aan het eind van het eerste jaar in verband worden gebracht met de antwoorden die de student negen à tien maanden ervoor heeft gegeven. Op dat moment waren oordelen en situatie nog niet beïnvloed door feitelijke ervaringen met de opleiding. In de navolgende paragraaf relateren we de uitval/switch gedurende het eerste studiejaar aan het studiekeuzeproces, de studiekeuzeoriëntatie en de studiekeuze-motieven die aan het begin van dat jaar zijn gemeten.

Tabel 5.1: Logistische regressie[5] kans op uitval/switch naar achtergrond-kenmerken en keuzemotieven (bron: Startmonitor)

	Hbo			Wo		
	B	Exp(B)		B	Exp(B)	
Kans behalen einddiploma	-0,02	0,98	**	-0,03	0,97	**
Bewuste keuze voor studie	-0,06	0,94	ns	-0,05	0,95	ns
Status van het beroep	-0,04	0,96	ns	0,12	1,13	**
Inrichting opleiding	0,03	1,03	ns	0,07	1,08	ns
Inhoudelijke interesse	-0,07	0,93	ns	-0,04	0,96	ns
Match student-studie	-0,55	0,57	**	-0,77	0,46	**
Functiebeperking	0,26	1,30	**	0,21	1,24	ns
Geslacht (0=man)	-0,23	0,79	**	-0,04	0,96	ns
Uitstellen studeren	-0,12	0,88	ns	-0,18	0,83	ns
Ouders in ho	0,06	1,06	ns	-0,02	0,98	ns
Etniciteit (0=autochtoon)	0,42	1,53	**	0,26	1,30	ns
Woonsituatie (0=thuiswonend)	0,23	1,26	**	-0,13	0,88	ns
Bèta	-0,30	0,74	**	0,18	1,20	ns
Vooropleiding mbo	0,02	1,02	ns			
Vooropleiding havo	0,26	1,30	**			
Constant	3,20	24,46		4,35	77,19	

Welk type student heeft een lagere kans op uitval/switch? De voorspeller die er uit springt is de ervaren match tussen student en opleiding. Daarnaast zijn het studenten die hun afstudeerkans al aan het begin van de studie hoog inschatten. In het wo is de uitval/switch onder studenten die kozen voor de beroeps-status groter dan die dit niet deden. Wat zijn risicogroepen? Een verhoogde kans op uitval/switch, na controle voor alle andere kenmerken, zien we *in het hbo* bij mannen, studenten met een functie-beperking[6], bij allochtone studenten en studenten met een havo-vooropleiding. Deze resultaten zeggen niet dat mbo-studenten niet vaak uitvallen/switchen, maar dat na controle voor de andere kenmerken er geen uniek effect is: bij havisten geldt sterker dat uitval/switch samenhangt met de vooropleiding.

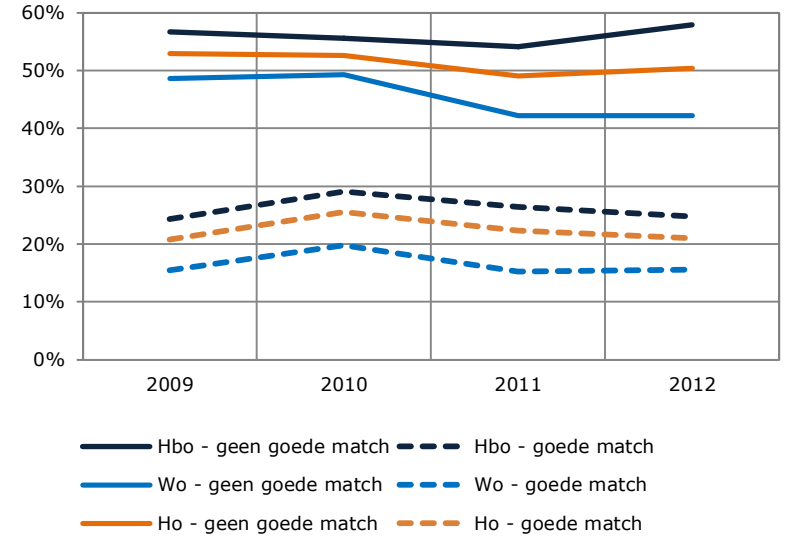

De figuur hiernaast toont het percentage uitval/switch naar de mate waarin men al dan niet goed heeft nagedacht over de studiekeuze. Onder de studenten die niet goed hebben nagedacht over de studiekeuze is de uitval/switch groter dan bij de groep die wel goed heeft nagedacht. Dit geldt voor zowel hbo-studenten als voor wo-studenten. In het wo zijn de verschillen in percentage uitval/switch tussen niet of nauwelijks nagedacht en (zeer) goed nagedacht groter dan in het hbo. De relatie tussen studiestakers en de mate van nadenken over studiekeuze is significant.

Figuur 5.16: Uitval/switch en bewuste studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2012)

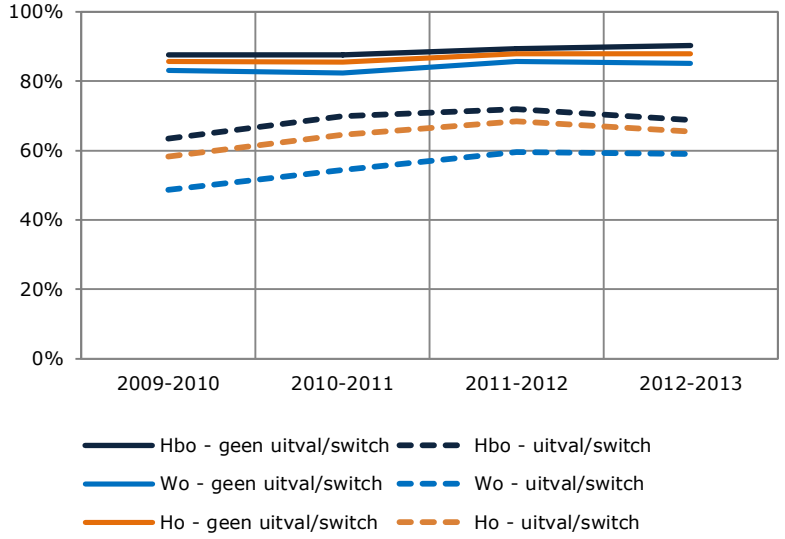
5 Bij een positief effect is de waarde van de B positief, bij een negatief effect is deze negatief. De Exp(B) toont de sterkte van het effect en drukt een kansverhouding uit van een student met een kenmerk in vergelijking met een student zonder dit kenmerk.

6 In het rapport 2012 'Studeren met een functiebeperking 2012. De relatie tussen studievoortgang, studieuitval en het gebruik van voorzieningen'(Van den Broek, e.a., 2013) is geconstateerd dat studenten met een functiebeperking tweemaal zoveel kans hebben om de eindstreep niet te halen. Hierbij is gekeken naar de uitval van studenten vijf jaar na de start van de opleiding.

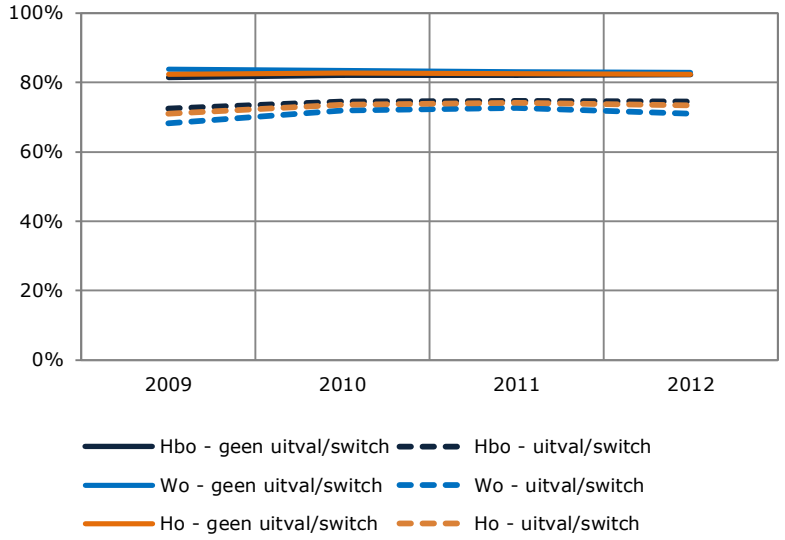
Figuur 5.17: Uitval/switch naar de mate waarin studenten een match ervaren tussen student en studie (bron: Startmonitor 2009-2012)

De figuur hiernaast toont het percentage uitval/switch onderscheiden naar het feit of men bij aanvang van de studie een goede match heeft ervaren. Bij de groep studenten die in september hebben aangegeven dat zij geen goede match hebben ervaren, is het percentage uitval/switch groter dan in de groep die de match met de opleiding wel als goed heeft geduid. De relatie tussen studiestaken en de ervaren match is significant.

Figuur 5.18: Percentage studenten met goede match bij studiekeuze naar uitval/switch (bron: Startmonitor 2009-2012)

De figuur hiernaast bevat dezelfde gegevens als de figuur hiervoor, alleen is hier het percentage studenten weergegeven dat een goede match heeft ervaren binnen de groepen studenten die wel en niet zijn uitgevallen/ geswitcht. In de uitval/switchgroep is het percentage dat al in september aangaf dat zij de match met de studie als positief duidden kleiner dan in de groep die de initiële studie heeft voortgezet. De relatie tussen studiestaken en de ervaren match is significant.

Figuur 5.19: Kans om opleiding succesvol af te ronden naar uitval/switch (bron: Startmonitor 2009-2012)

In september is aan de studenten gevraagd hoe zij de kans inschatten (in percentages) dat zij de studie succesvol afronden. Deze inschatting aan het begin van de studie is later in verband gebracht met het al dan niet uitvallen of switchen. Hieruit blijkt dat studenten die tijdens het eerste jaar uitvallen of switchen, al aan het begin van de studie hun slaagkans lager hebben ingeschat dan studenten die doorgaan met de studie.

Tabel 5.2: Logistische regressie[7] voor kans op uitval/switch in relatie tot gebruikte informatiebronnen (bron: Startmonitor)

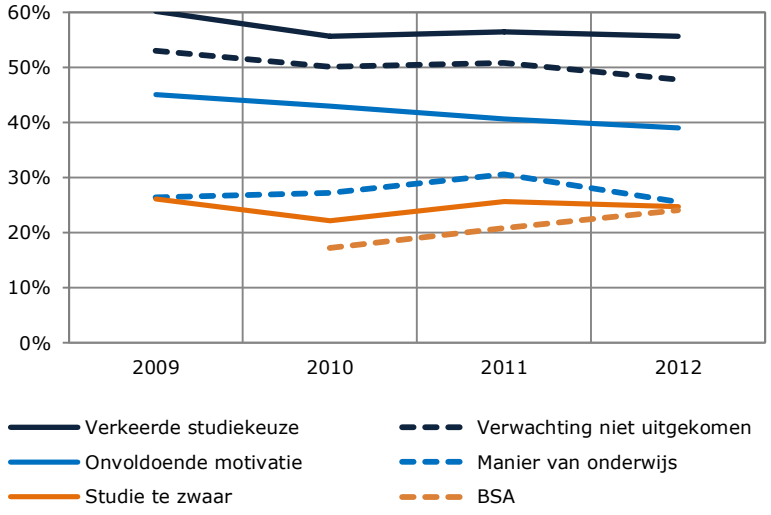
	Hbo			Wo		
	B	Exp(B)		B	Exp(B)	
Aantal geraadpleegde bronnen	-0,05	0,95	ns	-0,01	0,99	ns
Folders/schriftelijke info	-0,01	0,99	ns	-0,10	0,91	ns
Algemene dagen	-0,10	0,91	ns	-0,33	0,72	ns
Intensieve dagen	-0,28	0,76	**	-0,41	0,66	**
Dag late beslissers	0,35	1,42	ns	0,63	1,88	**
Bezoek vanuit vo	0,16	1,17	ns	0,02	1,02	ns
Voorlichting vo	-0,04	0,96	ns	-0,04	0,96	ns
Direct bij instelling	0,04	1,05	ns	0,12	1,13	ns
Studiebeurs	-0,01	0,99	ns	0,16	1,18	ns
Onafhankelijke info	-0,03	0,97	ns	-0,07	0,93	ns
Website instelling	0,05	1,05	ns	0,00	1,00	ns
Studiekeuze123.nl	0,16	1,18	ns	-0,01	0,99	ns
Vergelijkingswebsites	0,13	1,13	ns	0,09	1,10	ns
Geen	0,03	1,03	ns	-0,40	0,67	ns
Constant	-0,67	0,51		-0,66	0,52	

De tabel hiernaast toont de relatie tussen de kans op uitval/switch en de gebruikte studiekeuzebronnen voor hbo en wo. Studenten die intensieve voorlichtings-dagen bezochten, hebben minder kans op uitval/switch. Dit bevestigt de idee dat informatie ophalen niet voldoende is, het moet ook verwerkt worden tot ervaring/ overtuiging van goede keuze. Studenten die een dag voor late beslissers bezochten (wo), hebben een grotere kans op uitval/switch. Gebruik van andere bronnen noch het *aantal* gebruikte bronnen vertonen een relatie met uitval/switch.

Tabel 5.3: Relatie tussen aantal LOB-activiteiten in het voortgezet onderwijs en het percentage uitval (bron: Startmonitor)

	Studeert door	Valt uit	Aantal
Totale groep	72	28	4.375
Géén van de 7 activiteiten	55	45	115
1 Activiteit	62	38	216
2 Activiteiten	63	37	379
3 Activiteiten	68	32	653
4 Activiteiten	75	25	1.037
5 Activiteiten	75	25	964
6 Activiteiten	77	23	738
Alle 7 activiteiten	80	20	273

Ook loopbaanoriëntatie en -begeleiding in het vo is belangrijk, zo blijkt uit onderzoek in opdracht van de VO Raad. In de Startmonitor is aan eerstejaars gevraagd aan welke LOB-activiteiten ze hebben deelgenomen en het blijkt dat hoe intensiever LOB, hoe kleiner de kans op uitval. Daarin is onderscheid gemaakt naar individuele LOB-gesprekken, algemene voorlichting over hoger onderwijs en studiefinanciering, gastsprekers over opleidingen en beroepen, in eerdere klassen beginnen met LOB, ouderbetrokkenheid, toelichting van studiekeuzemotivatie op school en nadruk op zelfstandige vervolgoriëntatie. Uit de tabel hiernaast komt naar voren dat hoe meer van deze activiteiten worden ondernomen, hoe lager de kans op uitval.

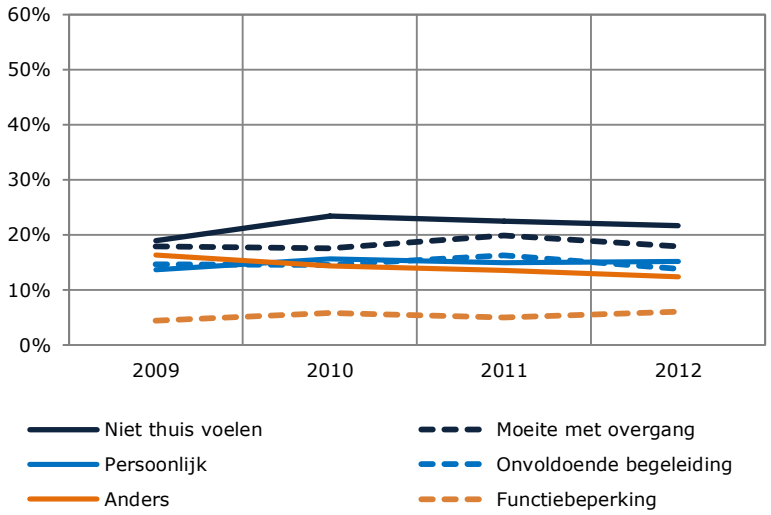

Figuur 5.20: De zes belangrijkste redenen van uitval/switch (bron: Startmonitor 2009-2012)

5.4 Redenen van studieuitval

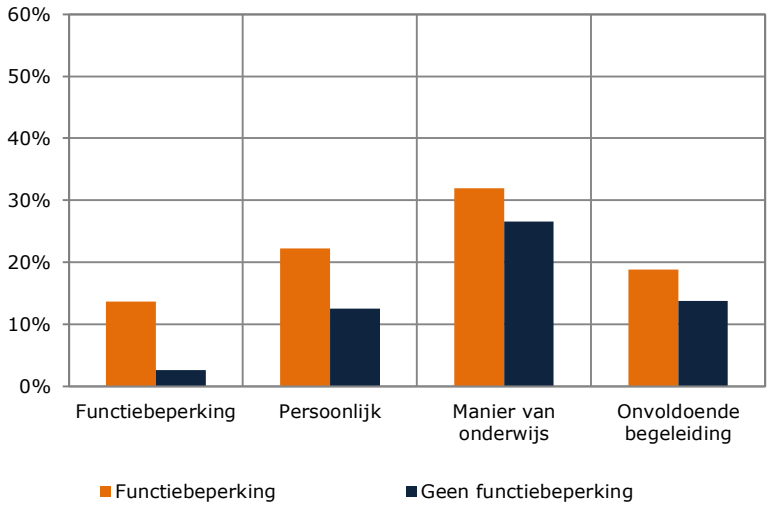
In het wo is de rangorde van de belangrijkste zes redenen voor studiestaken gelijk aan die van het hbo. Daarom zijn de redenen voor hbo en wo samen weergegeven. Een verkeerde studiekeuze is nog steeds de belangrijkste reden om de opleiding niet voort te zetten, gevolgd door het niet uitkomen van verwachtingen en een gebrek aan motivatie. De impact van een gebrek aan motivatie wordt minder; studiestaken als gevolg van een bindend studieadvies (niet gevraagd in 2009) neemt toe. De overige trends zijn niet significant.

7 Bij een positief effect is de waarde van de B positief, bij een negatief effect is deze negatief. De Exp(B) toont de sterkte van het effect en drukt een kansverhouding uit van een student met een kenmerk in vergelijking met een student zonder dit kenmerk.

Figuur 5.21: De zes minst belangrijke redenen van uitval/switch (bron: Startmonitor 2009-2012)

Van veel minder invloed zijn de redenen voor studiestaken die hiernaast zijn weergegeven. Er is ten aanzien van deze redenen geen significante ontwikkeling. Ongeveer twintig procent zegt zich niet thuis te voelen op de opleiding of moeite te hebben met de overgang van voortgezet onderwijs naar hoger onderwijs. Ongeveer vijftien procent verlaat de opleiding vanwege persoonlijke omstandigheden of onvoldoende begeleiding.

Figuur 5.22: De meest onderscheidende redenen voor uitval/switch voor studenten met en zonder functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2012)

Het aandeel studenten met een functiebeperking dat hun beperking als reden noemt voor uitval/switch is over de jaren heen veertien procent; één op de zeven studenten met een functiebeperking. Deze percentages fluctueren door de jaren heen: 2009 (10%), 2010 (19%), 2011 (12%) en in 2012 (18%). Daarom zijn in de grafiek hiernaast alle jaren samengenomen. Verder noemt deze groep veel vaker dat zij zijn uitgevallen of geswitcht vanwege persoonlijke omstandigheden (22% vs. 13%), vanwege de manier waarop het onderwijs gegeven wordt (32% vs. 27%) en vanwege onvoldoende begeleiding (19% vs. 14%).

5.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is verslag gedaan van de uitval en switch in het eerste jaar: het betreft alle studenten die in het tweede jaar niet verder studeren aan de opleiding en/of instelling waar zij in het eerste jaar gestart zijn. De analyses zijn merendeels uitgevoerd op het 1CHO. Dit bestand is verrijkt met studiefinancieringsgegevens. Aan het eind van het hoofdstuk wordt verslag gedaan van een verdiepend onderzoek naar studieuitval op basis van de Startmonitor. Hier wordt ingegaan op de relatie tussen uitval en studiekeuzemotieven en studiekeuzeoriëntatie, en staan de redenen van uitval centraal.

Vermindert de uitval/switch in of direct na het eerste jaar?

In het hbo is de uitval/switch veel groter dan in het wo. Hbo'ers die uitvallen of switchen, kiezen veel vaker dan wo-studenten een studie buiten het hoger onderwijs. In het wo komt het relatief vaak voor dat studenten van instelling veranderen. In totaal 35 procent van de eerstejaarsstudenten gaat in het tweede jaar niet verder aan de opleiding en instelling waaraan men begonnen is. In het hbo is er sinds 2009 een hele kleine stijging van dit percentage; in het wo een kleine daling. Er is meer uitval/switch onder mannen dan onder vrouwen en niet-westers allochtone studenten vallen vaker uit c.q. switchen vaker dan autochtone studenten. Dit laatste geldt met name voor het hbo. In het wo zijn de uitval/switchpercentages van allochtone en autochtone studenten in 2011 nagenoeg gelijk. In het hbo is de uitval/switch onder studenten met een aanvullende beurs (een indicatie voor sociaal-economische status) iets hoger dan onder studenten die geen aanvullende beurs hebben. Door de jaren heen is de uitval/switch uit bètastudies steeds iets lager geweest dan de uitval uit overige studies. Andere risicogroepen zien we bij hbo-studenten met een havo-vooropleiding. Voor hbo-studenten met een mbo-vooropleiding stijgen uitvalpercentages.

Ongeveer vier van de tien uitvallers/switchers verlaat het hoger onderwijs. Het gaat hierbij vooral om degenen die uitvallen uit het hbo. Tien procent switcht tussen hbo en wo; de helft kiest een andere opleiding of instelling binnen het hbo of wo. Studenten met een vwo-diploma die kiezen voor het wo komen eerder terug op hun initiële studiekeuze dan wanneer zij kiezen voor het hbo. Als studenten met vwo hun studie in het hbo niet voortzetten (dit percentage is relatief laag: ongeveer 25%), dan kiest een groot deel van hen (40%) uiteindelijk toch voor de universiteit. Studenten die uit het buitenland komen, continueren vaker hun initiële opleiding dan Nederlandse studenten. Studenten die uitvallen of switchen zijn te karakteriseren door een lager gemiddeld eindexamencijfer in het voortgezet onderwijs.

Zijn er verschillen in studiekeuzeoriëntatie en studiekeuzemotieven tussen studenten die uitvallen en studenten die niet uitvallen en wat zijn de belangrijkste trends?

Op basis van de Startmonitor is een relatie gelegd tussen studiekeuzeoriëntatie, studiekeuzemotieven en de wijze waarop studenten aankeken tegen hun studie aan het begin van het eerste jaar én hun situatie aan het eind van het eerste jaar. Welke studenten hebben een minder grote kans op uitval/switch? Het betreft degenen die zich verbonden voelden aan de opleiding en die hun afstudeerkans al aan het begin van het eerste jaar hoog inschatten. In het wo is de uitval/switch groter onder studenten die de beroepsstatus bij hun studiekeuze belangrijk vonden. Deze indicatoren kunnen in de intake meegenomen worden als indicatoren 'die ertoe doen'. Wat zijn risicogroepen? Vooral in het hbo is extra aandacht nodig voor studenten met een functiebeperking, voor allochtone studenten, mannen en voor studenten die afkomstig zijn van het havo. Een samenspel van deze kenmerken maken de groepen extra gevoelig voor uitval/switch.

Ten aanzien van de vraag of het gebruik van studiekeuzebronnen een relatie vertoont met uitval, kunnen we concluderen dat late beslissers die een voorlichtingsdag voor late beslissers bezochten, vaker uitvallen. Studenten die intensieve voorlichtingsdagen hebben bezocht, hebben minder kans op uitval. Alleen informatie *ophalen* is niet voldoende, het aanwenden van deze informatie tot een (ervaren) overtuigde keuze is een 'must'. Ook loopbaanoriëntatie en -begeleiding in het voortgezet onderwijs is belangrijk, hoe meer studieloopbaanactiviteiten worden ondernomen in het voortgezet onderwijs, hoe lager de kans op uitval in het hoger onderwijs.

Wat zijn de belangrijkste oorzaken van studieuitval en wat zijn de belangrijkste trends?

Studenten kregen twaalf mogelijke redenen voor studieuitval voorgelegd. Voor zes van de tien studiestakers is een verkeerde studiekeuze de belangrijkste reden om de opleiding niet voort te zetten. Een verkeerde studiekeuze is nog steeds de belangrijkste reden om de opleiding niet voort te zetten. Ongeveer de helft zegt dat de verwachtingen niet zijn uitgekomen; ruim 40 procent was onvoldoende gemotiveerd. Dit laatste argument neemt in belang af. Steeds meer studenten staken hun studie vanwege een negatief bindend studieadvies. Bij de overige redenen voor studiestaken zijn er geen significante trends vastgesteld: één op de vijf studiestakers voelde zich niet thuis op de opleiding of had moeite met de overgang van voortgezet onderwijs naar hoger onderwijs. Voor vijftien procent golden persoonlijke redenen. In totaal veertien procent van de studenten met een functiebeperking die uitvallen legt de oorzaak bij hun beperking; zij vallen vaker uit vanwege persoonlijke omstandigheden, wegens onvoldoende begeleiding of om reden van de manier waarop het onderwijs gegeven wordt.

6 Leengedrag en leenmotieven

6.1 Vraagstelling en definities

In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan het leengedrag van studenten en de motieven die zij hebben bij het aangaan van een studielening.

1. Hoe ontwikkelt zich het gebruik van studiefinanciering?
2. Hoe ontwikkelt zich het leengedrag van studenten en het bedrag dat zij lenen?
3. Hoe ontwikkelen zich de motieven die studenten hebben om al dan niet te lenen?
4. Waar wordt de studielening voor gebruikt en welke ontwikkelingen zijn hierin zichtbaar?

Voor de rapportage over de studiefinancieringsgegevens is gebruikgemaakt van een bestand dat is aangeleverd door DUO-Groningen. Dit bestand bevat per jaar en per maand binnen desbetreffend jaar een aantal indicatoren, namelijk:

- OCW-correspondentienummer;
- jaar;
- bedragen basisbeurs van sept j1 t/m augustus j2;
- bedragen aanvullende van sept j1 t/m augustus j2;
- bedragen studieleninglening van sept j1 t/m augustus j2;
- bedragen collegegeldkrediet van sept j1 t/m augustus j2;
- woonsituatie van sept j1 t/m augustus j2;
- soort ov-kaart van sept j1 t/m augustus j2.

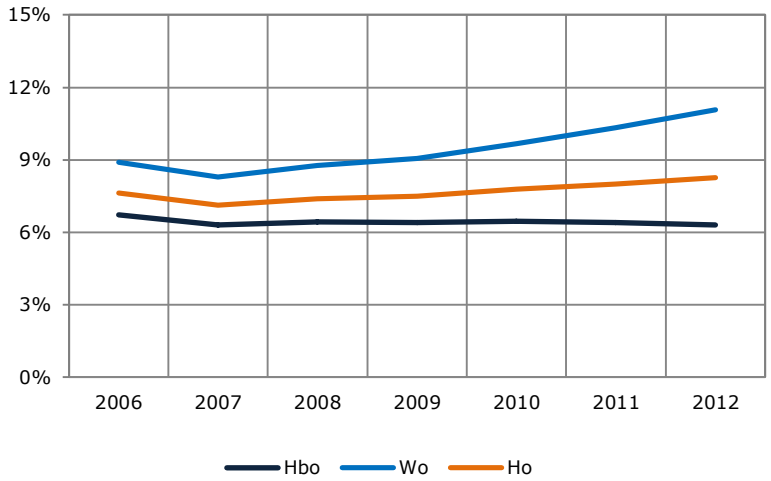
Dit bestand is ingelezen en bewerkt tot één record per persoon per jaar met daarin de volgende aggregaten:

- aantal maanden per jaar basisbeurs, aanvullende beurs, lening, collegegeldkrediet;
- heeft in desbetreffend jaar wel niet ontvangen: jaar basisbeurs, aanvullende beurs, lening, collegegeldkrediet, ov-kaart;
- ontvangen jaarbedragen voor basisbeurs, aanvullende beurs, lening, collegegeldkrediet;
- gemiddeld ontvangen maanbedrag voor basisbeurs, aanvullende beurs, lening, collegegeldkrediet;
- leengedrag (niet geleend; incidenteel geleend, structureel geleend);
- aantal maanden week c.q. weekend ov;
- aantal maanden thuis- c.q. uitwonend.

Deze gegevens zijn gekoppeld aan de inschrijfgegevens uit het 1CHO. Hieruit is een selectie gemaakt van alle hoofdinschrijvingen (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A) van de voltijdstudenten. De niet-bekostigde instellingen en de theologische universiteiten zijn niet meegenomen. De associate degrees zijn buiten beschouwing gelaten. In totaal bevat deze dataset voor de zeven jaren 4.500.000 records, bijna 650.000 cases per jaar. Er zijn berekeningen gedaan voor alle ingeschreven studenten en voor de eerstejaarsinstroom. Voor het vaststellen van de eerstejaarscohorten is de volgende definitie gehanteerd:

- alleen de hoofdinschrijvingen meegenomen (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor;
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het ho: dat betekent dat de student nog geen enkele diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus echte eerstejaars ho zijn).

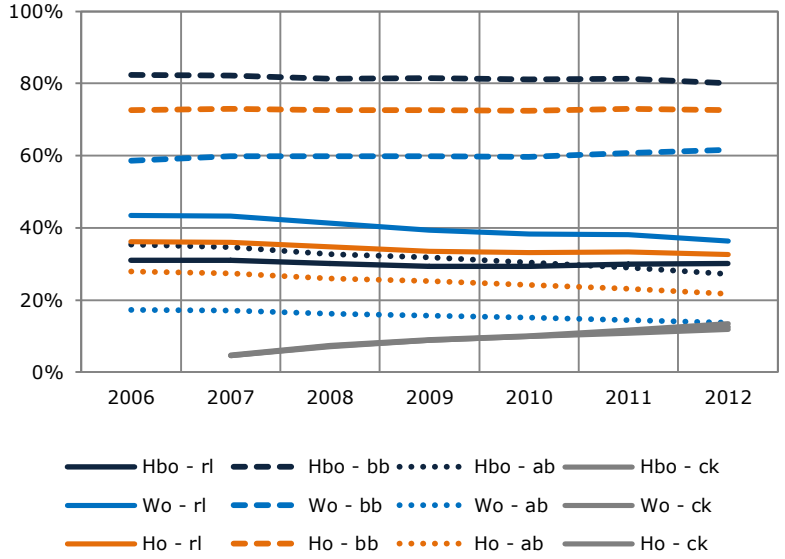
De leenmotieven en bestedingsdoelen zijn ontleend aan de Studentenmonitor Hoger Onderwijs in de jaren 2011-2013 (zie voor een volledige beschrijving ook hoofdstuk 6). Voor de gegevens overs studiefinanciering is een selectie gemaakt van alle voltijd hbo bachelors en de voltijd wo bachelors en masters waarvan bekend is of zij al dan niet lenen. Hiermee is 83 procent van alle records uit de Studentenmonitor geselecteerd: 20.107 uit 2011, 10.766 uit 2012 en 15.062 uit 2013.

Figuur 6.1: Percentage voltijd ingeschreven studenten dat geen recht heeft op studiefinanciering (bron: 1CHO/STUFI)

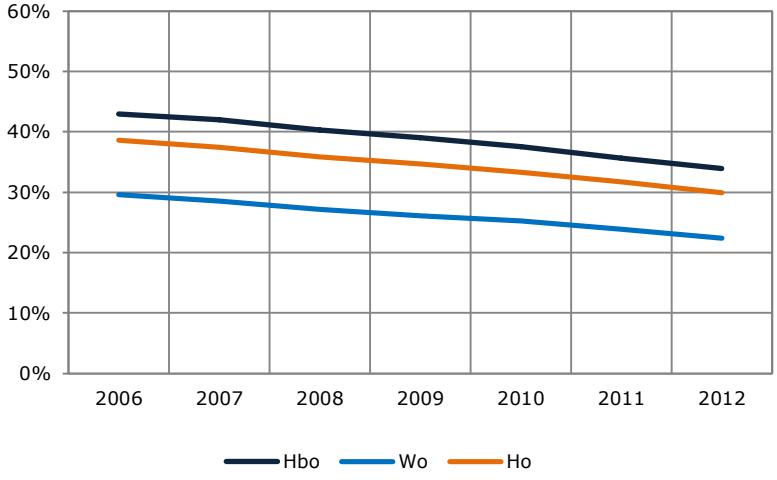
6.2 Studiefinancieringskenmerken

In het wo is het aandeel ingeschreven studenten dat geen recht heeft op studiefinanciering sinds 2009 licht gestegen van negen naar elf procent. In het hbo is dit percentage na 2009 stabiel gebleven op zes procent. Deze groep die geen recht heeft op studiefinanciering (in totaal over alle jaren 7,7%) bestaat voor 80 procent uit buitenlandse studenten. Van de overige 20 procent (Nederlandse studenten) is drie kwart ouder dan 30.

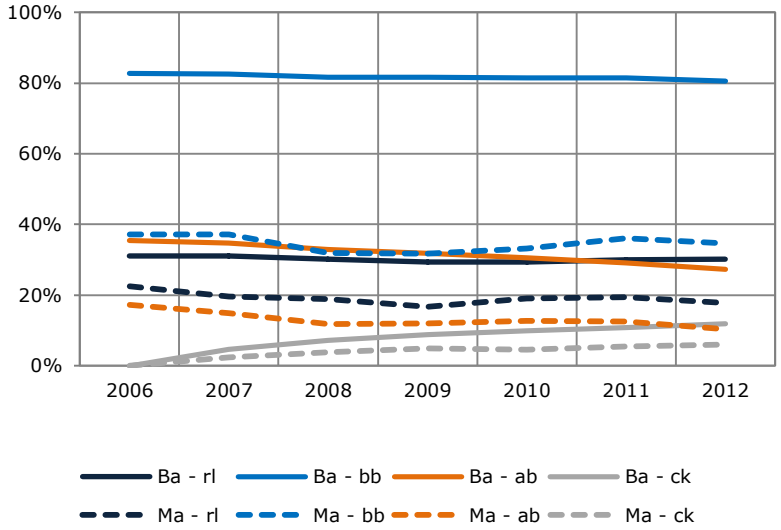
Figuur 6.2: Percentage voltijd ingeschreven studenten naar studiefinancieringskenmerken en soort hoger onderwijs (bron: 1CHO/STUFI)

Het percentage voltijdstudenten met een basisbeurs is sinds 2006 stabiel gebleven op 73 procent. Het percentage studenten dat een reguliere rentedragende lening (rl) opneemt, daalt licht terwijl het beroep op het collegegeldkrediet toeneemt. Ook het percentage studenten dat een beroep doet op de aanvullende beurs (ab) neemt langzaam af.

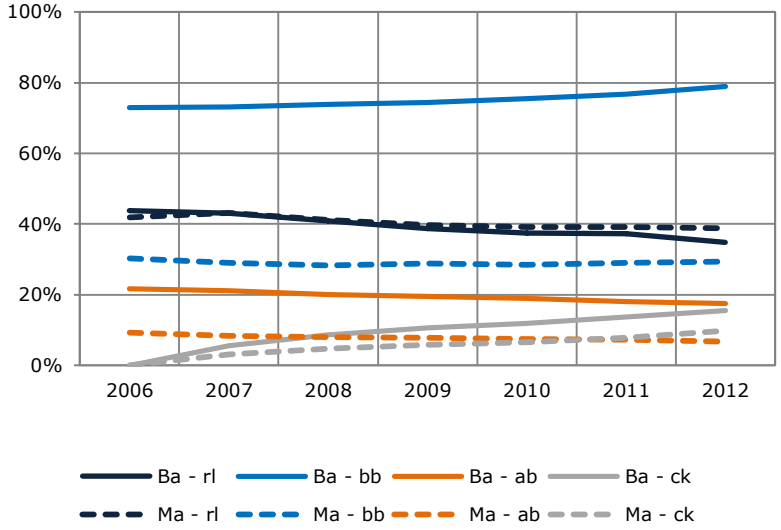
Figuur 6.3: Percentage studenten met aanvullende beurs ten opzichte van alle studenten met een basisbeurs (bron: 1CHO/STUFI)

De grafiek hiernaast toont het percentage studenten met een aanvullende beurs als proportie van het aantal studenten met een basisbeurs. Tussen 2006 en 2012 is zowel in het hbo als in het wo een duidelijke daling te zien van het percentage studenten dat een aanvullende beurs ontvangt. Het percentage studenten met een basisbeurs dat ook een aanvullende beurs ontvangt, is in die periode in het hbo gedaald van 43 procent naar 34 procent en in het wo van 30 procent naar 22 procent.

Figuur 6.4: Percentage voltijd ingeschreven studenten in hbo naar studiefinancieringskenmerken en type hoger onderwijs (alleen reguliere bachelor en master) (bron: 1CHO/STUFI)

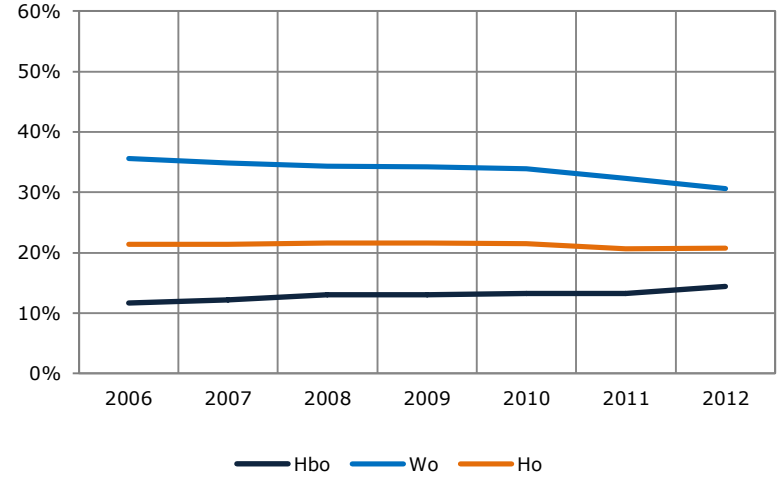
In het hbo is er een lichte daling van het aandeel bachelorstudenten met een basisbeurs, aanvullende beurs of lening. Bij masterstudenten in het hbo is er sinds 2009 een kleine stijging van het percentage lenende studenten, die in 2012 weer met één procentpunt daalt. Het betreft hier echter een kleine groep studenten.

Figuur 6.5: Percentage voltijd ingeschreven studenten in wo naar studiefinancieringskenmerken en type hoger onderwijs (alleen reguliere bachelor en master) (bron: 1CHO/STUFI)

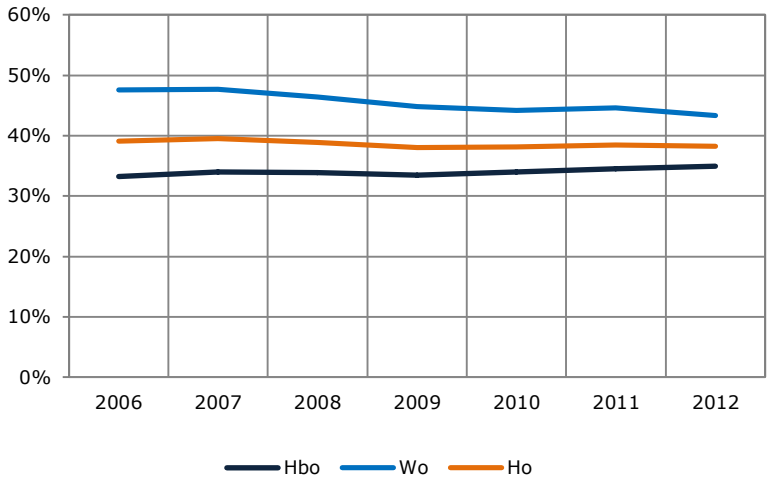
Sinds 2009 is er in het wo een lichte stijging van het aantal bachelor-studenten met een basisbeurs en een lichte daling in het aantal bachelor-studenten met een aanvullende beurs of een lening. Onder masterstudenten is het percentage met een basisbeurs en aanvullende beurs sinds 2006 redelijk stabiel. En sinds 2009 is ook het percentage masterstudenten met een lening stabiel op 39 procent.

In de volgende paragrafen gaan we nader in op studenten met een studielening. Hiervoor zijn studenten met een lening én collegegeldkrediet samengenomen.

Figuur 6.6: Percentage studiefinancieringsgerechtigde studenten in de leenfase naar soort hoger onderwijs (bron: 1CHO/STUFI)

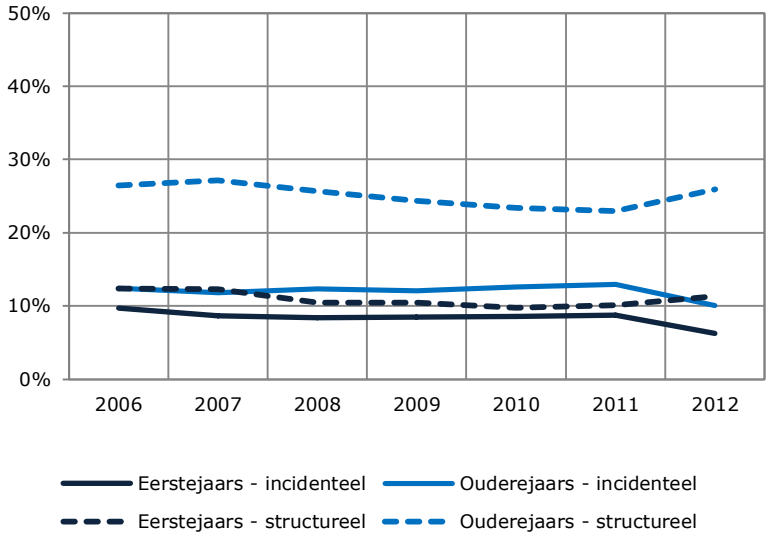
Van alle studenten met recht op studiefinanciering (i.e. die voorkomen in de studiefinancieringsbestanden) heeft ongeveer twintig procent het recht op een basisbeurs inmiddels verbruikt. Zij zitten in de zogeheten leenfase. Veel meer wo-studenten dan hbo-studenten zitten in deze fase. Het aandeel studenten in de leenfase is in het hbo stijgende (sinds 2006 van 12% naar 14%) en in het wo dalende (sinds 2006 van 36% naar 31%).

Figuur 6.7: Percentage leners naar soort hoger onderwijs (bron: 1CHO/STUFI)

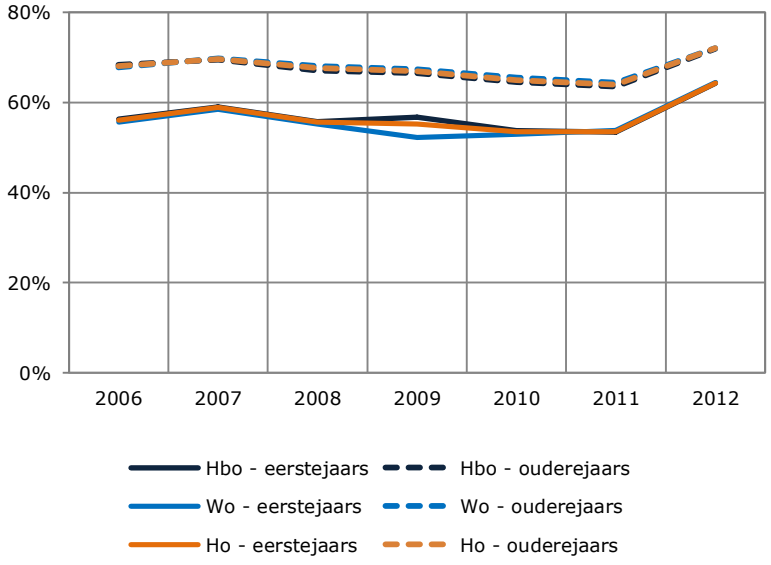
6.3 Leengedrag

Sinds 2006 is het percentage studenten met een studielening (lening en collegegeldkrediet samengenomen) in het hoger onderwijs redelijk stabiel. Van alle studenten heeft 38 procent in het betreffende studiejaar een vorm van lening gehad bij DUO. In het hbo leent 35 procent bij DUO. In het wo daalt het aandeel lenende studenten licht van 45 procent in 2009 naar 43 procent in 2012. Deze lening kan variëren van eenmalig gebruik van de voorziening tot intensief gebruik van de leen-voorziening. In de volgende grafiek wordt dit nader gespecificeerd.

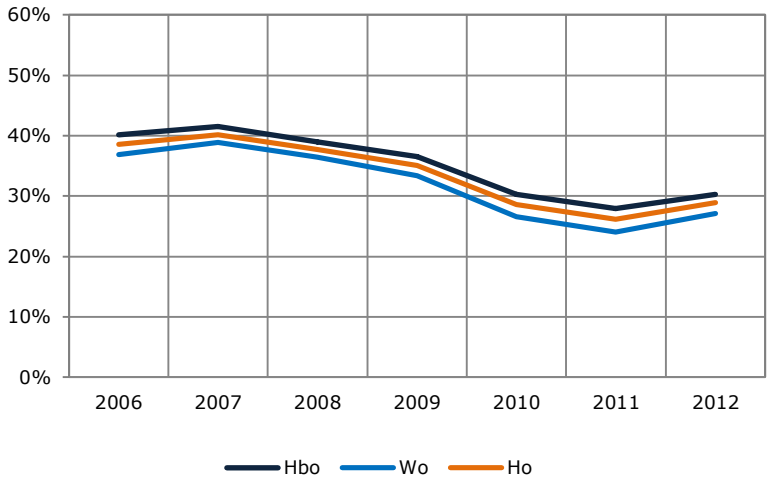
Figuur 6.8: Studenten (ho) naar leengedrag t.o.v. alle voltijdstudenten naar eerstejaars/ouderejaars (bron: 1CHO/STUFI)

Structurele leners zijn hier gedefinieerd als studenten die meer dan negen maanden per jaar lenen; de overige groep is gekwalificeerd als incidentele lener. In de grafiek hiernaast zijn deze groepen gerelateerd aan alle voltijdstudenten. Sinds 2009 is een verandering te zien in het percentage incidentele leners en structurele leners ten opzichte van alle voltijdstudenten. Het percentage incidentele leners is in de afgelopen jaren afgenomen, zowel bij eerstejaars als bij ouderejaars. Het percentage structurele leners is daarentegen toegenomen. De stijging is het grootst bij de ouderejaars: sinds 2010 is het percentage structurele leners met drie procentpunten gestegen, ten opzichte van één procentpunt bij de eerstejaars.

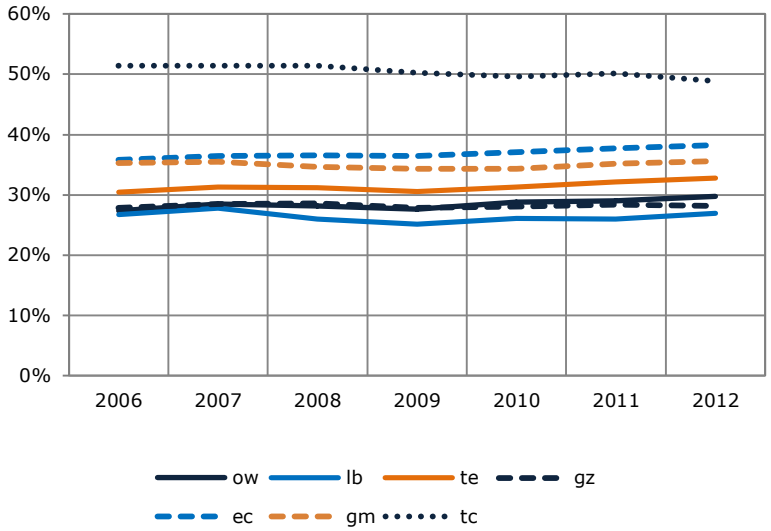
Figuur 6.9: Structurele leners t.o.v. alle leners (bron: 1CHO/STUFI)

Wanneer we het aandeel structurele leners vergelijken met alle leners, zien we een duidelijk stijgende lijn sinds 2010. In de grafiek hiernaast is te zien dat ouderejaars vooral structureel lenen. Binnen de groep leners zijn met name de eerstejaarsstudenten (zowel in het hbo als het wo) meer structureel gaan lenen. Sinds 2010 is het aantal structurele leners met elf (hbo) en twaalf (wo) procentpunten gestegen.

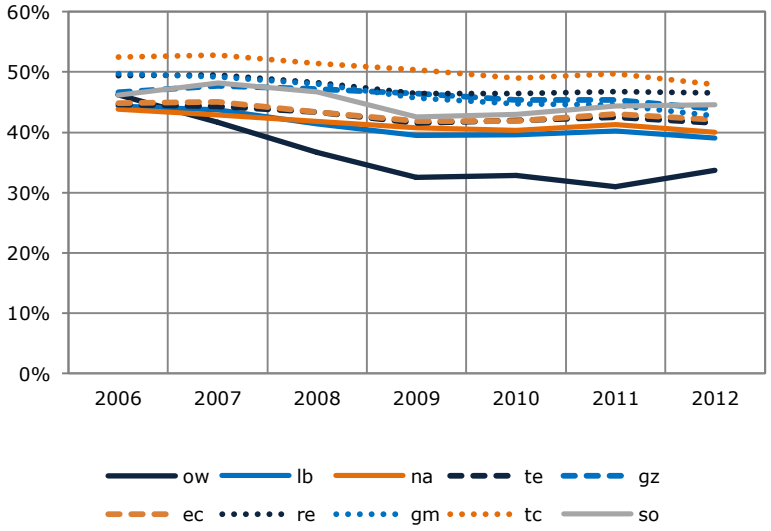
Figuur 6.10: Percentage leners dat tien maanden of langer het maximale leenbedrag leent ten opzichte van alle lenende studenten (bron: 1CHO/STUFI)

In de grafiek hiernaast is het aandeel studenten weergegeven (ten opzichte van alle lenende studenten) dat tien maanden of langer het maximale leenbedrag heeft geleend. Deze groep is veel kleiner geworden. Van alle lenende studenten leende in 2006 ongeveer 40 procent gedurende tien maanden of langer het maximale bedrag. In 2011 was dit gedaald naar 26 procent; in 2012 is er een lichte stijging naar 29 procent. Deze ontwikkeling is vergelijkbaar voor hbo en wo.

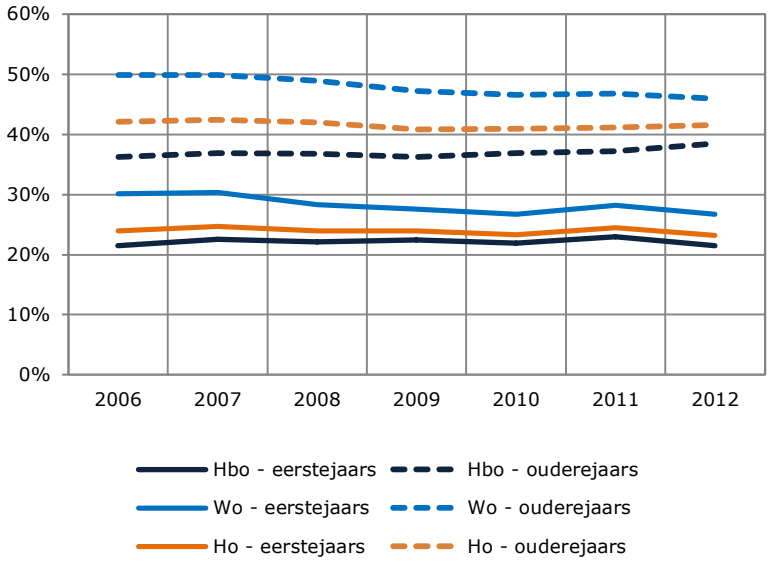
Figuur 6.11: Percentage leners in hbo naar croho-onderdeel (bron: 1CHO/STUFI)

Sinds 2006 is het percentage leners in het hbo in de meeste sectoren stabiel gebleven of licht gestegen. In de sector taal en cultuur is een lichte daling te zien (twee procentpunten sinds 2006). Deze sector heeft wel het hoogste percentage leners.

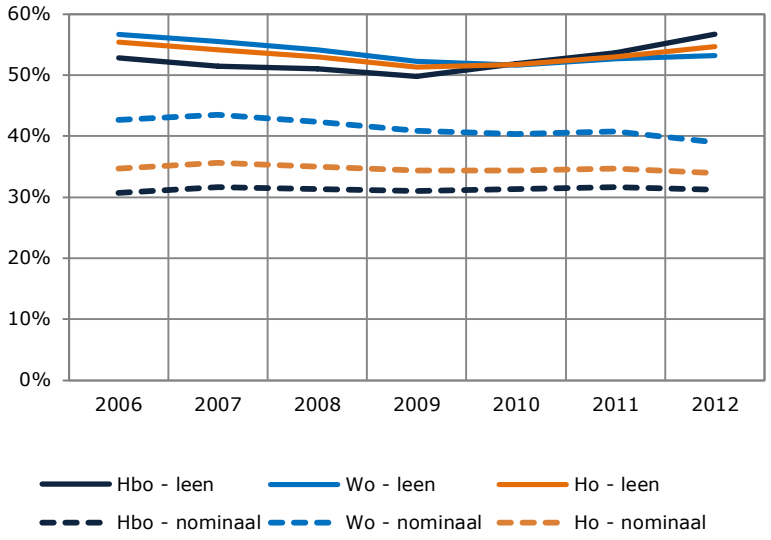
Figuur 6.12: Percentage leners in wo naar croho-onderdeel (bron: 1CHO/STUFI)

Deze grafiek laat zien dat het percentage leners in de sector taal en cultuur het hoogst is. In het wo is sinds 2006 een dalende lijn te zien in het percentage leners, in alle sectoren is het percentage leners afgenomen. In de sectoren gedrag en maatschappij en onderwijs heeft de grootse daling plaatsgevonden (respectievelijk 7 en 13 ppnt.). Als we kijken naar de trend sinds 2009 zien we dat alleen het percentage leners in de sectoren onderwijs en in de sectoroverstijgende opleidingen licht aan het stijgen is. In de overige sectoren blijft het percentage dalen.

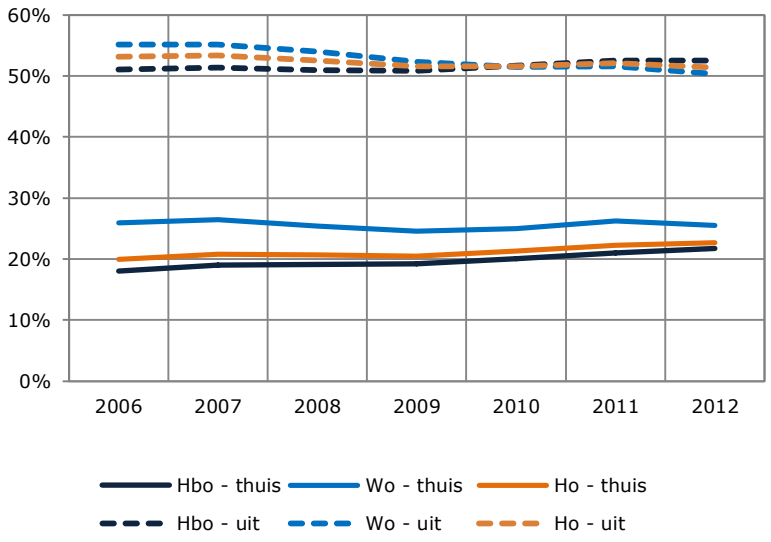
Figuur 6.13: Percentage leners naar eerstejaars/ouderejaars (bron: 1CHO/STUFI)

Het percentage leners is sinds 2006 bij zowel de eerste- als ouderejaars licht afgenomen. De daling is het sterkst bij de ouderejaars in het wo, gevolgd door de eerstejaars in het wo. In deze groepen is het aandeel leners respectievelijk vier en drie procent-punten gedaald ten opzichte van 2006. Onder eerstejaarsstudenten in het hbo is sinds 2009 een lichte stijging in het percentage leners te zien (2 ppnt.).

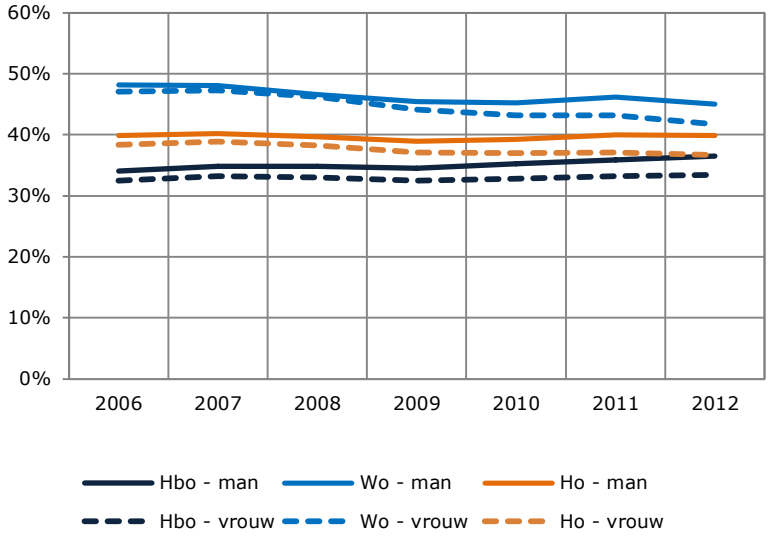
Figuur 6.14: Percentage leners naar nominale fase en leenfase (bron: 1CHO/STUFI)

Studenten zitten in de nominale fase zolang ze nog recht hebben op een basisbeurs. Alle studenten met recht op studiefinanciering (in het sf-bestand) zijn getypeerd aan de hand van het wel (nominale fase) of niet (leenfase) hebben van een basisbeurs. De grafiek hiernaast toont het percentage lenende studenten per fase. Hieruit blijkt dat studenten uit hbo en wo in de leenfase veel meer hetzelfde leengedrag vertonen dan in de nominale fase. In de nominale fase ligt het percentage leners in hbo en wo veel verder uit elkaar. Uit (onder andere) de Studentenmonitor weten we dat er voor studenten in de nominale fase een relatie bestaat tussen sociale herkomst en leengedrag: meer studenten uit de lagere sociale klasse lenen. In het hbo geldt dat als de ouders een opleiding in het hoger onderwijs hebben gevolgd, hun studerende kinderen vaker lenen dan wanneer dit niet het geval is.

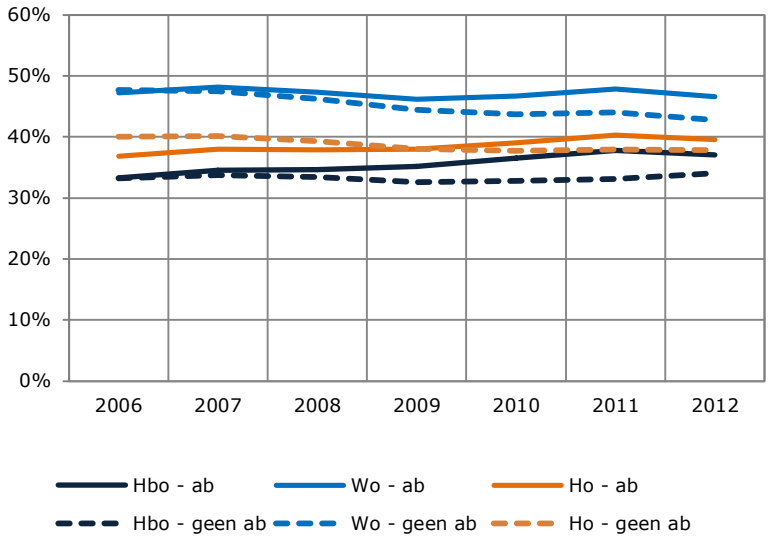
Figuur 6.15: Percentage leners naar woonsituatie (bron: 1CHO/STUFI)

De grafiek hiernaast laat zien dat het vooral uitwonende studenten zijn die lenen (ongeveer 50% vs. 20% van de thuiswonende studenten). Hoewel het aandeel lenende thuiswonende studenten in het wo groter is dan in het hbo, geldt dit beeld zowel voor het hbo als voor het wo. Sinds 2009 is het beeld redelijk stabiel.

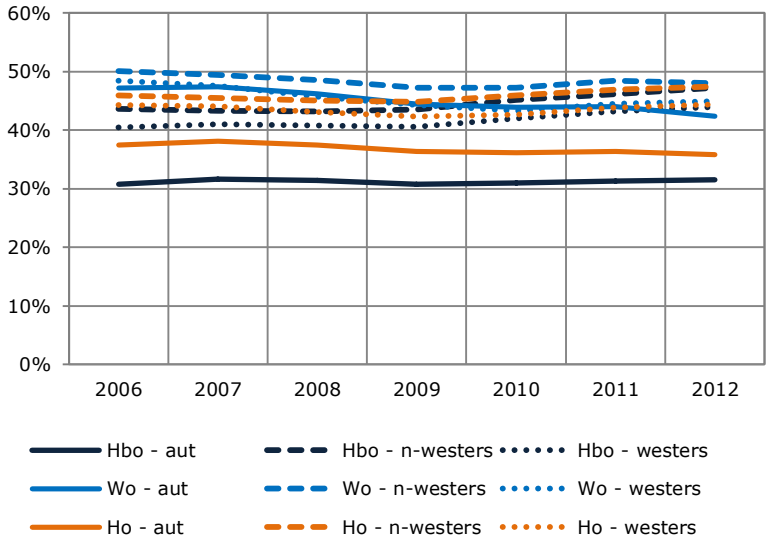
Het aandeel mannen dat leent is iets groter dan het aandeel vrouwen dat leent. Het verschil tussen beide groepen is in 2012 drie procentpunten. In 2008 was er in het wo nog geen verschil tussen het aandeel lenende mannen en het aandeel lenende vrouwen. Sinds 2009 is in het wo het aandeel lenende vrouwen iets gedaald (2 ppnt.), terwijl het aandeel lenende mannen gelijk bleef. In het hbo is sinds 2009 het aandeel mannen met een lening met twee procentpunten gestegen; het aandeel vrouwen met een lening steeg met één procent.

Figuur 6.16: Percentage leners naar geslacht (bron: 1CHO/STUFI)

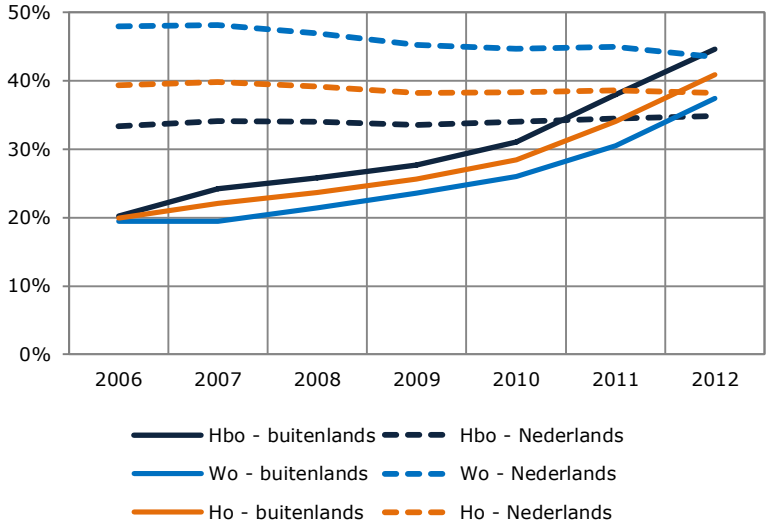
Zowel in het hbo als in het wo is het percentage studenten dat leent groter onder studenten met een aanvullende beurs dan onder studenten zonder aanvullende beurs. Dit percentageverschil was in het hbo en het wo in 2006 nog niet aanwezig, terwijl het in 2012 in het hbo drie procentpunten en in het wo vier procentpunten bedroeg.

Figuur 6.17: Percentage leners naar onder studenten met en zonder aanvullende beurs (bron: 1CHO/STUFI)

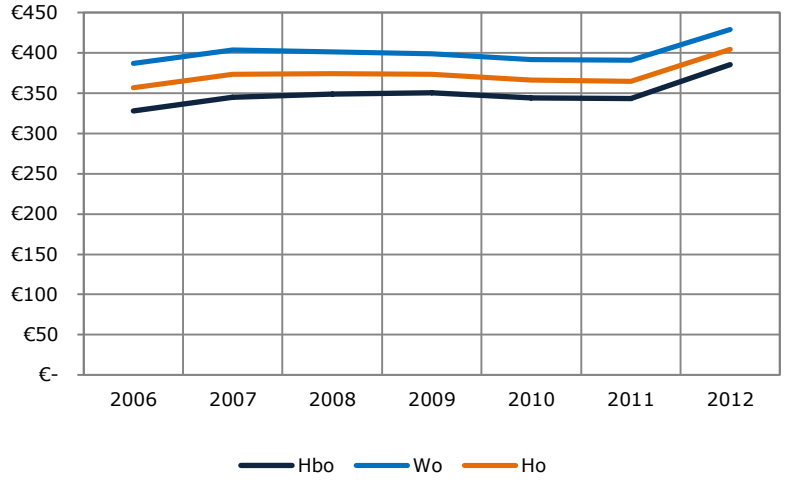
Binnen het hoger onderwijs lenen verhoudingsgewijs veel niet-westerse allochtonen. Ook onder westerse allochtonen wordt relatief veel geleend. Dit komt doordat westerse allochtonen zonder recht op studiefinanciering vaker gebruikmaken van het collegegeld-krediet. In het hbo zijn de verschillen tussen de groepen het grootst. Het meest lenen in het hbo in 2012 niet-westerse allochtonen (47%), gevolgd door westerse allochtonen (44%) en autochtonen (32%). In het totale hoger onderwijs is tussen 2006 het percentage leners onder autochtonen licht gedaald (2 ppnt.) en onder niet-westerse studenten licht gestegen (2 ppnt). Het percentage leners onder westerse allochtonen bleef gelijk.

Figuur 6.18: Percentage leners naar etniciteit (bron: 1CHO/STUFI)

Figuur 6.19: Percentage leners onder buitenlandse en Nederlandse studenten (bron: 1CHO/STUFI)

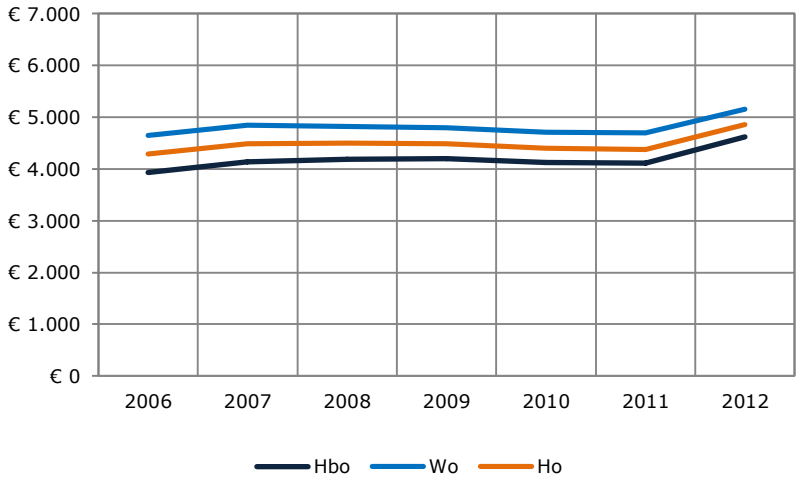
De grafiek hiernaast laat zien dat vooral Nederlandse studenten lenen. Deze groep is door de jaren heen wel minder gaan lenen, met name de studenten in het wo. Het percentage buitenlandse studenten dat leent, is door de jaren heen sterk gestegen. Deze ontwikkeling is bijna volledig toe te schrijven aan het gebruik van het collegegeldkrediet. Dit heeft onder buitenlandse studenten in het ho in de periode 2007 tot 2012 gezorgd voor een stijging van 21 procentpunten.

Figuur 6.20: Gemiddelde leenbedragen per maand: lening, collegegeldkrediet en beide: alleen studenten die gebruikmaken van lening (bron: 1CHO/STUFI)

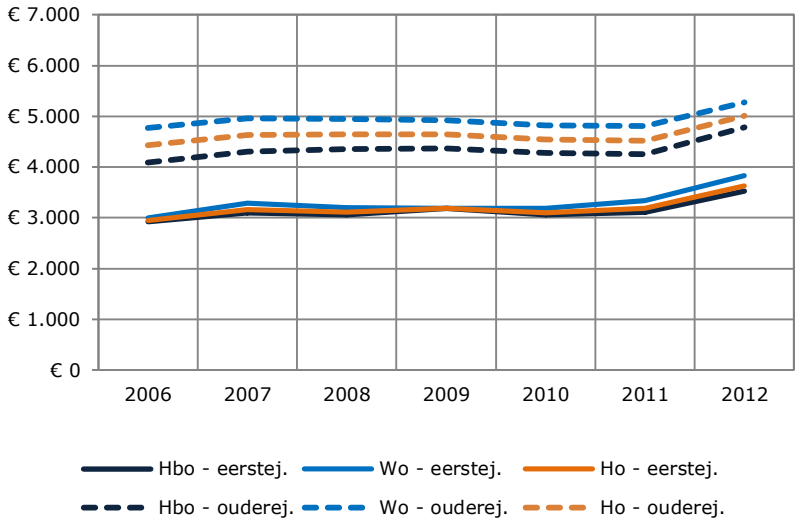
6.4 Leenbedragen

Het bedrag dat studenten per maand lenen stijgt na 2011. Studenten in het wo lenen meer per maand dan studenten in het hbo. Gemiddeld in alle jaren lenen de lenende studenten per maand € 373 (€ 350 in het hbo en € 400 in het wo). In 2012 liggen deze bedragen iets hoger: € 405 voor de totale groep; € 385 in het hbo en € 430 in het wo.

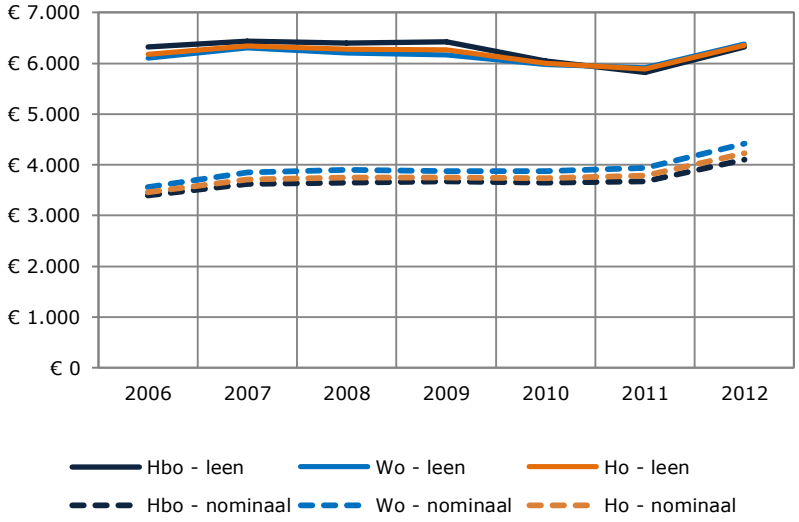
Figuur 6.21: Gemiddelde leenbedragen per jaar (totaal) naar soort hoger onderwijs: alleen studenten die gebruikmaken van lening (bron: 1CHO/STUFI)

De leenbedragen in het hbo zijn lager dan in het wo. In 2012 lenen studenten per jaar gemiddeld € 4.860; in het hbo € 4.622 en in het wo € 5.155. Tot 2007 was sprake van een geleidelijke stijging van het gemiddelde leenbedrag. Vanaf 2007 tot en met is 2011 is dat leenbedrag licht gedaald of gelijk gebleven. In 2012 is het gemiddeld leenbedrag voor zowel het hbo als het wo gestegen. De stijging van het gemiddelde leenbedrag betekent in combinatie met een lichte daling van het percentage leners en met een daling van het percentage incidentele leners niet dat studenten hogere bedragen zijn gaan lenen: waar in eerdere jaren studenten ook incidenteel kleinere bedragen leenden komt dat in 2012 minder vaak voor. Het gemiddelde leenbedrag onder lenende studenten stijgt dan.

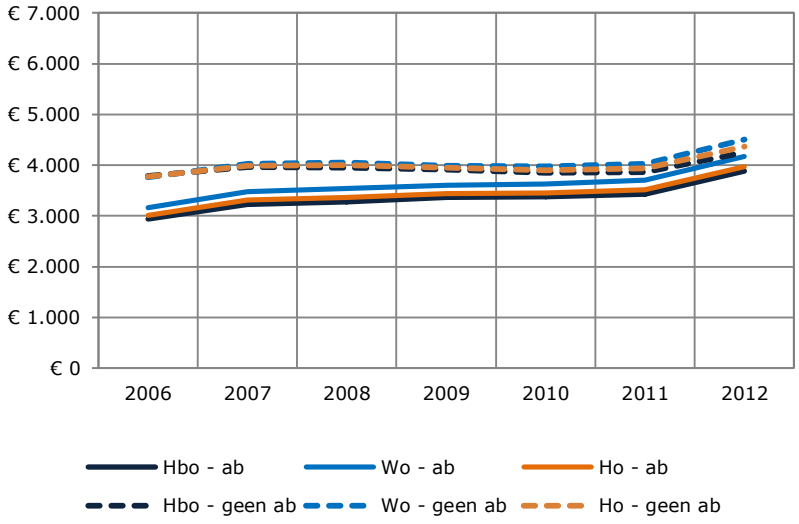
Figuur 6.22: Gemiddelde leenbedragen per jaar naar eerstejaars/ ouderejaars: alleen studenten die gebruikmaken van lening en in de nominale fase zitten (bron: 1CHO/STUFI)

Eerstejaars lenen minder geld dan ouderejaars. Er zijn nauwelijks verschillen in de leenbedragen van eerstejaars tussen hbo en wo. Bij ouderejaars zien we dat hbo-studenten een lager bedrag lenen dan wo-studenten.

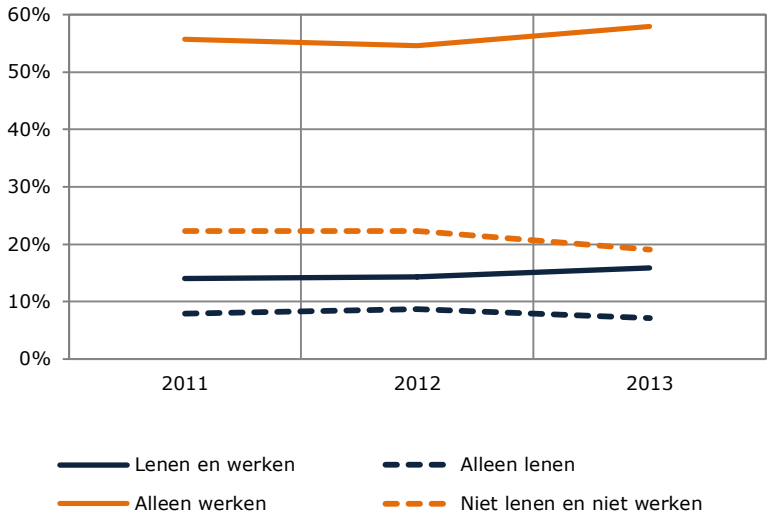
Figuur 6.23: Gemiddelde leenbedragen per jaar naar nominale fase en leenfase: alleen studenten die gebruikmaken van lening (bron: 1CHO/STUFI)

Studenten in de leenfase lenen een veel hoger bedrag dan studenten in de nominale fase. Opvallend is dat binnen studenten in nominale fase en leenfase de bedragen voor hbo en wo grotendeels gelijk zijn. Het verschil tussen studenten in de nominale fase en leenfase is ruim € 2.000 per jaar.

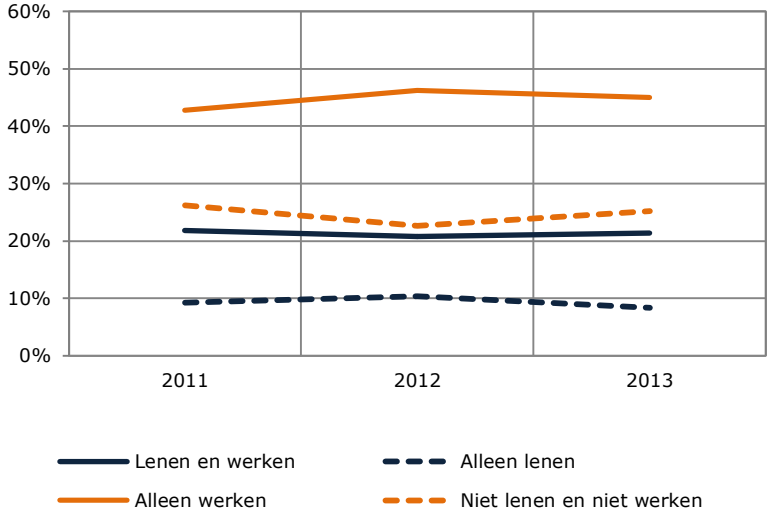

Figuur 6.24: Gemiddelde leenbedragen per jaar naar wel of geen aanvullende beurs: alleen studenten in nominale fase die gebruikmaken van lening (bron: 1CHO/STUFI)

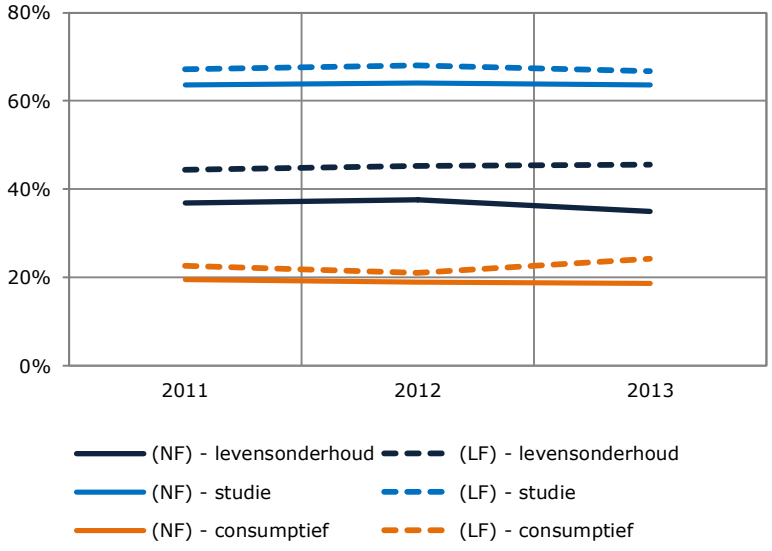
Studenten met een aanvullende beurs bouwen iets minder studieschuld op dan studenten zonder aanvullende beurs. De verschillen in jaarbedragen tussen beide groepen zijn in het hbo groter dan in het wo. In 2012 is het verschil tussen de twee groepen kleiner geworden en bedraagt jaarlijks bijna € 400.

Figuur 6.25: Relatie tussen lenen en werken van studenten in de nominale fase (bron: Studentenmonitor 2011-2013)

Figuur 6.26: Relatie tussen lenen en werken van studenten in de leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2013)

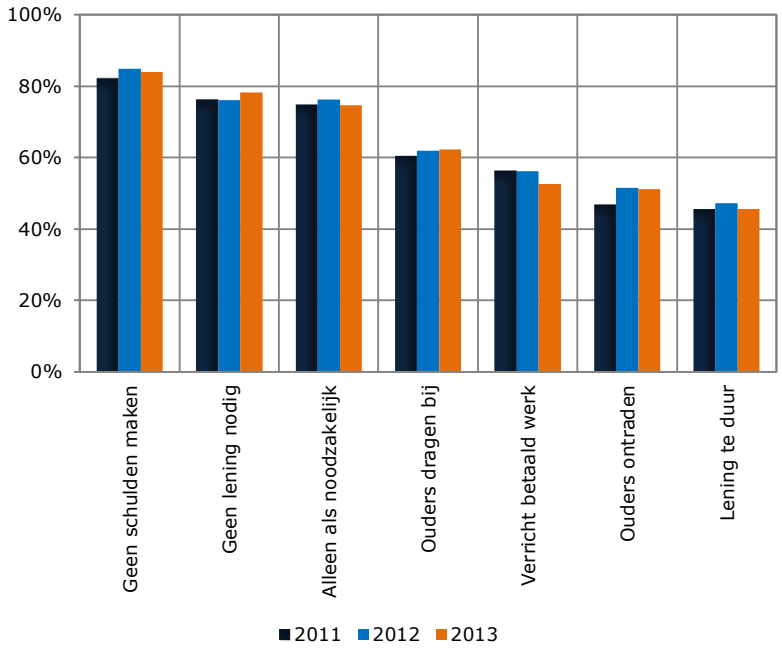
Figuur 6.27: Bestedingsdoelen van lening naar nominale fase en leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2013)

6.5 Lenen en werken, leenmotieven en bestedingsdoelen

In de Studentenmonitor is een aantal verdiepende vragen over lenen gesteld. De grafiek hiernaast geeft de relatie aan tussen lenen en werken voor studenten in de nominale fase. Meer dan de helft van de studenten in de nominale fase werkt zonder dat men leent. Het aandeel studenten in de nominale fase dat alleen werkt (en niet leent) is licht gestegen (van 55% naar 58%). Dit gaat gepaard met een lichte daling van de studenten in deze groep die noch werken, noch lenen. Het aandeel studenten in de nominale fase dat alleen leent, is over de jaren heen minder dan acht procent. Een combinatie van lenen en werken is aan de orde bij vijftien procent van de studenten. In vergelijking met de leenfase komt het in de nominale fase vaker voor dat studenten alleen werken.

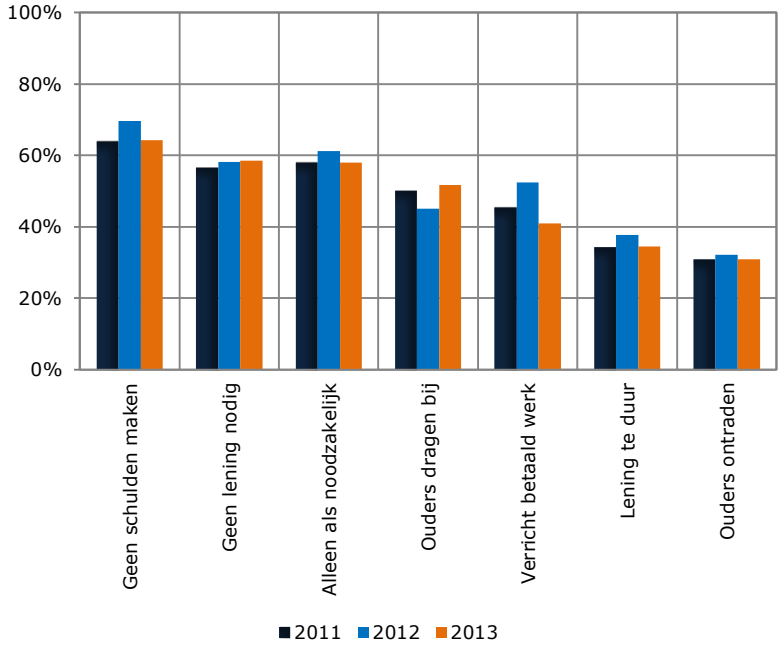
Opvallend is dat in de leenfase een kwart van de studenten aangeeft dat zij noch lenen, noch werken. In vergelijking met de nominale fase komt het in de leenfase vaker voor dat studenten lenen en werken combineren, alleen lenen of geen van beide doen. Lenen en werken of alleen lenen komt vaker voor bij studenten uit lagere sociale milieus. Alleen werken of niet werken en niet lenen zien we vaker bij de hogere sociale milieus. De relatie tussen sociaal-economische status en werken en lenen is voor studenten in de leenfase minder sterk dan voor studenten in de nominale fase.

In de vragenlijst van de Studentenmonitor is een groot aantal bestedingsdoelen genoemd. Deze zijn gerubriceerd naar: levensonderhoud (dagelijkse boodschappen, kleding, mobiele telefoon, zorgverzekering, aansprakelijkheidsverzekering, inboedelverzekering, huur en energie, kabel en internet), studie (collegegeld, boeken en overige studiekosten) en consumptief (uitgaan, vakantie, auto, hobby/sport). Studenten in de leenfase geven significant vaker aan dat zij de lening gebruiken voor levensonderhoud dan studenten in de nominale fase. Relatief veel studenten gebruiken de lening voor het bekostigen van de studie gevolgd door levensonderhoud. De verschillen tussen studenten in de leenfase en de nominale fase zijn niet significant. Consumptieve besteding komt het minst voor. Er zijn geen significante ontwikkelingen in de tijd.

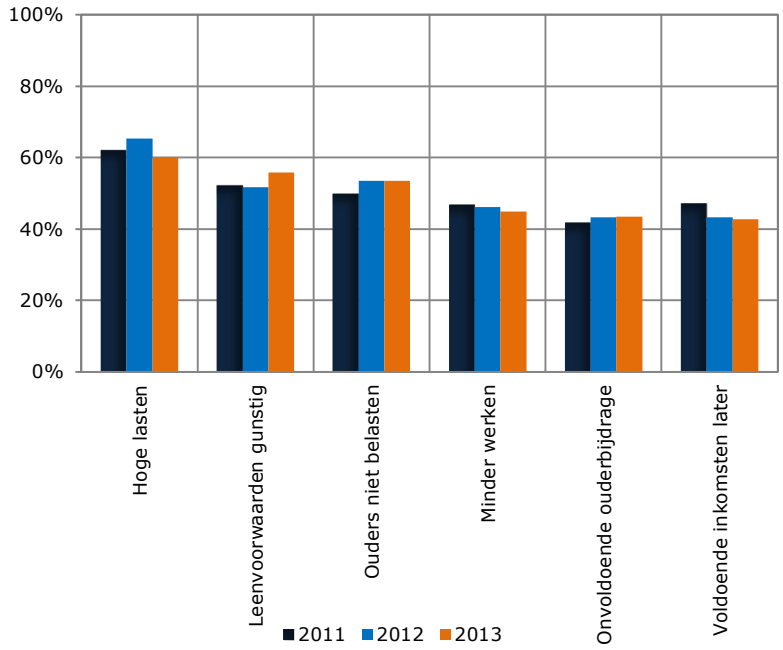
Figuur 6.28: Redenen om af te zien van een studielening: studenten in nominale fase (bron: Studentenmonitor 2011-2013)

De grafiek hiernaast toont voor studenten uit de nominale fase de zes belangrijkste motieven van studenten om geen lening af te sluiten. De volgende grafiek laat dezelfde redenen zien voor studenten uit de leenfase. Het beeld is redelijk constant over de jaren hen. Verreweg de belangrijkste reden om geen lening af te sluiten is weerstanden tegen het maken van schulden, gevolgd door de afwezigheid van de noodzaak om te lenen. Voor 60 procent geldt dat men niet leent omdat de ouders voldoende bijdragen. Deze reden wordt overigens vaker genoemd door wo-studenten dan door hbo-studenten. Hbo-studenten noemen vaker dat zij een studielening te duur vinden. Voor de helft van de studenten geldt dat een lening wordt afgeraden door de ouders. Niet weergegeven in de grafiek is de onbekendheid met de leenvoorwaarden van DUO. Eén op de vijf hbo-studenten en één op de zes wo-studenten noemen deze onbekendheid als reden om niet te lenen. Het feit dat ouders bijdragen speelt in de hogere sociale milieus meer een rol dan in de lagere sociale milieus.

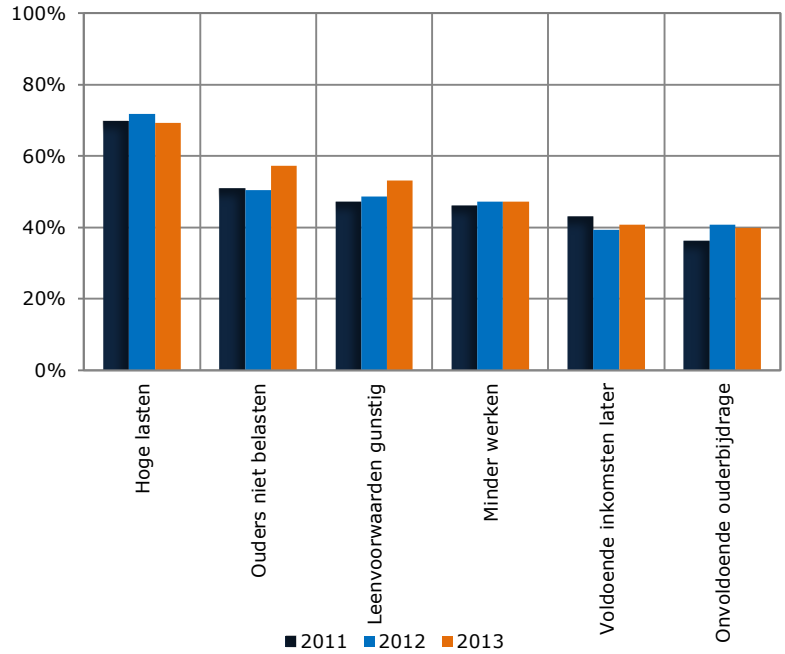
Figuur 6.29: Redenen om af te zien van een studielening: studenten in leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2013)

Eerder constateerden we dat het aandeel lenende studenten in de leenfase veel hoger is dan het aantal lenende studenten in de nominale fase. Voor studenten in de leenfase die niet lenen is de volgorde van belangrijkheid van de redenen grotendeels hetzelfde als voor studenten in de nominale fase. De redenen worden door relatief minder studenten aangekruist. Het afzien van een lening omdat men werkt, wordt steeds minder belangrijk. In de hogere sociale milieus spelen redenen die te maken hebben met de ouders veel meer een rol dan in de lagere sociale milieus. Studenten in de leenfase die afkomstig zijn uit hogere sociale milieus noemen veel vaker het feit dat zij een ouderlijke bijdrage ontvangen, het ontbreken van de behoefte om te lenen en het feit dat ouders een lening afraden als motief om af te zien van een studielening.

Figuur 6.30: Redenen om te lenen: studenten in nominale fase (bron: Studentenmonitor 2011-2013)

Voor ongeveer 60 procent van de studenten in de nominale fase zijn hoge en noodzakelijke lasten de belangrijkste reden om te lenen. Voor de helft van de studenten zijn ook de gunstige leenvoorwaarden van belang. Lenen om minder te hoeven werken of lenen omdat men zeker is over voldoende inkomsten later spelen veel meer in het wo dan in het hbo. Dat geldt ook voor de gunstige leenvoorwaarden. De impact hiervan stijgt in het hele hoger onderwijs, doch in het wo (7 ppnt.) sterker dan in het hbo (2 ppnt.). Bij meer studenten in het wo dan in het hbo is er sprake van invloed van de ouders die de lening aanraden (niet in grafiek: in 2013 23%). Het ontvangen van onvoldoende ouderlijke bijdrage speelt daarentegen sterker in het hbo. Het gebrek aan ouderlijke bijdrage als leenmotief speelt in de nominale fase en in de leenfase veel meer voor studenten uit lagere sociale milieus.

Figuur 6.31: Redenen om te lenen: studenten in leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2013)

Voor studenten in de leenfase ziet het plaatje er soortgelijk uit. In het wo stijgt het aandeel studenten dat leent omdat men de ouders niet wil belasten (7 ppnt.) en het belang van de gunstige leenvoorwaarden (een stijging van 12 ppnt.). De gunstige leenvoorwaarden spelen in het hbo steeds minder een rol (een daling van 3 ppnt.). Voor het hele hoger onderwijs neemt dit motief wel in belang toe. Grote verschillen bij leners in de leenfase tussen hbo en wo zien we bij de volgende motieven: lenen om minder te hoeven werken naast studie (35% vs. 55%), gunstige leen-voorwaarden (43% vs. 60%) en de zekerheid over het toekomstige inkomen (32% vs. 46%). Het gebrek aan ouderlijke bijdrage als leenmotief speelt in de nominale fase en in de leenfase veel meer voor studenten uit lagere sociale milieus.

6.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is verslag gedaan van het leengedrag van studenten. De analyses zijn voor een deel gebaseerd op een bestandkoppeling van studiefinancieringsgegevens met het 1CHO en voor een ander deel op de Studentenmonitor Hoger Onderwijs, jaren 2011, 2012 en 2013. Achtereenvolgens is aandacht besteed aan het gebruik van studiefinanciering sinds 2006 en het leengedrag in het bijzonder. Steeds is gekeken naar de totale studentenpopulatie en verschillen tussen doelgroepen. Naast het leengedrag (percentage leners, structurele leners, maximale leners) is aandacht besteed aan de leenbedragen per maand en per jaar. In de Studentenmonitor is gekeken naar de motieven om te lenen en de motieven om geen gebruik te maken van deze voorziening. Ten slotte is nagegaan waarvoor studenten de lening gebruiken. Centraal hierin staan de ontwikkelingen in de tijd en de verschillen tussen groepen.

Hoe ontwikkelt zich het gebruik van studiefinanciering?

Van de voltijdstudenten maakt, alle jaren samengenomen, ongeveer acht procent geen gebruik van studiefinanciering. Dit aandeel stijgt. Het betreft hier vooral buitenlandse studenten en oudere studenten. Dit heeft onder andere ook te maken met een stijging van het aandeel buitenlandse studenten. Ongeveer drie kwart van de studenten ontvangt een basisbeurs. In 2012 heeft 34 procent (hbo) en 22 procent (wo) een aanvullende beurs. Sinds 2006 is het aandeel studenten met een aanvullende beurs gedaald met bijna tien procentpunten (in het hoger onderwijs van 39% naar 30%). Van de studiefinancieringsgerechtigden bevindt ongeveer 20 procent zich in de leenfase. Dat houdt in dat de nominale studieduur is verstreken en het recht op een basisbeurs is komen te vervallen. Veel meer studenten in het wo dan in het hbo zitten in deze leenfase. In het wo is dit percentage sterk dalende (sinds 2006 van 36% naar 31%). In het hbo is er in deze periode een lichte stijging (van 12% naar 14%). Na 2009 heeft één op de drie studenten op enig moment in het studiejaar een reguliere studielening of collegegeldkrediet ontvangen.

Hoe ontwikkelt zich het leengedrag van studenten en het bedrag dat zij lenen?

Uit de Studentenmonitor komt naar voren dat twintig procent van de studenten in de nominale fase niet leent én niet werkt; dit geldt voor een kwart van de studenten in de leenfase. Bijna 74 procent van studenten in de nominale fase en 66 procent van studenten heeft een baan of combineert betaalde arbeid met een lening (dit laatste geldt voor 16% in de nominale fase en 21% in de leenfase). Uit gegevens van DUO blijkt dat van alle studenten 38 procent in het betreffende studiejaar een vorm van lening heeft gehad bij DUO. In het hbo leent 35 procent bij DUO. In het wo daalt het aandeel lenende studenten licht van 45 procent in 2009 naar 43 procent in 2012; in het hbo is er sinds 2009 een kleine stijging van het percentage leners van 33 naar 35 procent. Het gaat hier om alle studenten die op enig moment in het studiejaar een lening of collegegeldkrediet hebben ontvangen, ongeacht de frequentie of de hoogte van het bedrag. Het percentage studenten dat incidenteel leent (9 maanden of minder per jaar) is afgenomen. Steeds meer studenten lenen structureel (meer dan 9 maanden per jaar); dit geldt vooral voor ouderejaars. Kijken we binnen de groep leners, dan zijn het vooral eerstejaars die vaker structureel zijn gaan lenen. Structureel lenen betekent niet dat men onverantwoord leent. Kennelijk kiezen studenten steeds bewuster het leenbedrag dat zij nodig denken te hebben. We zien dit onder andere aan het percentage studenten dat tien maanden of langer het maximale bedrag leent. Dit is gedaald van ongeveer 40 procent in 2006 naar 29 procent in 2012.

Uiteraard is het percentage lenende studenten in de leenfase groter dan in de nominale fase. In de nominale fase leent ongeveer 35 procent van de studenten, in de leenfase meer dan de helft (55%). Daarnaast zijn de verschillen in het percentage lenende studenten tussen hbo en wo in de leenfase heel klein; in de nominale fase lenen meer wo-studenten dan hbo-studenten. We kunnen concluderen dat studenten in hbo en wo in de leenfase veel meer hetzelfde leengedrag vertonen dan in de nominale fase. Onder welke groepen studenten is het percentage leners groter? Het betreft wo-studenten, uitwonende studenten, mannen (het verschil tussen mannen en vrouwen is sinds 2009 toegenomen), studenten met een aanvullende beurs (het verschil in leners is tussen studenten met en zonder aanvullende beurs is sinds 2009 toegenomen). Buitenlandse studenten lenen vaak (in 2012 is dit 40%), met name omdat zij gebruikmaken van het collegegeldkrediet. Deze groep is toegenomen. Het aantal lenende studenten van Nederlandse herkomst is gedaald. Relatief weinig autochtone studenten in het hbo hebben een studielening. Voor het wo is er geen verschil.

Als studenten lenen, leent men gemiddeld ongeveer € 375 per maand. Het gemiddelde maandbedrag en het gemiddeld jaarbedrag dat studenten lenen, is gestegen. In 2012 lenen de studenten in het hoger onderwijs € 405 per maand; de bedragen liggen in het wo (€ 430 in 2012) hoger dan in het hbo (€ 385 in 2012), met name bij ouderejaars. In 2012 lenen lenende studenten per jaar € 4.860. Ook de bedragen per jaar zijn gestegen; in het hbo iets sterker dan in het wo. Omdat de bedragen in het hbo lager liggen (in 2012 resp. € 4.622 vs. € 5.155 in het wo) worden de verschillen tussen hbo en wo langzaam kleiner. Studenten in de leenfase lenen jaarlijks € 2.000 meer dan studenten in de nominale fase. De verschillen tussen hbo en wo worden voor een deel veroorzaakt door het feit dat in het wo meer studenten zich in de leenfase bevinden: als we hiervoor corrigeren ontlopen de jaarlijkse leenbedragen elkaar niet zo veel meer.

Hoe ontwikkelen zich de motieven die studenten hebben om al dan niet te lenen?

Waarom zien studenten af van een lening? De redenen om niet te lenen, laten door de tijd een redelijk constant beeld zien. Weerstanden tegen het maken van schulden en het ontbreken van een noodzaak om te lenen zijn de belangrijkste redenen (dit geldt voor 80% van de studenten die in de leenfase geen lening hebben en voor ruim 60% van de niet-lenende studenten in de nominale fase). Zes van de tien niet-lenende studenten in de nominale fase (50% in de leenfase) lenen niet omdat men voldoende ouderlijke bijdrage ontvangt. Het afzien van een lening omdat men werkt, wordt steeds minder belangrijk. In de hogere sociale milieus spelen redenen die te maken hebben met de ouders veel meer een rol dan in de lagere sociale milieus. In de helft van de gevallen wordt een lening afgeraden door de ouders.
Waarom besluit men om wel een lening af te sluiten? Hoge en noodzakelijke lasten zijn voor 60 procent van de lenende studenten in de nominale fase en voor 70 procent in de leenfase een reden om te lenen. Iets meer dan de helft geeft mede aan te lenen vanwege de gunstige leenvoorwaarden. Lenen vanwege onvoldoende of geen ouderbijdrage speelt meer voor studenten uit lagere sociale milieus. De rol van ouders, die een studielening aanraden, is sterker in het wo dan in het hbo. Lenen om minder te hoeven werken of lenen omdat men zeker is over voldoende toekomstige inkomsten spelen ook meer in het wo dan in het hbo. Lenen vanwege onvoldoende ouderbijdrage speelt sterker in het hbo.

Waar wordt de studielening voor gebruikt en welke ontwikkelingen zijn hierin zichtbaar?

Er is geen indicatie dat studenten onverantwoord of sterk consumptief lenen. In de Studentenmonitor is een groot aantal bestedingsdoelen genoemd. Deze zijn geclusterd naar levensonderhoud (boodschappen, kleding, mobiele telefoon, verzekeringen, huur en energie, kabel en internet), studie (collegegeld, boeken en overige studiekosten) en consumptief (uitgaan, vakantie, auto, hobby/sport). Er zijn nauwelijks ontwikkelingen in de tijd. De lening wordt in de eerste plaats gebruikt om de studie te betalen (65%), gevolgd door levensonderhoud (40%). Bestedingsdoelen van consumptieve aard zijn veel minder aan de orde (dat is in 20% van de gevallen één van de leenmotieven).

7 Studiegedrag

7.1 Vraagstelling en definities

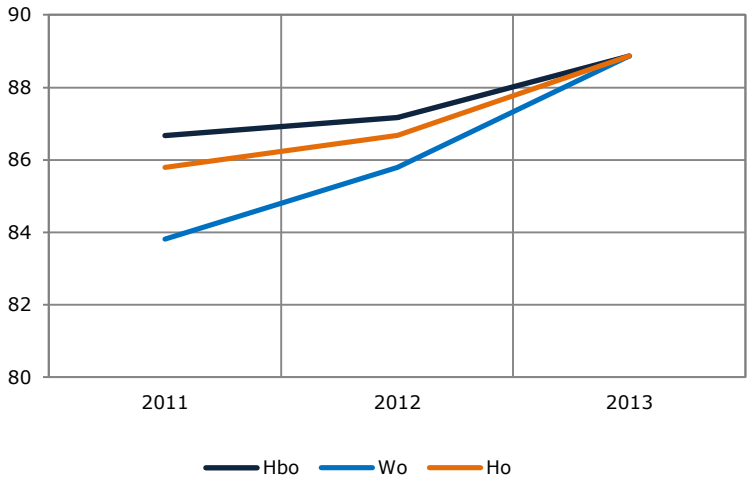
In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan studiegedrag van studenten waarbij we onder andere ingaan op studievoortgang, motivatie, en de tijd die studenten aan de studie en andere zaken besteden.

1. Verbetert de studievoortgang?
2. Verandert de motivatie en de inzet van studenten?
3. Verandert de tijd die studenten aan hun studie besteden?
4. Verandert het aantal contacturen dat studenten volgen en de tevredenheid over de contacttijd?
5. Verandert het aandeel studenten met verdiepende of verbredende ervaring (studiegerelateerde buitenlandervaring of bestuurswerk)?
6. Verandert het aandeel studenten dat werkt naast de studie (betaalde arbeid) en verandert de tijd die studenten besteden aan betaalde arbeid en de motieven om te werken?

De Studentenmonitor Hoger Onderwijs is in 2000 door het ministerie van OCW geïntroduceerd met het doel om door een bundeling van de tot op dat moment relevante studentonderzoeken meer systematisch en periodiek de ontwikkelingen op de sociaal-economische dimensie van studeren in het hoger onderwijs in kaart te brengen en te volgen, met behulp van kengetallen en bevraging van doelgroepen. Het monitorsysteem heeft vooral een signaleringsfunctie bij de ontwikkeling van beleid en genereert informatie op de momenten dat dit volgens de beleidscyclus nodig is. Met de Studentenmonitor wil het ministerie structureel zicht krijgen op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs en nagaan in welke mate specifieke doelgroepen in dit kader problemen ondervinden.
De Studentenmonitor (zo werd in 2000 omschreven) diende een bijdrage te leveren aan: '(1) het zo exact mogelijk in kaart brengen van kenmerken en aan studie gerelateerde gedragingen en opvattingen van de Nederlandse studentenpopulatie, (2) het traceren van ontwikkelingen in samenstelling, keuzes, motivatie en gedrag van de studentenpopulatie en (3) het vaststellen van effecten van beleid op samenstelling, gedrag, studieprestaties en opvattingen van de studentenpopulatie in Nederland'. In de Studentenmonitor staan sinds 2000 studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven centraal. Dit alles vooral gerelateerd aan de sociaal-economische achtergrond van studenten.

De Studentenmonitor van 2011 is gebruikt voor de eerste meting van de monitor beleidsmaatregelen. In deze rapportage worden de resultaten van de Studentenmonitor 2011, 2012 en 2013 met elkaar vergeleken. In de vragenlijst van de Studentenmonitor zijn vragen opgenomen die betrekking hebben op de maatregelen. Allereerst is meer specifiek gevraagd naar het leengedrag en de leenmotieven. Vanaf 2012 is gevraagd naar het oordeel over het aantal contacturen, de toegevoegde waarde van de contacturen, het oordeel over de binding met de opleiding als gevolg van het aantal contacturen en de studielast (moet men meer of minder tijd besteden aan een vak dan ervoor staat) en de reden waarom een student niet werkt. Het veldwerk van de Studentenmonitor vond steeds plaats in het voorjaar onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. De studenten zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel. Uit de bestanden is voor dit rapport een selectie gemaakt van bachelor en masterstudenten. In totaal zijn voor 2011 24.212 records meegenomen in deze analyses (79% bachelor en 21% master); voor 2012 (toen een kleinere steekproef is getrokken) betreft het 12.735 records (79% bachelor en 21% master), en voor 2013 zijn 17.739 cases betrokken in de analyses (81% bachelor en 19% master). De resultaten in de Studentenmonitor zijn zodanig gewogen dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. In dit hoofdstuk zijn alleen de voltijd bachelors meegenomen. In hoofdstuk 8 beschrijven we studiekeuzegedrag van de masters.

Steeds tonen we voor alle indicatoren drie analyses: de resultaten voor het hbo, wo en het hoger onderwijs, een analyse naar studentkenmerken en een grafische presentatie van het meest in het oog lopend verschil naar studentkenmerken. De regressieanalyses zijn, vanwege de opname van de controlevariabelen, uitgevoerd op de ongewogen data, met uitzondering van de analyse tussen lenen en studievoortgang. De grafieken tonen de gewogen resultaten.

Figuur 7.1: Gemiddelde studievoortgang van voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor)

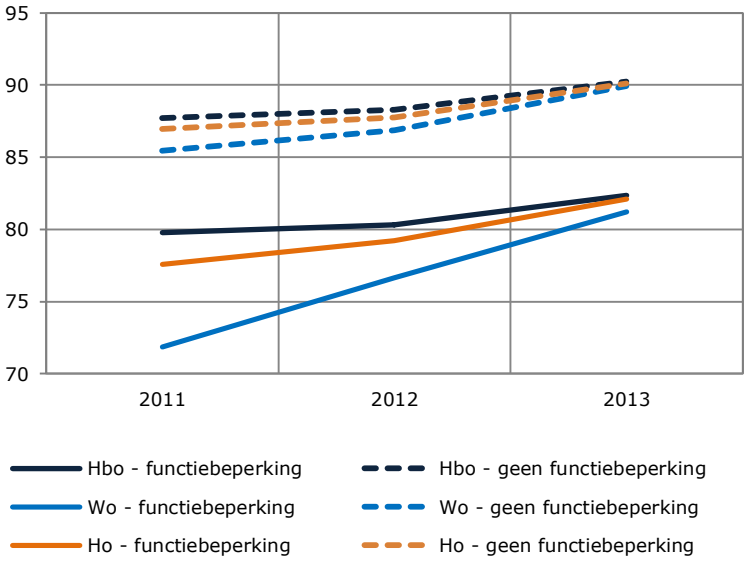
7.2 Studievoortgang

De studievoortgang is berekend door het deel van de studietijd dat verbruikt is te relateren aan het deel van de studiepunten die behaald zijn. Het gaat om de verbruikte studietijd gerelateerd aan het aantal behaalde studiepunten vanaf de start van de studie tot aan het meetmoment van dit onderzoek. Een studievoortgang van 100 betekent dat een student precies op schema loopt. Gemiddeld lopen studenten iets achter. Er is een duidelijke verbetering waar te nemen sinds 2011. Opvallend is dat voor de totale studentengroep de verschillen tussen hbo en wo nagenoeg verdwenen zijn.

Tabel 7.1: Regressieanalyse studievoortgang van voltijd bachelors naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor)

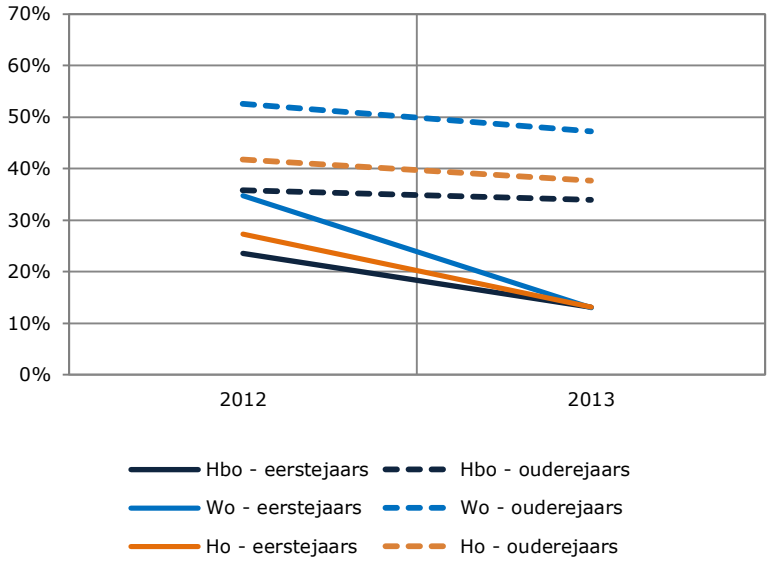
	B	t	
(Constant)	86,97	129,29	
Jaar=2011 (ref=2012)	-0,51	-1,59	ns
Jaar=2013 (ref=2012)	3,07	8,97	**
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	-0,69	-2,59	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	0,79	2,85	**
Last van functiebeperking (0=nee)	-8,86	-23,77	**
Geslacht (0=man)	1,56	5,76	**
Bèta (0=nee)	-1,32	-4,54	**
Woonsituatie (0=thuis)	-0,24	-0,90	ns
Allochtoon (0=nee)	-2,78	-5,81	**
Sociale klasse (1-10)	0,13	1,66	ns

De stijging tussen 2011 en 2012 was niet significant; in 2013 stijgt de studievoortgang wel significant. Er zijn nog kleine verschillen tussen hbo en wo zichtbaar: de studievoortgang van hbo-studenten is iets beter dan van wo-studenten. De voortgang van studenten met een functiebeperking blijft ver achter bij die van overige studenten. De voortgang van allochtone studenten is slechter dan die van autochtone studenten. De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn gering (1,5 pnt.), maar blijven significant.

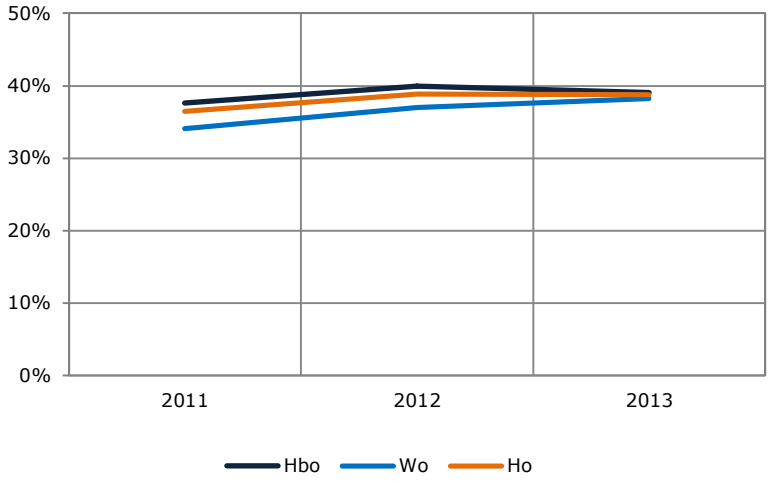
Figuur 7.2: Gemiddelde studievoortgang van voltijd bachelors met en zonder functiebeperking (bron: Studentenmonitor)

In de grafiek hiernaast is de gemiddelde studievoortgang weergegeven van studenten met en zonder functiebeperking. Hoewel bij de groep studenten met een functiebeperking een behoorlijke stijging is waar te nemen, blijkt hieruit ook dat studenten met een functiebeperking een behoorlijke achterstand hebben op studenten zonder functiebeperking.

Figuur 7.3: Percentage studenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor)

Aan de studenten is gevraagd of zij een studieachterstand hebben. Uit de resultaten blijkt dat het percentage eerstejaars bachelors met een studieachterstand sinds 2012 enorm is gedaald. Bij de ouderejaars is dit stabiel gebleven.

Figuur 7.4: Percentage voltijd bachelors met meer dan gemiddelde inzet (>3,5 op vijfpuntschaal) (bron: Studentenmonitor)

7.3 Motivatie en inzet

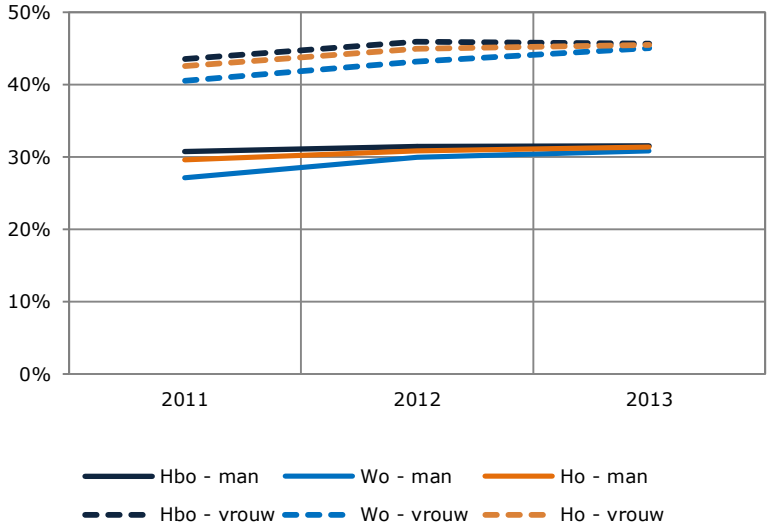
Inzet is samengesteld uit elf vragen (alle beschikbare tijd gebruiken om snel af te studeren; zo hoog mogelijk cijfer halen; gemakkelijk zelfstandig studie plannen; men ervaart geen hinder van bezigheden buiten studie; studie zo snel mogelijk afronden; doorgaans goed studeren; tevreden over studieprestaties; makkelijk inspannen voor oninteressante studieonderdelen; geen neiging verplichtingen uit te stellen; zelfdiscipline is goed en besteedt voldoende tijd aan studie). Het aandeel studenten met een bovengemiddelde inzet is tussen 2011 en 2012 in het hoger onderwijs gestegen van 36 naar 39 procent: van 38 naar 40 procent (hbo), van 34 naar 37 procent (wo). Tussen 2012 en 2013 blijft het beeld stabiel.

Tabel 7.2: Regressieanalyse inzet van voltijd bachelors naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor)

	B	t	
(Constant)	3,18	162,39	
Jaar=2011 (ref=2012)	-0,03	-2,85	**
Jaar=2013 (ref=2012)	-0,01	-0,61	ns
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	-0,03	-4,25	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	0,04	5,08	**
Last van functiebeperking (0=nee)	-0,22	-20,00	**
Geslacht (0=man)	0,23	29,28	**
Bèta (0=nee)	0,01	0,87	ns
Woonsituatie (0=thuis)	-0,11	-14,05	**
Allochtoon (0=nee)	-0,03	-2,07	ns
Sociale klasse (1-10)	0,01	4,05	**

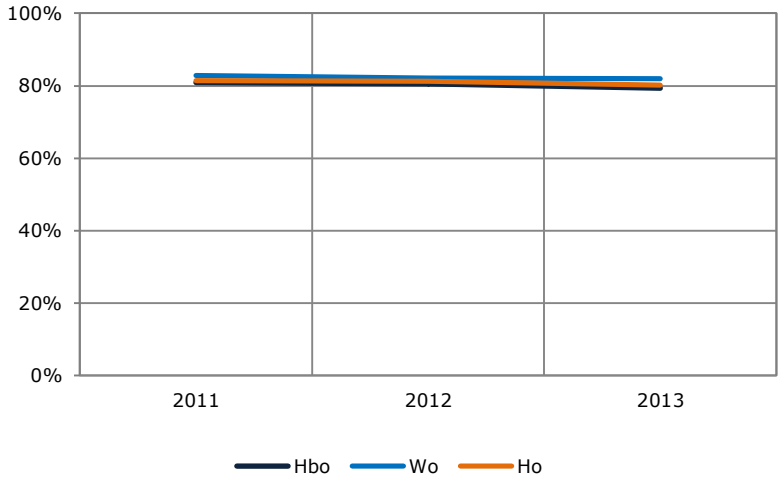
In de tabel hiernaast is de relatie tussen de mate van inzet (als samengestelde vijfpuntschaal) van de voltijd bachelors en achtergrondkenmerken weergegeven. In vergelijking met 2011 is de inzet van studenten verbeterd; tussen 2012 en 2013 is het beeld stabiel. De meest opvallende resultaten zijn de lagere inzet van studenten met een functiebeperking[8], van uitwonende studenten en van mannen.

8 Een aantal van de vragen waaruit de inzet is samengesteld, kunnen juist te maken hebben met de functiebeperking, bijvoorbeeld 'gemakkelijk zelfstandig studie plannen', 'zelfdiscipline' et cetera.

Figuur 7.5: Percentage voltijd bachelors met meer dan gemiddelde inzet naar geslacht (bron: Studentenmonitor)

Zoals uit voorgaande tabel blijkt, is de inzet van vrouwen (naar eigen zeggen) beter dan de inzet van mannen. Het percentage vrouwen dat zich bovengemiddeld inzet is groter dan het percentage mannen. Tussen 2011 en 2012 is in het hbo de inzet van vrouwen significant verbeterd, die van mannen niet. In het wo zien we in die periode een lichte verbetering bij de mannelijke studenten; bij de vrouwelijke studenten is deze verbetering niet significant. Noch in het hbo, noch in het wo is de verbetering zowel voor mannen als voor vrouwen tussen 2012 en 2013 significant.

Figuur 7.6: Percentage voltijd bachelors met meer dan gemiddelde motivatie (>3,5 op vijfpuntschaal) (bron: Studentenmonitor)

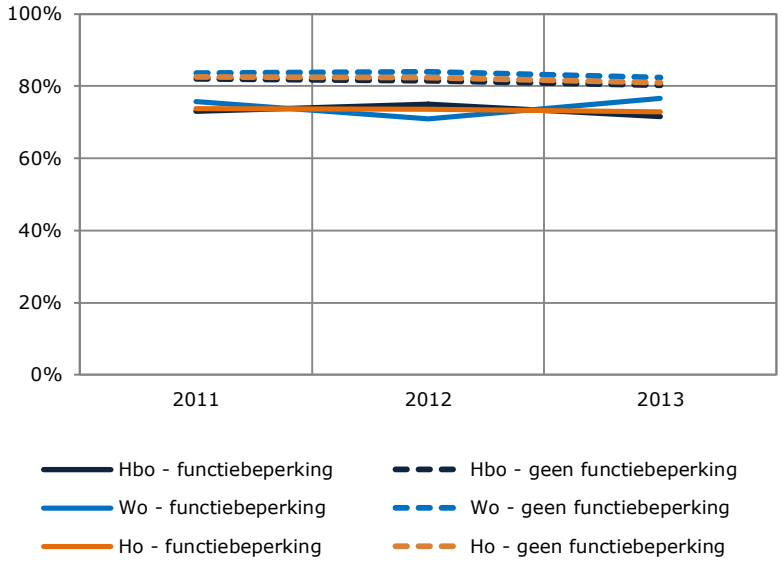
Ten aanzien van de motivatie is gevraagd aan de studenten "Hoe schat je je eigen motivatie in?' (vijfpuntschaal: aan het begin van het studiejaar, aan het begin van de studie en op het moment van meting). Er is een gemiddelde over deze inschatting berekend. Volgens eigen inschatting zijn de voltijd bachelors erg gemotiveerd. Er zijn geen verschillen in het aandeel zeer gemotiveerde studenten tussen hbo en wo. Het aandeel zeer gemotiveerde studenten blijft redelijk constant.

Tabel 7.3: Regressieanalyse motivatie van voltijd bachelors naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor)

	B	t	
(Constant)	3,92	209,65	
Jaar=2011 (ref=2012)	-0,02	-2,11	ns
Jaar=2013 (ref=2012)	-0,05	-5,60	**
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	0,02	2,68	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	-0,12	-14,90	**
Last van functiebeperking (0=nee)	-0,14	-13,41	**
Geslacht (0=man)	0,12	15,65	**
Bèta (0=nee)	-0,03	-3,56	**
Woonsituatie (0=thuis)	0,04	5,01	**
Allochtoon (0=nee)	-0,04	-3,21	**
Sociale klasse (1-10)	0,02	10,52	**

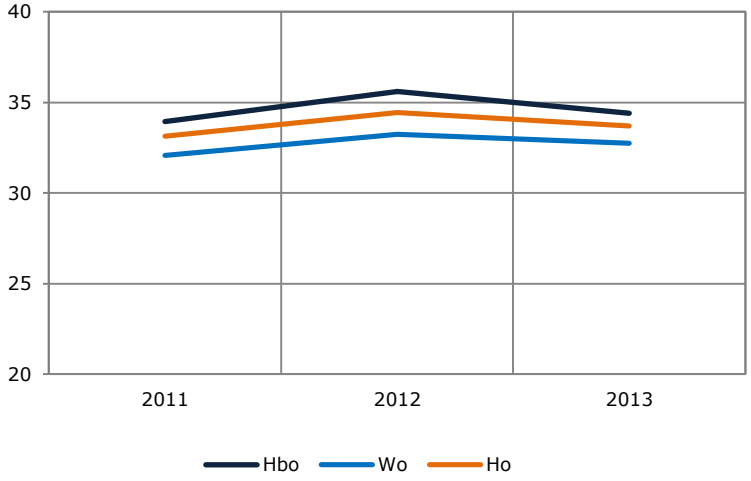
Studenten gaven een inschatting van de eigen motivatie. Voor de verdiepende analyse is de ruwe score voor motivatie gebruikt[9]. Nemen we de ruwe schaalwaarden, dan is er sprake van een kleine afname van de motivatie tussen 2012 en 2013. De meest in het oog lopende verschillen tussen type studenten voor wat betreft motivatie is het feit dat in de groep met een functiebeperking de motivatie lager is dan in de groep studenten zonder functiebeperking. Verder is de motivatie lager bij de ouderejaars en bij mannen. Met een stijging van de sociale klasse, stijgt ook de motivatie. De overige verschillen zijn weliswaar significant, doch in omvang klein.

9 Vijfpuntschaal samengesteld uit eigen inschatting van motivatie bij begin studie, begin studiejaar en op meetmoment: 1=zeer weinig motivatie; 5=zeer veel motivatie.

In de grafiek hiernaast zijn de verschillen in het percentage zeer gemotiveerde studenten weergegeven voor studenten met en zonder functiebeperking. Het aandeel zeer gemotiveerde studenten is in de groep studenten met een functiebeperking wat lager dan in de groep zonder functiebeperking.

Figuur 7.7: Percentage voltijd bachelors met meer dan gemiddelde motivatie met en zonder functiebeperking (bron: Studentenmonitor)

Figuur 7.8: Gemiddelde tijdbesteding aan studie van voltijd bachelors per week (excl. studenten die stage lopen of werken aan scriptie) (bron: Studentenmonitor)

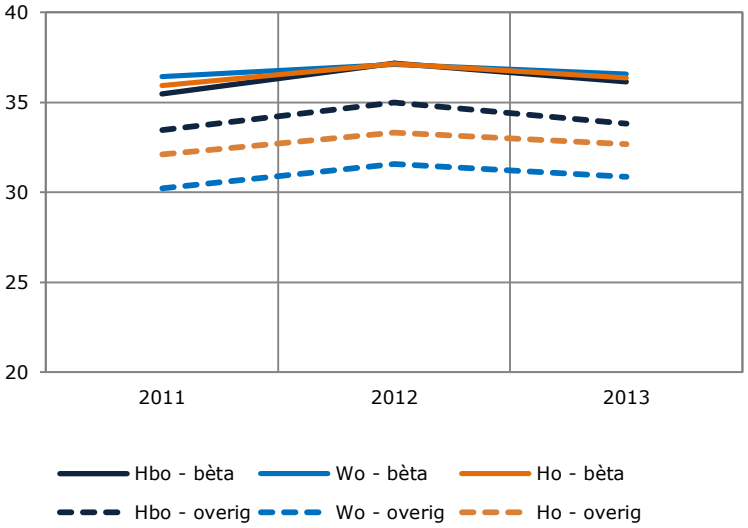
7.4 Tijdbesteding

De gemiddelde tijdbesteding aan de studie is alleen berekend voor de bachelorstudenten die geen stage gelopen hebben en niet met hun scriptie of afstudeerwerkstuk bezig zijn. Tussen 2011 en 212 is er een stijging waargenomen in de tijd die studenten aan hun studie besteden. Voor alle studenten samengenomen is deze stijging significant, zowel in het hbo als in het wo. In 2013 is er sprake van een lichte daling. Deze daling is in het wo niet significant; in het hbo wel.

Tabel 7.4: Regressieanalyse gemiddelde tijdbesteding aan studie van voltijd bachelors per week (excl. studenten die stage lopen of werken aan scriptie) naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor)

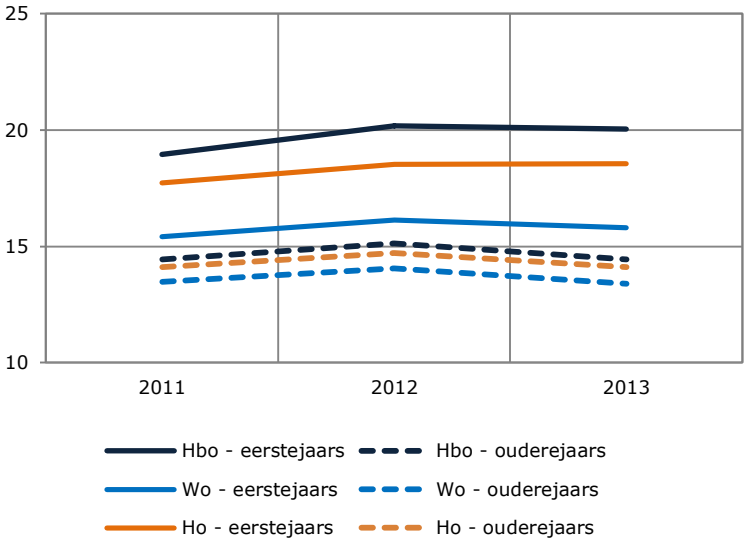
	B	t	
(Constant)	34,26	68,87	
Jaar=2011 (ref=2012)	-1,49	-6,27	**
Jaar=2013 (ref=2012)	-1,14	-4,43	**
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	-1,97	-9,51	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	-0,52	-2,70	**
Last van functiebeperking (0=nee)	1,95	6,89	**
Geslacht (0=man)	2,58	12,85	**
Bèta (0=nee)	5,08	24,46	**
Woonsituatie (0=thuis)	0,28	1,39	ns
Allochtoon (0=nee)	1,21	3,50	**
Sociale klasse (1-10)	-0,23	-3,79	**

In 2012 hebben studenten meer tijd besteed aan hun studie dan in 2011; in 2013 daalt het aantal uren dat studenten aan hun studie hebben besteed licht. Het grootste verschil naar achtergrondkenmerken is het feit dat bètastudenten meer tijd besteden aan hun studie dan niet-bètastudenten en vrouwen meer tijd steken in de studie dan mannen. Verder besteden hbo-studenten meer tijd aan de studie dan wo-studenten en studeren studenten met een functiebeperking gemiddeld meer uren per weer dan studenten zonder functiebeperking.

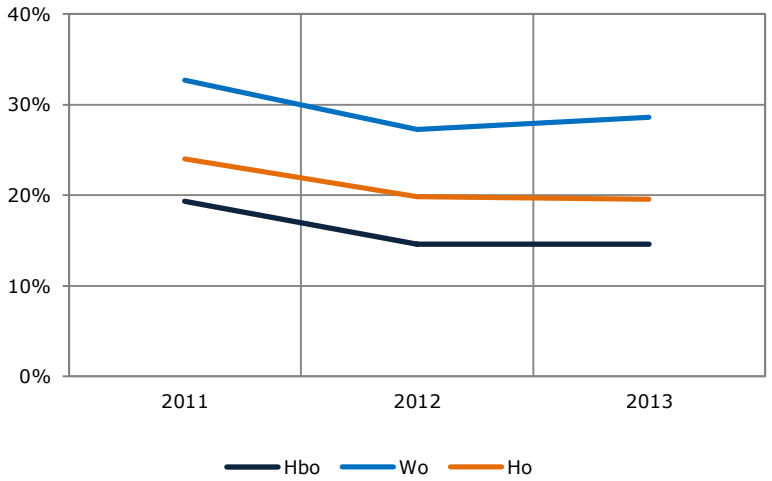
Figuur 7.9: Gemiddelde tijdbesteding aan studie van voltijd bachelors per week (excl. studenten die stage lopen of werken aan scriptie) van bètastudenten en overige studenten (bron: Studentenmonitor)

Dat bètastudenten meer tijd besteden aan hun studie dan overige studenten, blijkt duidelijk uit de grafiek hiernaast. De verschillen zijn het duidelijkst zichtbaar in het wo: daar besteden bètastudenten gemiddeld zes uur per week meer aan de studie dan overige studenten. In het hbo is dit verschil kleiner (2 uur). Dit heeft met name te maken met het feit dat de overige studenten in het wo in deze uitsplitsing de minste tijd aan hun studie besteden; veel minder dan dezelfde groep in het hbo. De verschillen in tijdbesteding tussen hbo en wo zijn bij bètastudenten niet significant; bij de overige studenten besteden wo-studenten significant minder tijd aan de studie dan hbo-studenten.

Figuur 7.10: Gemiddelde contacttijd van voltijd bachelors per week naar eerstejaars en ouderejaars (bron: Studentenmonitor)

In het kader van de prestatieafspraken in het hoger onderwijs is gestuurd op het aantal contacturen per week. Dit heeft geresulteerd in de afspraak dat er een daling bewerkstelligd moet worden van het aandeel studenten dat minder dan twaalf contacturen volgt. In het eerste jaar van een voltijd bachelor moet het aantal contacturen ten minste twaalf uur bedragen. Gemiddeld geven eerstejaars in 2013 aan dat zij twintig (hbo) en zestien (wo) contacturen hebben. Ouderejaars hebben beduidend minder contacturen (14 uur in het hbo en 13 uur in het wo). Na een stijging in 2011 is de contacttijd stabiel gebleven. De contacttijd van ouderejaars is tussen 2012 en 2013 licht (doch significant) gedaald met één uur per week. Dit geldt niet voor de eerstejaars.

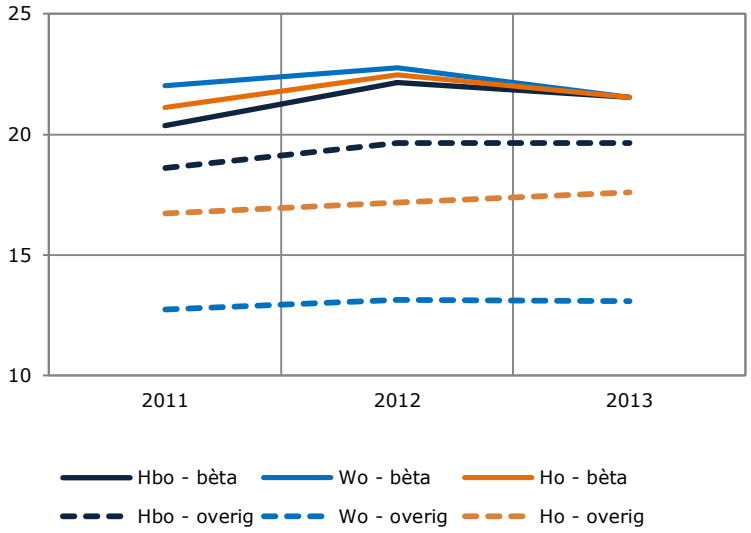
Figuur 7.11: Het aandeel van de voltijd bachelorstudenten (eerstejaars) dat minder dan twaalf uur contacttijd volgt(bron: Studentenmonitor)

In 2013 geldt voor één op de vijf eerstejaars dat zij minder dan twaalf contacturen per week volgen (15% in het hbo en 29% in het wo). Een significante daling van het aandeel eerstejaars bachelorstudenten dat minder dan twaalf contacturen per week volgt (4 ppnt.) constateerden we tussen 2011 en 2012. Na 2012 is het beeld stabiel. De resultaten laten zien hoeveel contacturen de studenten *volgen*. Mogelijk biedt de instelling meer contacturen aan maar maakt de student hier geen gebruik van.

Tabel 7.5: Regressieanalyse gemiddelde contacttijd van eerstejaars voltijd bachelors per week naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor)

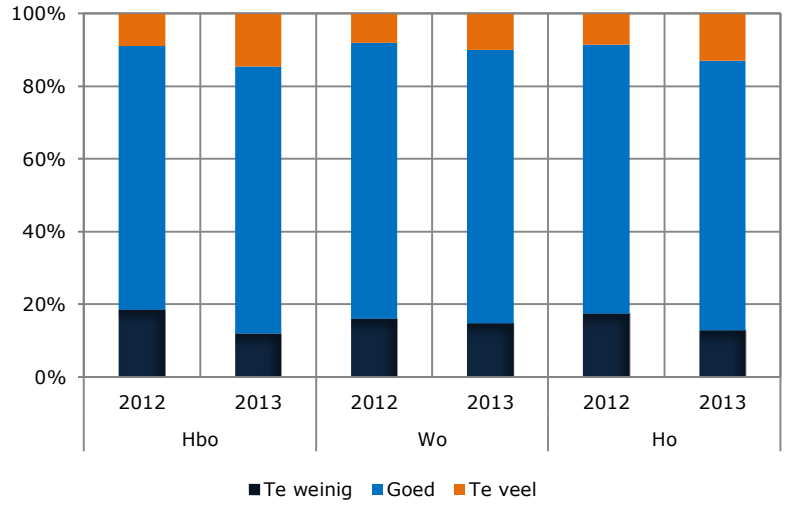
	B	t	
(Constant)	18,64	39,54	
Jaar=2011 (ref=2012)	-0,93	-3,99	**
Jaar=2013 (ref=2012)	-0,41	-1,66	ns
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	-4,35	-22,20	**
Last van functiebeperking (0=nee)	-0,18	-0,64	ns
Geslacht (0=man)	0,01	0,03	ns
Bèta (0=nee)	6,42	30,74	**
Woonsituatie (0=thuis)	0,30	1,56	ns
Allochtoon (0=nee)	-0,12	-0,37	ns
Sociale klasse (1-10)	0,05	0,80	ns

De tabel hiernaast toont de relatie tussen contacttijd en achtergrond-kenmerken voor eerstejaars. De contacttijd is na een lichte stijging na 2011 in 2012 en 2013 stabiel gebleven. De meest opvallende verschillen in contacttijd zijn die tussen hbo en wo (in het hbo volgen de eerstejaars meer contactonderwijs dan in het wo) en tussen bètastudenten en overige studenten (bètastudenten hebben gemiddeld ruim zes uur meer contacttijd dan overige studenten; zie ook de figuur hier onder).

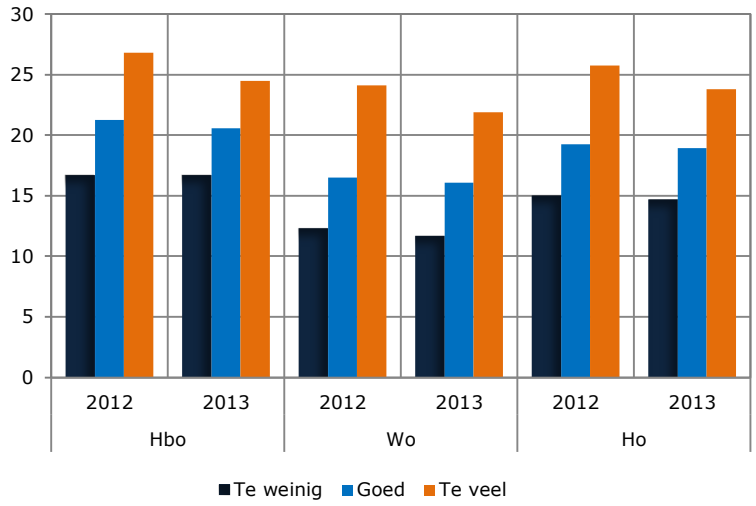
Figuur 7.12: Gemiddelde contacttijd van eerstejaars voltijd bachelors per week van bètastudenten en overige studenten (bron: Studentenmonitor)

Uit de figuur blijkt duidelijk dat er een groot verschil is in de tijdbesteding aan contactonderwijs tussen bètastudenten en overige studenten. We zien in de figuur hiernaast een soortgelijk beeld als bij de totale tijdbesteding. Binnen de bèta's zijn de verschillen tussen hbo en wo klein; binnen de groep overige studenten zijn de verschillen groot.

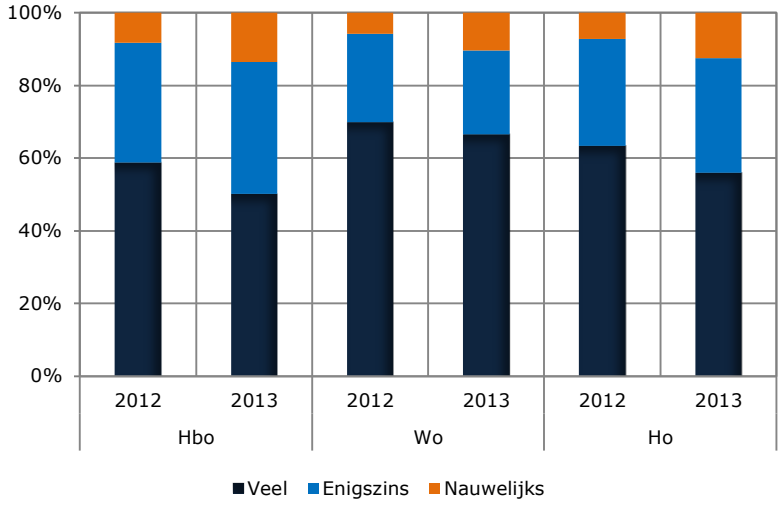
Figuur 7.13: Tevredenheid eerstejaars over contacttijd (bron: Studentenmonitor)

Drie kwart van de studenten is tevreden over het aantal contacturen. In vergelijking met 2012 is het aandeel eerstejaars dat van mening is dat er te veel contacttijd is, gestegen (van 8% naar 13%). Het aandeel waarvoor geldt dat er te weinig contacturen zijn, is gedaald (van 18% naar 13%). In het wo is deze stijging c.q. daling niet significant. In het hbo is er wel sprake van een significante stijging van studenten die vinden dat ze te veel contacttijd hebben (van 9% naar 14%) en een daling van studenten die het aantal contacturen te weinig vindt (van 19% naar 12%).

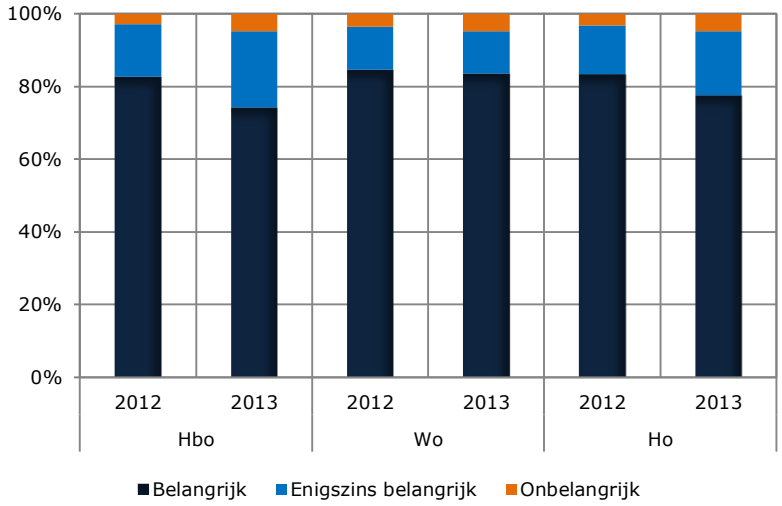
De grafiek hiernaast toont de gemiddelde contacttijd in relatie tot de tevredenheid over de contacttijd. Er zijn verschillen tussen hbo en wo: in het hbo hebben de tevreden studenten (aantal contacturen is goed) gemiddeld twintig contacturen; in het wo heeft deze groep gemiddeld zestien contacturen; voor het hoger onderwijs geldt dat met een gemiddelde van negentien contacturen de studenten tevreden zijn. In het hbo vindt men zeventien uur te weinig; in het wo vinden studenten twaalf uur te weinig. Komt het aantal contacturen ruim boven de twintig (25 à 27 in het hbo; 22 à 24 in het wo en 24 à 26 in het ho), dan is men van mening dat er te veel contacturen zijn.

Figuur 7.14: Oordeel eerstejaars over contacttijd in relatie tot gemiddeld aantal contacturen (bron: Studentenmonitor)

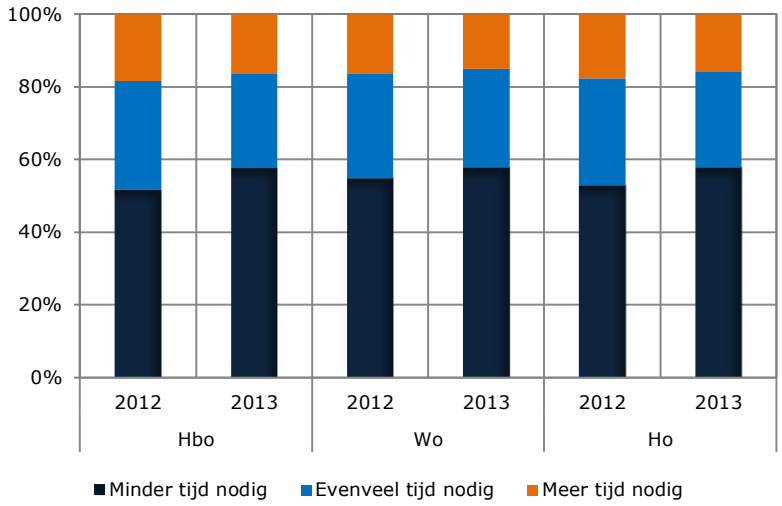
Op de vraag in hoeverre de contacttijd toegevoegde waarde heeft, zegt ongeveer 60 procent dat de contacttijd veel toegevoegde waarde heeft. In het wo is het aandeel studenten dat deze toegevoegde waarde onderkent (significant) groter dan in het hbo. Over het geheel genomen is er een significante daling waar te nemen van het aandeel dat deze toegevoegde waarde inziet c.q. een stijging van het aandeel studenten dat vindt dat de contacttijd nauwelijks toegevoegde waarde heeft.

Figuur 7.15: Oordeel eerstejaars over toegevoegde waarde van contacttijd (bron: Studentenmonitor)

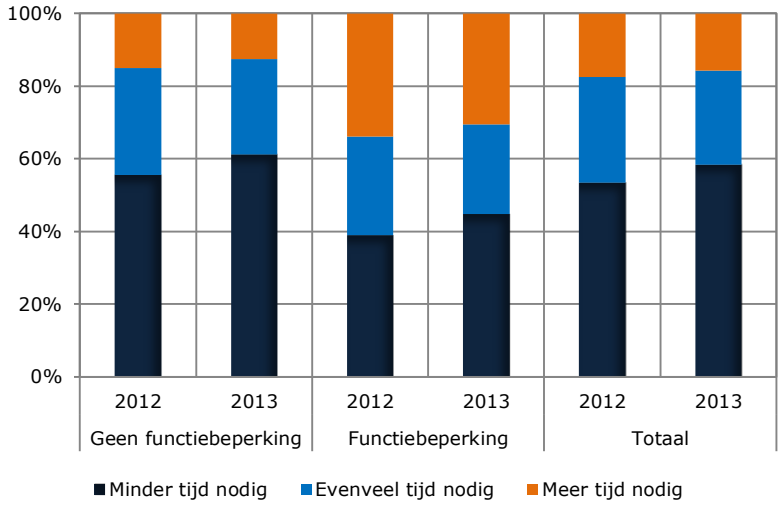
In 2012 vond 83 procent van de eerstejaars contacttijd van belang voor de binding met de opleiding. Dit aandeel is in 2013 (significant) afgenomen naar 78 procent. Er is zowel een afname in het hbo als in het wo. Slechts één op de twintig studenten vindt contacttijd helemaal niet van belang voor de binding met de opleiding.

Figuur 7.16: Oordeel eerstejaars over de mate waarin de contacttijd van belang is voor de binding met de opleiding (bron: Studentenmonitor)

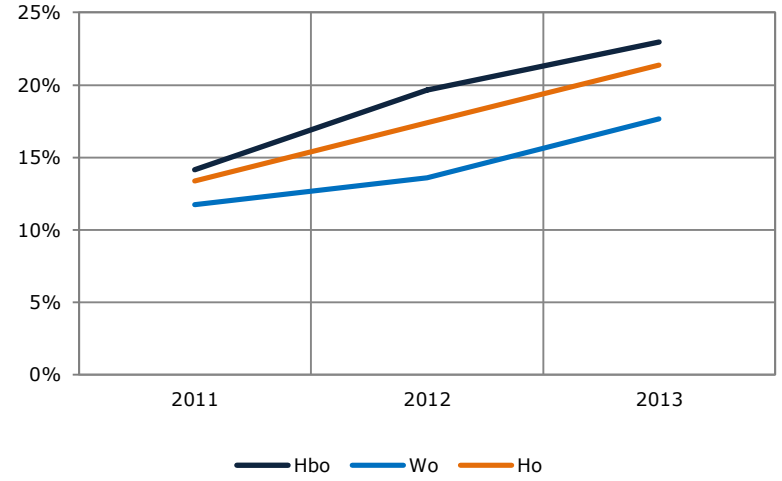
Figuur 7.17: Oordeel van studenten over de relatie tussen geprogrammeerde en gerealiseerde studielast (bron: Studentenmonitor)

Er is sprake van een frictie tussen de geprogrammeerde studielast, zoals door de opleiding vastgesteld, en de gerealiseerde studielast (de tijd die studenten daadwerkelijk aan een programmaonderdeel besteden). In 2013 geeft bijna 60 procent van de studenten aan minder tijd nodig te hebben voor een studieonderdeel dan is geprogrammeerd. Dit geldt nagenoeg hetzelfde voor eerstejaars als voor ouderejaars. Er is sprake van een verschil met vorig jaar: het aandeel dat minder tijd nodig heeft is (significant) gestegen (van 53% naar 58%). De resultaten zijn grotendeels gelijk voor hbo en wo.

Figuur 7.18: Oordeel studenten over de relatie tussen geprogrammeerde en ervaren studielast naar wel/geen functiebeperking (bron: Studentenmonitor)

Onder studenten met een functiebeperking komt het veel minder vaak voor dat onderdelen van de studie in minder tijd afgerond kunnen worden dan onder studenten zonder beperking. Het aandeel studenten dat aangeeft dat onderdelen van de studie in minder tijd afgerond kunnen worden is ook lager onder vrouwen (vs. mannen). Tevens is er een klein verschil gevonden op dit vlak tussen bètastudenten (vs. overige studenten), allochtone studenten (vs. autochtone studenten) en voor studenten uit lagere sociale klassen (vs. studenten uit midden en hoge sociale klassen).

Figuur 7.19: Percentage bachelorstudenten met buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor)

7.5 Buitenlandervaring

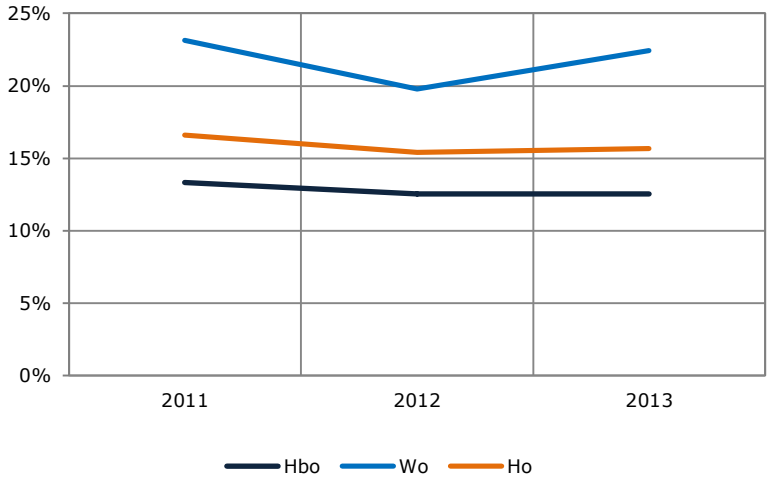
Het percentage bachelorstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring is sinds 2011 gestegen. In 2013 is de vraagstelling in de Studentenmonitor (ten behoeve van de aansluiting met Eurostudent) gewijzigd (splitsing in twee vragen[10]). In de bachelorfase gaan meer studenten in het hbo dan in het wo naar het buitenland. In de vorige maat-regelenmonitor werd geconstateerd dat voor het wo geldt dat buitenlandervaring voor veel studenten wordt opgedaan in de masterfase. In het volgende hoofdstuk gaan we hierop in.

10 Bij de interpretatie van de verschillen dient rekening gehouden te worden met deze wijziging in de vraagstelling.

Tabel 7.6: Logistische regressie[11] met betrekking tot het wel/niet hebben van studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor)

	B	Exp(B)	
Jaar=2011 (ref=2012)	-0,32	0,73	**
Jaar=2013 (ref=2012)	0,33	1,39	**
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	-0,46	0,63	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	1,22	3,39	**
Last van functiebeperking (0=nee)	-0,07	0,93	ns
Geslacht (0=man)	-0,08	0,92	ns
Bèta (0=nee)	-0,28	0,76	**
Woonsituatie (0=thuis)	0,58	1,78	**
Allochtoon (0=nee)	0,11	1,12	ns
Sociale klasse (1-10)	0,07	1,07	**
Constant	-3,11	0,04	

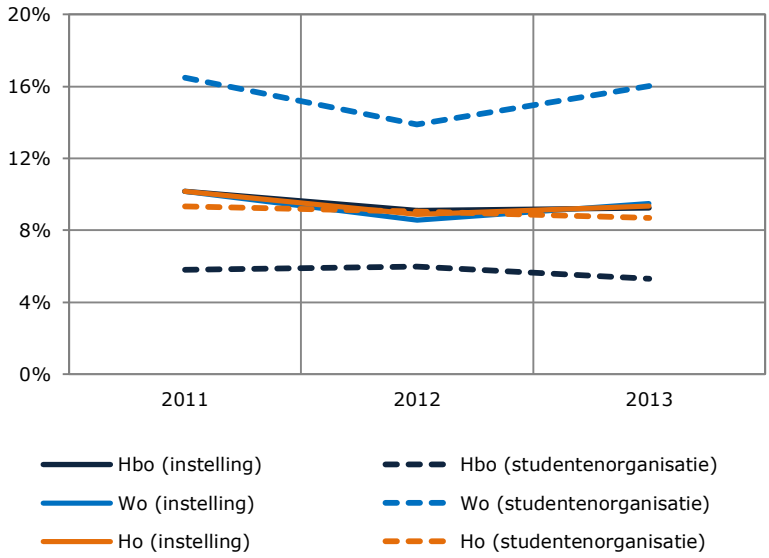
Het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring stijgt, zowel tussen 2011 en 2011 als tussen 2012 en 2013. We stellen vast dat in de bachelorfase het aandeel wo-studenten met buitenlandervaring kleiner is dan het aandeel hbo-studenten. Er zijn meer studenten met buitenlandervaring onder ouderejaars, uitwonende studenten en niet-bèta's. Er is een verschil naar sociaal milieu; studenten uit hogere sociale milieus gaan iets vaker naar het buitenland voor de studie dan studenten uit lagere sociale milieus.

Figuur 7.20: Percentage bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht (bron: Studentenmonitor)

7.6 Activiteiten naast de studie

In de figuur hiernaast is het aandeel studenten dat bestuurswerk heeft verricht gedurende desbetreffend studiejaar weergegeven. In 2013 verricht zestien procent van de bachelors bestuurswerk. Het aandeel bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht, is in het wo groter (22%) dan in het hbo (13%). Na een (significante) daling in 2012 is in het wo dit aandeel in 2013 weer significant gestegen. In het hbo is er sprake van een stabiele situatie.

Figuur 7.21: Percentage bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht naar type bestuurswerk (bron: Studentenmonitor)

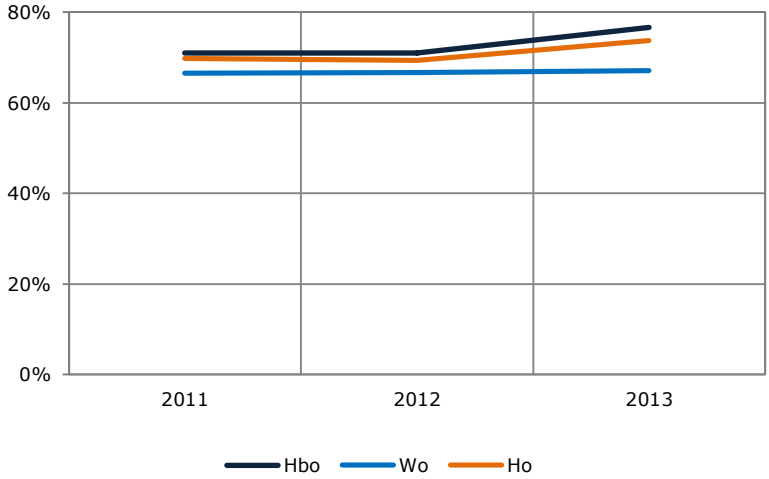
De grafiek hiernaast toont het aandeel studenten naar de aard van het bestuurswerk. Hieruit blijkt dat de daling in het wo in 2012 met name betrekking had op bestuursfuncties in studentenorganisaties. In het wo hebben relatief veel studenten een bestuurstaak bij studentenorganisaties. Gaat het om bestuursfuncties bij de instelling, dan zijn er geen significante verschillen tussen hbo en wo, noch is er sprake van significante trends. De enige opvallende trend zien we in het wo als het gaat om studenten die een bestuurstaak hebben bij studentenorganisaties. Deze is in 2012 gedaald en in 2013 gestegen tot het niveau van 2011.

11 Bij een positief effect is de waarde van de B positief, bij een negatief effect is deze negatief. De Exp(B) toont de sterkte van het effect en drukt een kansverhouding uit van een student met een kenmerk in vergelijking met een student zonder dit kenmerk.

Tabel 7.7: Logistische regressie met betrekking tot het wel/niet hebben van een bestuursfunctie (bron: Studentenmonitor)

	B	Exp(B)	
Jaar=2011 (ref=2012)	0,06	1,06	ns
Jaar=2013 (ref=2012)	0,07	1,08	ns
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	0,44	1,56	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	0,38	1,46	**
Last van functiebeperking (0=nee)	-0,03	0,97	ns
Geslacht (0=man)	-0,21	0,81	**
Bèta (0=nee)	0,25	1,28	**
Woonsituatie (0=thuis)	0,89	2,44	**
Allochtoon (0=nee)	-0,06	0,94	ns
Sociale klasse (1-10)	0,09	1,09	**
Constant	-3,24	0,04	

Welke typen studenten bestuurstaken verrichten, is weergegeven in de resultaten van de logistische regressie hiernaast[12]. Voor de totale studenten-populatie is er geen significante trend vastgesteld. Bestuurstaken komen vaker voor bij ouderejaars, in het wo, bij uitwonenden en (in mindere mate) bij studenten uit hogere sociale klassen en bèta-studenten. Verder zijn de verschillen tussen de studenttypen klein.

In 2013 had 74 procent van de voltijd bachelorstudenten een betaalde baan. Het aandeel studenten met een baan is groter in het hbo (77%) dan in het wo (67%). Tussen 2011 en 2012 was dit aandeel stabiel. Dat geldt ook in het wo tussen 2012 en 2013. In het hbo stijgt het aandeel werkenden van 71 procent in 2012 naar 77 procent in 2013.

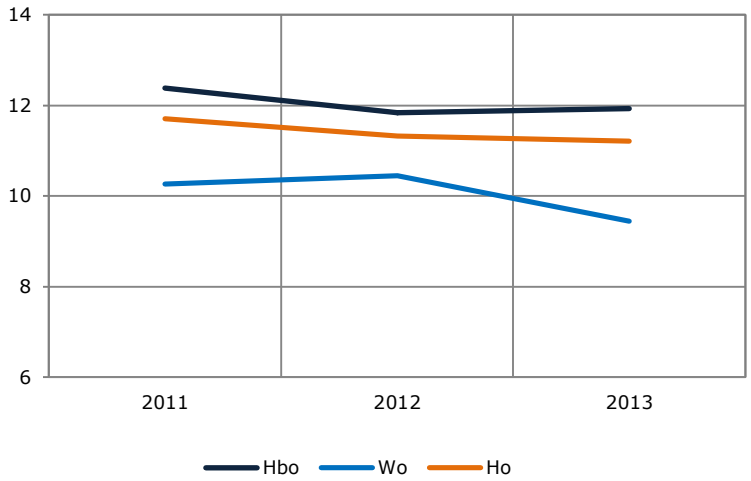
Figuur 7.22: Percentage voltijd bachelorstudenten met een betaalde baan (bron: Studentenmonitor)

Tabel 7.8: Logistische regressie met betrekking tot het wel/niet hebben van een betaalde baan (bron: Studentenmonitor)

Baan	B	Exp(B)	
Jaar=2011 (ref=2012)	0,02	1,02	ns
Jaar=2013 (ref=2012)	0,18	1,20	**
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	-0,17	0,84	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	0,36	1,44	**
Last van functiebeperking (0=nee)	-0,44	0,64	**
Geslacht (0=man)	0,13	1,14	**
Bèta (0=nee)	-0,38	0,68	**
Woonsituatie (0=thuis)	-0,29	0,75	**
Allochtoon (0=nee)	-0,60	0,55	**
Sociale klasse (1-10)	-0,03	0,97	**
Constant	1,14	3,13	

In hoeverre er verschillen zijn naar studentkenmerken is onderzocht met behulp van een logistische regressieanalyse[12]. Er is sprake van een significante stijging van het aandeel werkende studenten na 2012. Alle verschillen zijn significant, doch in omvang klein. Hieruit komen een paar opvallende resultaten naar voren: er zijn relatief veel werkenden onder de ouderejaars en relatief weinig onder allochtone studenten, studenten met een functiebeperking en bèta's. De verschillen tussen de sociale klassen zijn klein.

12 Bij een positief effect is de waarde van de B positief, bij een negatief effect is deze negatief. De Exp(B) toont de sterkte van het effect en drukt een kansverhouding uit van een student met een kenmerk in vergelijking met een student zonder dit kenmerk.

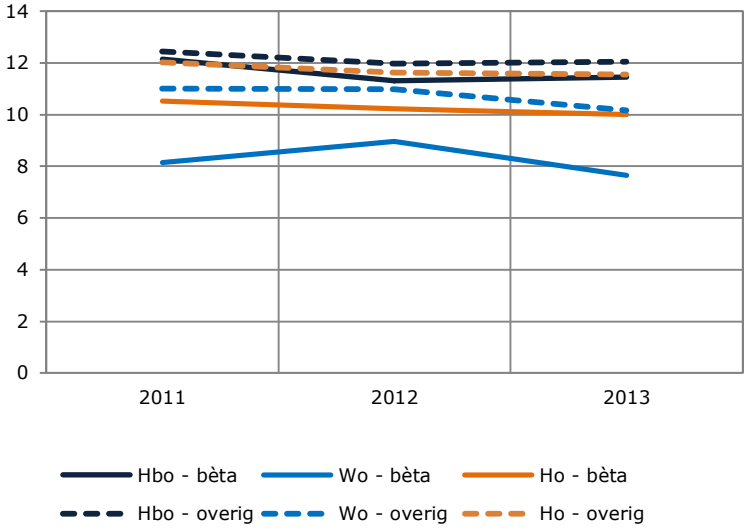
Hoeveel tijd besteden de werkende bachelorstudenten aan betaalde arbeid? Gemiddeld werken studenten in 2013 elf uur per week (12 uur in het hbo en 9 uur in het wo). Niet alleen werken relatief veel hbo-studenten; ze besteden ook meer tijd aan een betaalde baan. Tussen 2011 en 2012 is de tijdbesteding aan betaalde arbeid in het hbo gedaald; daarna is het beeld stabiel. In het wo heeft de daling zich ingezet na 2012. Daar was het beeld tussen 2011 en 2012 stabiel.

Figuur 7.23: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week: alleen werkenden (bron: Studentenmonitor)

Tabel 7.9: Regressieanalyse gemiddelde tijdbesteding aan betaalde arbeid van voltijd bachelors per week naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor)

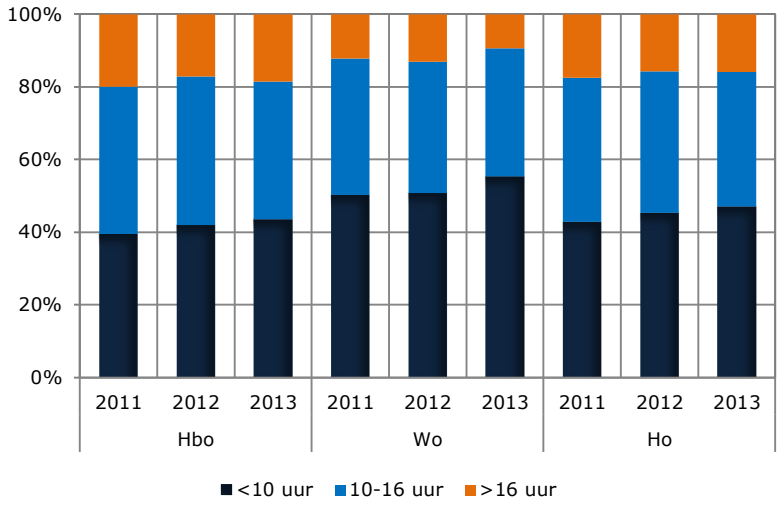
	B	t	
(Constant)	12,85	50,39	
Jaar=2011 (ref=2012)	0,28	2,34	ns
Jaar=2013 (ref=2012)	-0,24	-1,82	ns
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	-2,17	-21,62	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	0,86	8,10	**
Last van functiebeperking (0=nee)	0,20	1,33	ns
Geslacht (0=man)	-1,04	-10,12	**
Bèta (0=nee)	-1,81	-15,90	**
Woonsituatie (0=thuis)	0,75	7,45	**
Allochtoon (0=nee)	1,31	6,58	**
Sociale klasse (1-10)	-0,17	-5,65	**

De hiervoor geconstateerde niet-synchrone trends in hbo en wo resulteren in een stabiel beeld voor de totale studentenpopulatie. Wo-studenten, vrouwen en bètastudenten steken behoorlijk minder tijd in een betaalde baan. Dit geldt in iets mindere mate voor studenten uit hogere sociale klassen. In de figuren hierna wordt de gemiddelde tijdbesteding aan betaald werk getoond voor bètastudenten en niet-bètastudenten.

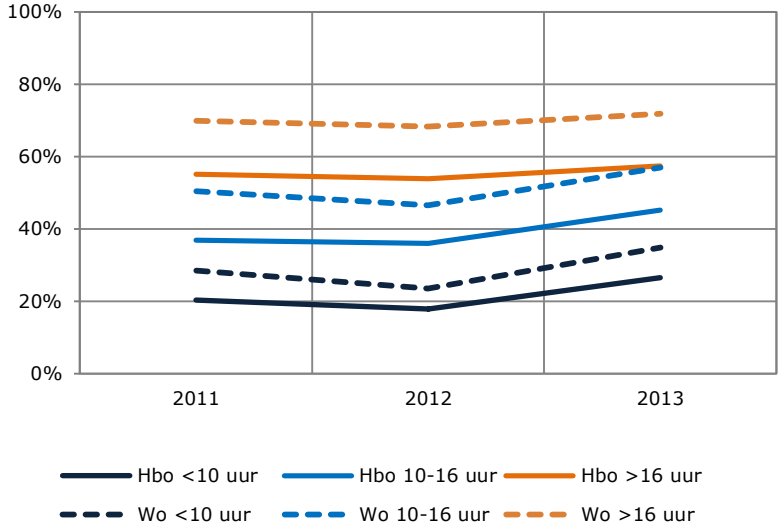
Eerder is geconstateerd dat bètastudenten veel meer tijd besteden aan de studie dan niet-bètastudenten; uit de grafiek hiernaast wordt duidelijk dat dit gepaard gaat met minder uren betaalde arbeid. Het verschil in tijdbesteding aan betaald werk tussen bètastudenten en overige studenten manifesteert zich vooral in het wo. Eerder zagen we met name in overige tijdbestedingskenmerken in het hbo grote verschillen tussen deze twee groepen.

Figuur 7.24: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week naar wel/niet bèta: alleen werkenden (bron: Studentenmonitor)

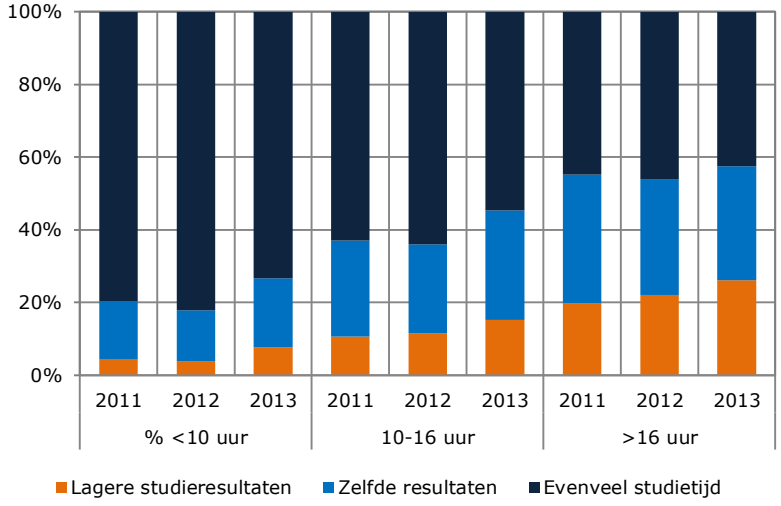
Figuur 7.25: Tijdbesteding aan betaald werk in categorieën: alleen werkenden (bron: Studentenmonitor)

Uit eerder onderzoek is gebleken dat het werken tot ongeveer tien uur per week geen noemenswaardige consequenties heeft voor de studie. Van alle werkenden in het hoger onderwijs, werkt in 2013 47 procent minder dan tien uur per week. Er is sprake van een kleine verschuiving sinds vorige jaar (en ook sinds 2011); het aandeel studenten dat tien uur of meer werkt, daalt licht.

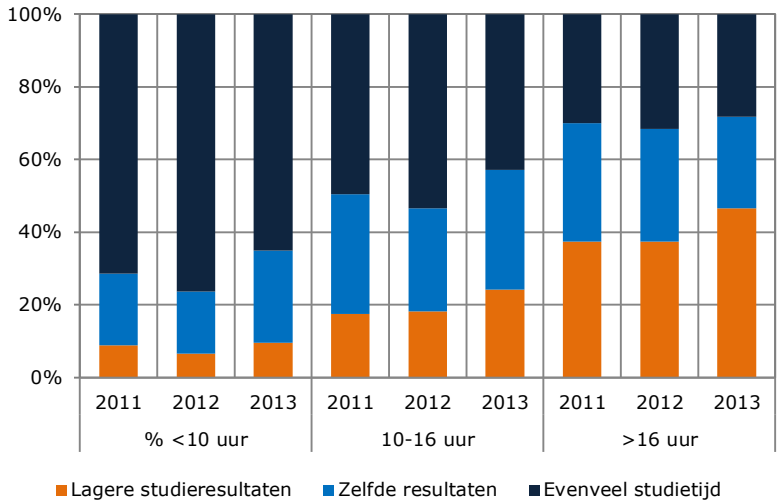
Figuur 7.26: Percentage werkende bachelorstudenten dat aangeeft dat de baan ten koste gaan van de tijd die aan de studie besteed wordt naar uren betaald werk (bron: Studentenmonitor)

Wat zeggen studenten over de relatie tussen tijdbesteding aan werk en tijdbesteding aan de studie? De grafiek hiernaast geeft aan voor welke groep geldt dat de tijdbesteding aan betaalde arbeid ten koste gaat van de tijdbesteding aan de studie. Allereerst kunnen we concluderen dat het aandeel studenten voor wie geldt dat de tijdbesteding aan werk ten koste gaat van de tijdbesteding aan de studie, ongeacht het aantal uren dat men werkt, stijgt. Voor de totale groep studenten was er in 2012 sprake van een lichte daling; in 2013 stijgt dit significant (van 34% naar 39%). Splitsen we deze gegevens uit naar het aantal uren dat studenten werken, dan geldt dat naarmate studenten meer uren werken, het percentage studenten voor wie dit ten koste gaat van de tijdbesteding aan de studie groter wordt.

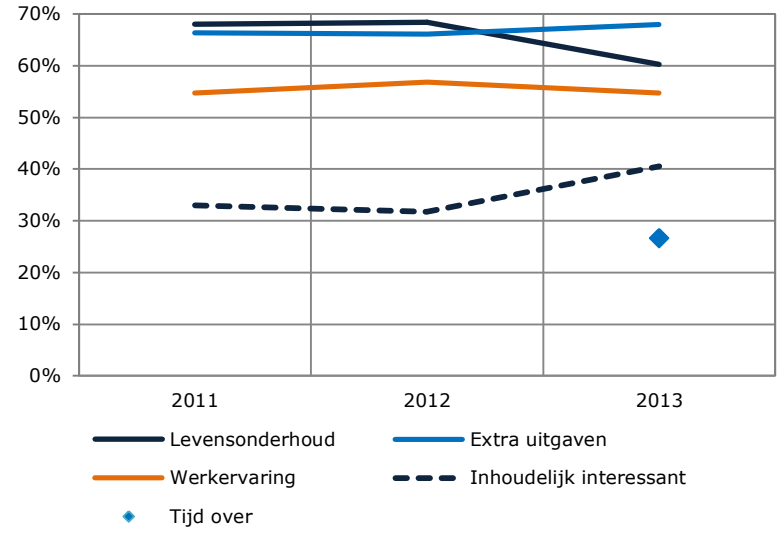
Figuur 7.27: Effect van baan op studieresultaten: hbo (studenten met een baan) (bron: Studentenmonitor)

De figuur hiernaast toont voor het hbo of het negatieve effect op de tijdbesteding ook gevolgen heeft voor de studieresultaten. Hieruit blijkt duidelijk dat het aandeel studenten dat aangeeft dat dit ook leidt tot lagere resultaten groter wordt naarmate men meer werkt. Het aandeel studenten dat negatieve studiegevolgen ervaart als gevolg van de tijdbesteding aan betaalde arbeid is stijgend. In 2013 is het percentage hbo-bachelors dat aangeeft slechtere resultaten te behalen acht procent (<10u. werk) vijftien procent (10-16u. werk) en 26% (>16u. werk).

Figuur 7.28: Effect van baan op studieresultaten: wo (studenten met een baan) (bron: Studentenmonitor)

In het wo is het aandeel dat negatieve studieresultaten ervaart groter dan in het hbo. Eerder zagen we wel het aandeel werkenden in het wo kleiner is. In 2013 is het percentage wo-bachelors dat aangeeft slechtere resultaten te behalen tien procent (<10 u. werk) 24 procent (10-16 u. werk) en 46% (>16 u. werk). Als wo studenten werken, gaat dit voor een groter percentage van deze wo-studenten ten koste van de studieresultaten dan onder hbo-studenten die dezelfde hoeveelheid uren werken.

Figuur 7.29: Motieven om te werken: bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor)

Waarom werken studenten en zijn er veranderingen in de tijd? De grafiek hiernaast geeft het aandeel studenten aan dat de omschreven motieven om te werken belangrijk vond. De verschillen tussen hbo en wo zijn minimaal. Hierbij moeten we aangeven dat de vraagstelling in 2013 (vanwege de aansluiting met Eurostudent) is veranderd: in 2011 en 2012 was dit een ja/nee vraag; in 2013 een vijfpuntschaal waarbij voor deze analyse de categorie 4 en 5 is samengenomen tot de eerdere categorie 'ja'. Hierdoor is de trend tussen 2012 en 2013 moeilijk interpreteerbaar. De belangrijkste motieven om te werken zijn levensonderhoud en het doen van extra uitgaven. Tussen 30 en 40 procent werkt omdat het werk inhoudelijk interessant is. Voor een kwart van de studenten geldt dat men tijd over heeft naast de studie (deze vraag is in 2013 voor het eerst gesteld)

7.7 Samenvatting

In dit hoofdstuk is verslag gedaan van het studieproces: de studievoortgang, de motivatie en de inzet van studenten, de tijd die zij aan verschillende activiteiten besteden en de prioriteiten die zij bij hun studie en verdiepende bezigheden leggen. De hier gepresenteerde resultaten zijn ontleend aan de Studentenmonitor Hoger Onderwijs van 2011, 2012 en 2013. We schetsen een beeld van de ontwikkeling en geven de belangrijkste verschillen weer tussen studenten op basis van achtergrondkenmerken. Alleen voltijdstudenten zijn meegenomen.

Verbetert de studievoortgang?

Gemiddeld zijn studenten zowel in het hbo als wo steeds meer op schema gaan lopen. Voorheen liepen studenten in het hbo gemiddeld meer op schema dan studenten in het wo maar dit verschil tussen hbo en wo is veel kleiner geworden. De studievoortgang van studenten met een functiebeperking is ook gestegen, maar deze is in alle jaren lager dan die van studenten zonder functiebeperking. Het aandeel eerstejaarsstudenten met een studieachterstand is sinds 2012 enorm gedaald, zowel in het hbo als wo. Voor ouderejaars is het aandeel studenten met een studieachterstand stabiel gebleven. Het aandeel eerstejaarsstudenten dat wordt aangesproken op studieachterstand is gestegen, terwijl dit aandeel onder ouderejaars gedaald is.

Verandert de motivatie en de inzet van studenten?

Tussen 2011 en 2012 is een stijging waargenomen van het aandeel studenten dat een bovengemiddelde *inzet* heeft voor de studie; vervolgens is dit aandeel tussen 2012 en 2013 stabiel gebleven. De inzet van studenten met een functiebeperking is minder hoog dan die van studenten zonder functiebeperking. Dit kan te maken hebben met de relatie tussen de operationalisering van het concept 'inzet' en de functiebeperking. Zo kunnen bijvoorbeeld problemen ten aanzien van het plannen van de studie een direct gevolg zijn van de functiebeperking. De inzet van uitwonende studenten blijft achter bij die van thuiswonende studenten. De inzet van vrouwen is beter dan die van mannen. Tussen 2011 en 2012 is de inzet van vrouwen significant verbeterd terwijl die van mannen stabiel is gebleven. Tussen 2012 en 2013 is de inzet van zowel mannen als vrouwen stabiel gebleven. Het aandeel zeer *gemotiveerde studenten* is tussen 2011 en 2013 stabiel gebleven. In alle jaren is de motivatie van studenten met een functiebeperking iets lager dan van studenten zonder functiebeperking. Verder zitten er relatief minder gemotiveerde studenten bij ouderejaars en bij mannen. Studenten uit hogere sociale klassen zijn meer gemotiveerd dan studenten uit lagere sociale klassen.

Verandert de tijd die studenten aan hun studie besteden?

Tussen 2011 en 2012 stijgt de tijd die voltijds bachelorstudenten besteden aan hun studie. Na 2012 is de tijd die studenten aan hun studie besteden in het hbo gedaald en in het wo stabiel gebleven. In alle jaren besteden vooral bètastudenten meer tijd aan hun studie dan niet-bètastudenten. Dit verschil is in het wo groter dan in het hbo: bètastudenten in het wo besteden gemiddeld zes uur per week meer aan hun studie dan overige studenten en bètastudenten in het hbo besteden gemiddeld twee uur per week meer aan hun studie dan overige studenten. Er wordt ook meer tijd besteed aan de studie door vrouwen, hbo-studenten en door studenten met een functiebeperking.

Verandert het aantal contacturen dat studenten volgen en de tevredenheid over de contacttijd?

Een van de indicatoren bij de prestatieafspraken is de norm voor contacttijd. Hierbij is afgesproken dat de contacttijd in het eerste jaar ten minste twaalf uur moet bedragen. Tussen 2011 en 2012 is het aantal contacturen gestegen; na 2012 is deze stabiel gebleven. De contacttijd van ouderejaars is tussen 2012 en 2013 licht gedaald. In 2013 hebben eerstejaars in het hbo gemiddeld twintig contacturen en eerstejaars in het wo gemiddeld zestien contacturen. Ouderejaars hebben minder contacturen: veertien in het hbo en dertien in het wo. Tussen 2011 en 2012 is het percentage eerstejaarsstudenten met minder dan twaalf contacturen per week gedaald; daarna is dit gestabiliseerd. In 2013 heeft van de eerstejaarsstudenten in het hbo vijftien procent minder dan twaalf contacturen, tegenover 29 procent van de eerstejaarsstudenten in het wo. Bètastudenten hebben gemiddeld zes uur per week meer contactonderwijs dan niet-bètastudenten; dit verschil is over de jaren heen stabiel.

Steeds minder eerstejaarsstudenten in het hbo vinden dat zij te weinig contacturen hebben, in het wo is dit gelijk gebleven. Het aandeel eerstejaarsstudenten dat vindt dat er te veel contacturen zijn is in het hbo licht gestegen en in het wo gelijk gebleven. Er is in het hbo en wo een stijging van het percentage studenten dat vindt dat contacturen *geen* toegevoegde waarde hebben en een daling van het aandeel studenten dat vindt dat contacturen *wel* toegevoegde waarde hebben. Het aandeel studenten dat vindt dat contacturen belangrijk zijn voor de binding met de opleiding daalt. Wanneer vinden studenten het aantal contacturen voldoende? In het hbo ligt deze grens bij ongeveer twintig uur; in het wo bij zestien contacturen. De vraag of de studie 'te doen is' in de tijd die ervoor staat, kan bevestigend worden beantwoord. Het percentage studenten dat naar eigen zeggen een onderdeel kan halen in minder dan de geprogrammeerde tijd is na 2012 gestegen van 53 procent naar 58 procent. Dit geldt in mindere mate voor studenten met een functiebeperking, vrouwen, bètastudenten, allochtone studenten en studenten uit lagere sociale klassen.

Verandert het aandeel studenten met verdiepende of verbredende ervaring (studiegerelateerde buitenlandervaring of bestuurswerk)?

Het percentage *bachelorstudenten* met studiegerelateerde buitenlandervaring is sinds 2011 gestegen[13]. Het aandeel bachelorstudenten met buitenlandervaring is in het hbo (23%) in alle jaren hoger dan in het wo (17%). In het wo is het aandeel studenten dat bestuurswerk verricht tussen 2011 en 2012 gedaald (van 23% naar 20%) en tussen 2012 en 2013 weer gestegen (van 20% naar 22%). In het hbo was het aandeel studenten dat bestuurswerk (13%) doet gedurende deze jaren stabiel en lager dan in het wo.

Verandert het aandeel studenten dat werkt naast de studie (betaalde arbeid) en verandert de tijd die studenten besteden aan betaalde arbeid en de motieven om te werken?

Tussen 2011 en 2012 was het aandeel studenten met een betaalde baan stabiel. In het hbo is tussen 2012 en 2013 het aandeel studenten met een betaalde baan gestegen van 71 procent naar 77 procent, terwijl in het wo geen verandering plaatsvond. In 2013 heeft in het wo 67 procent een betaalde bijbaan. Studenten in het hbo besteden daarnaast in alle jaren meer tijd aan hun betaalde baan dan wo studenten. In 2013 is dit voor hbo-studenten gemiddeld twaalf uur per week en voor wo-studenten gemiddeld negen uur. In het hbo is de tijdbesteding aan betaalde arbeid tussen 2011 en 2012 gedaald en daarna stabiel gebleven. In het wo is er een daling waargenomen tussen 2012 en 2013 in het aantal uur dat aan een betaalde baan wordt besteed. Tussen 2011 tot 2013 is het aandeel studenten dat tien uur of meer per week werkt gedaald. Kijken we naar de studentkenmerken dan kunnen we concluderen dat in het wo met name bètastudenten minder tijd besteden aan betaald werk dan niet-bètastudenten; voor het hbo geldt dit niet. In het hbo besteden mannen in alle jaren meer tijd aan betaalde arbeid dan vrouwen; voor het wo geldt dit niet. Studenten uit hogere sociale klassen besteden iets minder tijd aan betaalde arbeid dan studenten uit lagere sociale klassen. Ten aanzien van betaalde arbeid komt naar voren dat studenten vooral kleinere bijbanen nemen, die wel gevolgen voor de studietijd kunnen hebben, maar nauwelijks voor de studieresultaten. De belangrijkste motieven om te werken zijn in alle jaren levensonderhoud en het doen van extra uitgaven, waarbij verschillen tussen hbo en wo minimaal zijn.

13 Door een kleine wijziging in de vraagstelling in 2013 kan niet met zekerheid gezegd worden waar deze trend door veroorzaakt wordt.

8 Instroom en studiekeuze in de master

8.1 Vraagstelling en definities

Met de invoering van de beleidsmaatregelen bestaat het risico dat minder studenten kiezen voor een master. In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan de keuze voor een master. De volgende vragen komen aan de orde:

1. Verandert het aandeel studenten met een bachelordiploma dat kiest voor een master?
2. Verandert het aantal studenten dat kiest voor een master en verandert de instroom naar type master en type student?
3. Veranderen de motieven die studenten hebben bij een keuze voor een master?
4. Verandert het aandeel masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring en/of bestuurservaring.

De analyse van de doorstroom van bachelor naar master is gedaan op basis van het 1CHO. Het 1CHO is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De instellingen voor hoger onderwijs verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO, beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult deze aan met informatie afkomstig uit het GBA. Uit dit bestand zijn de bachelor diplomacohorten bepaald. De volgende definities zijn gebruikt:

- studenten met een voltijd hoofdinschrijving als studenten;
- studenten die in een bepaald jaar een bachelordiploma hebben behaald.

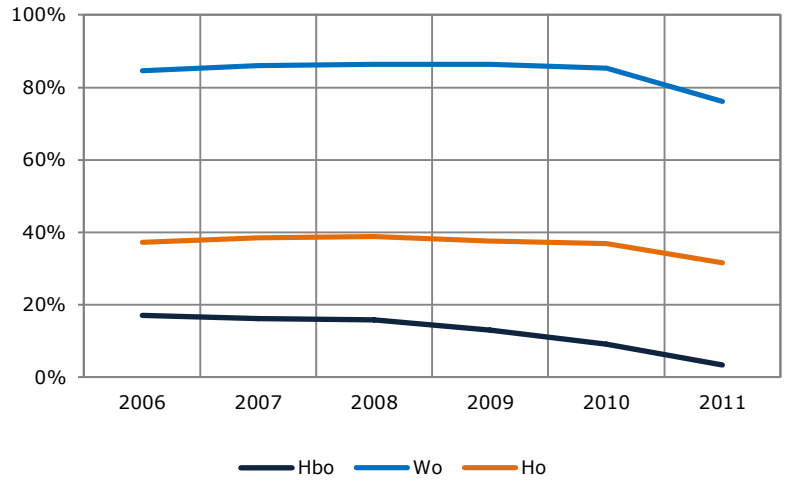
Voor studenten die in 2006 of later een hbo- of wo-bachelordiploma hebben gehaald, is gekeken of zij in de jaren erna een inschrijving hebben (gehad) in een hbo- of wo-master. Het eerste deel van dit hoofdstuk is gebaseerd op dit bestand, dat de gediplomeerden bevat tot en met augustus 2012 (studiejaar 2012-2013). De gediplomeerden in het studiejaar 2012-2013 zijn buiten beschouwing gelaten. In de tabellen is niet het diplomajaar weergeven, maar het laatste studiejaar in de bachelor. De aldus geselecteerde diplomacohorten omvatten de volgende aantallen:

	Hbo	Wo	Ho
2006	56.984	20.520	77.504
2007	57.070	22.746	79.816
2008	58.612	24.196	82.808
2009	58.930	25.361	84.291
2010	58.035	28.554	86.589
2011	61.176	33.318	94.494

In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt de totale instroom in de master weergegeven naar achtergrondkenmerken. De volgende definitie is hierbij gehanteerd:

- hoofdinschrijving binnen het domein type hoger onderwijs binnen hoger onderwijs;
- type hoger onderwijs master;
- verblijfsjaar type hoger onderwijs=1;
- postmasters zijn buiten beschouwing gelaten.

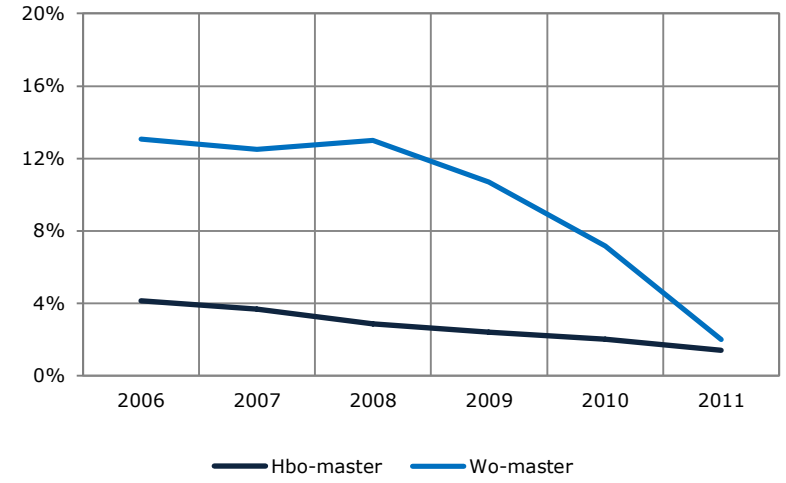
Het derde deel van dit hoofdstuk is gebaseerd op de Studentenmonitor Hoger Onderwijs. Het betreft hier vragen over de plannen van bachelors om na het behalen van het bachelordiploma verder te studeren, over de motieven die men had bij de keuze voor een master en de tevredenheid over de studiekeuzeinformatie die men hierbij ter beschikking had. Het hoofdstuk sluit af met de deelname van masters aan verdiepende activiteiten, zoals studiegerelateerde activiteiten in het buitenland of bestuurswerk.

Figuur 8.1: Percentage bachelor-gediplomeerden naar soort hoger onderwijs bachelor dat doorstroomt naar een master naar laatste bachelorjaar: alleen voltijd bachelor (bron: ICHO)

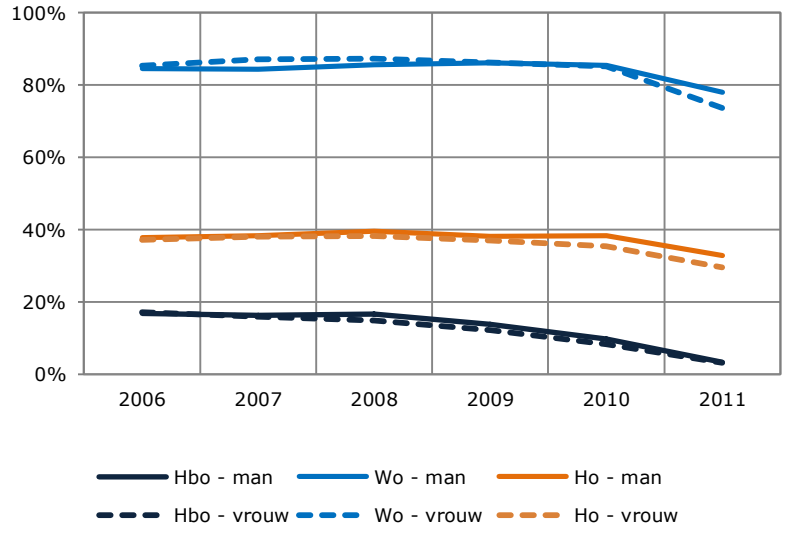
8.2 De doorstroom van bachelor-gediplomeerden

Van alle bachelor-gediplomeerden sinds 2006 heeft op peildatum oktober 2012 26,6 procent een masterinschrijving gehad. In het hbo ligt dit percentage veel lager dan in het wo (12,3% vs. 83,7%). De dalende lijn na 2010 wil niet per definitie zeggen dat er sprake is van een daling, maar dat er wellicht een uitgestelde instroom is, omdat studenten na het behalen van hun bachelordiploma in sommige gevallen schakelprogramma's of premasters moeten volgen. In het wo is tot en met 2010 de lijn vrij constant. In dat opzicht is er geen indicatie dat er een afname is van het aandeel bachelors dat kiest voor een master.

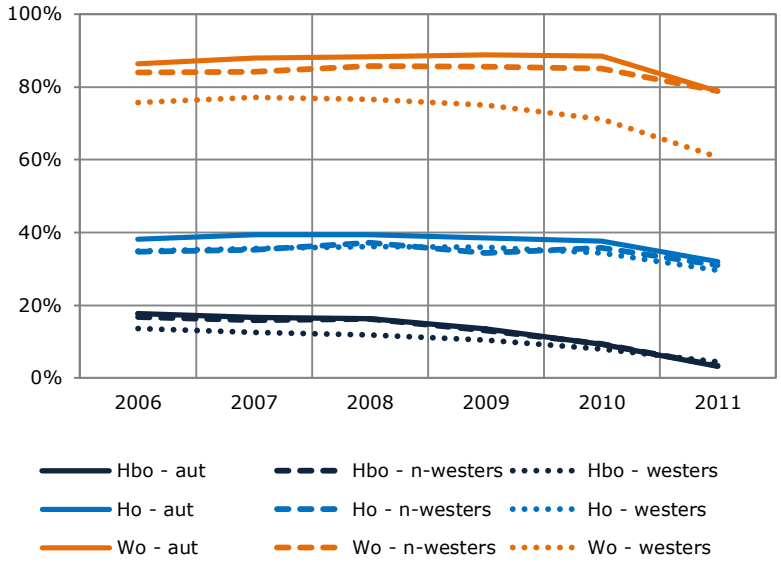
Figuur 8.2: Percentage hbo-gediplomeerden dat doorstroomt van een hbo-bachelor naar een hbo- of wo-master (bron: ICHO)

Van degenen die doorstromen vanuit een wo-bachelor naar een master, kiest nagenoeg iedereen voor een wo-master. De doorstroom van wo-bachelor naar hbo-master komt niet of nauwelijks voor. Ook in het hbo is een wo-master favoriet. Ruim tien procent van de bachelorgediplomeerden tussen 2006 en 2009 kiest voor het wo. Minder dan vier procent kiest voor een hbo-master. De overige groep stroomt (nog) niet door naar een master.

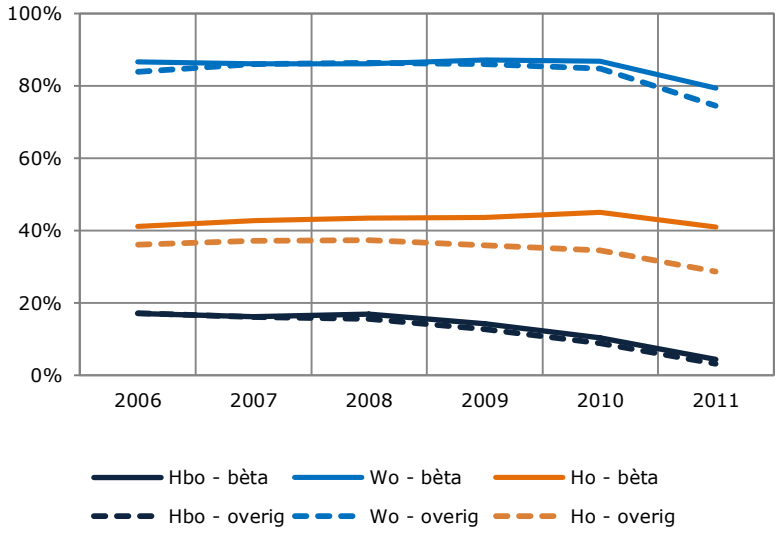
Figuur 8.3: Percentage bachelor-gediplomeerden naar soort ho bachelor dat doorstroomt naar een master naar laatste bachelorjaar en geslacht: alleen voltijd bachelor (bron: ICHO)

Er is door de jaren heen niet of nauwelijks verschil in de doorstroom van mannen en vrouwen.

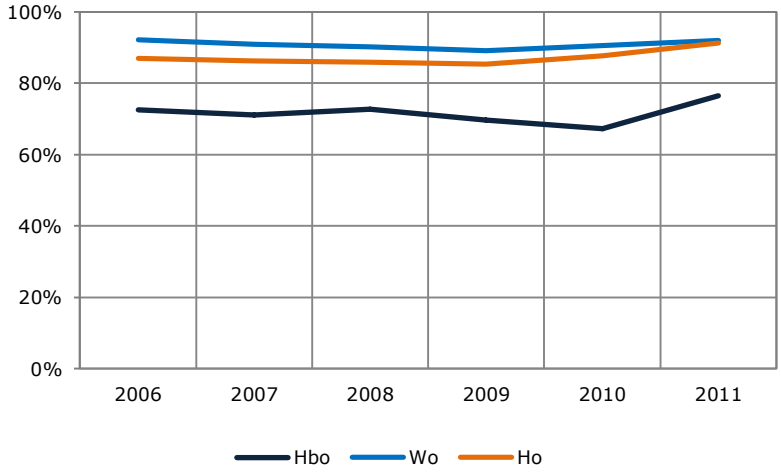
De doorstroompercentages vanuit de wo-bachelor zijn voor de autochtone studenten iets hoger dan voor de niet-westers allochtone studenten. De doorstroom van westers allochtone studenten in het wo (veelal buitenlandse studenten) loopt iets achter bij de overige twee groepen. In het hbo zijn de verschillen veel kleiner tot nihil.

Figuur 8.4: Percentage bachelor-gediplomeerden naar soort ho bachelor dat doorstroomt naar een master naar laatste bachelorjaar en etniciteit: alleen voltijd bachelor (bron: ICHO)

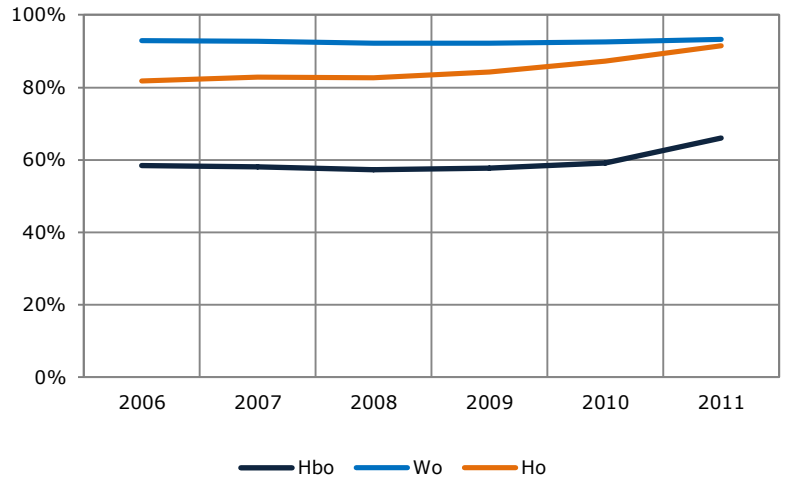
Voor het totale hoger onderwijs lijkt de doorstoom van bètabachelors naar een master beter dan die van bachelors uit overige opleidingen. Kijken we binnen het hbo en binnen het wo, dan vallen de verschillen mee en is er nauwelijks verschil in de doorstroom van studenten met een bètabachelor en de doorstroom van studenten uit overige opleidingen.

Figuur 8.5: Percentage bachelor-gediplomeerden naar soort ho bachelor dat doorstroomt naar een master naar laatste bachelorjaar en wel/geen bèta: alleen voltijd bachelor (bron: ICHO)

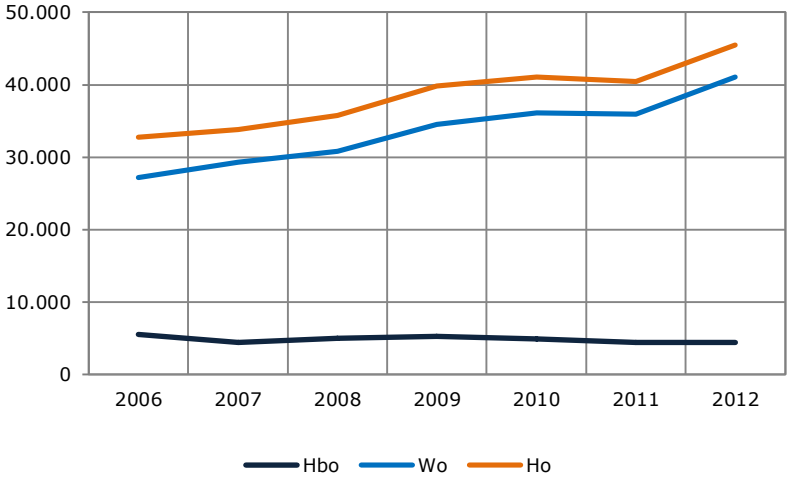
In hoeverre blijven de bèta's ook in de masterfase behouden? De grafiek hiernaast toont van alle gediplomeerden aan een bètabachelor die doorstromen naar een master of zij ook een master kiezen in het bètadomein. Het bètaverlies is voor de wo-bachelor-gediplomeerden klein: tussen 90 en 92 procent kiest voor een bètastudie (een verlies van acht à tien procent van de doorstromers). In het hbo is dit verlies iets groter: daar kiest iets meer dan 70 procent voor een bètamaster, een verlies van iets minder dan 30 procent.

Figuur 8.6: Percentage studenten met een bachelordiploma in bètadomein dat doorstroom naar een master in bèta (bron: ICHO)

Figuur 8.7: Percentage van de bachelor-masterdoorstroom dat doorstroomt binnen dezelfde croho-sector (bron: 1CHO)

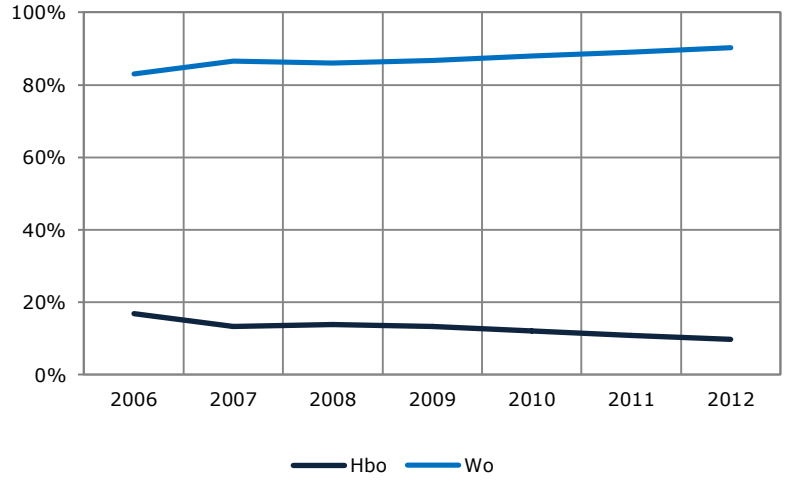
Met name in het wo wordt de master gekozen in dezelfde croho-sector als de bachelor. Daar kiest 93 procent voor een verwante master. In het hbo ligt dit percentage (ongeveer 60%) lager, mede vanwege soms niet corresponderende sectorindelingen. In het hbo stijgt het aandeel doorstromers dat een aan de bachelor corresponderende master kiest (binnen dezelfde croho-sector).

Figuur 8.8: Instroom in de master in absolute aantallen (bron: ICHO)

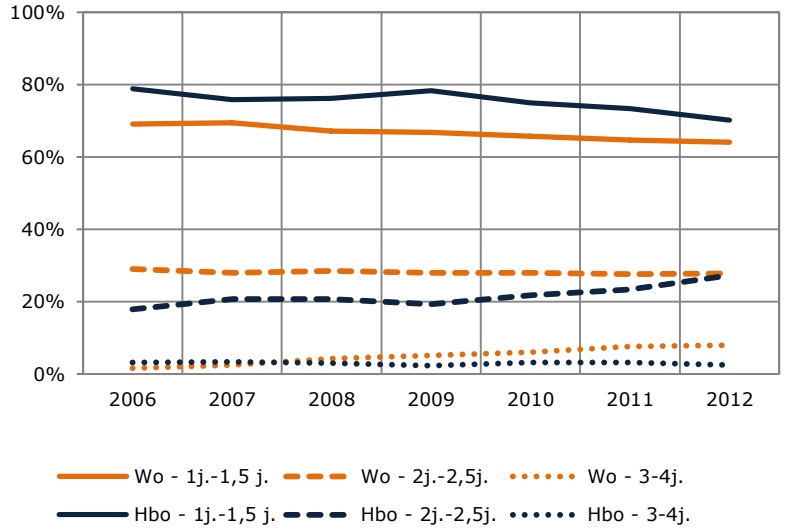
8.3 Instroom in de master

Het aantal eerstejaars masterstudenten neemt in het wo nog steeds toe; in het hbo is het aantal masterstudenten sinds 2006 nauwelijks veranderd. In 2006 studeerden in totaal 27.179 studenten aan een universitaire master; in 2012 waren dit 41.040 masterstudenten in het wo, een toename met een factor 1,5 (na 2009 is het aantal toegenomen met een factor 1,2).

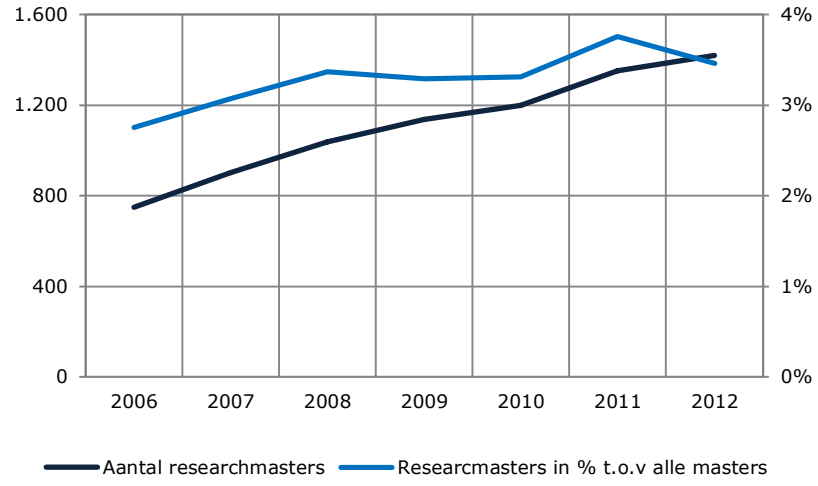
Figuur 8.9: Instroom in de master: verhouding tussen hbo- en wo-masters (bron: ICHO)

Er is een lichte verschuiving in de verhouding hbo- en wo-masters. Van alle masters studeerde in 2006 zeventien procent in het hbo; in 2012 nog tien procent. In het wo studeerde in 2006 83 procent van alle masters; in 2012 is dit aandeel gestegen naar 90 procent.

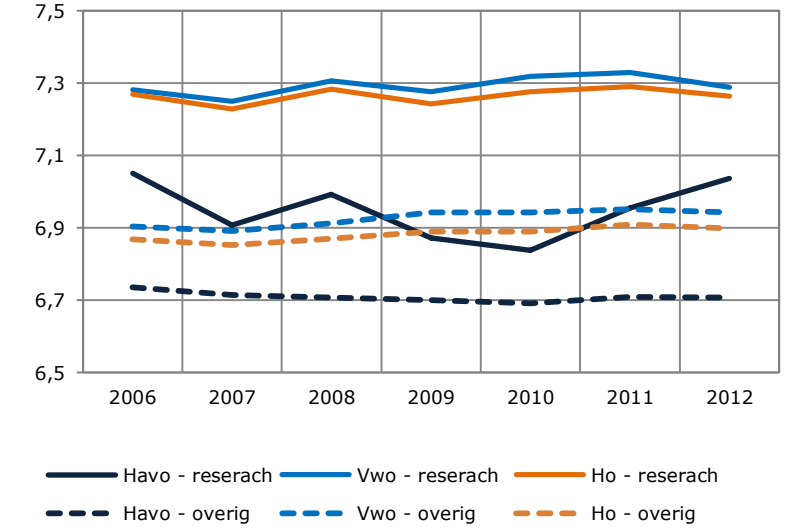
Het merendeel van de masters volgt een traject dat anderhalf jaar of korter duurt (90 EC of minder). Het betreft hier ongeveer drie kwart van de hbo-masters en twee derde van de wo-masters. Deze verhouding is in het hbo sinds 2006 veranderd: steeds meer is er daar sprake van studenten die een traject van twee tot tweeënhalf jaar volgen. In het wo is het aandeel studenten dat een mastertraject van twee tot tweeënhalf jaar volgt stabiel rond de 28 procent. Een drie- tot vierjarige master komt vooral in het wo steeds vaker voor. Dit heeft ook te maken met de masters in de gezondheidszorg die later dan andere masters zijn ingevoerd.

Figuur 8.10: Instroom in de master naar studieduur (bron: ICHO)

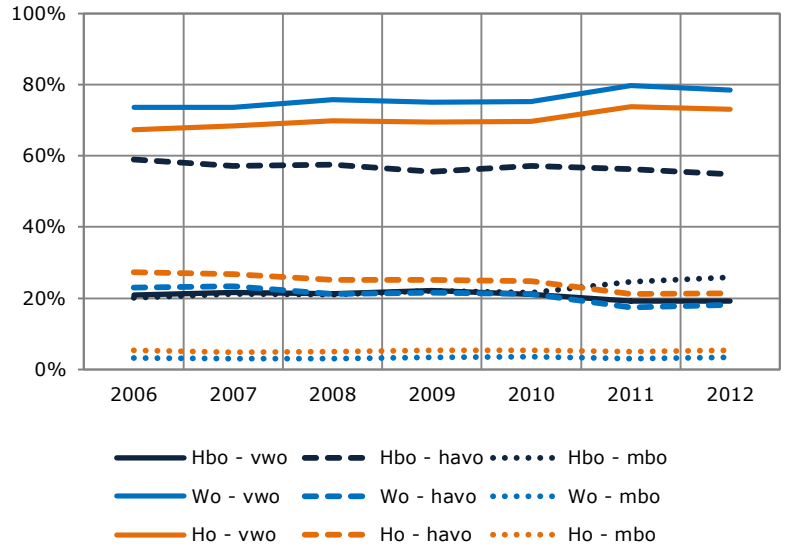
Het aantal researchmasters is sinds 2006 behoorlijk gestegen, zowel voor wat betreft het absolute aantal als het aandeel ten opzichte van alle wo-masters. Er is vooral sprake van een stijging tussen 2010 en 2011; in 2012 is er een relatieve daling, doch een absolute stijging zichtbaar.

Figuur 8.11: Instroom in researchmaster: aantallen en als percentage ten opzichte van alle masters (bron: ICHO)

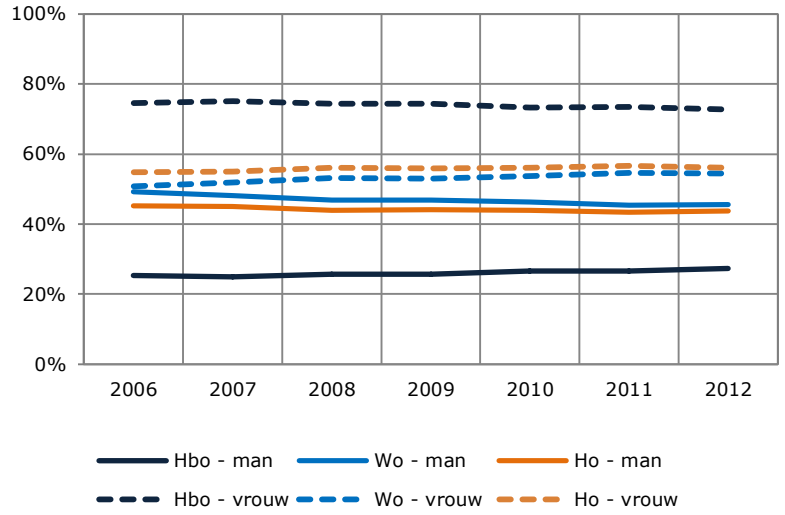
Ambitieuze studenten onderscheiden zich al vroeg in het voortgezet onderwijs door hogere eindexamencijfers. Zowel in het havo als in het vwo. De grafiek hiernaast toont het aandeel studenten in researchmasters en overige masters uitgesplitst naar eindexamencijfers aan de initiële vooropleiding in het voortgezet onderwijs. Hieruit blijkt duidelijk dat de studentenpopulatie aan researchmasters uitblinkt door een hoog eindexamencijfer in het voortgezet onderwijs. Dit geldt sterker voor vwo'ers dan voor havisten, maar in beide groepen zien we dit fenomeen.

Figuur 8.12: Gemiddelde eindexamencijfers in het vo: alleen wo-masters waarvan vooropleiding en eindexamencijfer bekend zijn (bron: ICHO)

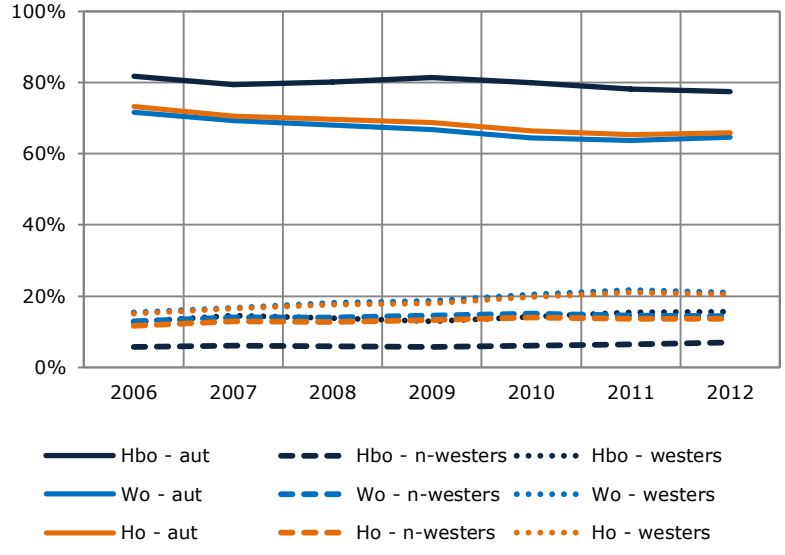
Figuur 8.13: Samenstelling van de masterinstroom naar vooropleiding in het voortgezet onderwijs (alleen masters met Nederlandse vooropleiding) (bron: ICHO)

In de grafiek hiernaast is een selectie gemaakt van studenten uit de drie belangrijkste vooropleidingen: havo, mbo en vwo. Alle overige studenten zijn hier buiten beschouwing gelaten. De masterdeelname is het hoogst onder studenten met een vwo-achtergrond; dit geldt met name voor de wo-masters (in het wo komt tussen 75% en 80% van het vwo en heeft ongeveer 20% een havo-achtergrond). De masterdeelname van studenten met een mbo-achtergrond is zeer beperkt.

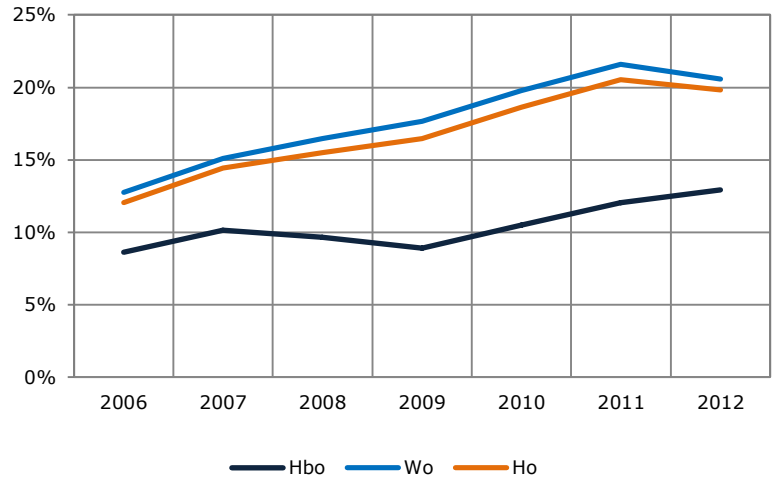
Figuur 8.14: Samenstelling van de masterinstroom naar geslacht (bron: ICHO)

Meer vrouwen dan mannen volgen een master. Dit lijkt in tegenspraak met voorgaande conclusies toen de masterdeelname werd bekeken vanuit de bachelor. Het feit dat de deelname van vrouwen groter is, heeft te maken met de toestroom vanuit het buitenland of vanuit andere vooropleidings-trajecten. De masterinstroom in het hbo bestaat voor ongeveer drie kwart uit vrouwen; in het wo voor meer dan de helft (in 2012 55%). De ontwikkelingen door de tijd heen zijn minimaal.

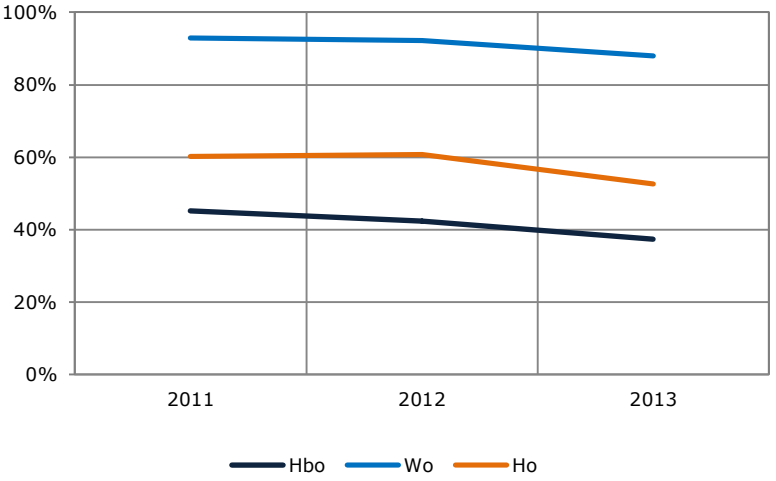
Figuur 8.15: Samenstelling van de masterinstroom naar etniciteit (bron: ICHO)

De verhouding in de masterinstroom naar etniciteit is in de loop der tijd iets gewijzigd. De relatieve deelname is iets gedaald voor autochtone studenten en iets gestegen voor niet-westers allochtone studenten. In de volgende grafiek zullen we zien dat het hier vooral een stijging van instroom in de master van buitenlandse studenten betreft.

Figuur 8.16: Percentage van alle masterinstroom dat uit het buitenland komt (bron: ICHO)

De deelname van buitenlandse studenten aan een Nederlandse master is, vooral in het wo, behoorlijk gestegen. Het percentage masterstudenten uit het buitenland steeg van dertien procent in 2006 naar achttien procent in 2009 naar 21 procent in 2012. Ook in het hbo is er sprake van een stijging van deelname van buitenlandse studenten in de master van negen procent in 2009 naar dertien procent in 2012.

Figuur 8.17: Percentage studenten dat aangeeft verder te willen studeren na de bachelor (bron: Studentenmonitor)

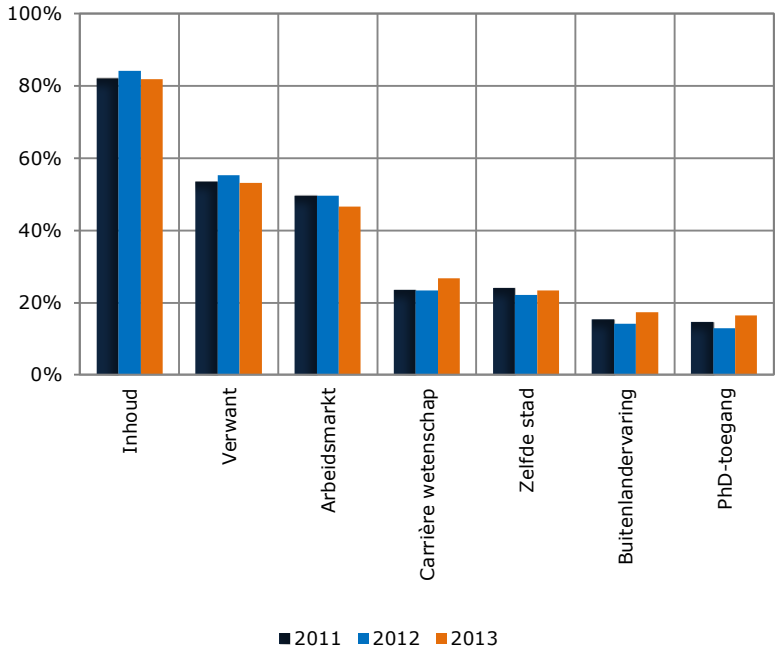
8.4 De keuze voor een master

Het aandeel bachelors dat tijdens de bachelor aangeeft na afronding van de opleiding verder te willen studeren is in het wo hoger dan in het hbo. Het betreft hier steekproefgegevens. Dit aandeel is licht gedaald. Deze trends kunnen te maken hebben met een iets andere vraagstelling in 2013, toen de vraag, ten behoeve van de vergelijkbaarheid in Eurostudent, is opgesplitst in twee vragen.

Tabel 8.1: Logistische regressie met betrekking tot de kans dat men verder gaat studeren (bron: Studentenmonitor)

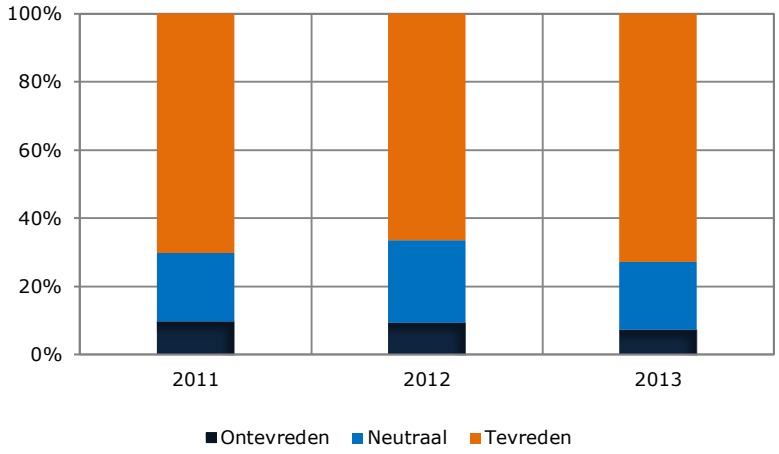
	B	Exp(B)	
Jaar=2011 (ref=2012)	0,12	1,13	**
Jaar=2013 (ref=2012)	-0,20	0,82	**
Soort hoger onderwijs (0=hbo)	2,70	14,93	**
Eerstejaars/ouderejaars (0=eerstejaars)	0,15	1,16	**
Last van functiebeperking (0=nee)	0,02	1,02	ns
Geslacht (0=man)	-0,03	0,97	ns
Bèta (0=nee)	-0,24	0,79	**
Woonsituatie (0=thuis)	0,06	1,06	ns
Allochtoon (0=nee)	0,46	1,58	**
Sociale klasse (1-10)	0,09	1,10	**
Constant	-1,06	0,35	**

Met behulp van een logistische regressie is nagegaan voor welk type student de kans groot c.q. klein is dat zij kiezen voor een vervolgopleiding na de bachelor. In de eerste plaats zijn de verschillen tussen hbo en wo erg groot. Voor een wo-student is de kans bijna vijftien keer groter dan voor een hbo-student. Verder is de kans groter dat studenten een vervolgopleiding gaan doen voor ouderejaars, allochtone studenten en studenten uit een hoger sociaal milieu. Voor bètastudenten is de kans kleiner. Dit heeft vooral betrekking op de bètastudenten in het hbo. Van hen geeft 36 procent aan dat zij niet verder gaan studeren tegenover 43 procent van de niet-bètastudenten. In het wo is er geen verschil tussen bètastudenten en overige studenten.

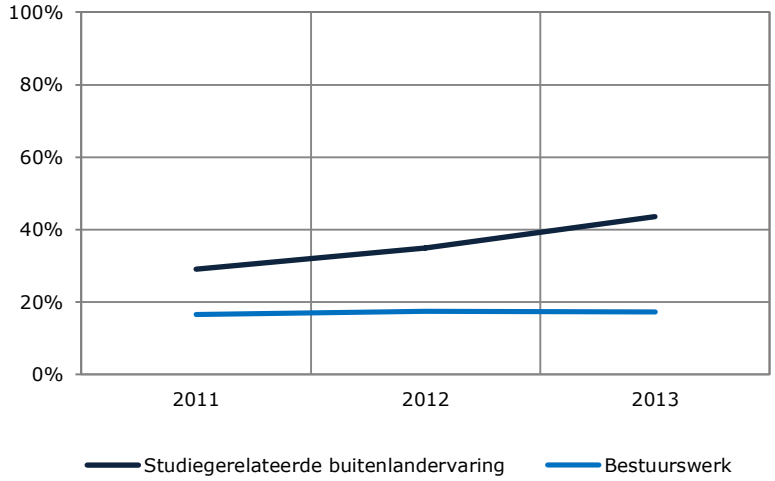
Welke motieven hebben studenten om te kiezen voor een vervolgopleiding? Allereerst zijn er nauwelijks trendverschillen. Het belangrijkste motief was en blijft de inhoud van de opleiding (meer dan 80% vindt dit motief belangrijk). Ook het feit dat de opleiding verwantschap heeft met de bachelor (bijna 55%). Voor de helft is het vergroten van de kansen op de arbeidsmarkt van belang. Voorbereiding op een wetenschappelijke carrière of het feit dat de masteropleiding in dezelfde stad wordt aangeboden spelen voor een kwart van de studenten. Het opdoen van buitenlandervaring in de master en toegang tot een promotietraject spelen voor ongeveer vijftien procent van de masterstudenten.

Figuur 8.18: Motieven voor masterkeuze (voltijd en deeltijd en hbo en wo samengenomen (bron: Studentenmonitor)

Studenten zijn meer tevreden dan vorig jaar over de informatie die men beschikbaar had bij de keuze voor een master.

Figuur 8.19: Tevredenheid over de beschikbare informatie bij de masterkeuze (voltijd en deeltijd en hbo en wo samengenomen (bron: Studentenmonitor)

Verandert het aandeel studenten dat in de masterfase verdiepende of verbredende activiteiten verricht? Het aandeel studenten dat bestuurswerk verricht in de master blijft stabiel op zeventien procent. Het aandeel studenten dat voor studiedoeleinden naar het buitenland is geweest, stijgt tussen 2011 en 2012 en tussen 2102 en 2013. Deze laatste stijging kan deels een gevolg zijn van de veranderde vraagstelling in 2013. De vraag naar internationale ervaring is ten behoeve van de vergelijkbaarheid in het kader van Eurostudent gesplitst in twee vragen. De aard van de vraagstelling is echter vergelijkbaar.

Figuur 8.20: Verdiepende activiteiten in de masterfase: studiegerelateerde buitenlandervaring en bestuurswerk (bron: Studentenmonitor)

8.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is verslag gedaan van de doorstroom en instroom in de masterfase alsook van de motieven die studenten hebben om te kiezen voor een master. Ook is gekeken naar studenten die verdiepende of verbredende activiteiten verrichten in de master. Als basis voor de analyses is gebruikgemaakt van het 1CHO en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs.

Verandert het aandeel studenten met een bachelordiploma dat kiest voor een master?

Uitgangspunt voor deze analyses zijn alle bachelorgediplomeerden sinds 2006. Er is geen aanwijzing dat het aandeel bachelors dat kiest voor een master afneemt. Van de bachelorgediplomeerden in het *wo* stroomde sinds 2006 ongeveer 84 procent door naar een wo-master. Doorstroom van wo-bachelor naar hbo-master is verwaarloosbaar klein. Van de gediplomeerde bachelors in het *hbo* heeft sinds 2006 ruim twaalf procent een inschrijving gehad in de master. Van alle gediplomeerde bachelors in het hbo kiest tien procent een wo-master; minder dan vier procent schrijft zich in voor een hbo-master. Zijn er verschillen tussen type studenten? Vanuit het perspectief van de bachelorgediplomeerden is de doorstroom van een bachelor naar een master voor mannen en vrouwen nagenoeg gelijk. Iets meer autochtone dan allochtone studenten stromen door. Kiezen bètagediplomeerden in de bachelor wederom voor een bètastudie in de master? In het wo geldt dit voor ruim negen van de tien studenten. In het hbo is het verlies onder de bèta's groter: daar kiest iets minder dan 30 procent van de bèta's die doorstromen naar een master *niet* voor een bètamaster. Dit geldt ook voor de masterkeuze in een corresponderende sector. In het wo kiest ruim 90 procent voor een corresponderende master; in het hbo is dit 60 procent; dit percentage is stijgend.

Verandert het aantal studenten dat kiest voor een master en verandert de instroom naar type master en type student?

Hoe ontwikkelt zich de totale instroom in de master? Masteropleidingen in het wo worden steeds populairder, zowel in absoluut aantal als in relatie tot alle bachelors stijgt de deelname aan wo-masters. De deelname aan hbo-masters is stabiel. Drie kwart van de masterstudenten volgt een opleiding tot en met 90 EC. Ruim een kwart van de wo-studenten volgt een master van twee tot tweeënhalf jaar. Masters worden vooral bevolkt door studenten met een vwo-achtergrond. Vanuit het doorstroomperspectief zijn er nauwelijks verschillen tussen mannen en vrouwen. Toch zijn er iets meer vrouwen dan mannen het eerste masterjaar; dit heeft te maken met de iets hogere toestroom van vrouwen die via niet-traditionele routes (o.a. buitenland) een master gaan volgen. De toestroom van buitenlandse studenten in een Nederlandse master is de laatste jaren behoorlijk gestegen. In 2012 bestaat de masterinstroom in het wo voor bijna een vijfde uit buitenlandse studenten; in het hbo is dertien procent van de masters uit het buitenland afkomstig. Het aantal researchmasters is sinds 2006 fors gestegen. Studenten in researchmasters onderscheiden zich onder andere door het feit dat zij in het voortgezet onderwijs een hoger eindexamencijfer hadden dan de overige studenten, ook degenen met een havo-achtergrond.

Veranderen de motieven die studenten hebben bij een keuze voor een master?

Ook uit de Studentenmonitor blijkt dat het vooral wo-studenten zijn die verwachten dat zij verder gaan studeren na afronding van de bachelor. Aanvullend op de hiervoor beschreven relatie tussen studentkenmerken en het volgen van een master blijkt uit de Studentenmonitor dat studenten uit hogere sociale milieus de kans dat zij verder gaan studeren na de bachelor hoger inschatten dan studenten uit lagere sociale milieus. Bètastudenten in het hbo geven zichzelf minder kans dan niet-bètastudenten in het hbo om een vervolgopleiding te gaan doen. Dit geldt niet voor wo-bèta's.

De motieven voor de masterkeuze laten weinig variatie in de tijd zien. De inhoud van de opleiding staat op de eerste plaats; voor ruim 80 procent is dit motief van groot belang. Voor de helft wordt de keuze voor een master medebepaald door het feit dat deze direct aansluit op de bachelor. Ook denkt de helft van de studenten dat de kansen op de arbeidsmarkt verbeteren na het afronden van een master en ziet dit als een belangrijk motief. Motieven van wetenschappelijke aard zoals een wetenschappelijke carrière of een promotietraject hebben respectievelijk voor een kwart en vijftien procent van de masters een belangrijke rol gespeeld. De tevredenheid over de informatie die men tot beschikking had bij de masterkeuze is toegenomen: in 2013 is bijna drie kwart van de masterstudenten tevreden tot zeer tevreden over deze studiekeuzeinformatie.

Verandert het aandeel masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring en/of bestuurservaring.

Zeventien procent van de masters verricht bestuurstaken. Dit percentage blijft stabiel door de jaren heen. Het percentage masterstudenten dat voor studiedoeleinden naar het buitenland is geweest, stijgt tussen 2011 en 2012 en tussen 2102 en 2013; in het laatste jaar is vier van de tien masterstudenten voor studiedoeleinden in het buitenland geweest.

Bijlage: Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1.1: Chronologisch overzicht van belangrijkste beleidsmaatregelen 14
Figuur 2.1: Gediplomeerden havo/vwo (%) die direct zijn ingestroomd in hoger onderwijs naar eindexamenjaar (bron: DUO stroomdata) 21
Figuur 2.2: Doorstroom van vwo naar hbo naar eindexamenjaar vo en profiel (bron: DUO stroomdata) 21
Figuur 2.3: Doorstroom van vwo naar hbo naar eindexamenjaar vo en geslacht (bron: DUO stroomdata) 21
Figuur 2.4: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom naar soort vo en soort ho (bron: 1CHO) 22
Figuur 2.5: Percentage van alle vwo-ho-doorstroom dat kiest voor het hbo naar etniciteit en eindexamenjaar vo (bron: DUO stroomdata) 22
Figuur 2.6: Percentage van gediplomeerden met bètaprofiel die direct doorstromen naar het ho en kiezen voor een bètastudie naar eindexamenjaar vo, geslacht en soort vo ten opzichte van alle gediplomeerden met een bètaprofiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata) 22
Figuur 2.7: Instroom in het hoger onderwijs (absolute aantallen) naar soort hoger onderwijs en jaar (bron: 1CHO) 23
Figuur 2.8: Bachelorinstroom hbo naar sector en jaar in absolute aantallen (bron: 1CHO) 23
Figuur 2.9: Percentage bachelorinstroom hbo (voltijd, deeltijd en duaal) naar sector en jaar (bron: 1CHO) 23
Figuur 2.10: Percentage bachelorinstroom wo (voltijd, deeltijd en duaal) naar sector en jaar (bron: 1CHO) 24
Figuur 2.11: Voltijd bachelorinstroom (%) naar geslacht t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO) 24
Figuur 2.12: Percentage voltijd bachelorstudenten dat na één tussenjaar instroomt in het hoger onderwijs in relatie tot degenen die direct doorstromen (bron: 1CHO) 24
Figuur 2.13: Voltijd bachelorinstroom (%) van westers en niet-westers allochtone studenten t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO) 25
Figuur 2.14: Percentage buitenlandse bachelors t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO) 25
Figuur 2.15: Bachelors in hbo (%) naar vooropleiding t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO) 25
Figuur 2.16: Bachelors in wo (%) naar vooropleiding t.o.v. totale voltijd bachelorinstroom (bron: 1CHO) 26
Figuur 2.17: Bèta-instroom (eerstejaars ho bachelor voltijd) ten opzichte van alle voltijd bachelorinstroom naar jaar (bron: 1CHO) 26
Figuur 2.18: Voltijd bachelorinstroom in bètastudies naar soort ho (%) (bron: 1CHO) 26
Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat (zeer) goed heeft nagedacht over de studiekeuze (bron: Startmonitor) 31
Figuur 3.2: Percentage eerstejaarsstudenten in het hbo dat (zeer) goed heeft nagedacht over de studiekeuze naar etniciteit en jaar (bron: Startmonitor) 31
Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat (zeer) goed heeft nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (bron: Startmonitor) 32
Figuur 3.4: Zes belangrijkste studiekeuzemotieven: percentage studenten voor wie de motieven een grote tot zeer grote rol hebben gespeeld bij de studiekeuze (bron: Startmonitor) 32
Figuur 3.5: Zes minst belangrijke studiekeuzemotieven van eerstejaars (bron: Startmonitor) 32
Figuur 3.6: Het belang dat men hecht aan verschillende soorten keuzemotieven naar soort hoger onderwijs; factorscores (bron: Startmonitor) 33
Figuur 3.7: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de inhoud van de opleiding naar geslacht (bron: Startmonitor) 33
Figuur 3.8: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de inrichting van de opleiding naar etniciteit (bron: Startmonitor) 34
Figuur 3.9: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de inrichting van de opleiding naar vooropleiding (bron: Startmonitor) 34
Figuur 3.10: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de status van het beroep van de opleiding naar geslacht (bron: Startmonitor) 35
Figuur 3.11: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de beroepstatus van de opleiding naar etniciteit (bron: Startmonitor) 35
Figuur 3.12: Mate waarin studenten bij de studiekeuze belang hechten aan de status van het beroep waartoe de studie opleidt naar vooropleiding (bron: Startmonitor) 36
Figuur 3.13: Zes belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor) 36
Figuur 3.14: Zes minst belangrijke geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor) (bron: Startmonitor) 36
Figuur 3.15: Percentage studenten dat een goede match ervaart met de studie (bron: Startmonitor) 37
Figuur 3.16: Relatie (lineair) tussen de ervaren match en de mate waarin de student heeft nagedacht over de studie (bron: Startmonitor) 37

Figuur 3.17: Relatie (lineair) tussen de ervaren match en de mate waarin de student de studiekeuze heeft gemaakt op grond van inhoudelijke motieven (bron: Startmonitor) 38
Figuur 3.18: Relatie (lineair) tussen de ervaren match en de mate waarin de student de studiekeuze heeft gemaakt op grond van de inrichting van de opleiding (bron: Startmonitor) 38
Figuur 3.19: Relatie (lineair) tussen de ervaren match en de mate waarin de student de studiekeuze heeft gemaakt op grond van de status van het beroep (bron: Startmonitor) 38
Figuur 4.1: Aantal studenten dat tweede studie volgt (bron: 1CHO) 43
Figuur 4.2: Aantal studenten dat tweede studie volgt: index t.o.v. 2006 (bron: 1CHO) 43
Figuur 4.3: Percentage studenten dat tweede studie volgt t.o.v. studentenpopulatie (bron: 1CHO) 43
Figuur 4.4: Aantal studenten dat tweede studie is gestart na afronding van de eerste studie (bron: 1CHO) 44
Figuur 4.5: Percentage studenten dat tweede studie is gestart na afronding van de eerste studie t.o.v. de studentenpopulatie (bron: 1CHO) 44
Figuur 4.6: Aantal studenten dat tweede studie volgt en reeds een diploma heeft behaald van een eerste studie; de hier weergegeven studenten zijn met de tweede studie begonnen voordat de eerste studie was afgerond (bron: 1CHO) 44
Figuur 4.7: Percentage studenten dat tweede studie is gestart vóór afronding van de eerste studie t.o.v. de studentenpopulatie (bron: 1CHO) 45
Figuur 4.8: Percentage studenten dat tweede studie volgt gelijktijdig en volgtijdelijk t.o.v. alle studenten met tweede studie (bron: 1CHO) 45
Figuur 4.9: Aantal studenten met tweede bachelor (volgtijdelijk) naar type diploma (bron: 1CHO) 45
Figuur 4.10: Percentage studenten met tweede bachelor (volgtijdelijk) naar type diploma t.o.v. populatie bachelors (bron: 1CHO) 46
Figuur 4.11: Percentage studenten met tweede bachelor (volgtijdelijk) naar type diploma t.o.v. tweede studies (bron: 1CHO) 46
Figuur 4.12: Soort hoger onderwijs eerste bachelor (%) van alle studenten met tweede bachelor overig (volgtijdelijk) in wo-bachelor (bron: 1CHO) 47
Figuur 4.13: Sector eerste bachelor (%) van alle studenten met tweede bachelor overig in wo-bachelor (bron: 1CHO) 47
Figuur 4.14: Percentage tweede bachelors in hbo in 2012 (volgtijdelijk) naar type opleiding en studentkenmerken (bron: 1CHO) 47
Figuur 4.15: Percentage tweede bachelors in wo in 2012 (volgtijdelijk) naar type opleiding en studentkenmerken (bron: 1CHO) 48
Figuur 4.16: Aantal studenten met tweede master (volgtijdelijk) naar type diploma (bron: 1CHO) 48
Figuur 4.17: Percentage studenten met tweede master (volgtijdelijk) naar type diploma t.o.v. populatie masters (bron: 1CHO) 48
Figuur 4.18: Percentage studenten met tweede master (volgtijdelijk) naar type diploma t.o.v. alle tweede masters (bron: 1CHO) 49
Figuur 4.19: Percentage tweede Percentage tweede masters (alleen wo) in 2012 (volgtijdelijk) naar type opleiding en studentkenmerken (bron: 1CHO) 49
Figuur 4.20: Instellingscollegegelden tweede studies 2012 naar type opleiding en soort hoger onderwijs (bron: 1CHO/websites instellingen) 50
Figuur 5.1: Type uitval/switch t.o.v. alle eerstejaars naar cohort (bron: 1CHO) 57
Figuur 5.2: Type uitval/switch t.o.v. alle uitval/switch naar cohort (bron: 1CHO) 57
Figuur 5.3: Percentage uitval/switch in het hoger onderwijs t.o.v. alle eerstejaars naar cohort (bron: 1CHO) 57
Figuur 5.4: Percentage uitval/switch in het hoger onderwijs naar geslacht en cohort (bron: 1CHO) 58
Figuur 5.5: Percentage uitval/switch naar etniciteit en cohort (bron: 1CHO) 58
Figuur 5.6: Percentage uitval/switch naar wel/geen aanvullende beurs: alleen studenten met studiefinanciering (bron: 1CHO/DUO) 58
Figuur 5.7: Percentage uitval/switch naar wel/geen tussenjaar en cohort (bron: 1CHO) 59
Figuur 5.8: Percentage uitval/switch uit bètastudies naar cohort (bron: 1CHO) 59
Figuur 5.9: Percentage uitval/switch in hbo naar vooropleiding (bron: 1CHO) 59
Figuur 5.10: Percentage uitval/switch van studenten met een vwo-diploma naar cohort (bron: 1CHO) 60
Figuur 5.11: Percentage uitval/switch in wo naar vooropleiding en cohort (bron: 1CHO) 60
Figuur 5.12: Percentage uitval/switch onder buitenlandse studenten naar cohort (bron: 1CHO) 60
Figuur 5.13: Eindexamencijfers naar wel/niet uitval/switch en cohort (bron: 1CHO) 61
Figuur 5.14: Eerstejaars uitval/switch: situatie in jaar 2 naar cohort (bron: 1CHO) 61
Figuur 5.15: Eerstejaars uitval/switch: situatie in jaar 2 naar soort hoger onderwijs en cohort (bron: 1CHO) 61
Figuur 5.16: Uitval/switch en bewuste studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2012) 62
Figuur 5.17: Uitval/switch naar de mate waarin studenten een match ervaren tussen student en studie (bron: Startmonitor 2009-2012) 63
Figuur 5.18: Percentage studenten met goede match bij studiekeuze naar uitval/switch (bron: Startmonitor 2009-2012) 63

Figuur 5.19: Kans om opleiding succesvol af te ronden naar uitval/switch (bron: Startmonitor 2009-2012) 63
Figuur 5.20: De zes belangrijkste redenen van uitval/switch (bron: Startmonitor 2009-2012) 64
Figuur 5.21: De zes minst belangrijke redenen van uitval/switch (bron: Startmonitor 2009-2012) 65
Figuur 5.22: De meest onderscheidende redenen voor uitval/switch voor studenten met en zonder functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2012) 65
Figuur 6.1: Percentage voltijd ingeschreven studenten dat geen recht heeft op studiefinanciering (bron: 1CHO/STUFI) 71
Figuur 6.2: Percentage voltijd ingeschreven studenten naar studiefinancieringskenmerken en soort hoger onderwijs (bron: 1CHO/STUFI) 71
Figuur 6.3: Percentage studenten met aanvullende beurs ten opzichte van alle studenten met een basisbeurs (bron: 1CHO/STUFI) 71
Figuur 6.4: Percentage voltijd ingeschreven studenten in hbo naar studiefinancieringskenmerken en type hoger onderwijs (alleen reguliere bachelor en master) (bron: 1CHO/STUFI) 72
Figuur 6.5: Percentage voltijd ingeschreven studenten in wo naar studiefinancieringskenmerken en type hoger onderwijs (alleen reguliere bachelor en master) (bron: 1CHO/STUFI) 72
Figuur 6.6: Percentage studiefinancieringsgerechtigde studenten in de leenfase naar soort hoger onderwijs (bron: 1CHO/STUFI) 72
Figuur 6.7: Percentage leners naar soort hoger onderwijs (bron: 1CHO/STUFI) 73
Figuur 6.8: Studenten (ho) naar leengedrag t.o.v. alle voltijdstudenten naar eerstejaars/ouderejaars (bron: 1CHO/STUFI) 73
Figuur 6.9: Structurele leners t.o.v. alle leners (bron: 1CHO/STUFI) 73
Figuur 6.10: Percentage leners dat tien maanden of langer het maximale leenbedrag leent ten opzichte van alle lenende studenten (bron: 1CHO/STUFI) 74
Figuur 6.11: Percentage leners in hbo naar croho-onderdeel (bron: 1CHO/STUFI) 74
Figuur 6.12: Percentage leners in wo naar croho-onderdeel (bron: 1CHO/STUFI) 74
Figuur 6.13: Percentage leners naar eerstejaars/ouderejaars (bron: 1CHO/STUFI) 75
Figuur 6.14: Percentage leners naar nominale fase en leenfase (bron: 1CHO/STUFI) 75
Figuur 6.15: Percentage leners naar woonsituatie (bron: 1CHO/STUFI) 75
Figuur 6.16: Percentage leners naar geslacht (bron: 1CHO/STUFI) 76
Figuur 6.17: Percentage leners naar onder studenten met en zonder aanvullende beurs (bron: 1CHO/STUFI) 76
Figuur 6.18: Percentage leners naar etniciteit (bron: 1CHO/STUFI) 76
Figuur 6.19: Percentage leners onder buitenlandse en Nederlandse studenten (bron: 1CHO/STUFI) 77
Figuur 6.20: Gemiddelde leenbedragen per maand: lening, collegegeldkrediet en beide: alleen studenten die gebruikmaken van lening (bron: 1CHO/STUFI) 77
Figuur 6.21: Gemiddelde leenbedragen per jaar (totaal) naar soort hoger onderwijs: alleen studenten die gebruikmaken van lening (bron: 1CHO/STUFI) 77
Figuur 6.22: Gemiddelde leenbedragen per jaar naar eerstejaars/ ouderejaars: alleen studenten die gebruikmaken van lening en in de nominale fase zitten (bron: 1CHO/STUFI) 78
Figuur 6.23: Gemiddelde leenbedragen per jaar naar nominale fase en leenfase: alleen studenten die gebruikmaken van lening (bron: 1CHO/STUFI) 78
Figuur 6.24: Gemiddelde leenbedragen per jaar naar wel of geen aanvullende beurs: alleen studenten in nominale fase die gebruikmaken van lening (bron: 1CHO/STUFI) 78
Figuur 6.25: Relatie tussen lenen en werken van studenten in de nominale fase (bron: Studentenmonitor 2011-2013) 79
Figuur 6.26: Relatie tussen lenen en werken van studenten in de leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2013) 79
Figuur 6.27: Bestedingsdoelen van lening naar nominale fase en leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2013) 79
Figuur 6.28: Redenen om af te zien van een studielening: studenten in nominale fase (bron: Studentenmonitor 2011-2013) 80
Figuur 6.29: Redenen om af te zien van een studielening: studenten in leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2013) 80
Figuur 6.30: Redenen om te lenen: studenten in nominale fase (bron: Studentenmonitor 2011-2013) 81
Figuur 6.31: Redenen om te lenen: studenten in leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2013) 81
Figuur 7.1: Gemiddelde studievoortgang van voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor) 87
Figuur 7.2: Gemiddelde studievoortgang van voltijd bachelors met en zonder functiebeperking (bron: Studentenmonitor) 87
Figuur 7.3: Percentage studenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor) 88
Figuur 7.4: Percentage voltijd bachelors met meer dan gemiddelde inzet (>3,5 op vijfpuntschaal) (bron: Studentenmonitor) 88
Figuur 7.5: Percentage voltijd bachelors met meer dan gemiddelde inzet naar geslacht (bron: Studentenmonitor) 89

Figuur 7.6: Percentage voltijd bachelors met meer dan gemiddelde motivatie (>3,5 op vijfpuntschaal) (bron: Studentenmonitor) 89
Figuur 7.7: Percentage voltijd bachelors met meer dan gemiddelde motivatie met en zonder functiebeperking (bron: Studentenmonitor) 90
Figuur 7.8: Gemiddelde tijdbesteding aan studie van voltijd bachelors per week (excl. studenten die stage lopen of werken aan scriptie) (bron: Studentenmonitor) 90
Figuur 7.9: Gemiddelde tijdbesteding aan studie van voltijd bachelors per week (excl. studenten die stage lopen of werken aan scriptie) van bètastudenten en overige studenten (bron: Studentenmonitor) 91
Figuur 7.10: Gemiddelde contacttijd van voltijd bachelors per week naar eerstejaars en ouderejaars (bron: Studentenmonitor) 91
Figuur 7.11: Het aandeel van de voltijd bachelorstudenten (eerstejaars) dat minder dan twaalf uur contacttijd volgt(bron: Studentenmonitor) 91
Figuur 7.12: Gemiddelde contacttijd van eerstejaars voltijd bachelors per week van bètastudenten en overige studenten (bron: Studentenmonitor) 92
Figuur 7.13: Tevredenheid eerstejaars over contacttijd (bron: Studentenmonitor) 92
Figuur 7.14: Oordeel eerstejaars over contacttijd in relatie tot gemiddeld aantal contacturen (bron: Studentenmonitor) 93
Figuur 7.15: Oordeel eerstejaars over toegevoegde waarde van contacttijd (bron: Studentenmonitor) 93
Figuur 7.16: Oordeel eerstejaars over de mate waarin de contacttijd van belang is voor de binding met de opleiding (bron: Studentenmonitor) 93
Figuur 7.17: Oordeel van studenten over de relatie tussen geprogrammeerde en gerealiseerde studielast (bron: Studentenmonitor) 94
Figuur 7.18: Oordeel studenten over de relatie tussen geprogrammeerde en ervaren studielast naar wel/geen functiebeperking (bron: Studentenmonitor) 94
Figuur 7.19: Percentage bachelorstudenten met buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor) 94
Figuur 7.20: Percentage bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht (bron: Studentenmonitor) 95
Figuur 7.21: Percentage bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht naar type bestuurswerk (bron: Studentenmonitor) 95
Figuur 7.22: Percentage voltijd bachelorstudenten met een betaalde baan (bron: Studentenmonitor) 96
Figuur 7.23: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week: alleen werkenden (bron: Studentenmonitor) 97
Figuur 7.24: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week naar wel/niet bèta: alleen werkenden (bron: Studentenmonitor) 97
Figuur 7.25: Tijdbesteding aan betaald werk in categorieën: alleen werkenden (bron: Studentenmonitor) 98
Figuur 7.26: Percentage werkende bachelorstudenten dat aangeeft dat de baan ten koste gaan van de tijd die aan de studie besteed wordt naar uren betaald werk (bron: Studentenmonitor) 98
Figuur 7.27: Effect van baan op studieresultaten: hbo (studenten met een baan) (bron: Studentenmonitor) 98
Figuur 7.28: Effect van baan op studieresultaten: wo (studenten met een baan) (bron: Studentenmonitor) 99
Figuur 7.29: Motieven om te werken: bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor) 99
Figuur 8.1: Percentage bachelor-gediplomeerden naar soort hoger onderwijs bachelor dat doorstroomt naar een master naar laatste bachelorjaar: alleen voltijd bachelor (bron: ICHO) 105
Figuur 8.2: Percentage hbo-gediplomeerden dat doorstroomt van een hbo-bachelor naar een hbo- of wo-master (bron: ICHO) 105
Figuur 8.3: Percentage bachelor-gediplomeerden naar soort ho bachelor dat doorstroomt naar een master naar laatste bachelorjaar en geslacht: alleen voltijd bachelor (bron: ICHO) 105
Figuur 8.4: Percentage bachelor-gediplomeerden naar soort ho bachelor dat doorstroomt naar een master naar laatste bachelorjaar en etniciteit: alleen voltijd bachelor (bron: ICHO) 106
Figuur 8.5: Percentage bachelor-gediplomeerden naar soort ho bachelor dat doorstroomt naar een master naar laatste bachelorjaar en wel/geen bèta: alleen voltijd bachelor (bron: ICHO) 106
Figuur 8.6: Percentage studenten met een bachelordiploma in bètadomein dat doorstroom naar een master in bèta (bron: ICHO) 106
Figuur 8.7: Percentage van de bachelor-masterdoorstroom dat doorstroomt binnen dezelfde croho-sector (bron: 1CHO) 107
Figuur 8.8: Instroom in de master in absolute aantallen (bron: ICHO) 107
Figuur 8.9: Instroom in de master: verhouding tussen hbo- en wo- masters (bron: ICHO) 107
Figuur 8.10: Instroom in de master naar studieduur (bron: ICHO) 108
Figuur 8.11: Instroom in researchmaster: aantallen en als percentage ten opzichte van alle masters (bron: ICHO) 108
Figuur 8.12: Gemiddelde eindexamencijfers in het vo: alleen wo-masters waarvan vooropleiding en eindexamencijfer bekend zijn (bron: ICHO) 108
Figuur 8.13: Samenstelling van de masterinstroom naar vooropleiding in het voortgezet onderwijs (alleen masters met Nederlandse vooropleiding) (bron: ICHO) 109
Figuur 8.14: Samenstelling van de masterinstroom naar geslacht (bron: ICHO) 109

Figuur 8.15: Samenstelling van de masterinstroom naar etniciteit (bron: ICHO) 109
Figuur 8.16: Percentage van alle masterinstroom dat uit het buitenland komt (bron: ICHO) 110
Figuur 8.17: Percentage studenten dat aangeeft verder te willen studeren na de bachelor (bron: Studentenmonitor) 110
Figuur 8.18: Motieven voor masterkeuze (voltijd en deeltijd en hbo en wo samengenomen (bron: Studentenmonitor) 111
Figuur 8.19: Tevredenheid over de beschikbare informatie bij de masterkeuze (voltijd en deeltijd en hbo en wo samengenomen (bron: Studentenmonitor) 111
Figuur 8.20: Verdiepende activiteiten in de masterfase: studiegerelateerde buitenlandervaring en bestuurswerk (bron: Studentenmonitor) 111

Tabel 1.1: Relatie tussen maatregelen en verwachte effecten 15
Tabel 3.1: Regressieanalyse ten aanzien van de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor) 31
Tabel 3.2: Regressieanalyse voor de impact van de inhoud van de opleiding op de studiekeuze naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor) 33
Tabel 3.3: Regressieanalyse voor de impact van de inrichting van het onderwijs op de studiekeuze naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor) 34
Tabel 3.4: Regressieanalyse voor de impact van de beroepsstatus op de studiekeuze naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor) 35
Tabel 3.5: Regressieanalyse ten aanzien van de match tussen student en studie naar achtergrondkenmerken (bron: Startmonitor) 37
Tabel 4.1: Aantal en aandeel tweede bachelors (volgtijdelijk) en sector tweede bachelor ten opzichte van alle ingeschreven bachelors (bron: 1CHO) 46
Tabel 4.2: Aantal en aandeel tweede masters en sector tweede master ten opzichte van alle ingeschreven masters (bron: 1CHO) 49
Tabel 4.3: Instellingscollegegeld tweede studies hbo-bachelor naar sector, aantal studenten en aantal opleidingen (bron: 1CHO/websites instellingen) 50
Tabel 4.4: Instellingscollegegeld tweede studies wo-bachelor naar sector, aantal studenten en aantal opleidingen (bron: 1CHO/websites instellingen) 50
Tabel 4.5: Instellingscollegegeld tweede studies hbo- en wo-master bachelor naar aantal studenten en aantal opleidingen (bron: 1CHO/websites instellingen) 51
Tabel 5.1: Logistische regressie kans op uitval/switch naar achtergrond-kenmerken en keuzemotieven (bron: Startmonitor) 62
Tabel 5.2: Logistische regressie voor kans op uitval/switch in relatie tot gebruikte informatiebronnen (bron: Startmonitor) 64
Tabel 5.3: Relatie tussen aantal LOB-activiteiten in het voortgezet onderwijs en het percentage uitval (bron: Startmonitor) 64
Tabel 7.1: Regressieanalyse studievoortgang van voltijd bachelors naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor) 87
Tabel 7.2: Regressieanalyse inzet van voltijd bachelors naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor) 88
Tabel 7.3: Regressieanalyse motivatie van voltijd bachelors naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor) 89
Tabel 7.4: Regressieanalyse gemiddelde tijdbesteding aan studie van voltijd bachelors per week (excl. studenten die stage lopen of werken aan scriptie) naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor) 90
Tabel 7.5: Regressieanalyse gemiddelde contacttijd van eerstejaars voltijd bachelors per week naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor) 92
Tabel 7.6: Logistische regressie met betrekking tot het wel/niet hebben van studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor) 95
Tabel 7.7: Logistische regressie met betrekking tot het wel/niet hebben van een bestuursfunctie (bron: Studentenmonitor) 96
Tabel 7.8: Logistische regressie met betrekking tot het wel/niet hebben van een betaalde baan (bron: Studentenmonitor) 96
Tabel 7.9: Regressieanalyse gemiddelde tijdbesteding aan betaalde arbeid van voltijd bachelors per week naar achtergrondkenmerken (bron: Studentenmonitor) 97
Tabel 8.1: Logistische regressie met betrekking tot de kans dat men verder gaat studeren (bron: Studentenmonitor) 110